

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

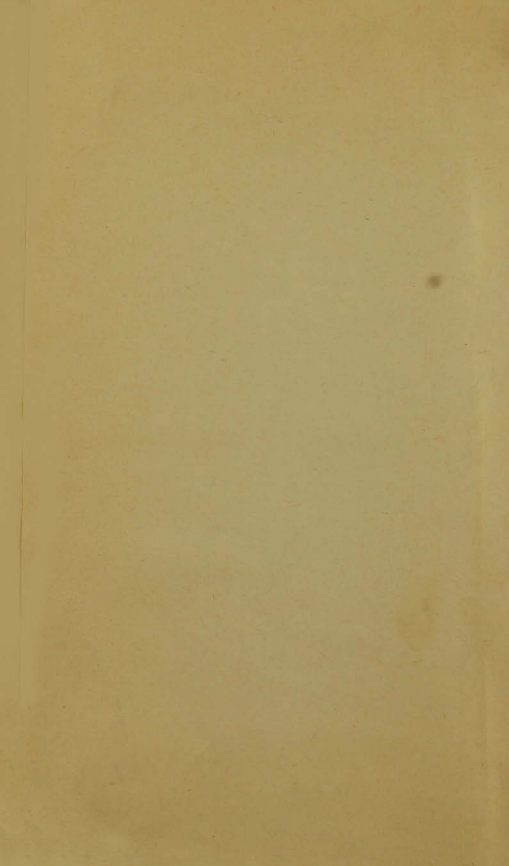
Lkn

381

1868

1999 7/7

ՆՈՐ ԵՒ ԶՈՒՍՐՃՍԼԻԲ

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

Ի ՊԷՏՍ

ԿՊՐՈՅԱՅ ԵՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԱՅ ԱԶԳԻՍ.

ԳՐԵԱՅ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳՍԼՍԵԴՆ.

Ի ԹԵՂՈՒՍՏԱՆ

Ի սպարանի Թալիբեան Ռաւոննարանի ազգիս Հայոց.

1868 = ԹՅԺԷ.

28/22-62

L 6 n
381

43925-И.А.

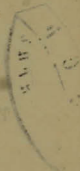
С. П. ПЕТРОВ

СЕРИЯ ПЕРВАЯ

№ 1

ИЗДАНИЕ С ПЕРВОЙ ПЕЧАТИ

Дозволено цензурою. Тифлиси, 7 Октября 1867 года.

30-30183

28. 394

381-60

2

188

ՅԱՌԱՋԱՅՈՒՆ.

Հայերէն լեզուի Ընթերցանութեան դասագրքի կամ ընթերցարանի հարկաւորութիւնը Ռուսիոյ մէջ եղած ամենայն հայկական դպրոցներու եւ ուսումնարաններու վարժապետք վաղուց է որ կըզգան. այսպիսի ժամանակ որ ուսումնասէր անձանց եւ փոյթեռանդն վարժապետաց ջանասիրութեամբն ամենայն տեղարդէն եղած ուսումնարանները կըբարեկարգուին, եւ կամ նորանոր դպրոցներ կ'իմնուին, փափագելով այնպիսի ազգօգուտ ձեռնարկութեանց կերպով մի նպաստամատոյց լինել ըստ մեր կարողութեան, առաջիկայ գործոյս ձեռք զարկինք՝ ազգային ուսումնարանաց մէջ սկզբնական ուսումը դիւրացընելու համար:

Ո՛ր եւ իցէ ընթերցարանի նպատակն է կարգաւ սովորեցընել մասնաւորապէս այն փոքր տղայոց որ տակաւին ուսման եւ գիտութեան ճաշակն ամենեւին առած չեն, եւ դեռ նոր աւարտած են *խրական* կամ *հեզարան* կոչուած գրքոյն, այսինքն շատ շատ եօթը կամ ութը տարեկան հասակի մանկանց, թէեւ երբեմն աւելի մեծահասակ տղայոց եւս կարող է հարկաւորիլ: Այս այսպէս լինելով՝ հարկաւ ընթերցարանի մի մէջի նիւթերը պիտի լինին ուսանողաց հասկացողութեանն ու փութեակին յարմար. որով եւ այսպիսի դասագրքի մէջ որքան կարելի է սակաւ պիտի գտնուին տրամաբանական եւ իմաստասիրական խնդիրներ, եւս եւ պատմութեան, աշխարհագրութեան, չափաբանութեան, բարոյականի եւ բնական գիտութեանց վերայ ցամաք տեղեկութիւններ ու առածներ, զորս աշակերտը շատ կամ սակաւ յետոյ պիտի ուսանի աւելի բարձրագոյն դասարաններու մէջ:

Ուրեմն ընթերցարան յօրինողն այնպիսի նիւթեր պիտի ընտրէ քաղէ որ թէ՛ զուարճալի լինին ու հետաքրքրական, եւ թէ՛ փոքրահասակ տղայոց բնաւորութեանն ու հասկացողութեանը յարմար. այնպէս որ փոխանակ տղայոց սիրտը ծանծրացընելու, վիատեցընելու եւ զգուեցընելու, ինչպէս որ կաննն ընթերցարանի տեղ գործածուած շատ գրեանք, եւ մանաւանդ գրաբառ լեզուով գրուածները, ընդհակառակն դեռավարժ աշակերտաց ուսման սէրն ու եռանդն աւելցընեն, եւ անզգալի կերպով ի մանկութենէ նոցա սրբաին մէջ առաքինութեան եւ բարի վարուց հետեւելու ջանքն ու ցանկութիւնը տպաւորեն, եւ մոլութիւնքն ու չար կիրքերն ատելի անեն նոցա :

Այս նպատակիս հասնելու համար մեզ առաջնորդ եւ օրինակ առած եմք, ինչպէս որ ամենայն ռուսագէտ մերազնեայք կտեսնեն, Փաուլսոնի ռուսերէն ընթերցանութեան դասագիրքը, որոյ գործածութիւնը քանի մի տարիէ ի վեր շատ տարածուած է Ռուսիոյ ամենայն կողմերը, եւ որոյ մէջ պարունակուած զուարճալի եւ դիւրիմաց պատմութիւնքը շատ յարմար են ընթերցարանի մի վախճանին: Փաուլսոնի ընթերցարանը մեզ առաջնորդ առածներուս ուրիշ պատճառ եւս կայ. ռուսերէն լեզուի տեղեկութիւն չունեցող համբակք, որ տակաւին շատ են մեր ազգին մէջ, այն դասագրքով ռուսերէն ընթերցանութիւն սովորած ժամանակները, կարգացած պատմութեան շատին թարգմանութիւնը կամ իմաստը գտնելով մեր ընթերցարանին մէջ, մեծ դիւրութիւն կլինի նոցա նաեւ ռուսերէն լեզուն սովորելու:

Աւելորդ է կարծեմ ասելն որ այս ընթերցարանովս կարգալ սովորեցընող ուսուցիչք, իւրեանց դասատուութիւնն աշակերտաց աւելի օգտակար անելու համար, պիտի ջանան մեկնել եւ պարզել համբակաց՝ նոցա չհասկացած բառերն եւ իմաստներն, եւ յաջորդ դասատուութեան պահանջել որ տղայք գիտնան այն բառերուն նշանակութիւնը. այսպէսով կամաց կամաց հայերէն լեզուի աւելի տեղեակ կլինին աշակերտք սակաւ ժամանակի մէջ: Այս կողմանէ եւս վարժապետաց աշխատութիւնը թեթեւցընելու

համար, գուցէ աւելի լաւ արած կլինէինք, եթէ փոխանակ Փառւլսոնի ընդունած ըստ նիւթոյն դասակարգութեանը հետեւելու, բոլորովին տարբեր շարք առնուինք ընթերցարանիս մէջի նիւթերուն, այսինքն ամենէն յառաջ այն պատմութիւնները զնէինք որոց մէջ աշակերտին չըգիտցած բառերը սակաւ են, եւ ապա կարգաւ աւելի դժուարահասկանալի կտորները: Բայց որովհետեւ այս տեսակ դասակարգութիւնն եւս իւր անպատշաճութիւններն ունի, լաւ համարեցանք մեր բնագրին ընթացքէն չխոտորիլ առ ժամս:

Ընթերցարանիս մէջ դրուած Քոխլովի առակներն Այվազեան Գարրիէլ Սրբազան եպիսկոպոսին Թարգմանածներն են, զորս գրքիս մէջ եղած միւս առակներէն զանազանելու համար, վերնագրին առջեւն աստղանիշ մի դրած եմք:

Այս եւս հարկ կհամարիմք ծանուցանել որ դասագրքիս վերջերը պիտի տպուէին նախ՝ Ֆրանչիսկոս Մուսկէի քանի մի բարոյական պատմութիւնքն, ու յետոյ քանի մի գրքաբառ լեզուաւ գրուած հատուածներ. եւ այս ամէնն այլ եւ այլ տեսակ տառերով, որպէս զի համբալք կարենային այն տեսակ տառերու եւ գրաբառի ընթերցանութեան եւս վարժիլ, որ ոչ սակաւ դժուարութիւն կպատճառեն շատերուն. բայց ընթերցարանս չտուարացընելու համար առ այժմս անոնք դուրս ձգեցինք:

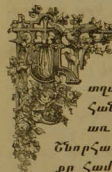
Յոյս ունիմք որ մեր այս աշխատութիւնն իւր Թերութեամբքն հանդերձ լաւ ընդունելութիւն կգտնէ բարեսէր ընթերցողներէն եւ մանաւանդ փութաջան վարժապետներէն, որոց տաժանական աշխատանքը կարծեմ թէ ոչ սակաւ կդիւրանայ այս նոր ընթերցարանովս:

Ա. ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԿԵԱՆՔ.

ԸՆԾԱՅ Ի ՍՐՏԷ.

Աննա խաթունը հիւանդ էր, այնպէս որ տնէն դուրս ելնելու կարողութիւն չունէր: Մէկ օր իւր հինգ տարեկան տղան քովը կանչեց ու ասաց իրեն. «Յովհաննէս, այս խնձորով լեցուն զամբիւղն առ ու մեծ մօրդ տար. այսօր նորա տօնն է: Շնորհաւորէ նորա տօնախմբութիւնն ու ձեռքը համբուրէ. իսկ այս խնձորն առ, դու կուտես»: Այս ասելով՝ Աննա խաթունը մեծ ու գեղեցիկ խնձոր մի տուաւ տղուն: Յովհաննէս մօրը շնորհակալ լինելէն յետոյ, զամբիւղն առաւ, իւր խնձորը գրպանը դրաւ, եւ ծեր ծառային հետ միատեղ գնաց մեծ մօրը տունը, ներս մտաւ ու ասաց. «Մեծ օրդ շնորհաւոր, սիրելի մեծ մայր». եւ զամբիւղը տալով աւելցուց. «Այս խնձորներս մօրմէս ընծայ են քեզ»: Յետոյ կամացուկ իւր խնձորը գրպանէն հանելով՝ ցած ձայնով ասաց. «Այս ալ Յովհաննէսէն»:

2.

ԽԱՂԱՑՈՂ ԵՈՒՆԵՐ.

Մկրտիչ անունով տղան պատուհանը կեցած՝ փողոցը կնայէր, ուր արեւու մէջ պառկեր կտաքնօր մեծ ահագին շուն մի: Անդիէն փոքրիկ շունին մէկը վազեց եկաւ քովը հաջելով, ասամներովը նորա խոշոր թաթերէն բռնեց, յետոյ գունչէն քաշեց, եւ խելքովը, շատ նեղութիւն կուտար մեծ շունին: «Կեցիր, կասէ Մկրտիչ, նա այժմ՝ քեզ կցուցանէ, լաւ կխրատէ զքեզ»: Նոյն միջոցին շնիկը խաղալէն չէր դադարէր. լիակ մեծ շունը շատ անուշութեամբ վերան կնայէր:

Մկրտիչին հայրը դարձաւ ասոց տղուն. «Կտեսնես, մեծ շունը քեզնէ որքան բարեսիրտ է: Երբ քոյ փոքրիկ եզրայրներդ ու քոյրերդ քեզ հետ խաղալ կսկսին, խաղին վերջն այն կլինի որ գու զիրենք կծեծես, եւ կամ ուրիշ չարիք կհասցընես նոցա: Իսկ շունը գիտէ որ մեծին եւ ուժովին՝ ամօթ է փոքրներու եւ ակարներու գէշութիւն անել:

3.

ԽՈՇՈՐ ԵՈՒՆ.

Ընտանեցած արջ քալցընող մարդուն մէկը փոքրիկ քաղաքի մի պանդոկատունը նստած՝ երեկոյեան դէմ կերակուր կուտէր, արջն ալ գուրսը կապած թողուցել էր: Նոյն միջոցին պանդոկին վերի կարգի սենեակը երեք տղայք կխաղային, որոց ամենէն մեծը վեց տարեկան էր, եւ փոքրագոյնն երկու: Ճրագ

չունէին սենեկին մէջ. բայց լուսնին աղօա լոյսը բա-
ւական էր նոցա այն միջոցին: Յանկարծ սանգուղին
վերան ծանրաբայլ ոտքի ձայներ լսուեցան, որ մար-
դու ոտքի ձայնի չէր նմաներ: Դուռը կբացուի, եւ
ո՛վ է արգեօք ներս մտնողը. — արջը, ահագին մեծու-
թեամբ ու սաստիկ բրգոտ արջ մի. դուրսը միայնակ
կենալէն ձանձրացել էր, ու պտտահամար վեր ելնե-
լու ճանապարհը գտնելով՝ տղայոց եղած սենեակը
գնացել էր:

Տղայքը կսարսափին սոսկալի գազանը տեսնելով,
եւ իսկոյն կվազեն անկիւնները կպահուին. բայց գա-
զանը շուտով կգտնէ զիրենք, կհոտտէ, սակայն վը-
նաս չաներ նոցա: Սիրտ կառնուն կքաջալերուին տը-
ղաքը, եւ մտքերէն կանցընեն թէ անշուշտ այս մէկ
մեծ շուն է, ու կսկսին սիրել շոյել զինքը՝ նախ կա-
մացուկ, յետոյ աւելի համարձակ: Արջը գետինը կը-
պառկի, փոքրիկ տղան վերան կհեծնի, եւ իւր ոսկե-
գոյն մազերը նորա հաստ մուշտակին մէջ կփաթթէ:
Մեծ տղան կսկսի թմբուկ զարնել, եւ այն ժամանակ
տեսնելու բան էր տղայոց խնտումն ու զուարճու-
թիւնը: Արջը ետելի երկու թաթերուն վերայ կը-
կանգնի, կսկսի պարել եւ իւր բոլոր ճարտարութիւնը
ցուցանել: Յետոյ ամէն մէկ տղայ ձեռքը փայտէ հը-
րացան մի կառնու, մէկ հատ ալ արջին թաթերուն
մէջ կգնեն, որ շատ գեղեցիկ կերպով կառնու կբըռ-
նէ: Ի՞նչ ընկերներ գտել է իրեն հլու հնազանգ ար-
ջուկը: Յետոյ ամէնքը միատեղ կսկսին զինուորի պէս
քալել, մէկ, երկու, մէկ, երկու:

Սանգուղին վերայ գարձեալ ոտքի ձայն կլսուի.
տղայոց մայրն էր որ տուն կուգար: Տէր Աստուած,
որքան կվախնայ կսարսափի: Սաստիկ վախէն դրան
քով քար կկտրի կմնայ. երեսին գոյնը մեռելի պէս
գեղին կգառնայ, եւ աչքերն անշարժ կմնան: Նոյն

միջոցին փոքրիկ տղան զուարթ ուրախ առջեւը կը-
վազէ ու կկանչէ. «Մայր, նայէ, զինուորի խաղը կը-
խաղամք»։ Այն ժամանակ արջին աէրն ալ ներս կը-
մտնէ :

4.

ԱՌԱՌՑՏԵԱՆ ԵՐԳ.

Առաւօտն որ արթննցար,
Մէկէն ել, մի' ծուլանար.
Գընա մաքուր լըւացուէ,
Գըլուխըդ լաւ մը սանտրէ :
Ով որ գլուխը չէ սանտրած
Կամ երեսը լըւացած,
Ամենուն է զրգուելի.
Մաքրութիւնն է սիրելի :
Ատամներդ լաւ լըւա,
Զգեստներդ հագիր, շուտ արա .
Այս ամէն բանէն յետոյ
Աղօթք արա Աստուծոյ :
Շատ պառկելէն ի՞նչ օգուտ .
Դասըդ մըտքէդ կելնէ շուտ :
Գիրքըդ առ, նի'ստ ու սերտէ .
Ահա զանգակ կըզարնէ :
Դասի մէջ ի՞նչդ է պակաս,
Առաջուց նայէ գիտնաս,
Ժամանակին պատրաստես,
Որ ատեն չըկորսընես :
Դասարանը որ մըտար,
Ժամանակ չես ունենար
Ասդին անդին վազելու
Գիրք կամ տետրակ փընտռելու :
Մէկ մը Թանաք չես առած,
Մէկ մը գրիչըդ չէ կըտրած .
Գիրքըդ մէկդի կըծըգես,
Յետոյ եւ ոչ կըզրտնես :

Ի՛նչ որ կարգով դըրուած է,
Ձեռքըդ կուգայ ինքիբմէ:
Վարժապետը երբ կուգայ
Դասարանը դաս կուտայ,

Յօրանջել, բերան բանալ
Պէտք չէ. ջանա հասկանալ.
Յօրանջողն է անպիտան.
Զըլինիս նորա նրման:

Նոր մէկ բան եթէ լրսես,
Նայէ որ միտքըդ պահես,
Կամ տեսրակիդ մէջ գըրէ,
Երկրորդ օրն ալ զայն սերտէ:

5.

ՏՂԱՅ ԵՒ ԿԱՂԻՆ..

Ծակաչք եւ բաւական անխելք տղայ մի ձեռքը
կաղինով լեցուն ամանի մի մէջ կմտցընէ, եւ ափին
առածին չափ կաղին կառնու. բայց օրովհետեւ ամա-
նին բերանը նեղ էր, չկարողանար ձեռքը մէջէն
հանել, ու կսկսի պուռալ կանչել: Այն ժամանակ հայ-
րը կասէ իրեն. « Երդեակ, շատ կաղին մէկէն կուզես
առնուլ. առ միայն կէսն, այն ժամանակ կարող ես
ձեռքդ ամանին մէջէն հանել »:

6.

ՏՂԱՅ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻՔ.

Ժամանակով փոքրիկ տղայ մի կար. հայրը եւ
մայրը զինքը դպրոց յուղարկեցին: Մէկ գեղեցիկ
առաւօտ երբ արեւը պայծառ լոյս կսրփռէր, եւ քաղ-
ցրաձայն թռչուններն ուրախ զուարթ կձռուողէին,
տղան չուզեր դպրոց երթալ, այլ խաղալ կուզէ:

Մէկ մի աչքերը չորս կողմը դարձընելով՝ կտեսնէ մեղուն, որ մէկ ծաղիկէն միւսը կ'թռչըտէր : «Մեղու, կասէ տղան, խաղա փոքր ինչ ինձ հետ : — Ոչ, կպատասխանէ մեղուն, խաղալու ժամանակ չունիմ, վասըն զի պէտք է մեզը ժողովեմ» :

Տղան քանի մի քայլ յառաջ երթալով՝ շունին կը պատահի ու կասէ նորա . «Շնիկ, եկ խաղա փոքր ինչ հետս : — Ոչ, կպատասխանէ շունը, խաղալու ժամանակ չունիմ. պէտք է երթամ տիրոջս տան քով պահպանութիւն անեմ որ գող չմտնէ ներսը» :

Փոքր ինչ հեռու տղան թռչունը կտեսնէ, որ կը տուցը խոտի կտորներ առած կտանէր, եւ կասէ նորա . «Թռչուն, եկ խաղա փոքր ինչ ինձ հետ : — Ոչ, կպատասխանէ թռչունը, ես խաղալու ժամանակ չունիմ. պէտք է խոտ, փետուր եւ բուրդ ժողովեմ որ բոյնս շինեմ» :

Յետոյ ձիուն կպատահի տղան ու կասէ . «Չի, խաղա փոքր ինչ հետս : — Ոչ, կպատասխանէ ձին, խաղալու ժամանակ չունիմ. պէտք է երթամ գետին հերկելու որ ցորեն ցանեն, եթէ գետին չհերկեմ, ուր ցորեն պիտի ցանեն. եւ եթէ ցորեն չցանուի, ինչ պիտի ուտեն մարդիկ : — Ուրեմն մէկն ալ չուզեր խաղալ, կասէ տղան մտքէն. կտեսնեմ որ ինձ եւս աշխատիլ պէտք է» : Այս կասէ ու մէկէն գպրոց կերթայ :

7.

ԵՐԿ ԱՆԽԱՏԱՍԻՐԻ.

Է՛յ, բարեկամք, շուտ արէք,
Պայծառ արեւ ծագեցաւ.
Սիրով գործի ձեռք զարկէք
Մինչ ժամանակը չանցաւ :

Աղօթք արա, աշխատէ,
Ծուլութիւն հեռու քեզնէ.
Անկարօտ կեանք կանցընես,
Եւ լաւ հունձք կրժողովես:

Թէ բարիք տեսնել կուզես,
Պէտք է դատիս անդադար.
Ամէն բան ինքրդ անես,
Նեղութիւն այլոց մի՛ տար:
Ի՛նչ ամօթ է չըգիտնալ
Ո՛չ ձեւել, ոչ լրւանալ.
Ես զգեստներս ալ կրձեւեմ,
Շապիկներս ալ կըկարեմ:

Լաւ տանտիկնոջ տունն ամէն.
Բան պատրաստ է եւ տեղերն.
Այնտեղ առանց գործի չեն
Ոչ ինքն եւ ոչ ուրիշներն:
Ի՛նչ ամօթ է չըգիտնալ —
Ինչ կերակուր պէտք է տալ.
Ես հացս ալ ինքրս կեփեմ,
Փիլաւ ալ կըպատրաստեմ:

Ծոյլ անհոգ տանտիկնոջ տունն
Տըղայք բոսիկ կըբալեն.
Ամէնն անկարգ անկանոն
Ասդիս անդին ծրգուած են.
Այստեղ չհօփ, այնտեղ աղտոտ,
Տանտիկնոջ օ՛րքան ամօթ.
Եթէ տունըդ չես ժողովեր,
Ծայրը ծայրէն չես գըտներ:

Մէկն որ սիրէ աշխատիլ,
Իրաւունք ունի հանգչիլ
Վազվրձաւ եւ ըզբօսնուլ,
Գիրք երբեմն ձեռքն առնուլ.
Ի՛նչ ամօթ է չըգիտնալ
Ո՛չ գըրել եւ ոչ կարդալ.
Ես գըրքեր ալ կըկարդամ,
Հաշիւներ ալ կըտեսնամ:

Աշխատիմք ընկերաբար
Եւ իրարու միշտ օգնեմք :
Բան մը գիտնալու համար
Պէտք է որ շատ սովորեմք :
Այլոց հետ խօսքի կենամ՝
Խելքըս, միտքըս կըբանամ.
Այն բանն որ ես չըգիտեմ,
Գրքիս մէջը կըգտնեմ :
Ով սէր ունի գործելոյ,
Զգիտէ ինչ է հոգ, վընաս.
Նորա տընէն՝ Աստուծոյ
Օրհնութիւնն է անպակաս :
Լըւանամք, կարեմք, եփեմք
Կերակուր, եւ փող պահեմք.
Ես ինքս ինձ ալ կըբաւեմ,
Մընողացըս ալ կօգնեմ :

Տ.

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՍՐԱՄԻՏ ՏՂԱՅՈՑ ՀԱՄԱՐ.

Թորոս եւ Կիրակոս հովիւները երեկոյին իւրեանց փոքրիկ երամակներն առած տուն դարձած ժամանակները իրարու կպատահին, եւ կսկսին խօսակցիլ. Թորոս Կիրակոսին ոչխարներուն վերայ նայելով կասէ. « Գիտես, Կիրակոս եղբայր, քեզ ինչ պիտի առաջարկեմ. քոյ ոչխարներէդ մէկն ինձ տուր, այն ժամանակ իմ ոչխարներս քոյ ոչխարներէդ երկու անգամ աւելի կլինին » : Կիրակոս ոչխարներու վերայ նայելէն ու փոքր ինչ մտածելէն յետոյ կասէ. « Այնպէս չէ, Թորոս եղբայր. ես քեզ աւելի լաւ ու իրաւացի առաջարկութիւն անեմ. տուր ինձ քոյ ոչխարներէդ մէկն, այն ժամանակ երկուսիս երամակները հաւասար կլինին : Կհարցուի թէ իւրաքանչիւր հովիւ քանի ոչխար ունէր :

Պ.

ԿԱՏՈՒԻ ԶԱԳԻ ԳԻՐ.

Անձրեւոտ օր մի հարկ եղաւ որ Մարկոս տունը մնայ. բայց պէտք էր որ երկրորդ օրուան դասին համար գրելու բանը գրէ պատրաստէ : Սակայն նա աւելի կուզէր սենեկին մէջ վազել, խաղալ, կանչել, ու խարազանով ձայներ հանել, քան թէ գործով պարապիլ. եւ այնպէս ալ արաւ : Սակայն նորա փայտէ ձիուն « Գնա » ու « Աջ դին բռնէ » կանչածները, մայրը լսեց, եկաւ ու պատուիրեց երեն որ գործին հետ լինի, Իսկ Մարկոս, որ ամենեւին կամք չունէր գրելու, սկսաւ լալ, եւ հազար ու բիւր պատճառանք մէջ բերել, ասելով թէ « Թանաքը թանձր է, գրիչը կը սըրսկէ, թուղթ չկայ » եւ չգիտեմ դեռ քանի պատճառներ իւր գործին արգելք կլինին, Սակայն մօրը ստիպելովը պէտք եղաւ որ գրասեղանին առջեւը նըստի, թուղթն առնու եւ սկսի գրել : Հազիւ թէ քանի մի տող գրեց, սկսաւ յօրանջել, եւ վերջապէս քունը տարաւ նստած տեղը : Մայրն ամէն բան դիտեց տեսաւ, բայց միայն գլուխը շարժեց ու հանդարտ թողուց զինքը :

Նոյն միջոցին վառարանին վերայէն կատուի ձագը վարցատքեց ու սկսաւ սենեկին մէջ վազվրուտել : Աթոռներուն վերայէն սեղանի վերայ ելաւ, գրիչը հոտտեց, բռնեց ատամներովն ու սկսաւ սեղանի վերայ խաղալ : Յանկարծ նայիս որ խաղացած ժամանակ թաթիկը կազամարին մէջ մտաւ, եւ այն թանաքոտ թաթով Մարկոսին թուղթին վերայ այնպիսի չլսուած չտեսնուած պատկերներ գծեց, որ մէկ նկարչի մը աքէն չէր անցած այնպիսի նկարներ ստեղծել : Վերջապէս բաւական ժամանակ խաղայէն յետոյ, կատուն

սեղանի վերայէն վար իջաւ ու գնաց աղտոտ թաթիկը մաքրելու : Փոքր ինչ յետոյ Մարկոս կարթըննայ, աչքերը կշրիէ, թուզթ ին վերայ կնայի, ինչ տեսնէ : — Հիանալի պատկերներ : Երկար ժամանակ զարմացած վերան կնայի, յետոյ կսկսի լալ ու գանգատիլ թէ զինքը ծաղրելու համար եկեր թանաքով թուզթըն ու ձեռքերը աղտոտել են :

« Զուր տեղ է նեղացածդ ու լացածդ, կասէ իրեն մայրը ծիծաղելով. դու կամք չունէիր դասդ գրելու, անոր համար քոյ տեղդ կատուն եկել գրել է » :

10.

ՍՍԱԽՕՍ.

Որկորաժէտ աղջկան մէկը հօրը սեղանին վերայ գրած եփած խնձորն առել կերել էր. հայրը երբ տուն կգառնայ, կնայի որ խնձորը չկայ, կհարցանէ աղջկանը. « Խնձորն ինչ եղաւ. չլինի թէ դու առած կերած լինիս : — Ոչ, հայր, ես առած չեմ : — Շատ լաւ. շատ ուրախ եմ. ես մէջը թոյն գրել էի մըկները սատկեցընելու համար : » Այս որ կլսէ աղջիկը, երեսին գոյնը կնետէ, գլուխը կպտըտի եւ վար ընկնելու պէս կլինի : « Ի՞նչ ունիս, աղջիկս, ինչ եղաւ քեզ : — Ո՛հ, հայր, թունաւորուած եմ : — Ուրեմն դձու առել կերել ես խնձորը. մի վախնար, թունաւորուած չես. կուզէի միայն գողը բռնել, անոր համար ասացի թէ խնձորին մէջ թոյն կար » :

11.

ԲԱՄԲԱԿԻ ԿՏՈՐ.

Դեռ ահասակ Սրբուհին մօրը հետ պատուհանը նըստած՝ գիշերուան զգեստ մի կկարէր, զոր հօրը պիտի ընծայէր նորա տօնին օրը : Մայրը նոյն միջոցին

որ կար կարելու վերաբերեալ բաներ կսովրեցընէր աղջկանը, կխօսէր միանգամայն Աստուծոյ անհուն իմաստութեանն ու գթութեանը վերայ, եւ կհասկացընէր նորա թէ ինչպէս Աստուծոյ ամէն ստեղծած բաները մէկմէկ նպատակ ունին, եւ թէ մէկ բան չկորսուիր աշխարհիս վերայ, այլ ամենայն չընչին բան մէկ ո՞ր եւ իցէ գործի կհարկաւորի: Վերջապէս գիշերազգեստը լմնցաւ, ու մէջէն կտորիկ մի բամբակ աւելցաւ: Սրբուհին չէր գիտեր ինչ անէ զայն, եւ չուզելով տան մէջ ձգել, պատուհանէն դուրս նետեց ասելով. «Մայր, այս կտորիկ բամբակով կարծեմ թէ Աստուած ալ չգիտէ ինչ անէ. որովհետեւ, այնպէս չէ, Աստուած գիշերազգեստի եւ բամբակեղեն վերամակի կարօտութիւն չունի: — Հարկաւ, պատասխանեց մայրը. այսու ամենայնիւ այն կտորիկ բամբակը անօգուտ չմնար: Մեք չգիտեմք թէ ինչ բանի պէտք կուգայ. բայց անտարակոյս մէկ ո՞ր եւ իցէ բանի կարող է հարկաւոր լինել: — Կփափագէի գիտնալ թէ արդեօք ինչ բանի կարող է հարկաւորիլ»: ասաց Սրբուհին պատուհանէն նայելով:

Յանկարծ թեթեւ քամի մի փչեց, ու բամբակը փոքր ինչ հեռու տարաւ. Սրբուհին ալ միշտ ետեւէն կնայէր: Ահա ճնճղուկ մի թռչելով վար կիջնայ, եւ կարծեմ թէ շատ կուրախանայ բամբակի կտորը գրտածին վերայ. կտուցին մէջ կառնու անտի մէկ կտոր եւ դարձեալ կթռչի կերթայ: Նոյն միջոցին ուրիշ ճնճղուկներ ճռուողելով հետզհետէ վար կիջնան, ամէն մէկն իւր համար կտոր մի բամբակ կփրցընէ, եւ կտուցն առած կթռչի կերթայ: «ճնճղուկները բամբակով ինչ պիտի անեն, կհարցանէ Սրբուհի: — Իւրեանց բոյնը կտանին զայն, ու այնու ձագերը կբտարցընեն, կպատասխանէ մայրը: Ես քեզ չասացի որ աշխարհիս վերայ ամէն բան կարող է մէկ ո՞ր եւ իցէ գործի հարկաւորիլ: Ահա այն կտոր բամբակէն ելաւ

նչ թէ միայն մէկ, այլ քանի մի հաս վերմակ, հարկաւ ոչ թէ մարդոց համար, այլ ճնճղուկներու համար, որ մեզ պէս նորա եւս Աստուծոյ արարածներն են ։

13.

ԴԵՂՁԱՆԻԿ.

Մանկահասակ եղիսարէթը շատ գեղեցիկ ու սիրուն դեղձանիկ մի ունէր, որ առաւօտէն մինչեւ երեկոյ կերգէր։ Աղջիկը շատ կսիրէր զայն, ի բոլոր սրտէ հոգ կտանէր վերան, հունտ ու դալար խոտ կուտար նորա, երբեմն նորա համար մօրմէն կտոր մի շաքար կխնդրէր, եւ ամէն օր նոր ջուր կբերէր նորա։ Բայց յանկարծ թռչնիկն սկսաւ տխրիլ ու սակաւ երգել. մէկ առաւօտ որ եղիսարէթ նորա ջուր բերել էր, վանդակին մէջ մեռած գտաւ իւր սիրական թռչունը։ Աղջիկն այս որ տեսաւ, սիրտը սաստիկ կսկծեցաւ ու սկսաւ ողբալով լալ։ Մայրը զինքը մը խիթարելու համար ուրիշ դեղձանիկ մի գնեց, որ առաջինին պէս անոյշ երգելէն զատ, նորանէ շատ աւելի գեղեցիկ էր։ Սակայն աղջիկը նոր դեղձանիկը տեսածին պէս՝ սկսաւ աւելի լալ ողբալ։ Մայրը շատ զարմացաւ վերան ու ասաց. « Այդ ինչ է արածդ, աղջիկս. ինչո՞ւ դարձեալ այսպէս կուլաս ու կտրամիս. արտասուքներդ չեն կարող մեռած թռչնեկին յարութիւն տալ, եւ ահա արդէն նորա տեղն ուրիշ ունիս, որ նչ մէկ բանի կողմանէ առաջինէն վար չմնար ։

— Ո՛հ, մայր իմ, պատասխանեց աղջիկը, շատ գէշ վարուեցայ ես դեղձանիկիս հետ, եւ ամէն պէտք եղած խնամքը չտարի վերան։ — Սիրուն աղջիկս, կրկնեց մայրը, կտեսնէի որչափ հոգ ունէիր վերան։ — Ոչ, ոչ, պատասխանեց դարձեալ եղիսարէթ, այրած սրտով. նորա մահուանէն քանի մի օր յառաջ, ես

կուտէի, փոխանակ նորա տանելու, այն կտոր շաքարն որ դու նորա համար կուտայիր ինձ»։ Մայրը փոխանակ վար զարնելու աղջիկը՝ թափած արտասուքներուն համար, գովեց զինքը, եւ ուրախացաւ որ նորա սրտէն այսպիսի պարզ եւ անկեղծ խոստովանութիւն կը բղխի։

13.

ՍԻՐՈՑ ԶԳԱՅՄՈՒՆՔԸ ՅԱԻՆ ՍԱՍՏԻԿ Է.

Տղուն մէկը փողոցը վազած ժամանակ սայլի մի անիւին տակ կընկնի, հիւանդ մայրը վախէն անկողնէն կցատքէ, եւ իսկոյն սիրտը կանցնի։ Տղան որ հեծելով ու վայելով տուն կդառնար, մօրը ընկածը տեսնելով՝ իսկոյն հառաչանքները կդադրեցընէ, եւ նոյն միջոցին որ ստքին ոսկորը տեղը կգնեն ու կկապեն, ցաւին կսկիծը յայտնող ձայն ամենեւին չհաներ բերանէն։ Վիրաբոյժն հարցուց նորա զարմանալով. «Միթէ ցաւ չես զգար։ — Ի՛նչպէս չէ, պատասխանեց տղան. բայց չեմ ուզեր որ մայրս իմանայ, վասըն զի գիտեմ որ սաստիկ վիշտ պիտի լինի սրտին»։

14.

ԲԱՐԵՍՏՐՈՒԹԻՒՆ.

Հարուստ կալուածատէրի մի Վարդերես անունով տղան իւր տօնէն քանի մի օր յառաջ իրեն տարեկից գեղացի տղու մի հետ կխաղար դուրսն, երբ ծառային մէկն եկաւ կանչեց զինքն որ ճաշի երթայ. «Դարձեալ եկ, ասաց իրեն գեղացի տղան. ես քեզ այստեղ կսպասեմ։ — Հապա դու ճաշի չես երթար, հարցուց նորա Վարդերես։ — Ե՞ս, ոչ. պատասխանեց միւսը հառաչելով. մեր տունն ուտելու բան չունիմք»։

Վարդերես ներս որ մտաւ, հօրը վիզը վաթթուելով
ասաց նորա. « Հայր, տօնիս համար խոստացար ինձ
նոր զգեստ շինել տալ. այն զգեստը սրբան կարժէ :
— Երեսուն ռուպլի. ինչո՞ւ հարցուցիր : — Կուզէի,
սիրելի հայր, միայն թէ չնեղանաս. կուզէի խնդրել
քեզ որ այն զգեստին տեղ պարգեւես ինձ երեսուն
ռուպլի » : Հաւանեցաւ հայրն, եւ հարկ չէ ասել թէ
Վարդերես ինչ արաւ այն դրամով :

15.

ՈՍԿԵՂԷՆ ԸՆԿՈՅՁ.

Քրիստոսի ծննդեան ճրագալուցին քանի մի տղայք
եղելին ծառի մի չորս դին շարուած կեցել էին,
որոյ ճիւղերը զարդարուած էին բազմաթիւ վառած
ճրագներով ու գոյնզգոյն զարդերով : Փոքրահասակ
Սոփիային աւելի աչքին զարնողը ոսկեզօծ ընկոյզ-
ներն էին, եւ սկսաւ ուզել որ տան իրեն անտի քանի
մի հատ : « Այն ընկոյզները ծառին զարդ են մի-
այն, ասաց մայրը. թող նոքա այնտեղ կենան, ահա
քեզ ուրիշ ընկոյզ » : Բայց Սոփիա սկսաւ լալ ու կան-
չել. « Ամ ուզեր մութ գոյն ընկոյզ, այլ ոսկեզէն
կուզեմ. անշուշտ նոցա միջուկն աւելի համով է » :
Մտածեց մայրն որ տղաքն ուղղելու համար մի միայն
լաւ հնարք է նոցա անտեղի ցանկօթիւնը կատարել.
ուստի առաւ քանի մի ոսկեզօծ ընկոյզ առաւ նոցա,
իսկ միւս ընկոյզները ուրիշ տղայոց բաժնեց : Սաս-
տիկ ուրախացաւ Սոփիա, եւ մեծ անհամբերութեամբ
սկսաւ կտորել. բայց սրբան մեծ եղաւ վիշտն երբ տե-
սաւ որ ամէնքը պարապ են : Բոլոր տղայքը սկսան
ծիծաղիլ վերան : « Այդ ընկոյզները, ասաց հայրը,
միայն տեքի համար գրուած են, եւ ոչ թէ ու-
տուելու համար. եւ շինուած են ընկուզի պարապ
կեղեւներէ զորս ես ինքս կպցուցած ու ոսկեզօծած եմ » :

16.

ԽԵՆԱՅԻ ՄՈՒԿ.

Մուկը իւր ծակէն դուրս ելնելով՝ կտենէ թակարթ մի. « Հէ, հէ, կասէ, այստեղ թակարթ կայ: Յիրաւի ինչ նենգամիտ են մարգիկ. երեք փոքր փայտի կտորներու վերայ աղիւս մի կկանգնեցընէն, փայտէրէն մէկուն վերայ եղի կտոր կկախեն, եւ այս բանս նոքա կկոչեն մկնակար: Վայ էր մեր գլխուն եթէ մեր ցեղն այսքան խելացի չլինէր: Բայց մեք գիտեմք որ եղին կպած իգ. պէս, փուփ, աղիւսը կընկնի եւ չարաչար կսաակեցընէ: Ոչ, ոչ, անով դու զիս չես հրապուրեր ու խաբեր »:

Փոքր ինչ լռելէն յետոյ մուկը կաւելցընէ. « Կարծեմ թէ կարելի է գոնէ երթալ հոտը առնուլ. այնչափով աղիւսը վար չընկնիր, եւ ես շատ շատ կըսիրեմ եղի հոտը: Երթամ փոքր ինչ հոտը առնում »: Այս ասելով գէպ ի թակարթը կվազէ: Բայց հաղիւթէ քիթը եղին կկպչի, աղիւսն իսկոյն վար կընկնի ու կջախջախէ մեր անժուժկալ Խիկարը:

17.

ԳԵՌԱՐՈՒՍԻԿ ՃԱՆՃ.

Դեռաբուսիկ ճանճը իւր մօրը հետ կրակարանին վերայ նստած էր կաթսայի մի մօտ, յորում ջուր կէփէր: Հարկ եղաւ որ մեծ ճանճը իւր աղջկանէն զատուի երթայ, եւ թուած ժամանակ կասէ նորա որ կեցած տեղէն չհեռանայ: « Ինչո՞ւ համար, մայր, կհարցանէ դուստրը հետաքրքրութեամբ »: Մեր ճանճը կպատասխանէ. « Կվախնամ որ չլինի թէ այն կաթսային վերայէն թռչիս: — Այդ ալ ինչո՞ւ համար: — Մէջը կընկնիս կխեղդուիս: — Ի՞նչպէս կա-

րելի է : — Պատճառը չեմ կարող քեզ ասել , բայց դեռ մէկ ճանճ չտեսայ որ այն կաթսային վերայէն թռչի ու մէջը չընկնի չխեղդուի » : Այս ասելէն յետոյ ծեր ճանճը թռաւ դնաց , Աղջիկն , որ միայնակ մնացել էր , կտսէ ինքնիրեն . « Ի՞նչ զարմանալի են ծերերը . ամէն բանէ կլախնան : Ինչո՞ւ կարգիլէ ինձ այս անմեղ զուարճութիւնս . ինչո՞ւ չկարենամ մէկ երկու անգամ այն կաթսային վերայէն թռչըտիլ : Բաւական խելք ունիմ ես զգուշութեամբ շարժելու : Առանց մօրս ասածին նայելու . սրտիս նեղութենէն երթամ փոքր ինչ թռչիմ կաթսային վերայէն . տես . նեմ թէ ինչպէս պիտի ընկնիմ մէջը » : Հազիւ թէ կաթսային վերայէն կսկսի թռչիլ , տաք շոգոյ ներգործութենէն զգայութիւնը կկորսնէ կթմրի , եւ եռացած ջրի մէջ ընկնելով կխարշի :

18.

ԱՔԱՂԱՂ, ԿԱՏՈՒ ԵՒ ՄՈՒԿԻԿ.

Մուկիկը , որ դեռ աշխարհ չէր տեսած ,
Մեծ փորձանքի մէջ ընկել էր .
Եւ ահա ինչպէս իւր գրլխէն անցածն
Ազգականացը կըպատմէր :

« Մեր տընակին մէջ կենալէն ձանձրացայ ,
Ելայ ծակէս ու քալելու գընացի .
Սա դիմացի լեռնէն անդին ալ անցայ ,
Որ իմանայ ամէն դրացի
Թէ այժմ ես չեմ փոքրը տըղայ :
Յանկարծ , վազած ժամանակս .
Երկու մեծկակ
Կենդանիի ռասս եկայ .
Ինչ գազաններ եղածներն ,
Իրաւ , ինքս ալ չեմ գիտեր :

Մէկն այնպէ՛ս հեզիկ,
Այնպէ՛ս գեղեցիկ,
Ի՛նչ սիրուն քալուածք,
Ի՛նչ անոյշ նայուածք.

Միւսը հրպարտ, սէգ, կանչուընտող, աներես,
Պատերազմէն նոր է դարձածը կարծես,
Բոլորովին փետուրներով զարդարուած,

Պոչն ալ բըրդօտ եւ ոլորած:

Գըլխուն վերայ կըրակի պէս

Կարմիր կրտօր մի կերելի.

Կարծեմ երկու ձեռքի պէս բան ալ ունի,

Որով օդուն մէջ կըթըռչի:

Այն ձեռքերը որ շարժեց,

Այնպէս սաստիկ զուռնա չափեց,

Որ ես, թէպէտ վախկոտ չեմ.

Սակայն ի՛նչպէս ետ փախչիլըս չըգիտեմ:

Ավառ՛ս. թէ նա չըկանչէր,

Միտքս էր միւսին քով երթալ

Ու հետը ծանօթանալ:

Աչքերէն ի՛նչ անուշուծիւն կըբըզկէր.

Մազոտ պոչն ի՛նչպէս կամացուկ կըշարժէր.

Ի՛նչ հեզ, սիրուն եւ անոյշ

Աչքով վերաս կընայէր:

Մազն իմ մազիս պէս բարակ էր եւ քընքուշ.

Գըլխուն վերայ սեւ սեւ պեկիկ ունէր,

Կրճնակն ալ երկայն երկայն մեծ բիծեր.

Ականջները ֆիշգ մերիսին նըման էր:

Իմ կարծիքովս՝ նա որ մեզ

Այնքան շատ կընըմանի,

Անտարակոյս մեր վերայ մեծ սէր ունի: —

Բայց ես ալ այս կասեմ քեզ,

Ասաց մայրը մեր մուկին,

Որ այդ կենդանին,

Որոյ արտաքին

Տեսքին դու շատ հաւնել ես,

Որ երեւցել է քեզ սիրուն,

Հեզ ու անուշ, — է կատուն:

Թէպէտ սիրուն կերեւի,
Սակայն է մեզ մեծ Թըշնամի,
Արիւնարբու չար գազան:
Միւսն աքաղաղն է, հեզ, հանդարտ կենդանի,
Որմէ մեր ոչ Թէ միայն
Զարիք վընաս չեմք կըրեր,
Այլ մանաւանդ շատ անգամ
Կըկըշտացընեմք մեր փորերն
Անոր փափուկ համեղ մրտով:
Այսուհետեւ վեր ի վերոյ նայելով՝
Այլոց վերայ դու դատաստան մի՛ կըտրեր»:

19.

ՆՐԵՔ ՈՍԿԵԳՈՅՆ ՁԿՆԵՐ.

Բարեսիրտ մարդուն մէկն ունէր երեք փոքրիկ ձըկներ մէկմէկէ գեղեցիկ, որոց վերայի փետուրները կարծես թէ ոսկէզօծ էին. Դրաւ զիրենք մաքուր լճակի մի մէջ, եւ վերաները նայելով կզուարճանար. նա առանգամ կերթար լճակին եզերքը կնրստէր ու նոցա հացի միջուկ կձըգէր ջրի մէջ. եւ սիրուն ձկները ջրին երեսը կեղնէին ու կուտէին զայն: Նոյն միջոցին նա նոցա կատէր. « Ձկներ, ձկներ, զգոյշ կացէք այս երկու բանէ, եթէ կուզէք միշտ այսպէս երջանիկ օրեր անցընել. չլինի թէ ցանկի մէջէն անցնիք ու մտաւկայ մեծ լճակը երթաք, եւ ջրին երեսը լողաք իմ այստեղ չհզած ժամանակս»: Բայց ձկները նորա խօսքերուն ահանջ չէին դներ, այն ժամանակ մարդը մտածեց ինքնիրեն. « Նայիմ մէկ հնարքով հասկացընեմ նոցա այս բանս»: Այս ասելով ցանկին քով կեցաւ, եւ երբ ձկներէն մէկը կուգար ու կուզէր ցանկէն անցնիլ, մարդը գուազանով ջրին կզարնէր, որպէս զի ձուկը վախնայ ու յետ քաշուի:

Նոյն բանը կանէր երբ ձկներէն մէկը ջրին երեսը լողար, որպէս զի ջրին սակերը երթայ: «Այժմ տաբախոյս չկայ որ պատուէրս հասկացան, կասէր մարդն ինքնիրեն», ու ելաւ տուն գնաց:

Այն ժամանակ երեք գեղեցիկ ձկները միատեղ կժողովին ու խորհուրդ կանեն մէջերը թէ արդեօք ինչ է պատճառն որ մարդը չուզեր նոցա ցանկին մէջէն միւս լիճը գնացածն ու ջրին երեսը լողացածը: «Նա ինքը դուրսը կքայէ, կասէր ձկներէն մէկը, մեք ինչո՞ւ պիտի չկարենամք երբեմն վերերը լողալ: — Եւ ինչո՞ւ համար այստեղ փակուած կենամք, կասէր ուրիշ մի. ինչ կլինի եթէ երթամք քանի մի վայրկեան մեծ լճին մէջ պարտիմք: — Հարկաւ չարասիրտ է այդ մարդը, կրկնեց առաջինը. նա մեզ չսիրեր, եւ չուզեր մեր աւրախ զուարթ ապրածը: — Ե՛ս նորա չեմ նայիր, աւելցուց երկրորդը. ես կերթամ մեծ լճին մէջ լողալու: — Ես ալ, ասաց դարձեալ առաջինը, կերթամ վերերը լողամ ու արեւու մէջ խաղամ»:

Սակայն երրորդ սկեգոյն ձուկը միւսերէն շատ աւելի խելացի գտնուեցաւ, ու սկսաւ այսպէս մտածել. «Այդ բարեսիրտ մարդն հարկաւ մէկ պատճառունի մեզ այն բաներն արգիլելու: Իւր ամէն գործերէն յայտնի կերեւի թէ նա մեզ կսիրէ. ապա թէ սչ, ինչո՞ւ այնպէս ստէպ հացի միջուկ պիտի բերէր մեզ, ու պիտի ուրախանար տեսնելով մեր կերածը: Ոչ, անշուշտ չարասիրտ չէ այդ մարդը. եւ ես կուզեմ նորա կամքը լիովին կատարել՝ թէ եւ չգիտեմ թէ ինչո՞ւ այնպէս կուզէ»:

Այս կերպով բարեմիտ ձուկը մնաց ջրին յատակը, իսկ միւսերը գնացին ու մտքերը գրածներն արին. մէկը ցանկին մէջէն անցաւ գընաց մեծ լիճը, իսկ միւսը ջրին վերերը ելնելով՝ արեւու մէջ կխաղար:

եւ երկուսը միատեղ կխնդային իւրեանց երրորդ քր-
րոջը վերայ որ չէր ուղեցած նոցա հեա միաբանիլ :

Բայց ահա ինչ պատահեցաւ . հազիւ թէ առաջին
ձուկը մեծ լճին մէջ անցել էր, իսկոյն մեծ ձուկ մի
վերան յարձակեցաւ ու կլլեց զինքը . իսկ զմիւսը ու-
րուր մի տեսաւ, վաղեց վերան, բռնեց առաւ զինքը
մագիլներուն մէջ, ու տարաւ կերաւ : Մնացել էր
միայն երրորդ ձուկը . տէրը շատ ուրախացաւ տես-
նելով որ նա իւր խօսքին լսեց, եւ ամէն առաւօտ նս-
րա լաւ լաւ ուտելիքներ կբերէր :

20.

ԱՆՏԵՂԻ ԱՄՕԹ.

Բարի լոյս, Լիզա : — Աստուծոյ բարին, պարոն
Պետրոս : — Երէկ ինչո՞ւ համար չկանգնեցար երբ
զքեզ կանչեցի : — Ի՞նչպէս կարելի էր . հետերդ եր-
կու խաթուն կային : — Յետոյ, ինչ, միթէ մարդէ
փախչող եղար այժմ : — Ոչ, բայց կփութայի : —
Սակայն դո՞նէ մէկ վայրկեան կարող էիր կենալ : —
Այո, բայց սափորով ջուր կտանէի, եւ այն պատճա-
ռաւ ամաչեցայ : — Տեսնը բանը, Միծաղելի է ասածդ :
Ուրեմն քոյ կարծիքովդ ջուր տանիլն ամօթ է : —
Հապա, փողոցի մէջ : — Եթէ այնպէս է, ինչո՞ւ Աս-
տուած մեզ ձեռք տուել է, Աշխատիլն երբէք ամօթ
չէ . հապա ամօթն այն է որ այժմ շատ աղջիկներ
կանեն, այսինքն աշխատիլ կամաչեն : — Բայց ջուր
կրելը միայն աղախիններու գործ է : — Եւ միթէ չը-
գիտես դու թէ Աբրահամ ո՞ւր եւ ինչ կերպով հան-
դիպեցաւ Ռեբեկային : — Շատ լաւ գիտեմ . հանդի-
պեցաւ նորա այն ժամանակ որ աղջիկը սափորով
ջուր ունն առած կտանէր : — Այո ուսը սափոր ու-
նէր, եւ անով ջրհորէն ջուր հանելով՝ Աբրահամու
գերիներուն խմցուց : — Եւ ուղտերուն : — Հապա :

եւ սակայն նորա հայրը շատ հարուստ մարդ էր, եւ հարիւրաւոր գերիներ իրեն կժառայէին: Բաց յայնմանէ ինքը մերեկան եւս շատ ազախիներ ունէր: Նորանէ աւելի ո՞վ իրաւունք ունէր ուրիշներուն ծառայութիւն սպասելու: — Այնպէս է, իրաւունք ունիք, պարոն Պետրոս, այսուհետեւ ջուր կրելէն չեմ ամաչեր: — Եւ շատ լաւ կանես, որովհետեւ այն անտեղի ամօթ է: Եւ կարող է այն աստիճանի հասնիլ այն ամօթն որ աղջիկ մի չուղենար բաժակ մի ջուր տալ իւր հիւանդ մօրը, որովհետեւ այն եւս իրեն անվայել գործ կարող է համարել:

21.

ՁԱՆՁՐՈՒԹԻՒՆ.

« Երէկ ինչ արիր, նիկողայոս: — Բոլոր օրը սատիկ ձանձրացայ, Անդրէաս: — Ձանձրածար, կասես: Ի՞նչպէս կարելի է ձանձրանալ: — Բոլորովին միայնակ մնացել էի: — Եթէ այնպէս է, յանցանքը քուկդ է որ կձանձրանաս կնեղուիս՝ երբ միայնակ կմնաս: — Հապա ինչ պէտք է անեմ որ ժամանակը շուտ անցնի երբ մինակ կմնամ: — Ինչո՞ւ շուտ անցընել ժամանակը, որ թանկագին բան է: Ժամանակին հետ մեր կեանքն եւս կանցնի: Այն պատճառաւ պէտք չէ ժամանակը պարապ անցընել, այլ սրչափ կարելի է խոհեմութեամբ օգուտ քաղելու է անտի: Սեր կեանքն առանց անոր ալ կարճ է: — Բայց երբեմն ժամանակը չափէ գուրս երկայն կերելի ու շատ կամաց կանցնի: — Յիրաւի, այդ այնպէս է. սակայն անոր պատճառն այն է որ մեր չգիտեմք լաւ գործածել ժամանակը:

— Ինդրեմ ասա ինձ ինչ պէտք է անեմ երբ միայնակ կմնամ տունը, եւ ո՞չ մէկ բանով պարապելու կամեցողութիւն չունիմ: — Գաիր քեզ սր եւ իցէ

գործ : — Շատ լաւ . հասցա երբ ես աշխատելու ամե-
նեւին ցանկու թիւն չունիմ , այն ժամանակ ինչ ա-
նելու է : — Ամէն բանի սկիզբը գժուար է . սկսէ միայն
որչափ կարելի է սրտանց , այնպէս՝ իբր թէ քեզ ան-
պատճառ պէտք է մէկ հարկաւոր գործ մի անել :
Սկիզբները հարկաւ այնպէս անախորժ պիտի երեւի ,
ինչպէս որ աւրուած ջուր թափով երգուած երգն ա-
նախորժ է : Բայց հոգ չէ . միայն թէ մի լքանիր :
Աշխատանքիդ մէջ որչափ յառաջ երթաս , այնչափ
քոյ գործդ քեզ գիւրին կերելի , եւ այնչափ աւելի
յաջողակ կերթայ . ժամանակն այնպէս արագ կանցնի
որ ամենեւին չես իմանար , եւ սակայն հոգիդ կլու-
սաւորուի ու կպայծառանայ , — Փորձեմք քոյ խրատիդ
հետեւիլ , — Զանձուր թիւնը կնմանի այն չար ողւոյն
որ ժամանակով Սաւուղ թագաւորը կտանջէր : Աշխա-
տանքով ու ջանասիրութեամբ միայն կարելի է հա-
լածել զինքը » :

22.

ԽՆՉ ԲԱՆԻ ՀԱՐԿԱՆՈՐ Է ՓՈՂ .

Գեղի մի վարժապետը կգիտէ որ բաւական հա-
սակն առած աղայ մի փողի շատ սէր կապել է : Այս
ողան շատ անգամ կասէր թէ իւր ծնողքը շատ փող
ունին , եւ թէ ինքն եւս այսքան եւ այսքան ունի :
Շատ անգամ դատարանի մէջ գրպանէն փող կհանէր
եւ այլոց կցուցանէր : Վերջապէս դեռահասակ ժլտան
սկսաւ երբեմն այս եւ երբեմն այն ծախել , եւ ծա-
խելու ժամանակ՝ խաբել : Յայտնի կերելէր որ պատ-
րաստ էր ամէն բան ծախել , փող անել , զոր ամէն
բանէ վեր կգասէր : Մէկ օր մի օր դպրոցը դաս չկար ,
վարժապետը կանչեց աղան առաւօտը , եւ նորա հետ
միատեղ գնաց քաղելու գաշաերն ու լեռները , բլուր-
ներն ու ձորերը : Կէսօրին ծառի մի տակ նստան որ

փոքր ինչ հանդիստ առնուն: «Քաղցած եմ, ասաց տղան: — Այտեղ ուտելու բան չկայ, պատասխանեց վարժապետը. երթամք աւելի յառաջ»:

Երեկոյեան գրեթէ ժամը հինգ էր, երբ ճանապարհի վերայ մատուռ մի հասան, որոյ առջեւը մուրացկան մի նստած ողորմութիւն կհայցէր: Մերունին գլխարկն երկնցուց, սրոյ մէջ քանի մի կտոր հաց կար: Վարժապետը մուրացկանին դրամ մի կուտայ, յետոյ տղուն դառնալով կասէ: «Հապա դու բան չես տար աղքատին: — Ես պատրաստ եմ իմ բոլոր փողս նորատալ, եթէ ինձ կտոր մի հաց տայ»: Այս խօսքիս աղքատը իւր գլխարկը տղուն տուաւ ու ասաց. «Ա՛ռ, կեր, եթէ քաղցած ես. ա՛ռ ուղածիդ չափ, անոր համար ես փող չեմ առնուր. ես լաւ գիտեմ թէ քաղցածութիւնն ինչ բան է: Տղուն աչքերը արտասուքով լեցուեցան. եւ թէպէտ շատ քաղցած էր, բայց ամօթէն չկրցաւ ուտել:

Այնուհետեւ վարժապետը աշակերտովը միատեղ տուն դարձաւ: Ճանապարհին բաւական ժամանակ գրնաց առանց բերնէն խօսք հանելու. վերջապէս սկըսաւ խօսել ու ասաց. «Այժմ կտեսնես ինչ բանի հարկաւոր է փողը: Ի՞նչ օգուտ քեզ անտի, երբ անտուկիդ մէջ կեցած է կամ գրպանդ: Փողն այնպէս բան է որ քաղցած եղած ժամանակդ չես կարող ուտել զայն ու փորդ կշտացընել: Փոքր ինչ յառաջ կուզէիր բոլոր ունեցածդ տալ կտոր մի հացի համար: Մուրացկանը չառաւ քոյ փողդ, եւ վերագ կարեկցելով՝ իւր հացը քեզ տուաւ ձրի: Կարող ես այսուհետեւ եւս խստասիրտ լինել աղքատին ու կարօտելոյն: Քաղցածութիւնը մեծ նեղութիւն կուտայ մարդուս: Շատ անգամ առիթ պիտի ունենաս քաղցածութենէ մարդ ազատել, եթէ ազահ չլինիս: Ազահ է այն մարդն որ ունեցածէն օգուտ չքաղեր, այլ ընդհակառակն միշտ

կջանայ փողերը շատցընել, փողերը շատցընելու համար ամէն անիրաւ եւ անօրէն գործերու ձեռք կղարնէ, եւ ամէն բան կուզէ իրեն միայն առնուլ, Ագասներն ատելի են Աստուծոյ եւ մարդկան » :

Այս խօսքերէս սաստիկ շարժեցաւ տղուն սիրտը, եւ կուզէր բոլոր ունեցած փողը վարժապետին տալ, որպէս զի նա բարի գործերու գործածէ զայն. բայց վարժապետն յանձն չառաւ ու ասաց. « Ոչ. դու ինքդ բարիք անելու գործածէ զայն. եւ այսուհետեւ փողը սիրես՝ միայն իբրեւ առիթ կամ միջոց բարեգործութիւն անելու » :

23.

ԳՅԱՍԻՐՏ ՄԱՐԻԱՄ.

Ի՞նչ արիր փողդ, Մարիամ: — Մայր, մէկ խեռ տղու մի տուի: — Գուցէ անոր համար որ չարութիւն չանէ: — Այո, մայր, որպէս զի չարութիւն չանէ այսուհետեւ: Բաշուններն Աստուծոյ են, այնպէս չէ: — Ինչպէս նաեւ մեք, եւ բոլոր Աստուծոյ ստեղծած արարածները: — Այն տղան Աստուծոյ մէկ թաշունը գողցել էր եւ կուզէր ծախել: Խեղճ թաշնիկն այնպէս ցաւալի ձայնով կճուար, բայց նա նորա կառուցը կիսաթիթէր միշտ. անտարակոյս կվախնար որ չլինի թէ Աստուած նորա ձայնը լսէ ու պատժէ զինքը: — Յետոյ ինչ արիր: — Տղուն ստակ տուի ու թաշունն ազատ թողուցի: Կարծեմ՝ արածս հաճոյական գործ է Աստուծոյ: — Հարկաւ հաճոյական է նորա՝ գթասիրտ եղածդ: — Շատ կարելի է որ տղան կարօտութենէ ստիպուած այդ բանին ձեռք զարկել էր: — Ես եւս այնպէս կկարծեմ: — Շատ լաւ արի որ բոլոր փողս նորա տուի: — Բոլոր փողդ տուածդ շատ լաւ չէ, հոգիս, եթէ այնուհետեւ դարձեալ պատահէիր տղու մի նոյնպիսի թաշնիկով, քովդ փող չու-

նենալով ինչ կանէիր: — Այն ժամանակ իսկոյն քեզ կվազէի, սիրելի մայր: — Հապա եթէ ես եւս փող չունենայի: Պէտք է խնայող լինել անոր համար որ կարելի լինի աւելի բարիք անել: Քեզ պէտք էր սակ արկանել տղուն հետ. եւ եթէ չկամենար աւելի աժան թողցընել, այն ուրիշ բան է: Ինչ տեսակ թռչուն էր: — Չհարցուցի, մայր: Դու ինքզ ասած էիր ինձ որ մէկուն բարիք արած ժամանակս անունը գիտնալու ետեւէ չլինիմ, եւ տեսնելու բան էր, թռչունն ուրախութենէն կարծես թէ թռչել անգամ չէր կարող. բայց տղայէն խօսք առի որ միւսանգամ չբռնէ զինքը: — Շատ լաւ արիր, ազջիկս: Ահա քեզ դարձեալ ստակ. միշտ այսպէս գիտած եւ բարեօիրտ եղիր, եւ Աստուած զքեզ կօրհնէ »:

21.

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԵՒ ԲԶԷԶ.

«Վերջակէտ, եւ լմնցաւ» կանչեց Կոստանդին ուրախութեամբ՝ երկրորդ օրուան իւր բոլոր դասերը պատրաստելէն յետոյ. «այժմ կարող եմ երթալ դուրսը զուարճանալ»: Ասածին պէս արաւ. տետրակներն ու գրքերը ժողովելէն յետոյ, վաղեց գնաց պարտէզ շիրտակ այն խնձորենիին քով որ հայրն իրեն ընծայել էր: Յանկարծ ծառին վերայ բղէղ մի տեսաւ. «Այ անօրէն, կանչեց Կոստանդին, իմ ծանօս կի՛ճացընես. կեցիր կցուցանեմ ես քեզ»: Իռնեց զայն դերձանով կապեց ու սկսաւ հետը խաղալ, խեղճ բղէղն ամէն հնարք ի գործ դրաւ որ ազատի ձեռքէն, բայց ճար չեղաւ, դերձանը թող չէր տար: Վերջապէս որոշեց որ թռչի, բայց Կոստանդին այնպէս ուժով քաշեց դերձանն որ բղէղը վար ընկաւ:

Այն ժամանակ տղան ձայն մի լսեց. . . որո՞յ ձայնն արդեօք. — բղէղին: . . . Ոչ, այլ իսկ իւր սրտէն ելած

ձայն, որ կարծես թէ բղէզին կողմանէ կասէր իրեն.
« Մտածէ մէկ մի որ եթէ ես քոյ տեղդ լինէի եւ դու
իմ տեղս, եւ եթէ սիրագ ուսել ուզէր եւ ես այդ
բանին համար բռնէի տանջէի զքեզ, ինչպէս կլինէր
արգեօք: Եթէ գիտնայիր, ս'հ, սրբան ցաւ կստանձաւ.
Աես ինձ»: Կոստանդին իսկոյն թող տուաւ բղէզն որ
ազատօրէն ուզած տեղն երթայ:

25.

ՉՈՐՍ ՏԱՐԵՐՔ.

Տասնեւհինգ տարեկան Փիլիպպոսը կամենալով ի-
րեն վիճակ մի ընտրել, կասէր « Կուզեմ պարտիզպան
լինել. սրբան զուարճալի բան է կանաչազարդ ծա-
ռերու եւ հոտաւէտ ծաղիկներու մէջ ապրիլ»: Բայց
սակաւ ժամանակէն տուն դարձաւ՝ պատճառելով թէ
ծանր բան է անդադար ծռել գետնի վերայ, որով
եւ կռնակն ու ծունկերը ցաւել են:

Այն ժամանակ Փիլիպպոս միտքը դրաւ որսորդ
լինել. « Դալարադեղ անտառին մէջ, կասէր, կարե-
լի է շատ զուարթ կեանք անցընել»: Բայց այս վիճա-
կըն եւս շատի չգնաց. չկրցաւ համբերել առաւօ-
տեան օդին պաղութեանը, խոնաւութեանը կամ ցըր-
տութեանը, եւ հիւսիսային հողմը միշտ երեսին կը-
զարնէր:

Այն ժամանակ միտքը դրաւ ձկնորս լինել: « Թե-
թեւընթաց նաւակով պարզ եւ վճիտ վտակի վերայ
ժուռ գալ, եւ, առանց ձանձրանալու, զանազան տե-
սակ ձկներով լեցուն ցանցը քաշել, սրբան ուրախալի
կեանք է»: Բայց այս պարապմունքն երա երկար չը-
տեւեց. « Ջրի վերայ շատ խոնաւ է, կասէր մեր ձրկ-
նորսը, եւ այս բանը վնասակար է առողջութեան »:

Վերջապէս որոշեց խոհարար լինել. նորա կարծիքովը՝ պարտիզպան, որսորդ եւ ձկնորս պարտական են իւրեանց աշխատանաց պտուղները խոհարարին բերել. խոհարարին քով միշտ անպակաս են համադամ խորտիկները : Այսու ամենայնիւ դարձեալ շատ չանցաւ ու սկսաւ գանգատիլ հօրը : « Ամէն բան լաւ էր, կասէր, եթէ կրակ չլինէր. երբ բոցակէզ կրակարանին դիմացը կանցնիմ, կարծես թէ կհալիմ տաքութենէ » :

Այն ժամանակ հայրը ասաց նորա խտուրթեամբ. « Դու մէկ ժամանակ ոչ մէկ բանէ գոհ չես. այն բանն որ ի սկզբան քեզ հաճոյ կերելի, յետոյ անտանելի կդառնայ : Եթէ չես կարող սովորիլ ոչ ջրոյ, ոչ օդի, ոչ հողի եւ ոչ կրակի, դժուարին է քեզ աշխարհիս վերայ ապրիլ. ամէն ժամանակ գանգատելու պատճառանքներ պիտի գտնես : Պէտք է որ քոյ ընտրած վերջին վիճակիդ մէջ մնաս այսուհետեւ » :

26.

ԵՐԿՈՒ ԽՆՁՈՐԵՆԻ.

Պարտիզպանին մէկը երկու որդի ունէր, որ գրեթէ տարեկից էին իրարու : Մայիս ամսոյն մէջը հայրը նոցա մէկմէկ խնձորենի պարգեւեց : Ծառերը նոյն մեծութիւնը ունէին, նոյն տեսակ էին, եւ թէպէտ պարտիզին այլ եւ այլ կողմերը տնկուած էին, սակայն երկուքն եւս մի եւ նոյն ժամանակի մէջ առատ ծաղիկ բացին : « Որդեակք իմ, ասաց պարտիզպանը, այս ծառերս ձեզ կպարգեւեմ. ձեզնէ կախեալ է մի եւ նոյն կարգի կանոնի մէջ պահել զիրենք » :

Սեժ որդին, որ աշխատասէր ու խելացի տղայ էր, ուրախացաւ հօրը պարգեւած ընծային վերայ, եւ խնդոյն պէտք եղածին պէս աշխատելու ձեռք զարկաւ :

Ծառին վերայի թրթուրները մաքրեց, բունը ձողի մի կապեց, չորս գին հողը փորեց որ պէտք եղած թացութիւնը մինչեւ ծառին արմատները հասնի, միով բանիւ խնձորենին լաւ դարմանելուն ամէն պէտք եղած խնամքը տարաւ :

Իսկ կրտսեր որդին, որ ծոյլ էր եւ անմտադիր, բոլորովին մաքէն ելաւ իւր խնձորենին, եւ միայն սեպտեմբերի մէջ միաքն ընկաւ, երբ արդէն ամենայն տեղ պարտէզներու մէջ սկսել էին խնձորները ժողովել: Վազեց ծառին քով գնաց, բայց վերան մէկ խնձոր չգտաւ. վասն զի պտուղներուն մէկ մասը դեռ խակ եղած ժամանակները թրթուրները կերել էին, մէկ մասն եւս քամին վար թափել էր: Սիրտը կտորեցաւ, ու ելաւ գնաց եղբօրը խնձորենիին քով, եւ վերան նայելով՝ զարմացաւ մնաց: Ծառը զգալի կերպով մեծցել էր, եւ վերայի գեղեցիկ ու խոշոր խոնձորները հեռուէն մարդու աչքին կղարնէին:

Այս որ տեսաւ, տրտմեցաւ, նախանձը շարժեցաւ, ու իսկայն հօրը գանգատի գնաց. « Հայր, ասաց, ինչո՞ւ եղբօրս լաւ ու պաղալից ծառ տուել ես, իսկ ինձ գէշ ու անպտուղ: — Զեղ երկուսիդ եւս ես մը եւնոյն տեսակ ծառ տուի, պատասխանեց հայրը. բայց եղբայրդ աշխատեցաւ ու ամէն պէտք եղած հողը տարաւ իւր ծառին, իսկ դու ծուլացար եւ ամենեւին չմօտեցար քոյ ծառիդ այնքան ժամանակ: Հատուցումն աշխատանքին համեմատ է »:

27.

ՊԱՐՏԻՉԻ ՄԱՌԵՐ.

Գարնան գեղեցիկ օր մի Պ. Միքայէլ իւր Պետրոս անունով որդին հետն առած՝ կքալէր պարտիզին մէջ, եւ երկուսը միատեղ ծառերուն ու ծաղիկներուն

կնայէին, որոց վերայ տակաւին ցօզը կիայլէր: Պետ-
րոս հարցուց իւր հօրը թէ. «Ինչո՞ւ համար այս ծա-
ռը այնպէս ուղիղ կկենայ, իսկ միւսը բոլորովին ծուռ
է: — Անոր համար, որդեակ իմ, պատասխանեց հայ-
րը, որ այս ծառս նայուած է. կտրեր ցիցի կապել
են զայն, որպէս զի ուղիղ աճի. իսկ միւսն ինքիրմէ
աճել է առանց հոգացողութեան:

— Հապա ինչո՞ւ համար այս ծաղիկներս այսպէս
գեղեցիկ ծաղկել են, երբ միւսերուն վերայ գեռ բող-
բոջ անգամ չտեսնուիր: Անոր համար որ սոցա վերայ
հոգ, խնամք տարուած է, եւ ժամանակ ժամանակ
ուսողուած են. իսկ միւսերն ամենեւին նայուած չեն:
— Ուրեմն նայուելուն ու չնայուելուն մէջ մեծ զանա-
զանութիւն կայ: — Անտարակոյս, պատասխանեց հայ-
րը: Ատի կարող ես քեզ լաւ խրատ առնուլ. դու գե-
ռահաս ծառի նման ես՝ զոր դարմանել պէտք է: Ե-
թէ ես քոյ պահասութիւններդ ուղղեմ, քեզ օգտա-
կար բաներ սովորեցընեմ, եւ դու իմ խրատներս լը-
սես ու ի գործ դնես, այն ժամանակ ուղիղ եւ լաւ
կաճիս, եւ օգտակար մարդ կդառնաս»:

28.

ՄՕՐ ՄԻ ԱՄԵՆԷՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ԶԱՐԳԵՐԸ.

Կուռնելիա, որ հռչակաւոր Սկիպիոն հռոմայեցի
զօրավարին աղջիկն էր եւ Սեմպրոնիոս Գրակքոս հիւ-
պատոսին կինը, հռոմայեցի տիկնանց ժողովի մի մէջ
կգանուէր օր մի. տիկնայք սկսան պարծենալով խօսիլ
իւրեանց ունեցած զօհարեղէններուն ու ոսկեղէն զար-
դերուն վերայ: Վերջապէս Կուռնելիայէն խնդրեցին
որ եւ նա ցուցանէ նոցա իւր ունեցած ամենէն թան-
կագին բանը: Կուռնելիա իսկոյն իւր սրգիքը կան-
չեց, որոց վերայ ամենայն խնամք տարած էր որ գե-

զեցիկ կատարելութիւններով զարդարուին եւ օր մի
հայրենեաց փառք ու պարծանք լինին. ցցուց զնոսա
տիկինանց ու ասաց. «Ահա իմ զարգերս եւ իմ թան-
կագին գոհարներս» :

29.

ՕԳՏԱԿԱՐ ԲԱՆԻ ԳՈՐԾԱԾՈՒԱԾ ՓՈՂ.

Գործունեայ հիւսին մէկը իւր աշխատասիրութեամբ
բը բաւական վաստակ կունենար ամէն ժամանակ, եւ
տակայն անցուցած կեանքը շատ չափաւոր էր. ամե-
նէն հասարակ կերակուրներով եւս գոհ կլինէր, հա-
տարակ զգեստով կբալէր, եւ տղաքը նոյնպէս աղքա-
տիկ՝ բայց մաքուր կհագցընէր: «Ի՞նչ կանես փողե-
րըդ» հարցուց օր մի գրացին: — «Մէկ մասով պարա-
քըս կհատուցանեմ, պատասխանեց հիւսը, եւ մէկ
մասը շահու կգնեմ»: — Ինչե՞ր կասես դու, Սիմէոն
եղբայր. իմ գիտցածս՝ դու ո՛չ պարաք ունիս մէկու՛ն,
եւ ոչ շահու գրած գրամ: — Երկուսն եւս սենիմ, ա-
սաց դարձեալ հիւսը. կեցիր հասկացընեմ քեզ այս
բանս:

Այն փողն որ ես իմ ծերունի ծնողացս կուտամ,
պարտքս հատուցանել կհամարիմ. իսկ այն գրամն որ
իմ որդւոցս կրթութեանը կգործածեմ, գրամագը-
լուիս կհամարիմ ինձ, որոյ շահն արդէն իսկ սկսած
եմ առնուլ: Եթէ Աստուած տայ մինչեւ ի ծերութիւն
ապրիմ, որդիքս արդէն չափահաս կլինին, եւ այն
ժամանակ կընդունիմ նաեւ բոլոր գրամագըլուիսս, վա-
սըն զի յոյս ունիմ որ որդիքս իւրեանց պարտքը հա-
տուցանելու կարողութիւն կունենան: Ինչպէս որ իմ
ծնողքս իմ գատտիարակութեանս համար մէկ բանի
չխնայեցին, այսպէս նաեւ ես ամենեւին խնայութիւն
չեմ աներ իմ ազոցս կրթութեանը համար. ինչպէս

որ ես ինձ պարտք կհամարիմ ծնողացս առ իս ցցու-
ցած երախտեաց փոխարէնը հատուցանել նոցա, այս-
պէս նաեւ յոյս ունիմ որդւոցմէս հատուցումն գտնել,
երբ իւրեանց պարտքը հատուցանելու կարողութիւն
ունենան » :

30.

ՔԱՋԱՍԻՐՏ ԱՂՋԻԿ.

Չինու մէջ հին օրէնք մի կայ որ որ եւ իցէ կեր-
պիւ ստախսուութիւն անողին ձեռքերը պիտի կը-
տրուին : Մանտարինին մէկն այս պատիժս կրելու ար-
ժանի եղած էր. եւ երբոր արգէն առել կտանէին
զնա որ ձեռքերը կտրեն, աղջիկը իւր վերայ առաւ
զհայրն արգարացնելը : Թագաւորին առջեւն որ ելաւ .
« Տէր արքայ, ասաց աղջիկը, հայրս իրաւամբ պատ-
ժոյ արժանի դատուած է, եւ պէտք է որ ձեռքերը
կտրուին : Ահա նորա ձեռքերը, աւելցուց արխասիրտ
աղջիկն՝ իւր ձեռքերը երկնցընելով. այս ձեռքերս,
տէր արքայ, նորա ձեռքերն են. սոքա իւր ընտա-
նեացն ապրուստը ճարելու կարողութիւն չունին. եւ
ահա կթողու որ ըստ օրինաց սոքա կտրուին, եւ ի-
րեն կպահէ այն ձեռքերն, որով իւր եւ իւր ընտա-
նեացն ապրուստը կհոգայ » : Թագաւորն ի գուժ շար-
ժեցաւ այսպիսի որդիական սէրը տեսնելով, եւ նե-
րեց յանցաւորին :

31.

ՏՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆՔ.

« Սիրելի բարեկամ, ասա խնդրեմ, ինչէն է որ
անական կառավարութիւնդ այնպէս շէնքով շնորհքով
է, տանգ մէջ ամէն բան կարգով կանոնով է, երբոր
աչքի զարնոյ ամենեւին մասնաւոր պատճառ չեմք
տեսներ այս բանիս այսպէս լինելուն : Մեր եւս նոյն-

պէս կաշխատիմք, կջանամք, կչարչարուիմք, որպէս զի մեր գործերն եւս նոյնպիսի յաջողութեամբ երթան, եւ սակայն դարձեալ բանի մի չնմանիր», Դրացին պատասխանեց ու ասաց. «Շիտակն ասեմ, ես ինքս չէի գիտնար ինչէն յառաջ կուգայ այս բանս, եթէ տանս մէջ երեք տնական խորհրդականներ չունենայի. նոցա պէտք է շնորհակալ լինիմ միշտ այս բաներուս համար: — Տնական խորհրդականներ: Որոնք են դոքա: Բակիս շունը, աքաղաղն ու կատուն: — Կատակ կանես, — Ամենեւին: Նայեցէք. երբոր տանս գող կմտենայ, շունը կհաջէ, որ կնշանակէ, Բաց բերան մի լինիր, նայէ: երբոր առաւօտը լոյսը կբացուի, աքաղաղը կերգէ, որ կնշանակէ՝ Ել: երբոր մէկ սիրելի բարեկամս տունս պիտի գայ, կատուն կլուացի: (1) որ կնշանակէ. Պատրաստուէ զինքը

(1) Ամենայն ազգաց տգեա ժողովրդոցը մեջ նարիւրաւոր տարիներէ ի վեր նազար ու բիւր յիմարս կան ու անճոռնի կարծիքներ մտած են, որ կկոչուին *նախապաշարմունք*, *սեւապաշտութիւն*, *աւելորդապաշտութիւն*, եւ որոց նաւատալը բարեկիրք մարդուն ամօք, եւ քրիստոնէին մեղք է: Օրինակի համար գիշերը գերեզմաննոցէն մեռելները կեցնեն կբալեն. տուն կայ որ սատանաները բռնած են, մեջը մարդ չէ կարող մտնել. երեքշաբթի որ գործ սկսիլը լաւ չէ. ուրբար որ ճանապարհ ելնելը լաւ չէ. նահանջ տարին շարագուշակ է. տասներեք հոգի մէկ սեղան նստիլը կերակուրի ժամանակ լաւ չէ, վասն զի մեջերէն մէկը կմեռնի. ծիրանի գօտիին կարմիրը շատ որ լինի, զինին առատ է այն տարին, շունը որ ոտնայ գալլի պէս, գէշ նշան է. տան մի վերայ բու բոջունը որ կանչէ, զժբաղդութիւն կպատանի այն տան մեջ. կատուն որ լուացուի, հիւր կուգայ, եւ այլն: Որովհետեւ մեք այս զիրքս օրինակ եւ առաջնորդ կուտամք մեր զեռարուսիկ ընթերցողաց ձեռքը, մեր պարքն է յայտնել նոցա որ վերի պատմութեանս մեջ կատուին լուացուիլը հիւր գալուն կամ չգալուն նեա ամենեւին յարաբերութիւն չունի:

Նմանապէս այս առօրով կիրաւիրեմք բոլոր այն յարգելի վարժապետներն որ իւրեանց պարտաւորութեան եւ պատասխանատուութեան ծանրութիւնը լաւ կնասկանան, որ սաստիկ ետեւէ լինին իրենց յանձնուած համբալկաց սրտէն խլել նանել, առիքը եկամին պէս, այս տեսակ նախապաշարմանց սերմունքը, որոց գէշ նեաւանքները շատ են, եւ շատ վնասակար կարող են լինել:

Տիրատիրելու : — Հա, հասկացայ, բարեկամ. ինչ
ասել կուզես : Կնշանակէ որ տան մի լաւ կառավա-
րութեանը համար այս երեք յատկութիւններս հար-
կաւոր են. հոգացողութիւն՝ մեզ վնասաւոր եղած բանե-
րուն առջեւն առնելուն համար : գործունեութիւն՝ ամէն
օգտակար բանի մէջ, եւ յօծարամտութիւն՝ մեզ բարի
կամեցողները սիրով ընդունելու : — Շատ ուրախ եմ
որ իմ խօսքերս այն կերպով կհասկանաք. ես իմ տնա-
կան խորհրդականներուս վերայ անոր համար կսպար-
ծենամ որ նորա ամէն ժամանակ կյիշեցընեն ինձ թէ
ինչ պէտք է անեմ. ապա թէ ոչ՝ շուտով կարող էի
անելիքս մտռանալ :

32.

ՏԱՍՆ ԿԱՆՈՆՔ ՃԵՖԵՐՍՈՆԻ.

Ճէֆէրսըն, որ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց
Նախագահ եղած է, եւ մեռած է 1826-ին, իւր անուա-
նակից Թոմաս Ճէֆէրսըն Սմիթի գրած նամակին մէջ
հետագայ տասն կանոնները գրած է, որ ամենահար-
կաւոր են աշխարհիս վերայ երջանիկ ու հանգիստ
ապրիլ կամեցողին :

Ա. Այն բանն որ այսօր կարող ես անել, վաղուան
մի ձգեր :

Բ. Այն բանն որ դու կարող ես անել, ուրիշի ա-
նել մի տար :

Գ. Շահելէն յառաջ գրամբ մի վատներ :

Դ. Աժան է ասելով՝ մի զներ այն բանն որ քեզ
անօգուտ է :

Ե. Հպարտութիւնն ու գոռոզութիւնը մեզ աւելի
վնաս կրեբեն քան թէ անօթութիւնը, ծարաւն ու
ցուրտը :

Զ. Սակաւ կերածներուս վերայ ոչ երբէք կզղջամք :

Է. Սիրով եղած բանէն մարդ չձանձրանար :

Ը. Քանի քանի անգամ արտմել եմք երեւակայեալ թշուառութեամբք որ ոչ երբէք պատահած են :

Թ. Ամէն բանին միշտ լաւ կողմն առ :

Ժ. Եթէ բարկացած ես՝ խօսելէն յառաջ մէկէն մինչեւ տասը համրէ. իսկ եթէ սաստիկ կիրք ելած ես, մինչեւ հարիւր համրէ :

33.

ՏՂԱՅՈՒԹԻՒՆ ՅՐԱՆՔԼԻՆԻ.

Գիտնալու արժանի են շանթարգելը հնարողին մանկութեան եւ պատանեկութեան մէկ քանի հանգամանքները : Այս մեծանուն մարդուս բոլոր կեանքը գեղեցիկ օրինակ է բարեգործութեան, խոհեմութեան, անխոնջ գործունէութեան եւ ընկերսիրութեան : Բայց իւր կենաց մանաւանդ առաջին տարիները խելք առնելու շատ օգտակար բաներ կան : Անոր մէջ կտեսնէ եւ կսովորի մարդս թէ կատարեալ հասակի մէջ մէկն ինչ պարտականութիւններ ունի առ մարդկային ընկերութիւնն :

Բենիամին Յրանխին, որ Ամերիկայի մէջ լուսաւորութեան տարածուելուն այնքան պատճառ եղաւ, ծնաւ 1706-ին Նոր Անգլիոյ Պոսթոն քաղաքը, աղքատ ծնողացմէ, որ բազմաթիւ ընտանեաց տէր էին, բայց ամէնքն համեստ եւ աշխատասէր էին : Հայրը, որ հասարակ կանթեղագործ էր, կմտածէր իւր որդիքն, որոց հետ եւ Բենիամինը, մէկմէկ համեստ գործաւորներ անել իրեն պէս. բայց Բենիամինի վերայ ուսման սէր եւ ընթերցասիրութիւն տեսնելով՝ միտքը գրաւ եկեղեցական վիճակի նուիրել զնա : Անոր համար ազուն հազիւ թէ ութը տարեկան եղած ժամանակը, հայրը զինքը դպրոց յուղարկեց. բայց սակաւ ժամանակէն տեսնելով որ ազուն գաստիարակութիւնը շատ թանկ կնստի իրեն, եւ մտածելով որ լաւ ար-

Հետաւոր լինելու համար այնպիսի բարձր կրթու-
թիւն հարկաւոր չէ իւր որդւոյն, հանեց զինքն այն
դպրոցէն եւ դրաւ ուրիշ մի, յորում միայն կարգալ
ու գրել կտովորեցընէին: Այնպէսով Յրանքլին ոչ թէ
վարժապետներէն, այլ ինքնիրմէ սովորեցաւ իւր բո-
լոր գիացած գիտութիւնները: Դպրոցէն որ ելաւ, հօ-
րը արուեստին ձեռք զարկաւ. բայց գիտութեան վե-
րայ ունեցած սաստիկ սիրոյն պատճառաւ, չկարո-
ղացաւ արուեստին մէջ յառաջ երթալ: Արձակ ժա-
մանակները հօրը գրատան բալոր գրքերն, եւ իւր
սեպհական դրամով գնած գրքերը կարդաց: Խելացի
հայրը չուզեց նորա բնական բերմանցն արգելք լի-
նել, մանաւանդ թէ նորա կոչմանը օգտակար լինե-
լու մտքով, որոշեց վերջապէս զինքը տպարան տալ,
ուր արդէն մէկ որդի ունէր, որով եւ շատ հեշտ ե-
ղաւ իրեն Բենիամինն ալ այնտեղ գնելը: Թէեւ այն
ժամանակ տասներկու տարեկան էր միայն, սակայն
քիչ ժամանակի մէջ զարմանալի յառաջագիւմութիւն
ցցուց իւր այս նոր արուեստին մէջ: Այնտեղ գիւրին
եղաւ իրեն ամէն տեսակ գիրք գտնել այն գրավաճառ-
ներու քով, որոց հետ իւր պաշտօնովը յարաբերու-
թիւն ունէր: Ամենէն աւելի կօիրէր կարգալ ճանա-
պարհորդութիւններ, պատմութիւն, եւ ուրիշ սոցա
նման ամէն մարդու ամենահարկաւոր գիտութիւններ:

Երբեմն ուրիշ գրքերու հետ ոտանաւոր գրուած-
ներ եւս ձեռքը կընկնէին. այն ոտանաւորները կար-
գալով՝ մեր գեռահասակ տպագրողին սրտին մէջ ո-
տանաւոր գրելու ցանկութիւնն արթնցաւ, որ շատ
պատանիներու բնական է: Երկու երգ շարագրեց,
զորս իւր եղբայրը տպեց, եւ որոց մէկը կարծեմ լաւ
ընդունելութիւն գտաւ կարդացողներէն: Անով պա-
տանւոյն անձնասիրութիւնը շարժեցաւ, եւ գուցէ
գեռ շատ ժամանակ կկորսընէր անպիտան օտանաւոր-
ներ գրելու, եթէ իւր հայրը չցուցանէր նորա գը-

բուածններուն պակասութիւնները, ապա թէ ոչ՝ գրթ-
բաղգարար գէշ բանատեղծ պիտի մնար, այսինքն
աշխարհիս վերայ ամենէն անօգուտ անձն: Այն բաւա-
կան չէր. հայրը իրեն ուրիշ տղէկութիւն եւս արաւ:
Ֆրանքլին Քոլլինս անունով բարեկամ մի ունէր, որոյ
հետ, վարժութեան համար, վիճաբանական թղթակ-
ցութիւն կանէր. Դեռահասակ տպագրողը կգերա-
զանցէր հանճարովն եւ ուղղագրութեամբը, իսկ իւր
մրցակիցը՝ սճոյն վայելչաբանութեամբն եւ բառերու
ընարութեամբը: Ֆրանքլինին հայրը ցցուց իրեն գը-
րուածններուն պակասութիւններն, եւ իւր հակառա-
կորդին կատարելութիւնները: Բենիամին հասկացաւ
հօրը ասածներուն ճշմարտութիւնն, եւ ետեւէ եղաւ
իւր գրուածոց պակասութիւններն ուղղել:

Ֆրանքլին, կերակրոյ եւ զուարճութեանց չտիա-
ւորութեամբը, կարողացաւ բաւական դրամ հաւա-
քել այն գրքերը գնելու, զորս իւր բարեկամաց քով
չէր գտներ, եւ որ միակ միջոց էին իրեն համար
կրթութիւն ստանալու: Այնպէս խելացի կերպով բա-
ժանեց միշտ ժամանակն որ տպարանի մէջ ունեցած
պաշտօնը իւր ընթերցասիրութեանը արգելք չէր
լիներ: Այս կերպով միայնակ, առանց մէկ օգնականի,
միայն գրքերով ու ջանասիրութեամբը, սովորեցաւ
այն գիտութիւնները զորս յետոյ ինքը այնքան կա-
տարելագործեց: Ահա այսպէս անցաւ այն հռչակա-
ւոր մարդուն տղայութիւնն, որ յետոյ երեւելի գիտ-
նականաց կարգն անցաւ, տէրութեան մէջ առաջին
պաշտօններու հասաւ, եւ ուրիշ ազգաց առջեւ իւր
հայրենեաց իրաւունքները պաշտպանեց: Ահա այս
տեսակ կրթութիւն առած էր Ֆրանքլին, որ նաեւ
տէրութեան կառավարողներէն մէկն եղած ժամա-
նակ, հասարակաց կրթութեան համար աշխատելէն
յետ չկեցաւ:

ՃՕՃԱՆԱԿԻՆ ՅՈՒՆԵԻԼԸ.

Պատի հին ժամացոյցը, որ քսան տարիէ աւելի ուսումնարանի մի ննջարանը կախուած էր, եւ մինչեւ այն ժամանակ ոչ մէկ բանի վերայ գանգատելու պատճառ ունեցած էր, յանկարծ ձմեռուան առաւօտ մի կանգնեցաւ: Յուցակին ⁽¹⁾ պայծառ ու կայտառ երեսը կարծես մէկէն քար կարեցաւ, լեզուակները վհատեցան մնացին, եւ անիւները մեծ զարմացմամբ իրարու նայեցան ու սկսան կռուիլ: Ժամացոյցը բաղկացրնող մասերը թէեւ այս կերպով յանկարծ թալկացած թուլցած էին, այսու ամենայնիւ դեռ բաւական կենդանութիւն կար վերաները իրարու հետ կռուելու եւ յանցանքը մէկմէկու վերայ ձգելու:

«Կռուի՛ւն, պարոններ, կանչեց ցուցակը հրամայական կերպով. նախ գործը մանրամասնաբար քննեմք, եւ յետոյ կիմանամք թէ յանցաւորը ո՞վ է»: Ճօճանակին խղճմտանքը մաքուր էր. միանգամայն իւր ընական բարեսրտութեամբը չկարողացաւ խաբէութիւն բանեցրնել, եւ հառաչելով ելաւ ասաց.

(1) Ժամացուցի տախտակն, որոյ վերայ ժամերու բաժանմունքը նշանակուած են, ցուցակ անուանեցինք:

« Ինչո՞ւ մեղքս ծածկեմ. բոլոր յանցանքն իմս է. ա. մենէն յառաջ ես դադրեցայ, Իսկ եթէ հարցանէք այսպէս վարուած իս պատճառը, արդարութեամբ կասեմ ձեզ որ վերաս կարողութիւն մնացած չէր անդադար աջ ու ձախ ճօճելու. յոգնեցայ, բոլորս. վին ընկած եմ ուժէ. այսուհետեւ, ընկերք, ես աշխատելու չեմ »:

Այս որ լսեց ցուցակը, կանչեց կատաղութեամբ. « Անամօթ եւ լիրբ. դեռ կհամարձակիս ասել այս պատուաւոր ժողովոյս առջեւ թէ աշխատելու չես: Ինչպէս կյանդդնի լեզուդ այսպիսի լիրբ խօսք մի ասելու: — Եւ ինչպէս այլոց լրբութեանը եւ ծուլութեանը վերայ կխօսիս: Դու քեզ տնայիսի տնդ մի ընտրել ես որ թէ հանգիտ է, եւ թէ դուրսը կը տեսնուի. եւ դորձդ՝ աչքերդ անկած ամէն բանի վերայ նայիլ է միայն: Մէկ մի ինքզինքդ իմ տեղս դիր. մտածէ թէ ինչ անտանելի բան է իմ անցուցած կեանքըս, որ ստիպուած եմ անդադար շարժիլ գերեզմանի նման արկղի մէջ »:

— Արկղի մէջ բնակածդ ինչ վնաս ունի. բաց յայն. մանէ ինչո՞ւ սուտ կիսօսիս. բոլորովին մութ չէ քոյ կեցած տեղդ, վասն զի արկղին երկու կողմը փոքր պատուհաններ կան: Դու եւս անտի նայէ՛ որու կուզես, եւ կամեցած իդ չափ անցնող դարձողին աչքով արա: — Յիրաւի բնակարանս պատուհան ունի, կըրկնեց ճօճանակը հառաչելով. բայց ժամանակ ունիմ դուրսը նայելու. մէկ բան լու տեսնելու համար, պէտք է գոնէ մէկ վայրկեան պատուհանին առջեւ կենալ. եւ սակայն դու այժմ իմ կանգնածս չես ներեր ինձ: Այս եւս ասեմ քեզ որ քոյ յանդիմանութիւններդ բոլորովին զուր են եւ անօգուտ. այսուհետեւ աշխատելու չեմ. յոգնած եմ, եւ ժամանակ է հանգչելու »:

— Ինչո՞ւ համար անպատճառ այսօր կանգնեցար՝ քանուերիու տարուան կանոնաւոր եւ անընդհատ ծառայութենէդ յետոյ, շշնջելով հարցուցին բոլոր անխները միաբերան: — Անոր համար որ խելացի խորհուրդները միշտ ուշ կուգան մէկուն գլուխը: Ես ալ գլուխ ունիմ: Թէպէտեւ տափակ է եւ դէպ ի վար կախուած՝ սակայն դարձեալ գլուխ է: Նստայ հաշուեցի թէ մէկ օրուան մէջ քանի անգամ կճօճիմ, եւ դտայ. . . — Ութսուն եւ վեց հազար չորս հարիւր անգամ, աւելցուցին սրամիտ լեզուակներն, որ բոլոր կեանքերը թուանշաններով կանցընեն: — Յերաւի այնչափ, տասց ճօճանակն՝ իւր խօսքը շարունակելով: Ի՛նչպէս կկարծէք, սաստիկ յոգնեցընելու համար այդչափը միթէ բաւական չէ: Եւ երբոր իմ մէկ օրուան մէջ ճօճելուս թիւը բազմապատկեցի տարուան օրերով, սկամայ յոգնածութիւն մի տիրեց վերաս. մասձեցի, եւ վերջապէս կանգնեցայ »:

Դիւրարորոք եւ տաքարիւն ցուցակը կուզէր մէկէն կտոր կտոր անել ճօճանակը, բայց հարկաւոր համարեցաւ ինքզինքը բռնել, եւ ձայնը հանդարտ ու անուշ ձեւացընելով տասց. «Ազնուամեծար պարօն ճօճանակ, ես, շիտակն ասեմ, չեմ կարող հասկանալ թէ ինչպէս դու որ մինչեւ ցայժմ բարեմտութեան եւ աշխատասիրութեան օրինակ էիր, այսօր անհիմն եւ անսեղի պատճառներով կանգնեցար, եւ գործ տեսնելու տեղ, նստել չափել ու հաշուել ես աշխատանքդ: Եթէ ամէն մէկ գործ ունեցողը նստէր ու միայն մտածէր փոխանակ իւր գործին հետ լինելու, տարակոյս չկայ որ մէկ բանի մէջ ալ կենդանութիւն՝ աշխոյժ չէր մնար, Ծուլութիւնը ուրիշներուն աչքին չկրնար սիրելի լինել, եւ ծոյլերուն առաջին պատիժն այն է որ ձանձրութենէ կնեղուին: Բայց թողումք այսպիսի դատողութիւնները: Ի՞մ մէկ խըն-

դիրքքիս չէ չասես. ճօճէ վեց անգամ, — վեց անգամ,
գլխուս վերայ. այնչափը դժուար չէ»:

Այս կերպով ճօճանակը ցուցակին աղաչանքին զի.
Չանելով, երեք երեք անգամ շարժեցաւ դէս ի ձախ
եւ աջ, — «Յողնեցո՛ւց զքեզ այդչափ շարժումդ: —
Ամենեւին, պատասխանեց ճօճանակը. վեց անգամ
ճօճիլը ոչինչ բանի պէս է. բայց վեց հարիւր, վեց
հազար, վեց միլիոն անգամը, նոյն բանը չէ: — Շատ
լաւ. նայէ մէկ մի. կէս բոսլէի մէջ հարկաւ կարող
ես միլիոնաւոր շարժմունքներու վերայ մտածել, եւ
սակայն դարձեալ մէկ բոսլէի մէջ երկու անգամէն
աւելի չես ճօճիր: — Անտի ինչ կհետեւի: — Այն
որ առանց հաշուելու մինչեւ ցայժմ ճօճելուդ մի.
լիոնը, հանդարտութեամբ ճօճէ բոսլէն երկու ան.
գամ, եւ այն ժամանակ ինքդ եւս չես զգար դորձիդ
յառաջ երթալը, վասն զի շատ դիւրին կլինի քեզ:
— Իրաւ է ասածդ. այդ բանդ մտքէս չէր անցած,
կանչեց բարեմիտ ճօճանակը: Էյ, պարոններ, դորձի
ու շողբու թիւն. մէկ, երկու, երեք»:

Այս ասելով ճօճանակն առաջուան պէս սկսաւ աջ
ու ձախ երեքալ. անիւները մէկզմէկ կողերէն կաելով՝
բարեկամաբար սկսան իւրաքանչիւրն իւր լիսուանը
վերայ դառնալ. լեզուակները թուանշաններուն առ.
ջեւէն անցնելով՝ ժամին քանի եղածը կցուցանէին.
եւ ցուցակին երեսն առաջուանին պէս կենդանու.
թիւն առաւ, երեսուն վայրկենէն ժամը եօթը զար.
կաւ, եւ օրապահ վերակացուն նշան սուաւ աշակեր.
տաց որ ելնեն:

35.

ՍՈՒԱԿ ԵՒ ԳԵՂՁԱՆԻԿ.

Գեղձանիկն ու Սոխակ

Գերգէին մէկ տան պատուհանին տակ.

Գեղձանիկն երբոր երգել ըսկըսէր,

Փոքրիկ տըղան հօրն առջեւը կենէր
Թըռչունը նորա միշտ կըցուցընէր,
Տես ի՞նչ գեղեցիկ կերգէ, հայր, կասէր :
Հայրը երկու Թըռչուններն ալ կըբըռնէ :

Տըղուն կուտայ ու կասէ.

« Այս երկուսէն ցըցուր, հոգիս,
Որո՞ւն այնքան դու կըհանիս » :

Տըղան մէկէն դեղձանիկը ցոյց կուտայ
Ու կասէ. « Հայր, այս է ահա.

Ո՛րքան տեսօք է ու սիրուն .

Նայէ մէկ մը փետուրներուն

Ի՞նչ գեղեցիկ են ու հիանալի .

Անոր համար ալ ի՞նչ անոյշ ձայն ունի » :

36.

ՏՂԱՅ ԵՒ ԴՐԱՄ.

Տղուն մէկը կուլար ու կկանչէր. կհարցանեն իրեն
Թէ ինչո՞ւ կուլայ. « Ի՞նչպէս չլամ, կասէ, մայրս ինձ
դրամ մի տուած էր, եւ կորուսի զայն: — Էյ մի՛ լար,
կասեն նորա, ա՛ռ քեզ ուրիշ դրամ մի կորուսածիդ
տեղ »: Տղայն կառնու դրամն, եւ փոքր ինչ լուկէն
յետոյ կսկսի առաջինէն աւելի կանչ ու ճիչ վերցը-
նել. « Ինչո՞ւ դարձեալ կուլաս: — Կուլամ անոր համար
որ, եթէ իմ դրամս կորուսած չլինէի, այժմ երկու
դրամ պիտի ունենայի »:

37.

ԿԱՏՈՒ ԵՒ ԽՈՀԱԿԵՐ.

Խոհակերին մէկը կար՛ իրեն համար կարդացող,
Կարդմունքէն ալ աւելի՞ իրեն արհեստը գիտցող.

Սա չեմ գիտեր ի՞նչպէս կըլլայ՝

Սանահարին խօսքո՞վը Թէ փողովը

Մէկ իրկուն մը կելէ կերթայ
Գինետունին ժողովը .

Խոհակերոցին ըսես պահապան՝
Մըկանց դէմ կատուն կըծըգէ աղան :

Դառնայ տուն գայ , տեսնէ որ ի՞նչ կընայիս ,

Կարկանդակը կըտոր կըտոր
Գետին թափած անդին ասդիս ,
Բամբուլ կատուն խօլոր մուր
Կըկզած հեռուն տակառի մը ետեւը
Մըռմըռալով կըկըրծէր խորված հաւը .

« Ա՛յ անըզգամ Բամբուլիկ ,

Ա՛յ որկրամու կախուելիք ,

Կանչեց մարդը շըւարած ու շըշկըլուած .

Չե՞ս ամըչնար , ադ քու ըրածըդ ի՞նչ է .

Պատը անկաս ու աչք ունի , չե՞ս լըսած .

(Իսկ Բամբուլը հաւը կըրծելու հետ է) .

Դուն այդպէս բան չէիր ըներ ,

Այսօր քեզ ի՞նչ է եղեր .

Քեզ ատենով խելօրումեան կըբերէին օրինակ ,

Հիմա դուն , թի՛ւ աներես ,

Ինքըդ խաղք ու խայտառակ՝

Ինձ ալ ամօթ կըբերես .

Դըրացիներն որ լըսեն՝

Գիտե՛ս ինչե՛ր պիտի ըսեն .

Բամբուլ կատուն խարդախ ու գո՛ղ է եղեր .

Բամբուլը ո՛չ թէ մառան ,

Ոչ ազգարը պէտք է թողուլ՝ ոչ ստան .

Նա կատու չէ , գա՛յլ է անգուծ , չա՛ր գազան ,

Ոչխարներէն հեռու Բամբուլն անպիտան .

Նա Բամբուլ չէ , պատի՛ժ , կըրո՛ղ ու մահ է » .

(Բամբուլն ըսես՝ մըտիկ կընէ ու կուտէ) :

Մեր Տարտասանը լեզու թափելով ,

Ի՛իտ շատ բան ըսաւ հեւքով փըրփրալով .

Բայց ի՞նչ օգուտ . զո՛ւր էր սըրինգ փըջածը .

Բամբուլիկը կերաւ լափեց խորվածը :

38.

* ԱՆՅՈՐԴՔ ԵՒ ՇՈՒՆՔ.

Երկու հոգի իրիկուան
Տեղ մը ելեր կերթային,
Ու հարկաւոր բանի վրայ
Կըխօսէին մէջերնին :
Մէյմ՝ ալ յանկարժ հստ ըրաւ
Տան մը դըրանը տակէն
Խոշոր շուն մը դուրս ցատքեց,
Վըրայ վազեց հաշեւէն.
Միւսն անդիէն ձայն ձըգեց,
Ետեւէն մէկն ալ եկաւ.
Որն ալ փողոցն էր պառկած,
Իսկոյն տեղէն վեր թըռաւ.
Վերջապէս մէկ րոպէէն
Այնքան շուն դուրս թափեցաւ
Մանր ու խոշոր՝ որ շընով
Քոլոր Տամբան լըցուեցաւ :
Մարդկանց մէկուն կիրքն ելաւ,
Դարձաւ դէպ այն շըներուն,
Վար ծըռեցաւ որ առնու
Քար մը նետէ գըլխընուն :
« Թող տուր, եղբայր, բան չունի՞ս,
Ըսաւ նորա ընկերը.
Մեղք չէ՞ ձեռքիդ որ քարով
Վարես դուն այդ լիբբերը-
Շուն ըսածըդ խրատելուն
Ամենէն լաւ հընարքը
Անոր երես չըտալն է.
Չգիտե՞ս շան բարքն ու վարքը » :
Իրաւ, հագիւ տասը քայլ
Մարդիկն առաջ գընացին,
Շըներն իրար նայելով
Ձայներնին ալ կըտրեցին :

ԿՈՒՐԻ ՄԻ ՀՆԱՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ.

Կուրին մէկը հինգ հարիւր ոսկի ունէր; զորս կը-տանի պարտիզին մէկ անկիւնը կ'թաղէ. բայց դրացիներէն մէկը տեսել էր զայն եւ գիշերով կերթայ կգողանայ ոսկին: Երբ կտեսնէ կոյրն որ դրամը տեղը չէ, խփոյն կիմանայ թէ գողցողն ո՞վ կարող է լինել. ուստի դրացւոյն կերթայ, եւ բանին էութիւնը չը-գիտնալ ձեւացընելով, կասէ նորա. «Դրացի. քեզ խորհուրդ հարցանելու եկայ: Հազար ոսկի ունէի. կէսն արդէն ապահով տեղ մի պահած եմ: Ի՞նչ կասես, եթէ միւս կէսն եւս նոյն տեղը երթամ գնեմ, անխորհեմութիւն չլինիր արածս»: Դրացին խորհուրդ կուտայ եւ կասէ թէ շաւ լաւ կանէ. եւ նա խփոյն կաճապարի երթալ հինգ հարիւր ոսկին տեղը գնել, այն յուսով որ սակաւ ժամանակէն հազարն ի միասին առնու: Սակայն կոյրը իւր դրամը գտնելով, դրացւոյն կվազէ ու կասէ. «Բարեկամ, կոյրը երկու աչք ունեցողէն լաւ կտեսնէ»:

ԵՐԿՈՒ ԳՈՐԾԱԼՈՐԳ.

Գործաւորին մէկը տան մի շինութեանը համար պէտք էր քարեր կըրէր, որոց մէջ մէկը կար որ սաստիկ խոշոր էր: Գործաւորը թողուց այն քարը եւ նախ փոքրերը տարաւ, մտածելով որ վերջն եւս կարող է տանել զայն: Վերջապէս կարգը մեծ քարին եկաւ. բայց եկ տես որ գործաւորը փոքրերը տանելովն այնպէս սաստիկ յոգնել էր, որ խոշորը տեղէն անգամ շարժելու կարողութիւն մնացած չէր վերան: Ի՞նչ պիտի անէր. պէտք եղաւ որ իւր տեղը թողու

զայն, եւ հարկադրեցաւ՝ բոլոր քարերը կրելու համար իրեն խոստացուած վարձին մէկ մասէն զրկուիլ:

Ուրիշ գործաւոր մի դարձեալ մի եւ նոյն գործն ունէր. բայց սա ամենէն մեծ քարէն սկսաւ, եւ գիտնալով որ անպատճառ պէտք է տանիլ զայն, տարաւ առանց նեղանալու, թէեւ շատ տանջուեցաւ: Այն գործըն աւարտելէն յետոյ ամենայն ուրախութեամբ փոքրերն եւս տանելու ձեռք զարկաւ: Իւր աշխատանքը թեթեւ երեւեցաւ իրեն, վասն զի արդէն ամենէն դժուարին գործէն ազատել էր, եւ սակաւ ժամանակի մէջ ամէն քարերը տարաւ խալսեցաւ:

41.

* ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ.

«Բարի եկար, հազար բարի, բարեկամ,

Ո՛ւր էիր տեսնամ:

— Թանգարանէն կուգամ.

Հոն քալեցի չորս ժամ.

Ամէն դին պըտըտեցայ պըրպըտեցի,

Չըտեսած մէկ բան մը չըթողուցի.

Աշխարհս ինչե՛ր կան եղեր,

Իրաւ, ինչքէ մըտքէ վեր.

Ո՛ր դին նայիս՝ արմանք զարմանք հրաշալիք.

Ո՛րն ալ դիտես՝ մէկը միւսէն զեղեցիկ.

Ի՛նչ գազաններ, ի՛նչ թըռչուններ,

Թիթեռնիկներ, բըզէզներ,

Ի՛նչ զատիկներ, ի՛նչ կերպ ճանճեր,

Ո՛րբան ոսկի եզնակներ.

Որը կանանչ զըմբուխտի պէս,

Որը կարմիր՝ բուստի պէս.

Հապա մանրիկ բոտոտնե՞րը. հաւատա,

Գընդասեղին գըլխէն ալ շատ փոքրը կայ:

— Հապա փըղին ինչ ըսիր.

Ի՛նչ ահագին վիթխարի.

Հարկաւ մըտքէդ կարծեցիր

Թէ լեռ մըն է սոսկալի :

— Եւ մի'թէ փիղը հո՞ն էր :

— Հոն է հապա. չըտեսա՞ր :

— Ափսո՛ս. ի՛նչ ըսեմ, աղբար.

Փիղը աչքիս չէ զարկեր» :

42.

ՏԳԵՏԻՆ ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱՅԱԾԸ.

Եւրոպայի քրիստոնէից մէջ սովորութիւն կայ որ հաւատացեալք եկեղեցի գնացած ժամանակները, հետերը աղօթագիրք կտանին, որոյ մէջէն ուզած աղօթքները կանեն Աստուծոյ : Տգետին մէկն որ կարգալ գրել ամենեւին չէր գիտեր, չուզելով որ ուրիշներն իրեն տգէտ եղածն իմանան, մէկ կիրակի օր եկեղեցի գնացած ժամանակ հետը գիրք մի կառնու. բայց թէ այն գիրքը քերականութիւն էր թէ թուաբանութիւն, որոշ կերպով ասել կարող չեմ : Բանն այն է որ մեր ողորմելին եկեղեցի օր կմտնէ, կբանայ գիրքն եւ մէջը կարգացողս կլինի. բայց դժբաղդարար գիրքը գլխիվար բռնել է եղել : Քովիններէն մէկը կտեսնէ նորա գիրքը ծուռ բռնածն ու կասէ իրեն. « Պարոն, թողութիւն արա համարձակութեանս. գիրքդ գլխիվար կբռնես : — Գիտեմ, պարոն, կըպատասխանէ տգէտը, անոր համար որ ես ձախլիկ եմ» :

43.

* ՓԻՂ ԵՒ ՔՈՌՈՏ.

Ատենով փողոցներէն փիղ մը առեր կանցընէին.

Փիղ ըսածդ ալ այս կողմերս չէր տեսնուած ամենեւին.

Ուստի շաա մը ժողովուրդ հետը մէկտեղ կըբայէին :

Անդիէն ասոնց առջեւ բռնա մ' ելաւ խիստ կըռուասէր.

Տեսնէիր՝ ի՛նչ կանչ ու ճիչ, ի՛նչպէս հաջէր կըկըտըրտուէր.

Անպատճառ փրղին վախ տալ կուզէր խելքովն ողորմելին :

« Զայնըդ քաշէ, դրացի աղբար,
Ասաց գամփուր մեր բոթոտին. չե՞ս տեսներ որ խաղք եղար.

Ի ուն ո՞վ ես ու փիղը ո՞վ.

Ահա քու հեւքդ է բըռնըներ,

Իսկ նա հանդարտ ու անխըռով

Հաջուածքիդ ո՛ւշ ալ չի՛ դըններ »:

— Հա՛ հա՛ հա՛, աղէկ գըտար,

Պատասխանեց մեր բոթոտը.

Իմ միտքըս չըհասկըցա՞ր.

Հեռուանց կանչեմ կըռուիմ հետը,

Մեծ բանի մէջ երեւնամ

Որ շըներուն այս ըսել տամ.

Տեսէք բոթոտն ի՛նչպէս քաջ է

Որ փըզին դէմ ալ կըհաջէ »:

44:

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԱՐՕՏ.

Աննա եւ Կասարինե աղախինները, գլուխներուն վերայ մէկմէկ պողով լեցուն կողովներ դրած՝ քաղաք կերթային: Աննա անդադար կտրանջէր ու կըհառաչէր, իսկ Կատարինէ կծիծաղէր ու կատակ կանէր: Աննա ասաց նորա. « Կղարմանամ քոյ վերադթէ ինչպէս ուրախ զուարթ ես. քոյ կողովդ իմ կողովիս չափ լեցուն ու ծանր է, եւ քոյ ոյժդ իմ ուժէս աւելի չէ »:

Կատարինէն պատասխանեց ու ասաց. « Ես իմ կողովիս մէջ այնպիսի արօտ մի դրած եմ որ ամէն աշխատանք կը իւրացընէ: — Թանկագին արօտ պէտք է լինի անշուշտ. ես եւս կը աղձայի իմ բեռս թեթեւցընել անով, Ասա ինձ, այն արօտին անունը ինչ է: — Այն արօտին անունն է հաւքերուքիւն, որ դու ամենեւին չունիս »:

ԳԵՏԷՆ ԱՆՅՆԻԼԸ.

Երիտասարդ մի՛ որ տակաւին ջրով ճանապարհորդութիւն արած չէր, գնաց լաւ ու արագընթաց գետի մի քով, եւ նաւակ մի վարձեց գիմացի եզերքն անցնելու: Այն գեղն ուր ինքը կուզէր երթալ գետին միւս կողմն էր եւ իրեն կեցած տեղւոյն ճիշդ գիմացը. բայց նաւավարը փոխանակ ուղղակի երիտասարդին ուղած տեղն երթալու, սկսաւ գետին գէպ ի վերի կողմը շտկել նաւակն, եւ գեղն ետեւը թողուց:

«Ո՛ւր կերթաս, բարեկամ, հարցուց իրեն երիտասարդը:

— Ուղղակի այն տեղ՛ ուր պէտք է երթալ, պատասխանեց նաւավարը:

— Եթէ ուղիղ երթալ ասածդ այսպէս է, հապաճուռ երթալն ինչպէս պիտի լինի: Եթէ միշտ այսպէս երթամք, գեղէն գէթ հինգ հարիւր քայլ կհեռանամք:

— Այո, պարոն, եթէ միշտ այսպէս երթամք, պատասխանեց միւսը. բայց գետին մէջտեղերն որ հասնիմք, ջրին արագընթացութիւնը կառնու կտանի զմեզ շատ վարերը: Իմ ողորմած հոգի մեծ հայրըս, (Աստուած հոգին լուսաւորէ,) շատ անգամ կասէր. լաւ նաւավարն ու լաւ քրիստոնեայն իւրեանց նպտակը միշտ աւելի վեր պէտք է դնեն. վասն զի զառաջինը՝ ջրին արագընթացութիւնը գէպ ի վարերը կտանի, իսկ զերկրորդը՝ կենաց արագութիւնը»:

Եւ յիրաւի, գետին միւս եզերքն որ մօտեցան՝ պէտք եղաւ որ նաւավարը իւր բոլոր ճիգը թափէ՛ որպէս զի գեղէն վար չսնայ:

46.

ՊԱՐՏԻՁԻՆ ՄԷՋ ձԱՇ.

Մարդուն մէկը սովորութիւն ունէր անգաղար
բարկանալ առանց պատճառի. եւ նորա այս բարկու-
թեան փոթորիկը մասնաւորապէս իւր խեղճ սպասա-
ւորին գլուխը կփրթէր: Օր կլինէր որ այս սպասաւո-
րին ամէն արածը գէշ կերեւէր տիրոջն աչքին: Օր
մի տէրը սաստիկ բարկացած տուն կդառնայ եւ ճաշի
կնոտի: Ապուրը շատ տաք էր, կամ շատ պաղ, եւ
կամ ոչ մէկն եւ ոչ միւսը. բայց տէրը բարկացած
էր, աւելի պէտք չէր: Կառնու ապուրի ամանն ու
բաց պատուհանէն պարտիզին մէջ կնետէ:

Սպասաւորը, որ նոյն միջոցին ուրիշ կերակուր մի
կըրէր, ամենայն հանգարտութեամբ եւ պաղ արիւ-
նով զայն եւս պատուհանէն դուրս կձգէ, յետոյ հացը,
գինին, աղամանը, բոլոր սեղանի սպասն եւ փռոցը
հետզհետէ ապուրին ետեւէն կյուզարկէ: Տէրը վեր-
ջին աստիճանի կատաղած, ոտք կեւնէ ու կկանչէ.
« Թշուառական, այդ ինչ է արածդ: — Պարոն, կը-
պատասխանէ սպասաւորը հանգարտութեամբ, ներե-
ցէք եթէ ձեր միտքը լաւ չհասկացայ. ես կարծեցի
որ այսօր պարտիզին մէջ կուզէք ճաշել »:

Տէրը հասկացաւ սպասաւորին միտքն, որ էր զինքը
խրատել. ժպտեցաւ, եւ այն օրուանէ թողուց իւր
այն չար սովորութիւնը:

47.

ՊՈՒԹԼԷՐ.

Պուժլէր անգղիացին, որ իւր նրբամտութեամբը
երեւելի էր, անգամ մի աշնան ժամանակները պան-
դոկ մի կերթայ, ուր շատ հիւրեր ալ կային որ վա-

աւարանին չորս բոլորը շարուած՝ իրարու հետ կիսօսէին, եւ ուշադրութիւն չդարձուցին ներս մտնող օտարականին վերայ՝ որ ցրակէն կգողար. «էյ, սպասաւոր, կանչեց Պութլէր, իմ ձիուս պնակ մի ոտարէ տար: — Սման մի գարի ասել կուզէք անշուշտ: պարոն, պատասխանեց սպասաւորը: — Ես գիտեմ ինչ կիսօսիմ, կանչեց Պութլէր բարկութեամբ. ո՛չ թէ գարի, այլ ոտարէ տար տուր իմ ձիուս»:

Մառան գնաց, եւ վառարանին քովը նստող հիւրերն իրարու ետեւէ սենեկէն ելան, գնացին տեսնելու թէ ինչպէս այն զարմանալի ձին ոտարէ պիտի ուտէ: Նոյն միջոցին Պութլէր կերթայ վառարանին քով կնստի ու կտաքնայ: Սակաւ ժամանակէն սպասաւորը յետ կգառնայ, նորա հետ միատեղ հետաքրքիր հիւրերն եւս ներս կուգան: Պարոն, կասէ ծառան, ձեր ձին ոտարէ չկերաւ: — Չկերաւ, կհարցանէ Պութլէր. եթէ այնպէս է՝ տար իրեն գարի տուր. իսկ ոտարէն ինձ բեր, ես կուտեմ»:

48.

ՃԵՄԱՐԻՏ ԲԱՐԵՍԲՏՈՒԹԻՒՆ.

Սթրասպուրկի մէջ գեղացի աղջիկ մի կողովի մէջ հաւկիթ գրած վաճառանոցը կտանէր ծախելու. յանկարծ չգիտեմ ուստի երկու խեռ տղաք առջեւը կեւնեն, աղջկան ձեռքէն կողովը վար կձգեն, ու բարձրաձայն ծիծաղելով կփախչին կերթան: Ուրիշ տղայ մի այս տեսնելով՝ ափերը կսեղմէ եւ նոցա ետեւէն կընկնի, որ վախերէն արդէն փախչելու հետ էին: Բայց յանկարծ տղան կկանգնի, եւ միաքը բան ընկածի պէս յետ կգառնայ ու կվազէ տուն կերթայ, նոյն միջոցին աղջիկը կեցել՝ կտարած հաւկիթներուն վերայ կուլար: Յանկարծ առջեւը փոքր ձեռք մի կտեսնէ որ իւր գոգնոցին մէջ կլեցընէ քսակին մէջի

բոլոր ստակը. այս այն ձեռքն էր որ քանի մի վայրկեան յառաջ նեղացած ժամանակն ասիերը սեղմեց. եւ քանի որ դեռ աղջիկը շնորհակալ լինելու ժամանակ ունեցած չէր, փոքրահասակ բարերարն աներեւոյթ կլինի:

49.

ԿՈՅՐ ԵՒ ԼԱՊՏԵՐ.

Սաստիկ մութ գիշեր էր. կուրին մէկը փողոցէն կանցնէր մէկ ձեռքը լապտեր բռնած, եւ միւս ձեռքը սափօր մի ջուր: Կատակասէր մարդուն մէկը նորա պատահեցաւ, եւ վերան ծիծաղելով հարցուց թէ ձեռքը բռնած ճրագն քինչ օգուտ ունի իրեն: Կայրը պատասխանեց. «Այս լապտերս կքալցընեմ ոչ թէ ինձ համար, այլ քեզ նման յիմարներու համար, որ չլինի թէ ինձ զարնուելով զիս վար ձգեն ու սափօրըս կոտրեն»:

50.

ՀԱՐՍՏԱՆԱԼՈՒ ՃԵՄԱՐԻՏ ՀՆԱՐՔ.

Քաղղիացի մատենագրին մէկը հետեւեալ դիպուածը կպատմէ: 1791 տարւոյն ամառը, երբ ես դեռ ուսանող էի, ամէն կիրակի ոտքով վերսայլ կերթայի, ուր կրնակէր մայրս: Քաղաքին դրան քով միշտ մուրացկան մի կգտնուէր, որ բարձրահասակ էր, տարիքով երիտասարդ, բայց հիւանդոտ կերեւէր. քանի որ խղճալի ձայնով ու աղաչանքներով «Ողորմեցէք խեղճ աղքատին՝ Աստուծոյ սիրոյն համար» կկանչէր, անցնողները վերան ուշադրութիւն կդարձընէին, եւ ես ամէն անգամ երկու սու (երկու քովէք) կուտայի մուրացկանին, որոյ անունն էր Անսոն:

Անգամ մի ինձ հետ միատեղ փոքրահասակ եւ վատուժ մարդ մի պատահեցաւ քաղաքին դուռը. սա մուրացկանին ձայնը լսելով՝ վերան նայեցաւ, եւ փոքր ինչ լռելէն յետոյ ասաց նորա. «Դու, եղբայր, անպիտան մարդու չես նմանիր. դեռ աշխատելու կարողութիւն ունիս, եւ սակայն այսպիսի ցած վիճակ մի ընտրել ես քեզ: Ես քեզ սովրեցընեմ՝ եթէ կամիս, ինչպէս կարող ես հարստանալ»:

Անտոն ծիծաղեցաւ, եւ նորա հետ եւս խնդացիւ «Ծիծաղէ, սիրելի, որքան կուզես, կրկնեց բարեսիրտ մարդը, միայն թէ խրատս լսէ, եւ տարակոյս չունիմ՝ որ չես զղջար: Ահա քեզ օրինակ, ես եւս ճիշդ քեզ պէս աղքատին մէկն էի. բայց նստելու ողորմութիւն խնդրելու տեղ, քաղաքներն ու գեղերը քալեցի՝ կունակս տոպրակ մի ձգած, եւ ժողովեցի ո՛չ թէ ժողովրդեան տուրքը, այլ հին լաթի կտորներ զորս աղբիւսներու դէզերու մէջ կգտնէի, եւ կամ բարեսիրտ մարդիկ ձրի կուտային ինձ: Այն լաթի կտորները կտանէի թուղթ շինող գործաւորներու կծախէի, եւ մէկ տարուան մէջ այնչափ փող շահեցայ որ կարողացայ սայլ մի եւ էջ մի գնել ինձ՝ բեռս կրելու համար, զոր այնուհետեւ ձրի չէի առնուր, այլ ստակով կգնէի: Եթէր տարի անցնելէն յետոյ տասը հազար ֆրանք պատրաստ դրամ ունէի, եւ այն ժամանակ թղթի գործարան ունեցող մի զիս իրեն ընկեր առաւ: Երիտասարդ էի, աշխատասէր, խնայող, եւ ահա այժմ՝ Փարիզու մէջ ունիմ երկու քարէ տուն. իսկ գործարանը յանձնեցի որդւոյս՝ որոյ սրտին մէջ տղայութենէ ի վեր տողորբեր էի աշխատասիրութիւն եւ անխոնջութիւն: Իմ օրինակիս հետեւէ, եւ դու եւս ինձ պէս հարուստ կլինիս»:

Այս խօսքերս ասելէն յետոյ փոքրահասակ պարոնը ճանապարհը շարունակեց. իսկ Անտոն այնպիսի խոր

մատժմանց մէջ ընկղմեցաւ որ, անուշադրութեամբ, իրեն քովէն անցնող երկու տիկնայք փախուց՝ առանց ըստ իւր սովորութեան ողորմութիւն ուզելու :

Անտի քսան եւ չորս տարի յետոյ, 1815-ին, Պրիւսէլ գնացած լինելով՝ մտայ գրաւաճառի մի խանութ, Սեղանին առջեւը տեսքով ու բաւական գեղեցիկ մարդ մի նստած այլ եւ այլ սլատուէրներ կուտար քանի մի խանութի գործակատարաց : Այն մարդուն կերպարանքն ինձ ծանօթ երեւեցաւ . բայց չէի կարող միտքս բերել թէ ո՞ւր արդեօք տեսած լինիմ զնա : Ուշադրութեամբ վերաս նայելէն ու փոքր ինչ մտածելէն յետոյ, քովս եկաւ ու ասաց . «Մեք կարծեմ իրարու ծանօթ եմք . ներեցէք հարցմանս, քսանեւ հինգ տարի յառաջ դուք կիրակի օրերը վերսայլ կերթայիք : — Անտոն, կանչեցի իսկոյն մեծ զարմացմամբ : — Այո, ես յիրաւի այն Անտոնն եմ . . . եւ կտեսնէք որ փոքրահասակ պարոնին ասածը սրչափ ճշմարիտ էր . անխոնջ աշխատասիրութիւնն եւ խնայութիւնը ամենէն լաւ միջոց են հարստութիւն վաստակելու : Ենորհակալ եմ նորա բարի խրատին . անով է որ այժմ՝ այս գրանոցիս աէր եմ » :

51.

ԿՕՇԻԿԻ ԳԱՄԵՐ.

Ծերունին Պօղոս այնպէս սիրով կաշխատէր գարբնոցին մէջ, որ նորա ամէն մէկ ուռով զարկածին կայծեր կցայտէին : Հարուստ ազնուականի մի որդին, որ մօտակայ տեղերը կրնակէր, շատ անգամ Պօղոսին կուգար եւ ժամերով կկենար կնայէր նորա աշխատածին վերայ : Անգամ մի Պօղոս կասէ նորա . « Պարոն, ժամանակն անցընելու համար, սովորէ գէթ գամեր շինել . ո՞ գիտէ, գուցէ օր մի օգտակար լինի ձեզ » :

Պատանին կատակի համար կհաւանի այն առաջարկութեան: Խնդարով սալին գիմացը կանցնի եւ սակաւ ժամանակէն իւր այս նոր արուեստին մէջ բաւական յառաջագիմութիւն կանէ, այնպէս որ կարող էր բաւական հեշտութեամբ կօշիկի լաւ գամեր շինել:

Քանի մի տարի անցնելէն յետոյ ազնուականը պատերազմներու պատճառաւ բոլոր հարստութիւնը կորոյս, եւ հարկադրեցաւ հայրենիքէն ելնել: Գնաց բնակեցաւ մէկ առանձին գեղի մէջ, ուր շատ կօշկակարներ կային որ մերձակայ քաղաքէն կգնէին իւրեանց պէտք եղած գամերը, բայց նոյն միջոցին իւրեանց պէտք եղածին չափ գամ չգտան այն քաղաքին մէջ, որովհետեւ զօրաց համար քանի մի հազար զոյգ կօշիկ մէկէն պիտի պատրաստէին:

Այն ժամանակ ազնուականի որդին միտքը բերաւ որ ինքը սովորած է կօշիկի գամեր շինել: Գնաց խօսք տուաւ կօշկակարաց որ կամեցածներուն չափ գամ շինէ նոցա, միայն թէ պէտք եղած գործիքները ճարեն իրեն: Սիրով յանձն առին նոքա, եւ այն ժամանակէն անկարօտ եւ հանդիստ կեանք անցուց ազնուականի որդին:

52.

ՏԱՐՈՐԻՆԱԿ ԴԵՂԱԳԻՐ.

Երբոր մարդս կհարկադրի դեղատուն երթալ դեղ գնելու, կարծեմ թէ ծիծաղելի բան չէ. բայց անգամ մի պատահեցաւ մէկուն շատ ծիծաղաշարժ կերպով դեղատուն երթալ: Մարդուն մէկը դեղատունը կմտնէ՝ ետեւէն ահագին մեծութեամբ փայտէ գուռ մի քաշելով: Դեղավաճառը կարծելով թէ նա սխալմամբ այնտեղ մտած է, կկանչէ նորա. «Ո՛ւր կուգաս, եղբայր. այստեղ դեղատուն է. ատաղձագործը գիմացի տունը կնստի»:

Սակայն ներս մտնողը հանդարտ հանգարտ դուռը
գեղափաճառին առջեւը կտանի, եւ վերայի գիրը
ցուցանելով՝ կասէ. «Ահա, պարոն, այս գեղադարին
համեմատ պատրաստէ պէտք եղած գեղը: Այս գիշեր
կինս հիւանդացաւ եւ բժիշկ կանչեցի. եւ երբոր ու-
զեց գեղ գրել, որովհետեւ տունս ոչ գրիչ կար ոչ
թուղթ, ահա իմ առաջարկութեամբս գեղադարը այս
դրանս վերայ գրեց կաւիճով: Խնդրեմ վերան գը-
րուած գեղը պատրաստես»: Ծիծաղեցաւ գեղափաճա-
ռը, բայց եւ մարդուն ճարտարամտութիւնը գովեց:

53.

ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԷՋ ՏԵՍԱՐԱՆ.

«Այս գիրքս այսանդ տպուած է: — Այստեղ: —
եւ կճախուի այստեղ: — Ոչ, այստեղ միայն կտպուին
գրքերը, այլ չեն ծախուիր. նայեցէք գրանոցները:
— նայեցոյ մէկ տեղ չգտայ. Միայն մէկ օրինակ
գտայ հասարակաց գրատան մէջ, բայց եւ այն ծա-
խու չէ: — Չարմանալի բան չէ որ տասնեւհինգ տա-
րուան մէջ բոլոր գրքերը ծախուած լինին: — Նորէն
տպագրելու համար սրբան դրամ պէտք է: — Ծիշգ-
քսան թերթին, շարելու եւ տպելու համար՝ տասնեւ-
հինգական ռուպլիէն թերթը, երեք հարիւր ռուպլի.
թուղթին, երեք կապ իւրաքանչիւր թերթին, գը-
նեմք երեք երեք ռուպլիէն, կանէ հարիւր ութսուն
ռուպլի: Ընդ ամէնը չորս հարիւր ութսուն ռուպլի
ամբողջ տպագրութեան՝ այսինքն հազար երկու հա-
րիւր օրինակի համար: — Ա.ա, երեք ռուպլիին մնա-
ցորդը սուր, եւ տպէ ինձ մէկ օրինակ»:

54.

ՅԱՆԿԱԳԻՆ ՔԱՐԵՐ.

Ոսկերիչ մի երեւելի տիկնոջ մի զարդեր շինել յանձն առել էր, որոյ համար տիկինը առել էր նորա քանի մի թանկագին քարեր, Ոսկերչին աշակերտներէն մէկը, Գրիգոր անունով, շատ անգամ այն պատուական ակերուն վերայ կեցել զմայլելով կնայէր երկայն երկայն, Յանկարծ տէրը կնայլ, ինչ տեսնէ, երկու ամենէն գեղեցիկ քարերը չկան: Ինականապէս Գրիգորին վերայ կասկածի կերթայ, կիստուէ նորա պառկելու սենեակը, եւ տղուն անկողնոյն քով պատին ճեղքին մէջ կգտնէ քարերը: Գրիգոր կսկսի երդում պատառ լինել թէ նա չէ առնողը. բայց տէրը նորա սածին չնայելով՝ կպատժէ զնա եւ անէն դուրս կվռնաէ:

Ժամանակ անցնելէն յետոյ թանկագին քարերէն մէկը դարձեալ աներեւոյթ կլինի, եւ ոսկերիչը նոյն ծակին մէջ կգտնէ զայն, Այն ժամանակ կսկսի հետեւիլ անծանօթ գողը գտնելու, եւ սակաւ ժամանակէն կիմանայ որ գողն որդւոյն ձեռասուն կաչաղակն է. նա էր որ ակերը կառնուր ու կտանէր ճեղքին մէջ կգնէր: Ոսկերիչը շատ կցաւի անմեղ տղուն զրկողութիւն արածին վերայ, եւ իսկոյն դարձեալ կառնու զնա իւր տունը:

55.

• ՅՈՌՆԻԿԻՆ ԿԱՊԱՆ.

Թողնիկը կապայ մ' ունէր,
Ինչպէս եղաւ՝ պատուեցաւ.
Նրստեր երկար կրմտածէր,
Վերջապէս Յարը գրտաւ.
«Տես հիմակ ինչ ընեմ ես,
Ըսաւ յանկարծ ինքնիրեն»:

Մըկրատն առաւ կըտըրտեց
Երկու Թեւին ծայրերէն,
Թեւին տակը կարկըտեց,
Պատառուածքը պարտըկեց .
Բայց միայն Թեւերը
Մէյմէկ Թիզ որ կարճըցան,
Ամէն տեսնողները
Անոր վրան ծիծաղեցան :
Թոռնիկը առնըւեցաւ,
Ինքն իրեն դարձաւ ըսաւ .
« Ես անոր Յարն ալ կըզըտնեմ .
Թեւերն այնպէս երկընցընեմ
Որ առջինէն ալ աւելի
Կապաս առնու ձեւ գովելի .
Ինծի վարպետ Թոռնիկ կըսեն ,
Ուրեմըն Թող խելքըս տեսնեն » :
Կապան առաւ նորէն ձեռք ,
Քղանցը կըտըրեց ու եզերք ,
Երկու Թեւին խոշոր խոշոր
Ջրգեց անով մէյմէկ կըտոր .
Առաջ կապան էր խեղճուկ ,
Յետոյ եղաւ կարճըճուկ .
Զէիր գիտեր , կապա՞յ էր այն Թէ բաճկոն .
Վերջապէս ծաղր եղաւ խեղճը ամենուն .

56.

ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆ.

Լոնտոնի մէջ վաճառական մի գործարանի տիրոջ
մի հետ գրաւ գրած էր . երկու ամսէն գործարանի
տէրը կմեռնի : Վաճառականը հանգուցելոյն այրի կը-
նոջ կերթայ , եւ կյայտնէ նորա թէ այրը իրեն հետ
հազար ֆունտ սթերլին գրաւ գրել է եւ կորուսել է
գրաւը . այժմ եկել է իմանալ թէ կինը ինքզինքը
պարտական կճանաչէ՞ այն էրկանը՝ կորուսած գրամը
հատուցանելու : Այրին իսկայն տեղէն կենէ , գրամին

պահարանը կերթայ, եւ կուզէ նոյն ժամուռն հատուցանել այն պարտքը : Իսկ վաճառականը կգադրեցընէ զնա ու կասէ . « Որովհետեւ, տիկին, կընդունիք թէ ձեր էրկանը գրաւը նորա մահուանէն յետոյ իւր զօրութիւնն ունի, ուրեմն ահա ձեզ հազար ֆունտ սթերլին . գրաւը կորսնցընողը ես եմ » :

57.

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱԳԱՀՈՒԹԻՒՆ.

Փոքրիկ քաղաքի մի մէջ երկու բարեսիրտ մարդիկ կցանկային աղքատ ընտանեաց մի նպաստ մատուցանել . բայց որովհետեւ իւրեանց կողմանէ մեծ օգնութիւն անելու կարողութիւն չունէին, մտքերը դրին երթան իւրեանց այն քաղաքակիցներուն որ աւելի կարողութիւն ունէին կարօտելոց պիտոյքը լեցընելու, հասկացընեն նոցա այն խեղճ ընտանեաց յետին չքաւորութեան մէջ լինելը, եւ խնդրեն որ ըստ իւրեանց կարողութեանը ձեռնտու լինին նոցա այս բարեգործութեանը :

Ելան գնացին նախ հարուստ վաճառականի մի տուն, յորմէ կյուսային մէկ ո՛ր եւ իցէ օգնութիւն : Բայց ո՛րքան մեծ եղաւ նոցա զարմանքն երբ նորատան բակը մտնելով՝ լսեցին թէ ինչպէս վաճառականը կառավարին վերայ բարկացած կկանչէր որ մոռցել է առասանները յարկին տակ դնել, եւ նախընթաց գիշերն անձրեւէն թրջուել են . « Միթէ չգիտես », կասէր վաճառականը, որ չսուանները կրնան փտտիլ թացութենէ . ստակով եկած բաներ են, եւ ըստակ շահիլը քոյ կարծած իդ պէս գիւրիւն բան չէ :

— Ո՛հ այս վաճառականէն բան պէտք չէ յուսալ, տոաց եկաւորներէն մէկը, երբ նա այսպէս չնչին բաներու համար կբարկանայ ու կկռուի, երթամք ու

րիշ տուն: — Փորձեմք մէկ մի, պատասխանեց միւսը. երթամք քովն եւ ասեմք թէ ինչ բանի համար է եկածներս »:

Նոյն միջոցին վաճառականը կառավարին յանդիմանութիւն տալը թողլով՝ քաղաքավարութեամբ մօտեցաւ նոցա: Նոցա այցելութեան պատճառը որ կիմանայ, առանց հրնկ մրնկ անելու, բաւական մեծ գումար ստակ կուտայ նոցա, եւ բաց յայնմանէ կխոստանայ նաեւ քանի մի չափ ալիւր յուղարկել այն աղքատ մարդոց: Նորա այսպիսի առատաձեռնութեանը վերայ զարմացան երկու բարեգործները, եւ ելան ասին նորա թէ ինչ կարծիք ունեցել էին վերան՝ երբ լսեցին նորա այնպէս չնչին բաներու համար կռիւ արածը: « Ասով է որ ես կարող եմ երբեմն կարօտելոց օգնել, պատասխանեց վաճառականը, որ ես միշտ խնայող եղած եմ: Խնայողութիւնը ագահութիւն չէ »:

58.

ՊԱՐՏԻՔԸ ՉՀԱՏՈՒՅԱՆՈՂ.

Սիմէոն աշխատութեամբ ստակ վաստակիլ ու ինայութեամբ շատցընել չէր գիտեր: Գործերն այնպէս անյաջող գնացին, որ հարկադրեցաւ փոխ ստակ առնուլ: Բարեբաղգաբար ծանօթ մի գտաւ որ նորա իրնգիրը չմերժեց: Փամանակն եկաւ պարտքը հատուցանելու: Սիմէոն սկսաւ մտածել. « Եթէ այս գրամը հատուցանեմ, դարձեալ առաջուանին նման կարօտութեան մէջ պիտի ընկնիմ. աւելի լաւ է պարտքս չըստամ, եւ գործս յառաջ տանիմ »:

Ասածին պէս արաւ, չուզեց պարտքը հատուցանել, եւ յամառութեանը մէջ մնաց. բայց շատ գէշ եղաւ իրեն: Ծանօթը երկար ժամանակ սպասեց ու համբերեց. սակայն երբ տեսաւ որ պարտապանը արժանի չէ ներողամտութեան, վերան դատաստանի

ելաւ: Սիմէոնին՝ մէջ բերած փաստերը բոլորը սուտ ելան, որով եւ դատաւորաց վճռովը հարկագրեցաւ ո՛չ միայն պարտքը ամբողջ հատուցանել, այլ եւ մեծ տուգանք տալ:

59.

ԾԱՆԿԱՆ ՍԿԱՒԱՌԱԿ.

Համպուրկի Բեյ անունով վաճառականը անգամ մի ճաշ կուտար, եւ կուզէր որ անպատճառ իւր սեղանին վերայ գտնուի թարմ սաղմոն կոչուած ձուկէն, զոր տարւոյն այն ժամանակները շատ դժուարին էր բըռնել: Ինքն անձամբ ելաւ ձուկ ծախողներուն խանութը քալեց, եւ երկար ժամանակ փնտռելէն յետոյ՝ գտաւ վերջապէս մէկ բաւական մեծ սաղմոն մի որ դեռ նոր բռնուած էր: Ձկնավաճառը գիտնալով որ այն տեսակ ձուկը տարուան այն եղանակին սակաւագիւտ է, եւ թէ գուցէ ուրիշին քով ամենեւին չըգտնուիր, ձուկին համար յիսուն մարք՝ այսինքն՝ դրբեթէ եօթն ոսկի ուզեց, Բէլ նախ քսան մարք տուաւ նորա, յետոյ աւելցուց մինչեւ քսան եւ հինգ, վերջապէս երեսուն. իսկ վաճառականը լսել անգամ չէր ուզեր: Բէլին յիսուն մարք ձգելը բան չէր. բայց ձուկ ծախողին անյազութեանը եւ կամակորութեանը վերայ նեղանալով՝ միտքը գրաւ առանց սաղմոնի անցընել ճաշը: Անոր տեղ սեղանին վերայ ծածկած սկաւառակ մի գրաւ:

Կերակուրի ժամանակ երբ կարգը սաղմոնին եկաւ, կոչնատէրը սկաւառակին վերայէն խուփը վերուց հիւրերը մէջը քանի մի ոսկի գրամ տեսնելով շատ զարմացան, այն ժամանակ տանուաւորը պատմեց նոցա ձկնավաճառին հետ պատահածն, եւ աւելցուց թէ այն ձուկին փողը որոշել է մէկ ազքատ ընտանեաց նուիրել, եւ թէ միանգամայն յոյս ունի որ իւր բա-

րեկամները սաղմոնի տեղ գոհ կլինին մէկ աւելի ա-
ժան ձուկով: Ամէնքը հաւանեցան կոչնատէրին որոշ-
մանը, եւ նորա բարեգործութեանը մասնակից լինե-
լու փափագ ցցուցին: Սկաւառակը սեղանին չորս գին
քայցուցին, եւ ամէն մէկը իւր սրտէն բղխածը ձգեց
մէջը: Այս կերպով ժողովեցաւ քանի մի հարիւր մարք,
որոյ օգնութեամբը խեղճ աղքատ ընտանիքն ո՛չ մի-
այն կարօտութենէ ազատեցաւ, այլ եւ իւր գործերն
ուղղեց:

60.

* ԲԱԺԻՆՔ.

Քանի մը վարպետ
Վասառականներ
Սիրով միմեանց հետ
Գործ էին բռներ.
Լաւ աշխատեցան,
Քրրտինք Թափեցին,
Լաւ ալ շահեցան,
Մեծ փող դիզեցին:

Ատենն եկաւ, պէտք էր հաշիւ տեսնէին,
եղած վաստակը մէջերնին բաժնէին.

Բայց ո՛ւր գրտնեմ ես ընկերներ այնպիսի
Որ բաժնուին առանց կրօնոյ վիճմունքի.

Այն պարոններն ալ վէճ մը հանեցին

Որ ծայր ձոժ չունէր, կանչն էր ահագին:

Եւ ահա դրբսէն

Ձայներ կըլսեն

«Մարդի՛կ, դո՛ւրս ելէք,

Կըրա՛կ կայ, կըրա՛կ . . .

Շուտ ըրէք, փախէ՛ք,

Մընաք նէ՛ կորա՛ք»:

Պարոններուն մէկը կանչեց,

«Ելէք տեսնեմք ի՞նչ կայ, ի՞նչ».

Միւսն անդիէն աղաղակեց,

«Առաջ աս իմ հազար ոսկիս տըւէք ինձ».
Մէկն ալ կըսէր. «Սըկէ հունա չեմ երթար.
Երկու հազար է առնելիքս, իմացա՞ր»:
Անդին ուրիշ մը կանչըռտէր. «Չէ՛, չը՛լար: —
Հաշիւն անանկ չէ՛: — Ի՛նչ կըսես, պէ աղբար»:

Խեղճ մարդիկը մոռցեր էին
Որ բըռընկեր է տըներնին.
Այնպէս իրենց կըռուին էին ըզբաղած
Որ մուին եկաւ խըղղեց ամէնքն ալ յանկարծ.
Իսկոյն կըրական ալ հասաւ պաշարեց,
Ապրանքն ու տէրերն էրէց տոչորեց:

61.

ՄԱՐԻԱՄ.

Մարիամ տասնեւհինգ տարեկան էր, եւ արդէն
սկսել էր իւր աշխատանքովը փող վաստակիլ: Օր մի
ուրախութեամբ ելաւ գնաց՝ կիրակի եւ տօնի օրերը
հագնելու գեղեցիկ պատմուճան մի գնել իրեն: Ճա-
նապարհին պատուտած զգեստներ հագած փառաւ կը-
նոջ մի պատահեցաւ, որ գիրկը գրեթէ բոլորովին
մերկ տղայ մի բռնած էր, եւ այն խեղճ տղուն հա-
մար ողորմութիւն կհայցէր:

Մարիամ այն եղիելի տեսարանն որ կտեսնէ,
սիրան ի գութ կշարժի, եւ մտքէն կանցընէ որ եթէ
հարուստ լինէր, անպատճառ այն ողորմելի կնոջ եւ
տղուն ողորմութիւն կանէր: Յանկարծ միտքը բան մի
կընկնի. «Ես հարուստ եմ, կասէ ինքնիրեն. ինչ պէտք
է ինձ պատմուճան գնել. աւելի լաւ չէ այս խեղճ
տղայն հագցընեմ»: Այս ասելով յետ կգառնայ, եւ
պատմուճանին գրամն աղքատ կնոջ կուտայ, եւ ու-
րախ զուարթ տուն կգառնայ:

62.

◦ ՔԱՌԱՉԱՅՆ ԳԱՇՆԱԿՈՒԹԻՒՆ.

Չորս այլ եւ այլ կենդանի,
Մէկը արջուկն անճոռնի,
Մէկը կապիկ, մէկն իշուկ,
Մէկն ալ նոխազ բուրդ֊մօրուք
Մէջերնին խօսք կըդընեն
Որ մեկ *fnluka* մը սարքեն:

Չեմ գիտեր ի՞նչպէս կընեն
Որ ամէն բան կըճարեն.
Գըտան *նօր*, *այր*, *պաւ*, ջուճակ,
Նըստան ուռի ծառի տակ.

« Գոնսէն մ՝ ընենք որ, ըսին,
Երկինք երկիր ըզմայլի՛ն »:
Ամէն մէկը մեծ ջանքով
Իր գօրծիքը զարնելով
Կըկոտըրտուէր տըքտըքար,
Բայց համ մը հոտ մը չըկար:

« Կեցէ՛ք, եղբարք, ձըւաց յանկարծ
Չարաձըճի կապիկը.

Մէկս ալ շէնքով չեմք նըստած,
Ի՞նչպէս լինի լաւ երգը:

Գուն, արջ աղբար,

Քու *պասրղ*, առ,

Նիստ հոս ասանկ *այրիկ* դէմ.

Ես *սեֆուկսիկ*

Պէտք է առջին

Այսպէս նըստիմ ու զարնեմ:

Հիմա տեսնէք թէ ի՞նչ քոնսէն ձեւանայ.

Սարեր, ձորեր, դաշտն ու հովիտ հիանայ »:

Երաժիշտները շարուեցան նըստան,

Չարնել ըսկըսան,

Բայց այն քոնսեռին անհամ բան ըլլա՛ն

Իրենք ալ տեսան.

« Եհէ՛ , կանչեց էշն անդիէն , դադրեցէ՛ք .

Ատոր ճարը գըտայ ես .

Եկէք ամենքըդ մէկ շարքի վրայ նըստէք .

Տեսնէք ի՞նչպէս

Անուշ կըլլայ քոնսէւր» :

Մըտիկ ըրին իշուն մէկալ էշերը .

Նըստան շարքով

Մեծի կարգով ,

Բայց անօգուտ . նորէն քոնսէւն էր խառնակ .

Որը կըսէ ,

« Անանկ չէ ,

Ասանկ նըստէ դուն , աղբար .»

Որը անոր հակառակ

Թէ « Գուն ինչո՞ւ հոս նըստար» :

Սոխակին մէկը լըսեց նոցա գոչումն աղաղակ ,

Թըռաւ իջաւ որ տեսնէ Թէ ի՞նչ կայ այն ծառին տակ .

Գարծան անոր մէկ բերան ըսին . « Աղէկ որ եկար ,

Հոգիդ սիրես , մեզի խըրատ մը տուր օգտակար .

Ահա նօթի մեծ գիրք ունինք .

Մէկ մէկ հատ ալ գործիք ունինք .

Միայն դու մեզ այս ըսէ

Թէ ընտո՞ր պէտք է նըստինք» :

Սոխակն ի՞նչ ըսէ աղէկ .

« Քաջ երաժիշտ ով որ լինել կամենայ ,

Պէտք է փափուկ ականջ ու խելք ունենայ .

Գուր , աղբարներ . ինչպէս կուզէք շարուեցէք :

Գոնսէւ սարքել ձեր բանը չէ , լաւ գիտցէք» :

63.

ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՁԻ .

Պատերազմի ժամանակ ձիաւոր զօրաց գունդ մի իջել էր գիւղաքաղաք մի գիշերն անցընելու , եւ երկրորդ օրը գարձեալ ճանապարհ պիտի ելնէին զօրքերը : Թորոս , որ ոչ միայն ձի ծախող էր՝ այլ եւ

գողցող, նոյն գիշերը զինուորաց ձիերէն մէկ լաւ ու գեղեցիկ ձին կգողնայ եւ անտառին մէջ կպահէ: Զօրքը ճանապարհ ելնելէն յետոյ, Թորոս գողցուած ձիուն վերայ նստած՝ կեղնէ հեռաւոր երկիր երթալու որ ծախէ զայն:

Քաղաքի մի մօտ հասնելով՝ կմտածէ որ քաղաքին մէջէն չանցնի, որ չլինի թէ ճանաչուի, այլ պարիսպներուն քովէն երթայ: Երբ քաղաքին միւս կողմը կհասնի, գաշտին մէջ ձիաւոր զօրաց գունդ մի կըտեսնէ որ կրթութիւն անելու հետ էին: Յանկարծ փողեր կզարնուին, եւ Թորոսին ձին ճանապարհին վերայի փոսերէն անցնելով՝ ձիաւորովը միատեղ զինուորաց շարքերու մէջ կմտնէ, եւ զարմանալի ճշդութեամբ ամէն հրամանները կկատարէ. երբեմն հանգարտ կքալէ, երբեմն սաստիկ արագութեամբ կվազէ:

Զինուորները Թորոսին շփոթած եւ զարհուրած կերպարանքը տեսնելով՝ ինդայէ կմեռնէին. իսկ նա սարսափէն այն աստիճանի տագնապի մէջ էր, որ քրտինքը երեսէն կաթիլ կաթիլ վար կթափէր, կըրթութիւնը լմննալէն յետոյ զինուորք եւ հարիւրապետք Թորոսին չորս կողմն առած՝ մեծ զարմանք կցուցանէին ձիուն գեղեցկութեանն ու ճարտարութեանը վերայ. իսկ գնդապետը կասէ իրեն. «Յիբաւի ազնիւ եւ լաւ կրթուած զինուորական ձի է սա, Ի՞նչպէս եղաւ որ քոյ ձեռքդ ընկել է»: Թորոս պատասխան կուտայ թէ գնել է զայն, բայց թէ ո՞ր մարդէն՝ չկարողանար ասել: Քննութիւններ կլինին, Թորոսի գողութիւնը կյայտնուի, եւ ըստ արժանւոյն պատիժը կընդունի:

64.

ՎԱՐՁՔ ԸՍՏ ԳՈՐԾՈՅ.

Մեծն Պետրոս, որ այնքան խնայող եւ չափաւոր էր իւր ծախքերուն մէջ, առատաձեւութեամբ կը վարձատրէր իրեն հաւատարմութեամբ ծառայողները. շատերուն գիւղեր՝ ազարակներ պարգեւեց իւր նոր տիրած երկիրներուն մէջ, եւ իւր ծովային ու ցամաքային հարիւրապետաց որբոցն եւ այրեացն անգամ ռոճիկ կապեց: Անգամ մի եկան հարցուցին իրեն օտարականի մի համար որ գրեթէ երեսուն տարի ծառայութիւն արած էր, եւ ճերութեանն ու մարմնոյն տկարութեանը պատճառաւ ալ չէր կարող պաշտօնը շարունակել, թէ ծառայութենէ որ ելնէ, նորա ամբողջ ռոճիկ տրուի թէ կէս:

Ինքնակայր պատասխանեց տոգոհութեամբ «Ի՞նչ պէս. մի թէ այն մարդն որ իւր կենաց ամենագեղեցիկ տարիներն իմ ծառայութեանս նուիրել է, ճերութեանը ժամանակ կարօտութիւն պէտք է քաշէ: Տուէք նորա ամբողջ ռոճիկ, եւ եթէ այսուհետեւ ծառայելու կարողութիւն չունի, իրմէ գործ մի պահանջէք. բայց նորա պաշտօնին վերաբերեալ գործերուն մէջ նորանէ խորհուրդ հարցուցէք, եւ նորա վարձառութենէն օգուտ քաղեցէք: Ո՞վ կկամենար իմ ծառայութեանս մտնել, եթէ յառաջուց գիտնար թէ ես, որոյ կնուիրէ նա իւր ամենէն գեղեցիկ տարիները, ճերութեանը ժամանակ կարօտութեան եւ աղքատութեան մէջ կթողում զնա»:

65.

ԳԻՒՂԱՅԻ ԵՒ ԱՐՔՈՒՆԻ ՍԵՆԵԿԱՊԵՏ.

Գեղացիին մէկը գետին հերկած ժամանակ շատ գեղեցիկ քար մի կգտնէ. տուն դարձած ժամանակ իւր ծերունի գրացիին կպատահի, եւ գտած պատուական քարը ցուցանելով նորա, կհարցանէ թէ արդեօք որո՞ւ պիտանի կարող է լինել: Եւ նա կասէ որ թագաւորին տանի զայն: Կառնու քարը կերթայ պալատն որ կմտնէ: սենեկապետին կհանդիպի, մինչեւ գետին կխոնարհի նորա առջեւ ու կասէ. «Տէր իմ, հանէ զիս թագաւորին առջին».—Ի՞նչ գործ ունիս թագաւորին քով:—Գեղէն ընծայ կտանիմ նորա:— Լաւ. թագաւորն ինչ պարգեւ որ անէ քեզ, կէսը ինձ կուտանս. եթէ չես ուզեր, թագաւորին քով չես երթար»: Գեղացին կհաւանի, եւ սենեկապետը կհանէ զնա թագաւորին առջեւ:

«Շնորհակալ եմ քեզ, գեղացի, կասէ թագաւորը. ասոր համար ահա քեզ երկու հազար ուսուլի կպարգեւեմ»: Գեղացին իսկոյն ծունկի վերայ կընկնի ու կասէ. «Տէր արքայ, ինձ ուրիշ պարգեւ պէտք չէ, բայց եթէ կունակս յիսուն գաւազան զարնաի»: Թագաւորը խնդիրը կկատարէ եւ կհրամայէ որ յիսուն գաւազան զարնեն նորա: Մեծի ժամանակ գիւղացին կհամրէր. երբոր քսանեւհինգի հասաւ, իսկոյն կանչեց. «Բաւական է, այսչափս կօզտէ ինձ. իսկ մնացեալ կէսը կպահանի նորա որ զիս ձեր վեհափառութեան առջեւը հանեց»: Կանչեցին սենեկապետն եւ մնացեալ կէս պարգեւը նորա տունն՝ ինչպէս որ հարկն էր. միայն թէ այնպիսի պարգեւ ընդունածին վերայ երեսը թթուեցուց սենեկապետը: Թագաւորն այս բանիս համար եւս շնորհակալ եղաւ գեղացւոյն, եւ պարգեւեց նորա երեք հազար ուսուլի:

Անգամ մի Պաղտատ քաղաքին մէջ տաճիկ վաճառականին մէկը երկու հարիւր ոսկեով քսակ մի կկորսընէ. մունետիկին կյանձնէ յայտնել ամենայն տեղիւր կորուստն, եւ կխոստանայ կէսը գանսղին տալ: Նաւաւար մի կուգայ կորսուած քսակով եւ խոստացուած վարձը կպահանջէ: Վաճառականը կամենալով այն վարձը տալէն ազատ մնալ, կպնդէ թէ քսակին մէջ երկու հարիւր ոսկիէն զատ, պատուական քար մի կար, եւ թէ՛ որպէս զի նաւաւարը խոստացուած վարձն ընդունի, պէտք է որ ազամանդն եւս յետ գարձընէ: Նաւաւարը երգում կանէ որ պատուական քարը տեսած չէ. այսու ամենայնիւ վաճառականը գատաւորաց առջեւ կեղնէ եւ կամբաստանէ նաւաւարը, ասելով թէ ազամանգը պահել է. եւ որովհետեւ գատաւորք այսպիսի մեծ խնդրոյն վճիռը տալու իշխանութիւն չունէին, երկուսն եւս վէզիրին կներկայանան: Վէզիրը վաճառականին աղերսը լսելէն յետոյ, կեղնէ հետագայ վճիռը կուտայ. «Այն քսակին մէջ որ դու կորուսել ես, երկու հարիւր ոսկիէ զատ կայ եղել եւ թանկագին քար մի. իսկ արդ նաւաւարը երգում կանէ որ իրեն գտած քսակին մէջ միայն ոսկիները կային. ուրեմն յայտնի է որ այն քսակը քոյ կորուսածդ չէ: Եւ որպէս զի գարձեալ մէկ սխալմունք չլինի, պատուիրէ մունետիկին որ կանչէ թէ կորսուեցաւ քսակ մի երկու հարիւր ոսկեով եւ ազամանգով: Իսկ նաւաւարը իւր գտած գրամը քովը կպահէ մինչեւ քառասուն օր. եթէ մինչեւ այն ժամանակ քսակին աէրը չեղնէ, այն իրեն սեփական գրամը կլինի»: Այս կերպով անիրաւ վաճառականը իւր անյագութեան եւ ապաշնորհութեան արդար պատիժը կընդունի:

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ.

« Հաւատացելոց սիրոյն համար, ողորմեցէք խեղճ աղքատաց » կիանչէին խղճալի ձայնով երկու օտարականք Հիւսէին անունով հարուստ դատաւորին տան պատուհանին տակ. իսկ դատաւորը փափուկ բազմոցի վերայ երկնցած գիրք կկարդար: « Մեծ մարգարէն ողորմէ ձեզ, կասէ դատաւորը պատուհանին կռիժընելով: — Մարգարէին սիրոյն համար լինի, ողորմէ մեզ, կրկնեցին դարձեալ օտարականները: — Մուրացկանք, կորէք գնացէք, կանչեց դատաւորը ահաւոր ձայնով, եւ բարկութենէն գիրքը գետնինը ձգեց: — Ո՛հ, խղճա մեր վերայ, եւ ողորմէ մեզ գէթ յանուն Աստուծոյ ճշմարտի » կանչեցին օտարականները՝ աչքերէն արտասունք թափելով. Այն ժամանակ դատաւորը բազմոցէն ելաւ ու սարսափելի ձայնով աղաղակեց. « Հէ՛, սպասաւորք, Մահմուտ, Ազամէթ, բռնեցէք կապեցէք այդ թափառականներն ու բանտ դրէք: » Իայց արգէն օտարականներն աներեւոյթ եղել էին:

Երեք օրէն դատաւորին տունը շատ հիւրեր հաւաքուել էին: Արեւելեան հեշտասիրութեան բոլոր փափկութիւնները կտեսնուէին նորա տան ընդարձակ սրահներուն մէջ. իսկ նա պատուհանին կռիժնած՝ մեծ միւֆթիին հետ նստել Պաղտատի քովերը կգիտէր: Նոյն միջոցին երկու օտարականք եկան պատուհանին առջեւ, ու աղաչելով կանչեցին. « Ուրախութիւնն ու երջանկութիւնը անէդ անպակաս լինին, մեծ դատաւոր. աղքատացս եւս այն ուրախութենէն մասն եւ բաժին հանէ: — Մեծ միւֆթի, ասաց դատաւորը, այս երկրորդ անգամն է որ այս թափառականները կուգան գլուխս կցաւցընեն: Ի՞նչ կնայի մեր իմաստուն ամիրապետը, նա այժմ՝ քուն կլինի, եւ մեզ

Թող չտար այսպիսի գատարկաշրջիկները բռնել
բանտ դնել: Բայց ես նորա հրամանին չեմ նայիր,
եւ կպատուիրեմ որ շղթայի զարնեն զնոսա, որպէս զի
Պաղտատի փողօցներուն մէջ առաանգական չպալտին:
Հէ, կանչեց սասակութեամբ գատաւորն իւր սպա-
սաւորաց. «Գնացէք բռնեցէք այդ թափառականները»:

Նոյն միջոցին օտարականները ժողովոյն սրահը մը-
տան, եւ մէջերէն մէկը իւր աղքատի վերարկուն վե-
րայէն ձգելով՝ ահաւոր ձայնով ասաց. «Դատաւոր,
այսպէս կարեկից եւ արդարադատ ես դու աղքատաց,
Միտքս դրած էի որ դու իմ ժողովրդեանս գիտասիրտ
եւ արդար գատաւորը պիտի լինիս, բայց շատ սխա-
լել եմ, ձափար, այս շնչին որդն առ եւ ըստ մեր
արդար օրինաց դատէ զնա: Թող ամէնքը գիտնան
որ ինքնակալը խաբել կարելի չէ, եւ թէ երբ եւ
իցէ չարերուն գործը յայտնի կլինի եւ ըստ արժա-
նւոյն կպատժուին»: Բոլոր ժողովականք գետին ըն-
կան՝ գիտնալով որ խօսողն իւրեանց Հարուն-էլ-Սա-
շիտ ամիրայետն է, եւ նորա քովինը՝ նորա ձափար
մեծ Վէզիրն է:

68.

ՕՏԱՐԱԿԱՆ.

Գեղեցիկ պալատի մի մէջ՝ որոյ եւ ոչ մէկ քարը
մնացած է այժմ, հարուստ ասպետ մի կընակէր, որ
իւր պալատը զարգարելու համար շատ մեծամեծ
ծախքեր արած էր, իսկ կարօտելոց՝ հազիւ երբէք
օգնութեան կհասնէր: Անդամ մի օտարականին մէկը
եկաւ պալատը եւ խնդրեց որ գիշերն այնտեղ անցընէ:
Ասպետն ամբարտաւանութեամբ մերժեց նորա խնդիրն
ու ասաց. «Այս պալատս օթեւան չէ»: Այն ժամա-
նակ օտարականն ասաց. «Հրաման տուր ինձ միայն
երեք հարցմունք անեմ՝ քեզ»: Ասպետը պատասխանեց.

« Հարցուր որքան կուզես, պատրաստ եմ պատասխանելու »: Օտարականն սկսաւ իւր հարցմունքներն այսպէս. « Ձեզնէ յառաջ պալատիս մէջ ո՞վ կընակէր. — Իմ հայրս, պատասխանեց ասպետը: — Հապա նորանէ յառաջ ո՞վ կընակէր: — Մեծ հայրս: — Իսկ ձեզնէ յետոյ ո՞վ պիտի բնակի: — Որդիս, եթէ Աստուած կամենայ: — Ուրեմն եթէ այս կերպով ամէն մէկը որոշեալ ժամանակ մի կընակի պալատիս մէջ եւ յետոյ իւր տեղը այլոց կ'ընդունէ, ասել է թէ դուք ամէնքդ հիւր էք. ուրեմն այս պալատս յիրաւի օթեւան է: Մի վառներ այնչափ շատ ստակ այս տանս զարգարանքին, որ գուցէ շատ քիչ ժամանակ միայն պիտի հիւրընկալէ զքեզ. աւելի լաւ է՝ աղքատաց աւելի բարիք արա՛յ: Ասպետը սրտին մէջ տղաւորեց այս խօսքերս, օտարականին գիշերն անցընելու տեղ տուաւ, եւ այն օրէն աւելի ողորմած եղաւ կարօտելոց:

69.

ՄԱՐԳԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆ. ԱՄԷՆ ՎԻՃԱԿԻ ԶԱՐԳ Է.

Երեւելի եւ հարուստ մարդուն մէկն, որ ժամանակով մեծ գաւառի մի կուսակալ եղած էր, անգամ մի մէկ սերիշ մարդու կպատահի որ նոյնպէս հարուստ եւ երեւելի էր, եւ կոկսի խօսակցիլ հետը: Նոյն միջոցին այն պարոններուն քովէն խեղճ գեղացի մի կանցնէր, որ շատ քաղաքավարութեամբ կբարեւէ զնոսա, որոյ կուսակալը նոյնպիսի մարգավարութեամբ կպատասխանէ: « Ի՞նչպէս, կասէ նմա միւս պարոնն, որոյ հետ խօսքի կեցած էր. դուք, մեծարգոյ տէր, այնչափ կնուաստացընէք ինքզինքդ մինչեւ անգամ այսպիսի ցած գեղացիի մի ողջունին պատասխանելու: — Եւ ինչո՞ւ պիտի չպատասխանեմ, կպատասխանէ կուսակալը. չեմ ուզեր որ աղքատ ողորմելի գեղացի մի, որ ամենեւին կրթութիւն առած չէ, ինձնէ աւելի քաղաքավար լինի »:

Երբ հռչակաւորն Բենիամին Ֆրանքլին գեռ տասն-
եւութ տարեկան էր, օր մի Պոսթոնի մէջ Մեթէր քահա-
նային այցելութեան գնացել էր. քահանայն շատ մար-
դասիրութեամբ ընդունեցաւ զնա: Ֆրանքլինին տուն
դարձած ժամանակ Մեթէր ամենէն կարճ ճանապարհը
ցցուց նմա. դուրս ելնելու դուռը այնպէս ցած էր
որ բարձրահասակ մարդիկ պէտք էր խոնարհին որ
գլուխները դրան վերայի գերանին չզարնեն: Ֆրանք-
լին ելած ժամանակ մարդասէր տանտիրոջ հետ խօ-
սակցութիւնը կշարունակէր, որով եւ առջեւը ու-
շագրութիւն չէր աներ: « Խոնարհէ, խոնարհէ » կան-
չեց քահանայն, բայց նոյն վայրկենին Ֆրանքլին ճա-
կատը գերանին զարկաւ: « Վնաս չունի, ասաց քա-
հանայն ժպտելով. այս բանս լաւ խրատ կլինի քեզ,
չմոռանաս: Դու տակաւին պատանի ես, եւ առջեւդ
գեռ կենաց երկար ճանապարհն ունիս. ճանապարհի
վերայ աւելի ստէպ խոնարհէ, եւ անով շատ զօրա-
ւոր հարուածներէ ազատ կմնաս: » Այս խրատս գե-
ռահասակ Ֆրանքլինին սրտին մէջ այնպիսի խոր տը-
պաւորութիւն արաւ որ ութուն տարեկան հասակին
անգամ միաքն էր, պատմեց զայն վերոյիշեալ քահա-
նային որդւոյն, եւ յետոյ աւելցուց. « Ձեր հանգու-
ցեալ հօրն այս գեղեցիկ խրատն ինձ շատ եւ շատ օգ-
տակար եղաւ. եւ այժմ եւս միտքս կընկնի, երբ կտես-
նեմ թէ քանի քանի անգամ գոռօզութիւնը գետնէ
գետին կզարնուի, եւ ինչպէս շատերն իրենք իրենց
կորստեան խորխորատը կփորեն միայն անոր համար
որ գլուխները շատ բարձր կըռնեն »:

ՊԱՐՍԻԿ ԵՒ ՈՐԳԻՆ.

Պարսիկ մի իւր իննամեայ որդւոյն հետ գեղէն Դեհերան կերթար այլ եւ այլ հարկաւոր բաներ գընելու. եւ որպէս զի ի դարձին իւրեանք չբեռնաւորուին գնած բաներովը, իւր էջն եւս հետն առել էր: Ճանապարհը շատ գէշ էր՝ սաստիկ անձրեւներու պատճառաւ որ քանի մի օրէ իվեր գիշեր ցորեկ հեղեղի պէս թափել էր երկնքէն: Քանի մի հարիւր քայլ յառաջ որ գնացին՝ պարսիկը իշոււն վերայ հեծաւ եւ այնպէս շարունակեց իւր ճանապարհն՝ երբ որդին նոյն միջոցին ոտքով կքայէր: Անցորդ մի առջեւները կենէ, եւ տեսնելով որ տղայն ցեխերու մէջ հազիւ թէ ոտքերը կվերցընէ, կկանչէ ծերին. «Ա՛սթ չէ քեզ իշու վերայ նստել ես, երբ տղայն ցեխին մէջ տապալելով՝ ետեւէդ հասնելու կարողութիւն չունի»: Պարսիկը կմտածէ, կտեսնէ որ անցորդն իրաւունք ունի, իշու վերայէն կիջնայ եւ տըղայն կնստեցընէ: Հազիւ թէ քսան քայլի չափ այս կերպով յառաջ գնացել էին, յանկարծ ուրիշ ուղեւոր մի կկանչէ նոցա. «Այսպէս ալ անմիտ, միթէ չէ կարող որդւոյն հետ միատեղ իշու վերայ նստիլ. բայց ոչ, ցեխին մէջ թաւալել կուզէ սիրտը»:

— «Գիտես, իրաւունք ունի, կասէ ինքնիրեն մեր ճանապարհորդը. հապա, կարող եմ որդւոյս հետ միատեղ նստիլ» կասէ եւ տղուն քով կնստի: Հազիւ թէ քաղաքին դռնէն ներս կմտնեն, ամէն կողմէն ժողովուրդը չորս կողմերը կգիզուին կանչելով. «Այսպիսի անխիղճ մարդիկ. նոքա հանդարտ հանգիստ նստել են, եւ հոգերն ալ չէ որ խեղճ կենդանին հազիւ ոտքերը կվերցընէ»: Այս խօսքիս ետեւէն հայհոյանքներ ու բարձրաձայն ծիծաղներ կլսուէին: «Ո՛հ, տէր Աստուած, կկանչէ մեր ծերունին՝ իշու վերայէն վար

ցայտելով . ինչպէս անելու է որ ամենուն հաճոյական բան լինի : Ոչ . անպատճառ այս էշը շուտով մէջտեղէն վերցընելու է , վասն զի միայն փորձանքի մէջ ընկնելու եւ հայհոյանք լսելու պատճառ կլինի ինձ » : Կերթայ կծախէ էշը : Միտքդ լինի , ամէն մարդու հաճոյանալու չհետեւիս : Եթէ ամէն մարդոց ասածին ականջ դնես , պէտք կլինի որ էշը ուտերուդ վերայ առած տանիս :

72.

ՀՈՎՈՒԱԿԱՆ ՍՐԻՆԳ .

Թագաւորին մէկուն իմացուցին որ մի թէ իւր գանձապետն , որոյ վերայ մեծ վստահութիւն ունէր , թագաւորական գանձէն կողանայ եւ իւր տան մէջ կսլազէ առանձին սենեկի մի մէջ երկաթէ դրան մի ետեւ : Թագաւորն ելաւ անձամբ գանձապետին տունը գնաց , հրամայեց որ ցուցանեն իրեն խորհրդաւոր սենեակն եւ երկաթէ դուռը բանան : Բայց սրբան մեծ եղաւ զարմանքն երբ այն սենեկին մէջ , փոխանակ գողցուած դրամի , տեսաւ միայն չորս մերկ պատեր , երկայն սեղան մի եւ հովուական մախաղ մի : Սենեկին պատուհանէն գեղեցիկ տեսարան մի կզարնէր մարդուս աչքին կանաչազարդ դաշտերու եւ անտառախիտ լեռներու : Գանձապետն ասաց թագաւորին . « Տղայութեանս ժամանակ ոչխար կարած էի դու , տէր արքայ , առիր զիս քոյ պալատդ : Այն ժամանակէն ամէն օր այս սենեկիս մէջ քանի մի վայրկեան կանցընեմ , եւ աստի դաշտին ու լեռան վերայ նայելով ուրախութեամբ սրտի միտքս կբերեմ իմ առաջուան վիճակս : Ո՛հ , այն ժամանակ ազքատիկ խրճիթիս մէջ շատ աւելի երջանիկ էի քան թէ այժմ փարթամ պալատներու մէջ » : Աւելի լաւ է անձանօթ՝ քոյ հանգիստ կեանք անցընել , քան թէ երեւելի լինել եւ զուր տեղ գրպարտութեանց եւ հալածանաց մատնուիլ :

ԻՆՉՊԼՍ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԿՈՐՄՈՒԻ.

Ժամանակով մարդ մի կար որ ամենայն տեսակ շուն ունենալու սաստիկ սէր ձգել էր. եւ եթէ մէկն ելնէր իրեն շուն մի տանէր, ո՛չ միայն կընդունէր նա զայն անտարակոյս, այլ եւ բերողին շատ շնորհակալ կ'լինէր՝ իբր թէ մէկ մեծ բարիք արած լինէր իրեն: Յանկարծ որ մի զարմանալի լուր մի տարա-ծուեցաւ քաղաքին մէջ, իբր թէ տղուն մէկը քսան գլուխ ունեցող շուն մի տարել է այն մարդուն: Այս բանս կպատմէր մարդ մի որ իւր կնոջմէն լսել էր այն լուրը: Ամէնքը մեծ զարմացմամբ կհարցանէին կնոջ թէ իրան է: «Այո, կպատասխանէր կինը, շատ իրաւ է: — Այքով տեսած ես զայն: — Ոչ, սիրելիք, աչքով տեսած չեմ, բայց նոյն բանն է, վաճառանոցի մէջ վաճառական մի պատմեց ինձ այս բանս, եւ նա շատ անգամ կերթայ այն շուն սիրողին տունը»:

Հետաքրքիրներն իսկոյն վաճառանոց վաղեցին, եւ հարցուցին այն վաճառականին՝ քսան գլուխ ունեցող շան վերայ գիտցածը: «Ես շունը տեսած չեմ, պատասխանեց վաճառականը, եւ քսան գլուխ ունեցածին վերայ եւս բան առած չունիմ. այլ թէ միայն տասը գլուխ ունի: Այս ճշմարիտ է, որովհետեւ այն տան գոնապանէն լսեցի»: Հետաքրքիրներէն ոմանք վաղեցին գնացին գոնապանին, ու հարցուցին թէ ո՞ր է այն տասը գլխով շունը, ցուցանէ նոցա եթէ կարելի է: Ո՞վ հնարել է այդ սուտը, տանը գլխով, աղաղակեց Անդրէաս բարկութեամբ. ես միայն երկու գլխով առացի: — Ուրեմն ո՞վ հնարեց թէ տասը գլուխ ունի: — Յայանի բան է որ ես չեմ, պատասխանեց Անդրէաս երեսը թթուեցընելով. ես լսեցի երբ կխօսէին թէ երկու գլխով շուն բերել են, եւ

անտի աւելի մէկ բան չգիտեմ. եւ դեռ ինքս չգնացի այն հրաշալիքը տեսնելու. այնչափ գործ կայ որ գլուխս քերելու ժամանակ չունիմ»:

Վերջապէս ելան գնացին մինչեւ անգամ շուն սիրողին, եւ խնդրեցին որ ցուցանէ նոցա երկգլխի շունը, Զարմացաւ մարդը նոցա այն խօսքին վերայ, եւ ամենեւին պիտի չկարենային գտնել թէ ուստի ելաւ այս սուտ համբաւը, եթէ նոյն վայրկենին տանտիկինը ներս չմտնէր ու չտարզէր բանին էութիւնը: «Մեք, ասաց, ոչ քսան գլխով եւ ոչ երկու գլխով շուն ունիմք. միայն թէ այն տղուն որ նոր սառած գետին վերայ ձգուած հասարակ շունը առել մեզ բերել էր, ասացի. «Միթէ երկու գլուխ ունիս որ այնպիսի բարակ սառի վերայ քալելու սիրտ կանես»:

74.

ՏԳԷՏ ԵՒ ԱԿՆՈՅ.

Տգետին մէկն որ գրել կարգաւ չէր գիտեր, տեսնելով որ շատերն աչքերն ակնոց դնելով գիրք կկարդան, վաճառականի մի խանութ կմտնէ եւ ակնոց կուզէ. վաճառականն իսկոյն առջեւը քանի մի ակնոց կհանէ. կառնու տգէտը, ետեւէ ետեւ զամէնքը քրթին վերայ կանցընէ, բայց եւ ոչ մէկն աչքին չըյարմարիր, վասն զի ձեռքը բռնած գիրքը կբանայ կնայի որ չկրնար կարգաւ: Վաճառականը հետզհետէ կհանէ ուրիշ շատ ակնոցներ կուտայ իրեն, բայց միւսերուն նման նոցանէ եւ ոչ մէկը նորա աչքին կըյարմարի, Վաճառականը նեղանալով կասէ տգէտին. «Պարոն, կերելի թէ դու կարգաւ չգիտես: — Ի՛նչ խելացի բան ասացիր, կպտտասխանէ տգէտը. ես եթէ կարգաւ գիտնայի, ակնոցն ինչ պիտի անէի»:

Գ. ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ.

75.

ՔԱՂԱՔ ԵՒ ԳԻՒՂ.

Ի՞նչ է գիւղը . քաղաքին ու գիւղին մէջ տարբերութիւնն ի՞նչ է : Ի՞նչ մասնաւոր բան կայ գիւղին մէջ որ քաղաքը չգտնուիր, եւ ընդ հակառակն, ի՞նչ կայ քաղաքը որ գեղը չգտնուիր :

Քաղաքին մէջ տները մեծ են, գեղեցիկ, մեծ մասը քարէ շինուած, երկու երեք կարգ սենեակներով՝ իսկ մեծամեծ քաղաքներու մէջ աւելի ալ բարձր, շիտակ մէկ գծի վերայ կեցած են եւ իրարու կպած : Տներու շարքերուն մէջէն փողոցներ կանցնին՝ սովորաբար ուղղագիծ, շիտակ ու քարայտակ. փողոցներու մէջ շատ անցող դարձողներ կտեսնուին՝ ոչ այնչափ գեղացիք որչափ վաճառականք, արհեստաւորք եւ տէրութեան պաշտօնեայք : Շատ տեղ կգըտնուին խանութներ, շտեմարաններ որոց մէջ տեսակ տեսակ սպրանք կծախուի. տեղ տեղ զանազան գործարաններ եւս կան : Անտառ, դաշտ, արօտ չկան քաղաքին մէջ. միայն քանի մի տներու քով պարտէզներ կգըտնուին, եւ քաղաք կայ որ մէջը տեղ տեղ փոքրիկ անտառներ ունի զբօսանքի համար, հրապարակներ, եւ կամ պարապ միջոցներ ուր տակաւին շէնք շինուած չէ :

Ամառը քաղաքին մէջ սակաւ կանաչ ու ծաղիկ կտեսնես. այն պատճառաւ շատ քաղաքաց բնակիչներուն մեծ մասը ամառը կցրուին կերթան ամառանոցներն ու գեղերը: Քաղաքէն դուրս ընդհակառակըն շատ է բաց ու անշէն տեղն ուր ոչ տուն կայ եւ ոչ ուրիշ շինուածք. քաղաքէն դուրս որ կողմն աչքդ դարձընես՝ ամէն կողմը կտեսնես գաշտ, արօտ, ծառերով ու թուփերով լեցուն անտառներ: Ամառը ամենայն կողմը կանաչ է ու ծաղկած: Շատ քաղաքներու քով ամառանոցներ կան, այսինքն մօտերը տուներ կգտնուին ուր քաղաքացիք կանցընեն ամառը: Այ՛ տեղ բոլորովին քաղաք չէ, բայց եւ բոլորովին գեղ չէ. այն տեղ երկրագործ գեղացիք սակաւ են կամ ամենեւին չկան: Բնակիչներուն կեանքը աւելի նման է քաղաքը բնակողներուն անցուցած կենացը:

Բայց քաղաքէն աւելի հեռուները կսկսի արգէն բուն գեղ կոչուածը: Այն տեղ կերթաս մէկ վերսթ, երկու, երեք, շատ անգամ մինչեւ նաեւ տասը վերսթ, եւ դաշտէն անտառէն զատ մէկ բան չես տեսներ: Գանի մի վերսթ մէկմէկէ հեռու առջեւ կենն աւաններ, շէներ ու ագարակներ՝ որ գեղացւոց տներէ ձեւացած են. բայց այս սներս որ խճիք կկոչուին, քաղաքի տներուն հետ նմանութիւն չունին, այլ ուրիշ ձեւով են, փոքր, ցած ու ծառերով պատած. երեսի կողմէն միայն երկու կամ երեք պատուհան ունի. իսկ միւս կողմերէն սովորաբար մէկ մէկ հատ կամ ամենեւին: Այս պատուհաններուս երկայնութիւնն ու լայնութիւնը դրեթէ մէկ չափ են: Տախտակէ ծածքը դէպ ի երկու կողմը ծռած է վրանի ձեւով: Ամէն գեղացիի խրճիթին քով բանջարանոց կայ, եւ խրճիթէն փոքր ինչ հեռու՝ կալ համբար: կամ ուրիշ մէկ շինուածք մը: Կենդանեաց գոմը սովորաբար խրճիթին ետեւի կողմը կլինի կամ մէկ քովը: Բանջարանոցը ածուներ բաժանուած է որոց

մէջ գիւղական կենաց ամենահարկաւոր ըոյսերը տըն-
կուած են: Սակայն գեղին մէջ միայն գիւղացիի տը-
ներ չկան: Հասպա կգանուին նաեւ կալուածատէրնե-
րուն աները որ գեղեցիկ են: Եւ քովերը ուրիշ հար-
կաւոր շէնքեր կ'ես ունին եւ պարտէզներ ու բան-
ջարանոցներ:

76.

Է՛տ, ե՞ջ ե՛ի ե՛րկրԱԳՈՐԾ.
 Ժամանակով հարուստ կալուածատէր մի կար որ
 կենդանեաց խօսակցութիւնը հասկանալու ձիրքն ու-
 նէր: միայն թէ այս պայմանաւ որ կենդանիներէն
 լսածը մարդու չէր կարող յայտնել, ապա թէ ոչ
 ինքզինքը մեռնելու վտանգի մէջ կգնէր: Սա մէկ ա-
 խոսի մի մէջ էջ մի եւ եզ մի կպահէր. որ մի ախո-
 սին մօտերը կանաչ արօտի վերայ նստած ժամանակ,
 կլէ որ եղը կատէ էշին. « Զարուս (իշուն անունն է),
 ս՛հ, դու սրբան երջանիկ կերելիս ինձ երբ կտեսնեմ
 թէ ինչ սակաւ աշխատանք ունիս: Մարդիկ կլուա-
 նան զքեզ կմաքրեն, մաղած գարի կուտան քեզ եւ ա-
 նոյշ պաղ ջուր: Քոյ ամենէն մեծ աշխատանքդ է մեր
 տէրը տանիլ երբ մէկ տեղ մի կերթայ. եթէ այն
 չլինէր, դու քոյ բոլոր կեանքդ անդործութեամբ
 կանցընէիր: Իսկ ինձ հետ վարուածները բոլորովին
 տարբեր է, եւ իմ վիճակս քոյ երջանիկ վիճակիդ հետ
 համեմատելով շատ թշուառ է: Հազիւ թէ կէս գի-
 շեր է, կառնուն կիսուկն զիս արօրի մի զօր բոլոր
 օրը կքաշեմ ու գետինը կճղքեմ. այս աշխատանքս
 այն ատտիճանի կյոգնեցընէ զիս երբեմն, որ մինչեւ
 անգամ բոլորովին ուժէ կընկնիմ. եւ նոյն միջոցին
 երկրագործն, որ ետեւս կանգնած է, անդադար կը-
 զարնէ ինձ: Արօրը քաշելէս վզիս կաշին քերթուած
 է: Այս կերպով առաւօտուանէ մինչեւ երեկոյ տան.

ջուելէս յետոյ, երբ աուն կգառնամ, չոր բակլայ կը-
դնեն առջեւս որոյ եւ ոչ վերայի հողը փոքր ինչ
մաքրած են, եւ կամ ուրիշ բան մի որ բակլային չափ
եւ թերեւս անտի եւս աւելի անպիտան է, Այնքանն
եւս բաւական չէ. այնպիսի գարշելի կերակուր ու-
տելէս յետոյ, գիշերը հարկադրուած եմ աղբիս մէջ
պառկած անցընել: Կտեսնես ուրեմն որքան իրաւունք
ունիմ քոյ վիճակիդ նախանձելու:

Էջն հանդարտութեամբ մտիկ արաւ եւ թողուց
որ եզը կամեցածին չափ խօսի. եւ երբ նա խօսքը
վերջացուց, ինքն սկսաւ խօսիլ ու ասաց. « Կտեսնեմ
որ իրաւունք ունին եղեր զքեզ քանձարաւիս անուա-
նելու. շատ պարզամիտ ես, կթողուս որ ուզեցած-
ներուն պէս վարուին հետդ, եւ դու ինքդ մէկ ընդ-
դիմութիւն չես աներ: Եւ սակայն այնքան քաշած
նեղութիւններէդ ու տանջանքներէդ ինչ օգուտ քեզ,
Մեռնելու չափ կաշխատիս տէրերուդ հանգստութեա-
նը, զուարճութեանն եւ օգտին համար, եւ նորա ե-
րախտագիտութեան նշոյլ անգամ չեն ցուցաներ քեզ:
Անշուշտ քեզ հետ այնպէս չէին վարուիր, եթէ ու-
ժիդ չափ քաջասրտութիւն եւս ունենայիր: Երբ մը-
սուրին պիտի կապեն զքեզ, ինչո՞ւ ընդդիմութիւն չես
անել. ինչո՞ւ մի եղջիւրներդ չես թօթօւեր, ին-
չո՞ւ բարկութիւնդ յայտնելու համար սոքով գեանին
չես զարնել, միով բանիւ ինչո՞ւ զարհուրելի բառա-
չով սարսափ չես ձգել քովդ մօտեցողներուն վերայ:
Ինութիւնը քեզ ամենայն հնարք տուած է ինքզինքդ
պատուել տալու, եւ անտի քեզ օգուտ քաղել չգիտես.
Երբ քեզ չոր բակլայ եւ անպիտան յարդ կբերեն ու-
տելու, բերանդ մի առնուր. այլ միայն հոտոտէ ու
տեղերը ձգէ, եթէ իմ տուած խորհուրդներուս հե-
տեւիս, սակաւ ժամանակէն մեծ փոփոխութիւն կը-
տեսնես վիճակիդ մէջ, որոյ համար շնորհակալ կը-
լինիս ինձ »:

Եզր մեծ ուրախութեամբ ընդունեցաւ էշին խը-
րատները, եւ մեծապէս շնորհակալ եղաւ իրեն. «Սի-
րուն Չարթուն, առայ, կտեսնես որ քոյ ամէն ասած-
ներդ ի գործ պիտի դնեմ»: Այս խօսակցութենէս
յետոյ լռեցան, եւ կալուածատէրն ամենայն բան լսեց
ու միտքը պահեց:

Երկրորդ առաւօտը կանուխ երկրագործն եկաւ ե-
զրն առաւ, արօրի լծեց եւ ըստ սովորականին բոլոր
օրն աշխատցուց: Եզն որ էշին խորհուրդը մոռացած
չէր, այն օրը շատ յամառութիւն ցցուց. եւ երե-
կոյին երբ երկրագործը՝ բերաւ մսուրին կապեց զնա,
կենդանին շատ ստահակ երեւեցաւ, եւ յետ յետ քա-
շուելով կբառաչէր. եղջիւրներն անգամ վերուց եւ
երկրագործին զարնողս եղաւ. միով բանիւ իշուն սո-
վորեցուցած բոլոր ընդդիմութիւններն արաւ: Երկ-
րորդ օրը երկրագործն եկաւ որ առնու զնա հերկե-
լու տանի, բայց տեսնելով որ առաջին երեկոյէն մը-
սուրին մէջ գրած բակլան եւ յարդն ամբողջ կեցած
են, եւ եզն ոտքերն երկնցուցած պառկած է անճոռ-
նի կերպով հեւալով, կարծեց թէ հիւանդ է կենդա-
նին, գթաց վերան, եւ մտածելով թէ անօգուտ է
զնա գործի տանելն այն օրը, գնաց իսկոյն կալուա-
ծատէրին իմացուց:

Տեսաւ կալուածատէրն որ եզր Չարթունին խրատն
ի գործ դրել է, եւ ըստ արժանւոյն էշը պատժելու
համար, առայ երկրագործին. «Գնա եզին տեղ էշն
աւ, եւ կարողացածիդ չափ աշխատեցուր զնա: Երկ-
րագործը տիրոջը հրամանը կատարեց: Էշն ստիպուե-
ցաւ բոլոր օրն արօր քաշել, որով շատ յոգնեցաւ ու
տանջուեցաւ, մանաւանդ որ նա այն տեսակ աշխա-
տանքի վարժած չէր. բայց յայնմանէ այնքան հա-
րուածներ կերաւ գաւազանով, որ յետ դարձած ին ոտքի
վերայ կանգնելու կարողութիւն չէր մնացած վերան:

Նոյն միջոցին եզր շատ ուրախ էր Ջարթունին խորհուրդը մտիկ արածին վերայ. մտուրի մէջ եղածները կերել, եւ բոլոր օրն հանգստացել էր. ուստի շատ օրհնէնքներ կկարդար իւր խրատտուին, եւ երբ երեկոյին էշը տուն դարձաւ, դարձեալ իւր շնորհակալութիւնն յայանեց նմա: էշը, այնքան տանջուածին վերայ նեղացած, պատասխան չտուաւ եզին. միայն կասէր ինքնիրեն. «Միայն իմ անխելքութեամբս է որ ես այս յետին թշուառութեան մէջ ընկայ, երբ այնքան երջանիկ եւ հանգիստ կեանք կանցընէի»:

77.

ԼԱՒ ԴՐԱՅԻՔ.

Ջաղացպանի մի տղայն շատ մօտեցաւ առուակին եւ ջրին մէջ ընկաւ. առուակին միւս կողմը բնակող պայտառը տեսաւ տղուն ընկածը, ջրին մէջ նետուեցաւ, հանեց աղատեց տղայն ու հօրը տարաւ: Մէկ տարի անցնելէն յետոյ պայտառին տունը գիշեր մի հրդեհ պատահեցաւ: Տունն արգէն ամէն կողմէն կըրակ առել էր, երբ պայտառն իմացաւ, եւ իսկոյն կնոջն ու որդւոցը հետ դուրս փախաւ ազատեցաւ. միայն թէ այնպիսի շփոթութեան ու տագնապի ժամանակ մոռացել էին ամենէն փոքրիկ աղջիկն առնուլ հետերը: Տղայն բացերուն մէջէն կոյուար կկանչէր, սակայն ոչ ոք սիրտ կանէր երթալ ազատել զնա: Յանկարծ Ջաղացպանը կվազէ, բացերու մէջ կմանէ, կառնու աղջիկն հօրը կբերէ ու կասէ նորա. «Փառք կուտամ Աստուծոյ որ ինձ առիթ տուաւ իմ երախտագիտութիւնս քեզ յայանելու. դու իմ որդիս ջրէն ազատեցիր, եւ ես Աստուծոյ օգնութեամբն աղջիկդ կրակէ հանեցի».

Ժամանակով ազքատ գեղացի մի կար որ շատ տը-
ղաք ունէր, եւ բոլոր հարստութիւնն էր միայն մէկ
սագ: Շատ ժամանակ պահեց նա այն սագը, բայց
երբ տեսաւ որ ալ ուտելու բան չմնաց ոչ իրեն եւ
ոչ տղայոցը, կտրեց սագը, խորվեց եւ սեղանի վե-
րայ դրաւ: Ամէն բան լաւ էր, բայց բանը տես որ
հաց չունէին, եւ տան մէջ աղ ալ չէր գտնուեր: Տան
տէրը կասէ իւր կնկանը. «Ի՞նչպէս պիտի ուտեմք ա-
ռանց հացի, առանց աղի: Աւելի լաւ է տանիմ սագը
աղային ընծայ, եւ նորանէ հաց ուղեհամ: — Հապա
ինչ, շատ լաւ մտածել ես. առ տար նորա»: Կառնու
սագը կերթայ աղային ու կասէ. «Քեզ, աղա, սագ
մի ընծայ բերի, բայց կաղաչեմ չէ չասես: — Շնոր-
հակալ եմ, Մարկոս եղբայր, շնորհակալ եմ. այժմ
նիստ ու ինքդ մեր մէջ բաժանէ այդ սագը, բայց
այնպէս որ մէկուն ալ խարրը չմնայ»:

Այս ալ գիտնալու է որ մեր աղան ունէր մէկ կին,
երկու որդի եւ երկու աղջիկ, ամէնքը մէկտեղ վեց
հոգի: Գեղացին դանակը ձեռքը կառնու, կսկսի չա-
փել չափչըփել, կկտրէ սագին գլուխն ու աղային
կուտայ: «Դու, կասէ, տան մէջ ամենուն գլուխն ես.
անոր համար ալ քեզ գլուխը կվայլէ»: Կկտրէ ետեւի
կողմը, խաթունին կուտայ ու կասէ. «Քեզ տուն կե-
նալ կվայլէ ու տան բաները նայիլ. ահա քեզ ալ
ետեւի կտորը»: Կկտրէ ոտքերը, տղոցը կուտայ ու
կասէ. «Ձեզ մէկմէկ տոկի, որ ձեր հօրը ճանապարհին
հետեւիք»: Աղջիկներուն մէկ մէկ թեւ կուտայ ասելով.
«Դուք ձեր հօրն ու մօրը քով շատ պիտի չընակիք.
մեծնաք ու թուշիք երթաք հեռու տեղեր»: Իսկ ինձ խեղ-
ճիս, կասէ գեղացին, կմնայ մնացածը կրծել»: Այսպէ-
սով բոլոր սագը իրեն բաժին կհանէ: Աղան խնդաց,
գինի խմցուց իրեն, հաց տուաւ ու տուն ճամբեց:

Այս որ լսեց հարուստ գեղացիին մէկը, նախանձեցաւ աղքատ գեղացւոյն վերայ, հինգ հատ սագ խորվեց ու առաւ աղային տարաւ: «Ի՞նչ կուզես, հնձեհ, հարցուց աղան: — Ահա, աղա, հրամանոցդ հինգ հատ սագ ընծայ բերի: — Ենորհակալ եմ, եղբայր. այժմ նիստ ու մեր մէջ բաժանէ տեսնեմ, բայց այնպէս որ սչ մէկուս խարր չմնայ»: Գեղացին մտմտութի մէջ ընկաւ, սկսաւ մօրուքը քերել, ու չկրցաւ հաւատար բաժանել: Աղան աղքատ գեղացին կանչեց ու հրամայեց իրեն որ ինքը բաժանէ: Նա իսկոյն առաւ սագ մը աղային ու խաթուհին տուաւ ու ասաց. «Գուք այժմ, աղա, երեք հատ եղաք»: Ուրիշ սագ մը երկու տողոց տուաւ, մէկ ուրիշ ալ երկու աղջիկներուն ու ասաց. «Այժմ դուք ալ երեք երեք եղաք»: Մնացած երկու սագը իրեն առաւ ու ասաց. «Ահա մեք ալ երեք եմք»: Աղան այս որ տեսաւ ասաց. «Ագիւս, Մարկոս եղբայր, ագիւս. դիտցար ամենուս հաւատար բաժանել ու զքեզ ալ չմոռանալ»: Աղան աղքատ գեղացիին շատ ստակ տուաւ ու սագը բերողը գուրով ընտեց:

79.

ԳԵՂԱՅԻ ԵՒ ԿԱՊԻԿ.

Գեղացին մէկ օր մը կողով մի տանձ կտանի իւր տիրոջն, որ հոյակապ ամարանոցի մէջ կրնակէր սանդուղին վերայ երկու կապիկ կտեսնէ տղայոց պէս հագուած. վերայի զգեստներն սակեթել էին, գլուխները գլխարկ ունէին, եւ քովերէն մէկ մէկ թուր կախուած էր: Այն հոյակա կենդանիները գեղացւոյն կողովին վերայ կթափին. նա խոնարհաբար գլխարկը կհանէ նոցա առջեւ, եւ կթողու որ կամեցածներուն չափ տանձ առնուն: Կալուածատէրը տեսնելով որ կողովին մէջ գրեթէ ամենեւին տանձ չկայ, կասէ գե-

զացւոյն. « Ինչո՞ւ կողովը լեցուն չբերիր: — Տէր, կպատասխանէ պարզամիտ գեղացին, կողովը լեցուն էր, բայց ձեր որդիքը պարպեցին զայն. տանձը շատ համով երեւեցաւ նոցա, եւ ես չհամարձակեցայ ընդգիմանալ նոցա »:

80.

ՄԵՂՈՒ ԵՒ ՈՉԽԱՐ.

Մէկ օր մեղուն կենէ մարդուն կհարցանէ թէ.
« Մեզնէ աւելի օգտակար կենդանի կո՞յ աշխարհիս վերայ. — Հապա կայ, կպատասխանէ մարդը. — Ո՞րն է նայիմ. — Օրինակի համար ոչխարը. նորա բուրդն ինձ ամենահարկաւոր է, իսկ քոյ մեղրդ միայն անուշ է: Բաց յայնմանէ ոչխարը ուրիշ ազէկուեթիւններ եւս ունի. նա ինձ իւր բուրդը կուտայ առանց մէկ աշխատանքի. իսկ դու մեղր որ կուտաս, պէտք է ըզգոյշ կենամ որ չխայթես չճակես »:

81.

• ԿԱՂՆԻՒՆ ՏԱԿԻ ԽՈՋԸ.

Եստ հինաւորց ու վարսագեղ հաստ կաղնիի մը տակը Այնքան կաղին ձրթկեցաւ անգահ խոզերուն մէկը,
Որ վերջապէս կըշտացաւ ու տրկուեցաւ,
Յետոյ ընկաւ տըքտըքալով պառկեցաւ.
Աղէկ քուն մը քաշելէն ետքը զարթեցաւ,
Աչքը վերուց, անգամ մը վեր նայեցաւ,
Եւ ըսկրսաւ կաղնիին տակը փորել քիթովը:
« Ատ ինչ է ատ ըրածըդ, կանչեց վերէն ագռաւը.
Արմատներն որ դուրս հանես՝ ծառն ալ հարկաւ կըչորնայ:
— Թող չորնայ,
Պատասխանեց խոզն ագռաւին.
Իմ հոգըս չէ ամենեւին.
Ես այդ ծառէն մէկ օգուտ մը չեմ տեսներ.
Ինծի համար եղեր է ու չէ եղեր.
Ինծի կաղին կո՞յ մի՛ կաղի՛ն. ա՛ն նայէ.
Իս գիրքընող ատ փայտը չէ, կաղինն է »:

Չըդիմացաւ այդ խօսքերուն մեր կաղնին ,
Գարձաւ այսպէս ըսաւ խոզին .

« Այ ապերախտ խոզ , պակսի քո շունչըդ ,
Յէ վերցընէիր մէմը վեր դունչըդ ,
Ելլելիք աչքերդ կրտեսնէին
Որ կաղնիներն իմ վըրաս կըբուսնին » :

82.

ՄԵԽԱԿԻ ԱՄՈՒ .

« Մայր , պարգեւէ մեզ ամենուս մէկմէկ ծաղիկի
ածու , մէկ ինձ , մէկ Սովիային եւ մէկ Հաս Բարսե-
ղին . իւրաքանչիւրս իւր մասը հոգայ խնամէ » : Այս
խնդիրս արաւ Պետրոս իւր մօրը , եւ նա նորա խօս-
քին հաւանելով՝ ամէն մէկ տղուն մէկմէկ մեխակի
ածու տուաւ : Տղաքն ուրախութիւններէն վեր թռան
ու ասացին . « Ի՛նչ զուարճութիւն պիտի լինի մեզ ,
երբ մեխակներս ծաղիկ բանան » : Այն միջոցին այդ-
բոյսերը դեռ նոր բողբոջ տուել էին . բայց Պետրոս
չկրցաւ համբերել ու կուզէր որ իւր մեխակները
միւսերէն յառաջ բացուին : Ամէն վայրկեան ածուին
քով կերթար , բողբոջները կառնուր , ամէն մէկուն
մէջը կնայէր , ու մէկ իրիկուն սաստիկ ուրախացաւ
երբ տեսաւ որ տերեւներուն ծայրերը կարմրիլ սկսել
են : Երկրորդ օրը առաւօտը կանուխ ելաւ մէկէն
պարտէզը վազեց՝ հաստատ միաքը դնելով թէ բոլոր
ծաղիկները բացուած պիտի գտնէ . բայց նոքա հաղիւ
թէ բացուիլ սկսել էին : Անհամբեր Պետրոսը ծաղիկ-
ներուն օգնելու հնարք գտաւ . կանաչ բողբոջներուն
ծայրերը փրցուց , տերեւները բացաւ ու սկսաւ եղ-
բօրն ու քրոջը ձայն տալ . « Եկէք , եկէք շուտ . իմ մե-
խակներս արդէն բացուել են » : Բարսեղն ու Սովիան
վազեցին եկան , ու զարմացան թէ ինչպէս եղել է
որ նորա ծաղիկները բացուել են արդէն : Բայց արեւը
փոքր ինչ վեր ելածովը , ծաղիկները գլուխները կա-
խեցին ու թողմեցան :

83.

ԱՂՂԱՄԲ.

Աշխատասէր մօր մի պարտիզին մէջ շատ տեսակ բանջար տնկած էր. Մէկօր ասաց նա իւր փոքր աղջկանը «Եղիսարէթ, կտեսնես այդ կաղամբի տերեւին վերայի փոքրիկ հաւկիթները: նոցանէ վնասակար թըրթուրներ պիտի ելնեն, Այսօր կերակուրէն յետոյ երթաս, աղջիկս, տերեւները մաքրես ու այդ հաւկիթները փճացընես. այն ժամանակ մեր կաղամբը լաւ կանաչ կ'մնայ, Եղիսարէթ միտքը դնելով թէ երբ եւ իցէ ժամանակ կգտնէ այդ գործն անելու, բոլորովին անհոգ կեցաւ. Մայրը հիւանդութեանը պատճառաւ քանի մի շաբաթ չկարողացաւ պարտէզն ելնել. բայց երբ առողջացաւ՝ անհոգ աղջկան ձեռքէն բռնեց ու տարաւ զնա կաղամբներուն քով որ ամէնքը փճացեր էին, ու միայն կոթերը մնացել էին: Աղջիկն ամօթէն ու վախէն սկսաւ լալ. իսկ մայրը դարձաւ ասաց նորա. «Այն բանն որ այսօր կարող ես անել, վաղուան մի ձգեր»:

84.

ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԽԱՂՈՂ.

Աղուէնն այդ իի մի մէջէն անցած ժամանակ որթի մի վերի ծայրը գեղեցիկ ողկոյղ մի կտեսնէ. խաղողին հասնելու համար ամէն հնարք ի գործ դնելէն յետոյ, երբ կտեսնէ որ չէ կարող փափագին հասնիլ, կեղնէ կերթայ անտի ասելով. «Այդ խաղողը տակաւին շատ խակ է. չարժեք այնչափ տանջուիմ՝ զայն առնելու համար»:

Ծերունի Մարկոսն իւր տան գիմացի տանձի ծառին շուքին տակ նստած էր. նորա թոռները տանձ կուտէին, ու այն պտուղներուն անուշութենէն չէին կրնար կըշտանալ. Այն ժամանակ պապն ասաց. Պատմեմ ձեզ թէ ինչպէս եղաւ որ այս ծառս այստեղ անկուեցաւ. Յիսուն տարիի չափ յառաջ այս տեղս կեցած էի (ուր այն ժամանակ բան չկար ու այժմ ծառը բուսած է), եւ հարուստ գրացիիս իմ աղքատութեանս վերայ կգանգատէի: Ա՛հ, ասացի, շատ ուրախ ու գոհ կլինէի թէ կարենայի վաստակիլ գոնէ հարիւր մանէթ:

Դրացիս՝ որ խելացի մարդ էր, պատասխանեց. հարիւր մանէթ վաստակիլը մեծ բան չէ, եթէ գիտնաս մէկ գործի լաւ ձեռք զարնել. Ա՛հա կեցած տեղդ հարիւր մանէթէն աւելի պահուած կայ. քեզ կմնայ որ գտնես զայն: Ես այն ժամանակ դեռ անփորձ երիտասարդ էի, ու առջեւի գիշերն սկսայ մեծ փոս մի փորել այնտեղ, բայց դժբաղդարար եւ ոչ մէկ մանէթ գտայ. երկրորդ օրը գրացիս փոսն որ տեսաւ, այնքան ծիծաղեցաւ, որ աչքերէն արտասուք եկաւ, ու ասաց. այսչափ անխելք եղածդ մտքէս անցած չէր: . . . Բայց կեցիր. այս աշխատանքդ եւս իզուր չլինիր. կուտամ քեզ տանձի փոքրիկ ծառ մի, անկէ զայն փոսին մէջ, ու քանի մի տարիէն կսկսիս մանէթներ ժողովել. Առի տնկեցի ծառը դեռնին մէջ, փոքր ինչ ժամանակ անցնելէն յետոյ աճեցաւ ու մեծ տեսօք ծառ դարձաւ, ինչպէս որ կտեսնէք. Մինչեւ ցայժմ տուած պատուական պտուղները ծախելով առած փողս հարիւր մանէթէն աւելի է, եւ դեռ այսուհետեւ եւս շատ դրամ կբերէ: Դեռ մոռացած չեմ այն խելացի գրացւոյն խօսքերը, որ կասէր, գուք եւս մտքերդ պահեցէք, թէ. «աշխատանքն է որ ամենէն աւելի լաւ եկամուտ կբերէ»:

86.

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴ.

Աշնան ժամանակները մէկ երեկոյ սաստիկ անձրեւ կուգար. ճանապարհորդին մէկը թրջած, մրսած ու քաղցած, գեղ մի կմտնէ եւ տան մի գուռը զարնելով կասէ. « Բացէք, կաղաչեմ, գթացէք վերաս, փոքր ինչ կրակ ինձ որ տաքնամ, եւ կտոր մի հաց՝ վասն զի շատ քաղցած եմ »: Բայց տանուտէրը նորա աղաչանքին մտիկ չաներ, եւ անողորմաբար կասէ. « Ես իմ գուռս թափառական պտըտող պարապորդներուն չեմ բանար, ճանապարհգ գնա »: Ուղեւորն ուրիշ տուն կերթայ գուռը կզարնէ. « Բացէք, խնդրեմ, կմրսիմ եւ քաղցած եմ »: Տանուտէրը ներսէն պատասխան կուտայ. « Ի՞նչ, մի թէ իմ տունս իջեւան կարծեցիր. գեղին միւս ծայրը գնա, այն տեղ օթեւան կգտնես »:

Այս կերպով ճանապարհորդն ամէն տուն գնաց, եւ ամէնքը վռնացին զնա: Վերջապէս մէկ խեղճ եւ աղքատ անակ մի գնաց գուռը զարկաւ. « Հրամայէ՛ հրամայէ՛ ներս, կկանչէ տանուտէրը. քանի մի կտոր փայտ ձգեմք կրակին մէջ որ տաքնաս, եւ փառք Աստուծոյ կտոր մի հաց ունիմք: Ծատ յոգնած ես, բարեկամ. սպասէ այստեղ մինչեւ որ անձրեւը դադրի »: Այս ասելով գիւղացին քանի մի կտոր փայտ կձգէ կրակին վերայ, եւ ճանապարհորդը կտաքնայ: Գեղացւոյն կինն իսկոյն օտարականին թաց զգեստները կառնու կրակին քով կչորցընէ, եւ նորա կտոր մի հացու հաւկիթ կբերէ. աներուն մէջ ուտելու ուրիշ բան չունէին. « Այս գեղիս բնակիչքը շատ անգութ սիրտ ունին, կասէ ճանապարհորդը. միայն զձեզ գտայ բարեսիրտ եւ մարգասէր. Աստուած անտարակոյս զձեզ կվարձատրէ, եւ ես կուգամ իմ շնորհակալութիւնս ձեզ յայտնելու »:

Երկրորդ օրը բոլոր գեղը դղրդեցաւ. բազմաթիւ ձիաւորներ ու կառքեր կուգային. իմացան որ թագաւորը կանցնի: Այն ձիաւորներն ու կառքերը դրնացին հիւրընկալ գեղացւոյն տան դիմաց կանգնեցան: Թագաւորն, որոյ երեսը կարծես թէ ուրախութիւն կիայլէր, կառքէն վար կիջնէ եւ գեղացւոյն տունը կմտնէ: «Ազնիւ մարդիկ, կասէ թագաւորը, ես երեկուան ճանապարհորդն եմ. որսի ժամանակ ճանապարհս կորուսել էի, եւ դուք մարդասիրութեամբ ընդունեցաք զիս: Այժմ պէտք է իմ շնորհակալութիւնս յայտնեմ ձեզ. այսուհետեւ ձեր տղայքը տէրութեան ուսումնարաններն ընդունուած են ձրի. բաց յայնմանէ, եւ այս գեղիս քովի ագարակը ձեզ կպարգեւեմ»: Տանուտէրն ու կինն այն աստիճանի ապշած մնացին որ կարծէին թէ երազ կտեսնեն: Ընդհակառակն միւս գեղացիք որ զթագաւորը վաւրտել էին, ամօթներէն չգիտէին թէ ինչ անեն, եւ իսկոյն տները կիախչին կպահուին: Այս կերպով բարեգործութիւնն աշխարհիս վերայ իւր արժանի վարձաարութիւնը կընդունի, եթէ ոչ ի մարդկանէ՝ գէթ յԱստուծոյ:

87.

ՃԵՄԱՐԻՏ ՓԱՌՔԸ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵՆԷ ԼԱԽ Է.

Գեղի մի մէջ Յովհաննէս անունով աղքատ գործաւորին մէկը կընակէր. կինը մեռած էր, եւ իրեն մէկ տղայ մի թողուցել էր: Իւր աշխատանքովը գործաւորը տղան կանուցանէր կմեծցընէր. բայց անգամ մի աշխատած ժամանակ ցուրտ կառնու եւ մէկ շաբաթի չափ տունը հիւանդ կպառկի: Մինչեւ այն շաբաթուն վերջը տան մէջ ամենեւին ուտելու բան մնացած չէր ոչ իրեն եւ ոչ տղուն. կմնար իտեղճ Յովհաննէսին ողորմութիւն հայցել մէկէն մէկալէն:

Տրտում տխուր, կէս հիւանդ՝ խորճիթէն ելաւ որ երթայ սղորմութիւն խնդրէ. բայց մէկուն տան դուռը հասածին պէս սրտին մէջ մեծ վախ ու ամօթ կղզար եւ կասէր ինքնիրեն. «Ո՛հ, սրբան անտանելի բան է սղորմութիւն խնդրելու համար ձեռքն երկընցընել»։ Այս ասելով՝ արդէն կուզէր տուն դառնալ. եւ ահա յանկարծ ոտքը մէկ բանի կզարնուի. կծուի, կառնու զայն, եւ ինչ տեսնէ. քսակ մի լեցուն արծաթ գրամով։ Ուրախութեամբ քսակն իսկոյն գըրպանը կզնէ եւ տուն կվազէ։ «Այժմ կասէ ինքնիրեն քաղցած մեռնելէ վախ չունիմ. ունիմ ինչով հաց գնեմ թէ ինձ եւ թէ տղուս. հարկ չլինիր որ այսուհետեւ սղորմութիւն խնդրեմ»։ Սակայն փոքր ինչ կենալէն յետոյ ներսէն խղճմտանքն կսկսի ասել իրեն. «Այն փոզը քոյ չէ, դու քոյ աշխատանքովդ չըվատակեցար զայն, պէտք է երթաս այն գրամը տիրոջը տաս»։ Յովհաննէս մտիկ արաւ խղճմտանքին ձայնին, երկրորդ օրն առաւօտը կանուխ գեղին մեծաւորին գնաց ու խնդրեց որ ամէն տեղ յայտնէ իւր գտած գրամը։

Փողին տէրը շուտով գտնուեցաւ, որ կենդանիի առուտուր անող հարուստ վաճառական մի է եղել։ Նատ ուրախացաւ իւր գրամին գտնուածին վերայ, բայց աւելի անոր ուրախ եղաւ որ գտնողը խղճմտանքաւոր մարդ էր. վասն որոյ շատ առատածեռութեամբ վարձատրեց Յովհաննէսը։ Բոլոր գեղն իմացաւ նորա համեստ ու պատուաւոր մարդ եղածն, ամէնքը մէկմէկէ աւելի ջանացին նորա վիճակը լացընել, եւ Յովհաննէս այն օրէն կարօտութիւն չքաշեց, եւ սղորմութիւն խնդրելու հարկաւորութիւն չունեցաւ։

Յակոբ գեղացին մէկ օր քաղաքէն տուն որ կգառնայ, ձեռքը թաշկինակի մէջ կապած քանի մի պտուղ ունէր, զոր ներս մտածովը սեղանին վերայ կգնէ. տղաքը մէկէն սեղանին չորս դին կշարուին, ու երբ գեղացին թաշկինակը կբանայ, կասէ տղայոցն, որ բերանները բաց կեցել կսպասէին թէ ինչ պիտի տեսնեն մէջը. «նայեցէք, տղաք, ինչ ընծայ յուզարկեց ձեզ եփեալ հօրեղբայրներդ, — Ո՛հ, ինչ խնձորներ, կկանչէ վեց տարեկան Յովհաննէսը, նայէ, մայր ինչպէս տեսօք են: — Ոչ, խնձոր պէտք չէ լինին, կասէ Սարգիս՝ որ տղայոց ամենէն մեծն էր. մէկ մի վրայի կեղեւը նայէ ինչպէս բարակ մազով ծածկուած է: — Սոքա գեղձ են, կասէ հայրը. գուք գեռայս տեսակ պտուղ տեսած չէք, վասն զի գեղձը միայն տաք երկիրներ կբուսնի, եւ մեր ընակած տեղերը շատ չգանուիր»:

Երեկոյին Յակոբ կհարցանէ իւր տղայոցը. «էյ, ինչպէս, տղաք, համով են գեղձերը: — Շատ սիրուն պտուղ է, կպատասխանէ Սարգիս. ինչ համով են, եւ ինչպէս մեզրի պէս ջրոտ. իսկ կուտը կուզեմ պարտեղին մէջ ցանել. կարելի է կբուսնի եւ օր մի տեսօք ծառ կգառնայ: — Շատ լու, կասէ հայրը. ժամանակով կարող ես աշխատաւոր գեղացի դառնալ. արդէն սկսել ես մտածել թէ ինչպէս կարելի է լուբան մի յառաջ բերել: — Իսկ ես, կասէ Յովհաննէս, այնպէս շատ սիրեցի գեղձն, որ մօրմէս եւս կտոր մի խնդրեցի. կուտը ձգեցի գուրս: — Դու գեռ բոլորովին անխելք մուկ ես, կպատասխանէ հայրը: — Իսկ ես, կկանչէ անգիէն Բարսեղ՝ գեղացւոյն երկրորդ որդին, Յովհաննեսին ձգած կուան առի կտորեցի:

ինչպէս ամուր էր, եւ միջուկն ընկուղի պէս է, միայն թէ փոքր ինչ կծու. իսկ իմ գեղձս մէկ գրիվէննիկի ծախեցի. կարծեմ թէ անտի աւելի չարժեքս:

Յակոբ գլուխը կշարժէ ու կասէ. «Գու շատ շուտ առուտուրի ձեռք կզարնես. քեզնէ օգուտ չկայ. դուցէ վաճառական դառնաս: Հապա դու Վարդերես, ինչ կտես, կհարցանէ գեղացին երրորդ որդւոյն՝ որ մէկդի քաշուած կեցել էր, ու կարծես թէ չէր լսել ուրիշներուն խօսածը. համով էր գեղձդ:— Չգիտեմ, հայր, կպատասխանէ Վարդերէս աչքերը վար առնելով:— Ի՞նչպէս չգիտես, միթէ չկերանք գեղձդ. ինչ արիր հապա:— Տարի տուի հիւանդ Գրիգորին, կպատասխանէ Վարդերես. Գրիգորն երեք շաբաթ է որ հիւանդ պառկած է, եւ շատ կուրախանայ երբ զինքը տեսնելու կերթամ: Բոլոր քոյ ասածներդ պատմեցի նորա, ու շատ զարմացաւ գեղձին վերայ. եւ երբ ասացի իրեն որ առնու ուտէ, նա չուզեց. իսկ ես գեղձը նորա քով գրի ու անէն դուրս ելայ»: Մայրը Վարդերեսին քով կմտանայ ու գգուանօք երեսը կը համբուրէ, եւ հայրը կասէ. «Աստուծոյ օրհնութիւնը քոյ վերագ լինի, որդեակ իմ»:

89.

ԳԵՂԱՅԻ ԱՂՋԿԱՆ ՔԱՋԱՍՐՏՈՒԹԻՒՆԸ.

Մոսքուայի կուսակալութեան Տիիթրեւքիյ գաւառին գեղերէն մէկուն մէջ գայլ մի մտել էր. բայց նոյն միջոցին փողոցներու մէջ պատահած գեղացիք քշեցին հալածեցին զինքը գեղէն դուրս: Գաղանը սկսաւ գետին քովերէն երթալ, ուր նոյն միջոցին չորս գեղացի աղջիկ կքալէին, որոց անուններն էին. Անասուսիս՝ 15 տարեկան, Թեկրա՝ 11 տարեկան, Սեփանիսա՝ 10 տարեկան, եւ Տարիս՝ 7 տարեկան. կատաղի

գաղանը վերաները յարձակեցաւ, եւ նախ բռնեց մէջերէն ամենէն փոքրիկը՝ Տարիան. բայց նա կարողացաւ ձեռքէն ազատիլ ու գեղը փախաւ: Այն ժամանակ գայլը Ստեփանիտային վերայ ընկաւ, ճանկերուն մէջ առաւ զնա, եւ գնաց թուփերուն ետեւը ծածկուեցաւ: Մնացած երկու աղջկանց մէջէն միայն Թեկլան ամենեւին չշփոթեցաւ. նա մէկէն մեծ աղջիկը Անաստասիան գեղն յուղարկեց որ մարդիկ օգնութեան կանչէ. իսկ ինքը ձեռքը փայտ մի առած գայլին ետեւէն ընկաւ: Գայլը անտի շատ հեռու չէր, այլ մօտ եղած թուփերուն մէջ կեցած՝ խեղճ Ստեփանիտան կիսածնէր, որ կպոռար ու կկանչէր ցաւէն եւ վախէն: Թեկլան ոչ միայն ամենեւին չէր վախնար, այլ եւ մեծ քաջասրտութեամբ գայլին վերայ վազեց կանչելով ու ձեռքի փայտը շարժելով. բայց գաղանը ճանկերուն մէջէն որսը չէր թողցընէր: Թեկլա միշտ կը պոռար ու երթալով կամաց կամաց գաղանին կը մօտենար, այնպէս որ մինչեւ գայլին քովը հասաւ ու գեռ ձեռքի փայտովը կջանար վախցընել զայն: Կատաղեցաւ գաղանը, թողուց խաճոտած աղջիկն, ոտքի վերայ կանգնեցաւ ու սկսաւ արիւնոտ աղաները Թեկլային ցուցանել. Թեկլա այնու եւս չվախցաւ. արիւնլուայ Ստեփանիտան ետեւն առաւ ու ձեռքի գաւազանը միշտ շարժելով՝ կարողացաւ խեղճ աղջկան ժամանակ տալ անտի փոքր ինչ հեռանալու. բայց Ստեփանիտա հազիւ թէ քանի մի քայլ յառաջ գնաց, բոլորովին տկարացած լինելով գետին ընկաւ: Անաստասիան գեղէն յետ դարձածին՝ այնտեղ գտաւ զնա ու առաւ տուն տարաւ:

Նոյն միջոցին Թեկլա տեսնելով որ բարեկամն ազատեցաւ, սկսաւ յետ յետ քաշուիլ, գաւազանը միշտ գաղանին վերայ շարժելով՝ որ երթալով աւելի կը կատաղէր, բայց բարեբաղդաբար արդէն գեղէն մարդիկ օգնութեան հասել էին, եւ գայլը նոցա աղա-

ղականերէն վախնալով՝ յետ դարձաւ ու ձգեց անտա-
ռին մէջ փախաւ: Խեղճ Ստեփանիտան սիրտն անցած
անզգայ տարին գեղը. բայց վէրքերը մահացու չէին,
քանի մի օր հիւանդ պառկելէն յետոյ բոլորովին ա-
ռողջացաւ:

90.

ՍՏԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ԳԷՇ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ.

Յակոբ պատանին գեղեցիկ ծաղիկներով զարդա-
րուած պարտէզ մի ունէր. օր մի կովուն մէկը ցտն-
գին մէջէն պարտէզը կմտնէ եւ ծաղկանց ածու մի
կաւրէ կապականէ: Յակոբ այս որ կտեսնէ վախնալով
որ կովը միւս ծաղիկներն եւս չփճացընէ, իսկոյն կեր-
թայ պարտիզպանն օգնութեան կկանչէ, որ երկուսը
միատեղ վառնտեն հանեն կենդանին պարտէզէն դուրս.
բայց պարտիզպանը կարծելով թէ Յակոբ կխաբէ զին-
քրն, ինչպէս որ սովորութիւն ունէր անելու միշտ,
տեղէն չշարժիր, եւ այնպէսով բոլոր ծաղիկները կա-
պականին:

Ձմեռուան օր մի Յակոբ հօրը հետ քալած ժամա-
նակ, յանկարծ հայրը կսահի վար կընկնի, եւ ոտքին
մէկը կկոտրէ: Յակոբ իսկոյն գեղը կվազէ որ մարդիկ
բերէ զհայրը վերցընելու տուն տանելու. ամէնքը կը-
կարծեն թէ սուտ է ասածն, եւ մէկը տեղէն չշար-
ժիր: Բարեբաղդաբար հօրն ընկած տեղէն կառք մի
կանցնէր. մէջի մարդիկը կվերցնեն զնա տուն կտանին,
ապա թէ ոչ՝ որգւոյն ազաչանքովն ու պաղատանքո-
վը երբէք օգնութիւն պիտի չգտնէր:

91.

• ԹԱԹՈՒԼԻՆ ԳԱԼԱՅՕՇԸ.

Հոգիդ սիրես, կընքահար,
Անուշ ըրէ, հրամէ, կեր.

— Խիստ շատ կերայ, սանահար,
Մինչեւ սրտեղս է հասեր:

— Հոգ չէ, պընակ մ' ալ հրամէ.
Ասի չուտելու բան չէ.

— Բայց սանահար, գիտցածըս,
Երեք պնակ է կերածըս:

— Թո՛ղ մարդ, համըել ի՞նչ պէտք է.
Բանն ախորժիդ վըրան է.

Կե՛ր կերածիդ չափ անուշ,
Ասոր կըսեն գալաճօշ:

Եղն երեսին կըծըփայ,
Տես՝ սաթի պէս կըցուլայ:

Կեր կընքահար, մի՛ քաշուիր.
Այսպէս բան միշտ չը՛գըտուիր.

Սա սոխը կեր, սա միսն ալ,
Մէկ կըտոր մ' ալ, մէ՛կ դըգալ:

Թրհնեալ է ձեռքն եփողին,
Թրհնած լինի տանտիկին»:

Այս կերպերով Թաթուլը՝ Խեչօ աղբօր հարկիք կընէր.

Աչք բանալու ատեն չէր տար, երկու խօսքին մէկն էր՝ կեր:

Խեչօն վաղուց արիւն քըրտինք էր մըտեր,
Բայց ի՞նչ ընէր, պէտք էր պընակ մ' ալ ուտեր.

Բոլոր ուժը մէկ ըրաւ.

Ետքի պընակն ալ կերաւ:

«Ապրի՛ս, կանչեց Թաթուլը, ա՛յբըդ սիրեմ,
Ես բարեկամս ահա այսպէս կըսիրեմ.

Իսկ կոտըրտուող նազելին

է իմ առջի ատելին.

Մէ՛կ պընակ մ' ալ կընքահար»:

Խեղճ Խեչօ աղբար.

Այս որ լսեց, ինչ ընելը չըգիտցաւ,

Գըտակն ու գօտին առնել փախչիլը մէկ ըրաւ,

Նունչը հազիւ տունն առաւ,

Իսկ Թաթուլին սունն ոտքը մէյ մ' ալ չըդըրաւ:

ԵՅԹՆԱՄԵԱԿ.

Ժամանակով երկու եղբայր կային, մէկը հարուստ՝ իսկ միւսն աղքատ. աղքատին կինը կմեռնի եւ եօթը տարեկան աղջիկ զաւակ մի կթողու, այն պատճառաւ ամէնքը նորա Եօթնամեակ անունը կուտային: Հարուստը Եօթնամեակին մէկ վատուժ հորթ մի պարգեւեց. աղջիկը կերուց խմցուց հոգաց հորթը, այնպէս որ դարձաւ ու եղաւ լաւ կով մի եւ ժամանակին հորթ եւս ունեցաւ: Մէկ օր Եօթնամեակին հարուստ հօրեղբօրն աղջիկները իրեն հիւր կուգան, կտեսնեն հորթըն ու կերթան իւրեանց հօրը կասեն: Հարուստը կուզէր հորթն առնուլ, աղքատը չէր տար. բաւական ժամանակ մէջերը կռիւ անելէն յետոյ, երկուսն եւս կելնեն իշխանին կերթան ու կխնդրեն որ իւրեանց դատաստանը կտրէ: Հարուստը կասէ. «Ես եղբօրս աղջկանը միայն հորթը պարգեւեցի, եւ ոչ թէ նորանէ ծնանելիք հորթերն եւս»: Իսկ աղքատը կասէր. «Հորթն իմս է, ինչպէս նաեւ նորանէ ծնած ամէն կենդանիները. ինչ կասէք. ձեր կարծիքովն ո՞վ իրաւունք ունի»: Իշխանը կասէ նոցա. «Ձեզ երեք հանելուկ կուտամ. ով որ կարենայ ճիշդ մեկնութիւնը գտնել, նա կառնու հորթը: Առաջին հանելուկս այս է. աշխարհիս վերայ ամէն բանէն աւելի արագն ինչ է»:

Գեղացիները տուն գնացին: Աղքատը միտք կանէ թէ ինչ ասելու է. եւ կասէ Եօթնամեակին. «Աղջիկս, աղջիկս. իշխանը հրամայեց գտնել թէ աշխարհիս վերայ ամենէն աւելի արագն ինչ է. ինչ պիտի ասեմ նորա: — Հոգ մի աներ, հայր, առաւօտն երեկոյէն աւելի իմաստուն է»: Գեղացին գնաց պառկեցաւ: Առաւօտը Եօթնամեակը քովը գնաց ու ասաց. «Ել, հայր, ժամանակն է իշխանին երթալու. կեր-

Թաս կասես նորա որ ամէն բանէ արագ մարդուս միտքն է » : Գեղացին ելաւ իշխանին գնաց. եկաւ եւ եղբայրն : Իշխանը գիմացներն ելաւ ու հարցուց. « Ասէք նայիմ, ամենէն արագն ինչ է » : Յառաջ անցաւ հարուստն ու առաց. « Ես այնպէս ձի մի ունիմ որ մէկը նորա չհասնիր. նորանէ արագ բան չկայ » : Իշխանը ծիծաղեցաւ քթին տակէն ու ասաց աղքատին. « Հապա դու ինչ կասես : — Միտքն ամենէն արագն է աշխարհիս վերայ » : Զարմացաւ իշխանն ու հարցուց. « Ո՞վ քեզ սովորեցուց այդ բանը : — Իմ եօթնամեակ աղջիկս : — Շատ լաւ. այժմ գտէք թէ աշխարհիս վերայ ամենէն արգիւնաբերն ինչ է » :

Գեղացիները տուն գնացին : Աղքատը կերթայ կասէ եօթնամեակին. « Իշխանը մեզ առաջարկեց գանել թէ աշխարհիս վերայ ամենէն արգիւնաբերն ինչ է. ինչ պատասխան տալու է նորա : — Է՛հ, հայր, հոգ մի աներ. առաւօտն երեկոյէն աւելի իմաստուն է » : Գեղացին գնաց պառկեցաւ : Առաւօտը եօթնամեակը քովը կերթայ ու կասէ. « Ել, հայր, իշխանին երթալու ժամանակ է. երբ հարցանէ քեզ թէ ամենէն արգիւնաւորն ինչ է, ասա թէ ամենէն արգասաւոր երկիրս է որ ամէն տեսակ պտուղ կրուսցընէ » : Ելաւ գեղացին իշխանին գնաց, հարուստն եւս այնտեղ եկաւ : Իշխանը առջեւներն ելաւ ու հարցուց. « Նայիմ գտնա՞ք, ամենէն արգիւնաւորն ինչ է » : Հարուստն յառաջ անցաւ ու ասաց. « Ես խող մի ունիմ, ինչ արգիւնաբեր է. անտի արգիւնաբեր բան չկայ » : Դարձեալ քթի տակէն ծիծաղեցաւ իշխանն ու դարձաւ աղքատին հարցուց. « Հապա դու ինչ կասես : — Ամենէն արգիւնաբերը երկիրս է որ ամէն տեսակ պտուղ կհասցընէ » : Զարմացաւ իշխանն ու հարցուց. « Ո՞վ քեզ սովորեցուց այդ բանը : — Եօթնամեակ աղջիկս : — Շատ լաւ. այժմ գտէք թէ աշխարհիս վերայ ամենէն քաղցր բանը ո՞րն է » :

Գեղացիները տուն գնացին: Աղքատը կերթայ կասէ Եօթնամեակին թէ Իշխանն այս ինչ առաջարկութիւնն արաւ. ինչ անելու է: — «է՛հ, հայր, մի հոգար, առաւօտն երեկոյէն աւելի իմաստուն է»: Գեղացին գնաց պառկեցաւ: Առաւօտն աղջիկը քովը կերթայ ու կասէ. «Ել, հայր, իշխանին երթալու ժամանակ է. երբոր քեզ հարցանէ, ասա թէ մարդուս համար ամենէն քաղցր բանը՝ քունն է. քունին մէջ ամէն ցաւ ու տրտմութիւն կմոռացուի»: Ելաւ գեղացին իշխանին գնաց. հարուստն եւս այնտեղ եկաւ: Իշխանն առջեւներն ելաւ ու ասաց. «Ասացէք նայիմ, աշխարհիս վերայ ամենէն քաղցր բանը ո՞րն է»: Հարուստն յառաջ անցաւ ու ասաց. «Աշխարհիս վերայ ամենէն քաղցրը՝ կինն է»: Իշխանը այս անգամ աւելի շատ ծիծաղեցաւ քթին տակէն ու դարձաւ հարցուց աղքատին». Հապա դու ինչ կասես: «Մարդուս համար ամենէն քաղցրը քունն է. քունին մէջ ամէն ցաւերը կմոռացուին»: Չարմացաւ իշխանն ու հարցուց. «Ո՞վ սովորեցուց քեզ այդ բանը.—Եօթնամեակ աղջիկս»:

Իշխանը կասէ գեղացիին. «Գնա ասա Եօթնամեակ աղջկանդ որ ինձ գայ, բայց ո՛չ ոտքով, ո՛չ ձիով, ո՛չ բալխիրով, ո՛չ կառքով, ո՛չ մերկ, ո՛չ հագուած, եւ չբերէ ո՛չ պարգեւ եւ ո՛չ փոխարէն պարգեւի»: Հայրը տուն կերթայ, ամէն բան կպատմէ աղջկանը. երկրորդօրը Եօթնամեակը կհանէ կառնու վրայէն զգեստը, ցանցի նման չուանէ հիւսուածքի մէջ կփաթթուի, աղանի մի կառնու իշխանին տունը կերթայ, աղանին նորա կընծայէ. աղանին իսկոյն կձողալրի կթըռչի. շատ հաւանեցաւ իշխանը աղջկան խորագիտութեանն ու զնա իրեն կին առաւ:

ԵՐԿՈՒ ՀՈՎԻՒՔ.

Երկու հովիւք բաւական խոր եւ գրեթէ անմատ-
չելի այրի մի մէջ մեղուաց պար մի տեսան, մտքերը
դրին որ անպատճառ առնուն անտի նոցա մեղրը : Ո-
րոշեցին որ մէջերէն մէկը կողովի մի մէջ նստի, եւ
միւսն հաստ չուաններով փոսին մէջ իջեցընէ զնա :
Երբ կողովին մէջ նստողը փոսին յատակն հասաւ, տե-
սաւ որ գետինը ոսկի դրամով ծածկուած է : Նա կա-
րող էր միայն խորիսի առնելով վեր ելնել, եւ յետոյ
ուրիշ անգամ գալ ոսկին վերցընելու որ ընկերը չի-
մանայ. բայց ազնիւ հովիւը չկամեցաւ այնքան հարըս-
տութիւն իրեն միայն առնուլ. ուստի երեք անգամ
կողովն այն թանկագին դրամով լեցուցած վեր հա-
նել տուաւ : Երբ ոսկին լմնցաւ, փոսէն ելնելու կարգն
իրեն եկաւ. ուստի նստաւ կողովին մէջ ու կանչեց
ընկերին որ զինքը վեր հանէ : Չուանը քաշողն,
այնքան հարստութենէն աչքերը շլացած, մտածեց
որ եթէ ընկերը մէջ տեղէն վերանայ, ինքը մինակ
տէր պիտի լինի բոլոր ոսկոյն. ուստի այս չար մտած-
մանս հետեւելով՝ սկսաւ չուանը վեր քաշել. եւ երբ
կողովն արդէն դուրս ելնելու մօտեցել էր, հովիւը
յանկարծ չուանը թող տուաւ, եւ ընկերը պատէ պատ
զարնուելով ընկաւ :

Այս չարագործութիւնս անելէն յետոյ բոլոր ոսկին
կժողովէ տուն կերթայ, եւ ընկերին այնպիսի յան-
կարծական կերպով աներեւոյթ եղածին վերայ ստայող-
պատմութիւն մի հնարելով, կարծէր թէ ամէն կաս-
կածանքէ ազատեցաւ : Բայց միւս հովիւը մեռած չէր.
բարբաղգաբար փոսին պատերէն թուփեր բուսել էին.
վար ընկած ժամանակ կարողացել էր այն թուփերուն

բռնուիլ դեռ տակը չհասած. յետոյ ժայռին մէկ ծա-
կին մէջ մտնելով՝ յողնածուծեանէն եւ տրամուծեանէն
մինչեւ միւս առաւօտը քուն կլինի: Երբոր կզարթի՝
փոսին բերանը իւր ազգականաց ձայները կլսէ: որ
եկել էին զինքը վնասելու. կիմացընէ նոցա ներսէն
թէ ողջ է: Իսկոյն պէտք եղած օգնութիւնը կանեն,
ու վերջապէս կհանեն զնա անտի: Ելածին պէս հովի-
ւը դատաւորաց կիմացընէ իւր ընկերին անօրէնու-
թիւնը, եւ դատաւորք յանցաւորին արժանաւոր պա-
տիժը կուտան:

94.

ԱՆՎԵՇԵՐ ՏՂԱՅ.

Քովնոյի կուսակալութեան նախնախ քաղաքը Քաղի-
միր Կրտսովսիյ աղքատութեանը պատճառաւ իւր Ալեք-
սանտրովիչ դրացիին առանը կընակէր, Հոկտեմբերի
մէջ 1845-ին Կրտսովսիյ Ռոսեիևի քաղաքը գնաց. տու-
նը մնացել էին կինը եւ երեք տղաքը՝ Թեկլա վեց տա-
րեկան, Պետրս չորս տարեկան եւ Միխայիլ երեք տա-
րեկան: Մայրը վառարանը կրակ կվառէ: Եւ կենէ
կերթայ կենդանիները նայելու. Անպահապան մնացած
տղաքն ինչ արին՝ յայտնի չէ. բայց կերեւի թէ անմը-
տադրութեամբ սկսել են կրակի հետ խաղալ, վասն
զի առանին մէջ կրակ պատահեցաւ: Ամենէն յառաջ
տան այրիլը ինը տարեկան Կալինիկ տղան տեսաւ՝ որ
տանտիրոջ որդին էր եւ նոյն միջոցին դուրսը կխաղար:
Առանց շատ մտածելու Կալինիկ առանը կնետուի:
անսնէ որ բոցը արդէն տղայոց չորս գին պատել է:
կըսնէ զնոսա դուրս կհանէ: Այն միջոցին մարդիկ
կվաղեն կուգան. կրակն անցընել արդէն անկարելի էր.
առանն այրեցաւ: Բայց երեք փոքրիկ տղաքն ազատե-
ցան ինն տարեկան Կալինիկին անվնասութեամբը:

95.

ԳԵՂԱՅԻ ԵՒ ՆԱՊԱՍՏԱԿ.

Աղքատ գեղացիին մէկը դաշտին մէջէն անցած ժամանակ թուփերուն տակ նապաստակ մի տեսաւ, ուրախացաւ ու ասաց ինքնիրեն. «Ահա այսուհետեւ եւ ես անտի տեղով կապրիմ: Կրօնեմ այս նապաստակըս, կմորթեմ ու կծախեմ չորս ալրընի. այն ստակով կգնեմ փոքրիկ խոզ մի, որ մեծնալով տասն երկու փոքրը ձագեր կրերէ ինձ. ձագերը կմեծնան, ամէն մէկը տասներկու ձագ կրերէ. զամենքը կհոգամ կմեծցընեմ, մտով համբարս կլեցընեմ. միտը կծախեմ, ու դրամովը տուն կշինեմ, եւ ես կկարգուիմ. կինս երկու սղայ կրերէ ինձ Բարսեղ եւ Յովնանէն: Տղաքը արտի մէջ գետինը կգործեն, եւ ես նոյն միջոցին պատուհանը նստած հրամաններ կուտամ. էյ, տղաք, կկանչեմ, Բարսեղ, Յովհաննէս, շնոր մարդիկը գործի դրէք»: Գեղացին այնպէս ամուր կանչեց այս խօսքերս, որ նապաստակը վախեցաւ ու փախաւ, եւ նորա հետ տունը իրեն գեղեցիկ զարդարանքներովը, կնոջմովն ու աղոցմովը մէկտեղ կորաւ գնաց:

96.

ԳԵՂԱՅԻԵՆ ՀԱՆՆԵԼՈՒԿԸ.

Մեծ ճանապարհին մօտ գեղացին սկսել էր ցանցանել. նոյն միջոցին թագաւորը կանցնէր, որ ձիերը կանգնեցուց ու ասաց գեղացիին. «Աստուած օգնէքեզ, գեղացի: — Ծնորհակալ եմ բարեսիրտ մարդ (թագաւոր եղածը չէր գիտեր): — Այս ցանքէն շնոր փաստակ ունիս, հարցուց թագաւորը: — Եթէ Աստուած լաւ հունձք տայ, մինչեւ ութսուն սուպի

կլինի, — Ի՞նչ կանես այդչափ դրամը : — Քսան ռուպլի տուրք կուտամ, քսան ռուպլի պարտք կհատուցանեմ, քսան շահի կգնեմ, եւ քսան պատուհանէն դուրս կձգեմ :

Հասկացուր ինձ, եղբայր, ինչ պարտք կվճառես, որո՞ւ շահի կուտաս, եւ ինչո՞ւ պատուհանէն դուրս կձգես : — Պարտք կվճարեմ, կնշանակէ թէ հայրս կնայիմ. շահու կգնեմ, որդիս կկերակրեմ. պատուհանեն դուրս կձգեմ՝ աղջիկս կմեծցընեմ : — Իրաւունք ունիս, ասաց թագաւորը : Յետոյ հանեց մէկ արծաթ փող տուաւ նորա, իմացուց իրեն թագաւոր եղածն ու պատուիրեց որ միայն իրեն դիմաց այն մեկնութիւնները տայ այլոց. թագաւորն իւր աթոռանիստ քաղաքը գնաց, եւ ըստ իշխաններն ու զօրավարները քովը կանչեց ու ասաց նոցա : « Ձեզ հանելուկ մի տամ, նայեցէք ինչ եղածը գտնէք. ճանապարհին գեղացի մի տեսայ որ արտը ցորեն կցանէր. հարցուցի իրեն թէ ո՞րքան վաստակ ունի անտի ու դրամն ինչ կանէ : Գեղացին պատասխանեց ինձ թէ լաւ հունձք որ լինի՝ ու թտուն բուսլի կառնու. քսան բուսլին հարկ կուտայ, քսան բուսլի պարտք կհատուցանէ, քսան շահու կգնէ, եւ քսան պատուհանէն դուրս կձգէ. Ձեր մէջէն ով որ այս հանելուկիս իմաստը գտնէ, իրեն մեծամեծ պարգեւներ կուտամ, ու փառաւոր պատիւներու կհասուցանեմ » :

Իշխաններն ու զօրավարները շատ մտածեցին միտք արին, բայց չկրցան գիտնալ : Իշխանին մէկուն միտքն ընկաւ, ելաւ այն գեղացիին գնաց, որոյ հետ թագաւորը խօսել էր : դիմացը շատ մի արծաթ մանէթներ թափեց. ու աղաչեց որ թագաւորին հանելուկը մեկնէ իրեն : Գեղացին այնքան դրամն որ տեսաւ, աչքը մութ կոխեց, առաւ զայն ու ամէն բան տեղն է տեղը հասկացուց իշխանին. իշխանը մէկէն թա-

դաւորին քով գնաց ու հանելուկին մեկնութիւնը տուաւ: Թագաւորն իմացաւ որ գեղացին իւր պատուէրը պահած չէ, իսկոյն հրամայեց որ երթան իւր առջեւը բերեն զնա: Ելաւ գեղացին թագաւորին առջեւ, եւ խոստովանեցաւ որ ինքն էր իշխանին պատմողը: «Ի՞նչ անեմ, եղբայր, ասաց թագաւորը, գո՛ւ ինքդ ողջ գլուխդ աւետարանի տակ գրել ես. քոյ այս յանցանքիդ համար կուզեմ որ գլուխդ կըտրուի: — Տէր արքայ, ես ամենեւին յանցանք չունիմ, վասն զի քոյ գիմացդ ասացի ես իշխանին» Այս որ ասաց՝ գեղացին գրպանէն քանի մի արծաթ ստակ հանեց ու վերան եղած թագաւորին պատկերը ցցուց: «Իրաւունք ունիս, ասաց թագաւորը, այն իմ պատկերս է»: Առատ պարգեւներ տուաւ գեղացիին եւ տուն յուզարկեց:

97.

ՃԱՆՃ.

Եզն որ բոլոր օրը ծանր արօրով

Գետին հերկելով

Արիւն քրրտինք մըտել էր,

Աշխատութենէ յետոյ կրհանգչէր,

Ու կըզառնար տուն հանդարտ քայլերով.

Մէյմ'ալ նայիս բըզզալով

ձանձին մէկը մօտեցաւ

Ու եղջիւրին վրան նըստաւ:

ձանապարհին անցորդները մեր ձանձին

Ուսկի՞ց կուգաս հարցուցին.

«Ուսկի՞ց մի կուգամ. գետին հերկեցինք»:

98.

ԱԳՈՍԻ ԵՒ ԶՈՒՐ.

Ամէն բանի մէջ գըրեթէ
Խորագիտութիւն մեզ հարկաւոր է:

Կըպապակէր

Խեղճ ագուաւը ծարաւէն,

Սըրտին ցաւէն

Անեւիբը չէր գիտեր.

Քիչ մը հեռուն

Յանկարծ փոս մը կըտեսնէ

Ջըրով լեցուն,

Իսկոյն այնտեղ կըվազէ.

Բայց բանը տես որ ջուրը շատ խոր էր,

Ագուաւը կըտցով մէջը չէր հասնէր.

Սակայն անպատճառ պէտք էր ջուր խըմէր:

Յանկարծ միտքը լաւ հընարք մը ընկաւ.

Քարի կըտորներ առաւ ու տարաւ

Փոսին մէջ ձըգեց. ջուրը վեր ելաւ

Մինչեւ որ կամաց կամաց ծայրն հասաւ.

Այն ժամանակ ագուաւը

Գիւրաւ անցուց ծարաւը:

99.

ՔԱՀԱՆԱՅ ԵՒ ԳԻՒՂԱԿԱՆ.

Գեղի մի ծերունի քահանայն դաշտին մէջ քալած
ժամանակ գեղացիի մի պատահեցաւ որ մտմտուքի
մէջ ընկած կեցել արտին վերայ կնայէր: «Ի՞նչ ունիս,
որդեակ, հարցուց իրեն բարեսիրտ քահանայն: —
Սիրտս կայրի, տէր հայր, որ վարսակս չմեծնար: —
Ջուր եւ անմտաբար է սրտիդ ցաւը, պատասխանեց
քահանայն, միթէ կարելի է արամիլ այն բանին հա-
մար որուն օգնելը քոյ կարողութենէդ վեր է: Եթէ
բոլոր օրը կենաս այստեղ մտմտաս, այնու մէկ հունտը

պիտի չբուսնի: Իմ վարսակս եւս մինչեւ ցոյժմ գեռ
ելած չէ. բայց անոր համար չեմ այրի: Դաշար
լաւ հերկեցի, անպիտան խոտերէ մաքրեցի, լաւ
հունտ ցանեցի, իսկ մնացածը Աստուծոյ յանձնեցի:
Մարդս կարող է եւ պարտական է հերկել ու ցանել.
Իսկ մեծցընել ու պաղատու անել՝ մեր կամքէն կա.
Խեալ չէ: Մեք պարտական եմք կատարել այն միայն
ինչ որ մեզնէ կպահանջուի, իսկ մնացեալ խնամքն
ու պտուղ տալը պէտք է ամենակարողին կամացը
թողումք. նա մեր բարեկեցութեանը վերայ խնամք
կտանի:

100.

ՊԱՐՁ ԵՐԿԻՒՆՔ ԻՆ ԱՄՊ.

Գիւղական տղայ մի մէկ անգամ արհամարհանօք
կասէր թէ ամպերը ուրիշ բան չեն աներ, բայց եթէ
երկնքին սքանչելի կապուտակ գոյնը կծածկեն ու կը.
մըթաղընեն. Հայրը պատասխանեց իրեն. « Որդեակ,
շատ անխելքաբար կխօսիս. հարկաւ ախորժելի է ա.
ւելի պարզ երկինք տեսնել. բայց մութ ամպերը Աս-
տուծոյ մէկ ողորմութիւնն է մեզ »:

101.

ԵՐԿՈՒ ԳԵՂԱՅԻ ԵՒ ԱՄՊ.

« Նայէ, նայէ, Մըրտոյ աղբար »

Կասէր դրացիին

Խեչոյ գեղացիին.

Գոյնը երեսին դարձել էր իսկ բար,

Ինքն ալ տերեւի մը պէս կը դողար.

« Նայէ, նայէ այն մըթին

Ամպը մեզ կը մօտենայ: —

տես, ինչ կըլլայ:

— Ի՞նչպէս ի՞նչ կըլլայ, կարկուտն է կուգայ՝
Թէ՛ աշնանային
Թէ՛ գարնային

Մեր բոլոր ցորենը կըփրճանայ.

Այս տարի սաստիկ սով պիտի իյնայ :

— Խեչոյ աղբար, ի՞նչ բաներ կըմտածես
Ու խենդ ու խելառ խօսքեր կըգրուցես .
Չէ Թէ կարկուտ է՛ հապա անծրեւ. տես՝
Արդէն կաթկըծիլ ըսկըսաւ կարծեմ .
Շատոնց կէրէինք անծրեւ չեղածէն .
Իշտէ ա՛յս ցորենը պիտի շըտկէ .
Մեր ամպարներուն մէջ կըժողովինք
Ու ժամանակին Թանկ Թանկ կըծախենք .
Չըմեռն որ եկաւ՝ նիստ կեր ու խըմէ
Ու լաւ քէֆ արա :

Ուրախ եմ որ միշտ այսպէս անծրեւ գայ :

— Իշտէ կարկուտի հատիկներ տեսայ :

— Չէ, անծրեւ ասա :

— Կարկուտ : — Անծրեւ : — Ինձ հետ կըռիւ մի՛ աներ :

— Յիմարին հետ կըռիւ անել հիչ չարժեր» :

Մըրտոյ այս որ կըլըսէ՛

Դրացւոյն ձեռքով մէկ մը ամուր կըզարնէ .

Աս ալ նորա ականջին

Իսկոյն ձեռք կերկընցընէ,

Եւ այնպէսով պատերազմը կըսկըսին :

Ոչ կարկուտ եւ ոչ անծրեւ եկած չէր .

Բայց երկուսէն ալ արիւն կըվազէր :

Ամպը յանկարծ փարատեցաւ

Ու երկինքը բացուեցաւ .

Քըացիներուն կըռիւք գեռ

Կըշարունակուէր :

102.

ՏՂԱՅԱԿԱՆ ՑԱՆԿՈՒԹԻՒՆ.

Վաստիստե եւ իրա իւրեանց մօրը հետ մէկ օր դաշտին քովէն անցնելով որ հաճարով ծածկուած էր, ասացին. «Ախ եթէ բոլոր արտերու մէջ, միայն շահօքրամ ցանուած լինէր, ինչ գեղեցիկ ու անուշահոտ փունջեր կունենայինք միշտ: Բայց եւ այնպէս շատ մէկէն չէինք քաղեր, որովհետեւ շահօքրամը սակաւագիւտ է, իսկ այս տգեղ ու անպիտան բոյսերը սրքան շատ են: — Տղանք, տղաք, պատասխանեց նոցա մայրերը, ձեր ցանկութիւնը շատ յիմարական ցանկութիւն է: Միթէ չգիտէք թէ երկրագործը արինքրտինք կմանէ աշխատելով միայն այս բոյսերու համար՝ եւ ոչ թէ ծաղիկներու համար, որ յիրաւի գեղեցիկ են, բայց անօգուտ: Դաշտը կարելի է մարդուս կեանքին նմանցընել. շահօքրամները բերկրութիւններն են, իսկ բոյսերն՝ աշխատանքը: Ով որ իւր օրերը բերկրութեանց եւ զբօսանաց տուած կապրի, նման է այն մարդուն որ կցանկայ թէ բոլոր արտերը շահօքրամ ցանուած լինէին. հաղիւ թէ քանի մի օր միայն կվայելէր ծաղիկներուն գեղեցիկ տեսքը, բայց հունձքի ժամանակ քաղելու բան չեր ունենար»:

103.

ՄԵՐ ՍԵՂԱՆ.

Վարժապետին մէկը հունձքի ժամանակ ասաց իւր աշակերտներուն. «Միտքս դրած եմ այսօր ձեզ մէկ մեծ սեղան մի ցուցանել, որոյ վերայ ամբողջ տարին կուտեն ու կկշտանան սչ միայն քանի մի քաղցած մարդիկ, այլ հազարաւոր ժողովուրդներ՝ իւրեանց քովի»:

բոլոր կենդանիներովը միատեղ» : Այս որ ասաց , տը-
ղայոց հետ միատեղ բարձր լեռան մի վերայ ելաւ ու
պատուիրեց նոցա որ ընդարձակ , կանաչազարդ ու
պողալից դաշտին վերայ աչքերը դարձրնեն : « Ահա
տեսէք , սիրելի աշակերտք , ասաց նոցա , այս է այն
մեծ սեղանն որ ամէն օր ամէն արարածոց համար կալա-
տրաստուի , եւ մեր ամենողորմ հայրն ' որ երկինքն
է , առատապէս կերակուրներով կլեցընէ զայն : Մեք
ամէնքս նորա հիւրերն եմք , եւ նա իւր անհուն ողոր-
մութեամբը կկշտացընէ սչ միայն զմեզ մարդիկս ,
այլ եւ անթիւ անհամար բազմութիւն կենդանիներու :
Այս պատճառաւ երբէք չմոռանաք խորին շը-
նորհակալութեամբ աչքերդ դարձրնելու մեր այն
ամենակարող եւ անտեսանելի բարերարին » : Վարժա-
պետին խօսքերը տղայոց սրտին մէջ խոր տպաւորու-
թիւն արին , եւ երբ լեռնէն վար կիջնային աշակեր-
տաց մէկն ասաց . « Այժմ ահա լաւ հասկացայ այն
աղօթքին իմաստն որ կտուէ . Ամենուն աչքը , Տէր ,
յուսով քեզ դարձած են եւ դու նոցա ժամանակին
կերակուր կուտաս . ամենառատ ձեռքդ կբանաս եւ
զամէնքը կկերակրես քոյ աստուածային կամքովդ : Քա-
նի քանի անգամ այս խօսքերս բերանէս ելած են , սա-
կայն նոցա իմաստը չէի հասկանար :

104

ԿԱՂՆԻ ԵՒ ՈՒՌԻ.

Բոլոր գիշերը սաստիկ քամի փչած էր . առաւօտը
հայր եւ տղան դաշտը գնացին տեսնելու թէ փոթո-
րիկը վնաս հասուցած չէ : Տղան յանկարծ սկսաւ կան-
չել . « Նայէ , հայր , մեծ ու ամուր կաղնին արմասնե-
րովը միատեղ գետնէն ելել ընկել է , իսկ առուակին
քով բուսած բարակ ուռին անվնաս կեցել է : Ես կար-
ծէի թէ փոթորիկը աւելի շուտ տկար ուռին կկոր-

ծանէ քան թէ ամուր կաղնին՝ որ մինչեւ ցայժմ ամենէն սաստիկ քամիններուն անգամ դիմացել էր : — Որդեակ, պատասխանեց հայրը, ամուր կաղնին հարկաւ պիտի կոտրէր, վասն զի չէր կարող ծռել. իսկ կահուղ ուռին մրրկին սաստիկ հարուածներուն գլուխ ծռել է, անոր համար քամին կարողացած չէ նորա վնաս հասուցանել » :

105.

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴ ԵՒ ԵԶՈՊՈՍ.

Եզոպոս առակախօսն օր մի դաշտի մէջ ճանապարհորդի մի պատահեցաւ, որ հարցուց իրեն թէ մինչեւ մօտակայ գիւղաքաղաքը հասնելու դեռ սրչափ ժամանակ պէտք է իրեն. « Քալէ, պատասխանեց իրեն Եզոպոս : — Գիտեմ, կրկնեց ուղեւորն որ գիւղաքաղաքըն հասնելու համար պէտք է քալել. սակայն խնդրեմ ասա ինձ, քոնի ժամէն կարող եմ այն տեղ հասնել : — Քալէ, կանչեց դարձեալ Եզոպոս : — Անտարակոյս այս մարդս խելքը կորուսած է, » ասաց ինքն իրեն ուղեւորն, եւ ճանապարհը շարունակեց : Հազիւ թէ քանի մի քայլ յառաջ գնացել էր, Եզոպոս կանչեց ետեւէն. « Երկու ժամէն կհասնիս » : ճանապարհորդը զարմացած յետ դարձաւ ու հարցուց թէ ինչո՞ւ յառաջ պատասխան տուած չէր հարցմանը. — եւ ինչպէս կարող էի պատասխանել, ասաց առակախօսն, երբ տակաւին չգիտէի թէ քալուածքիդ արագութիւնն ինչպէս է » :

106.

ԳԻՏՅԱՄԴ ՄԻ ՀԱՐՑԱՆԵՐ.

Գեղացիին մէկը սայլ մի խոտ կտանէր. ուրիշ գեղացի առջեւը կելնէ ու կհարցանէ. «Ի՞նչ է տարածըդ: — Փայտ: — Ի՞նչպէս փայտ. խոտ է: — Եթէ կտեսնես որ խոտ է, ինչո՞ւ կհարցանես»: Այն ժամանակ մեր գեղացիին սկսաւ մօրուքը բռնել ու ասել ինքնիրեն. « Իրաւ է ասածը, գիտես. ինչո՞ւ հարցուցի »:

107.

ՇՈՒՏ՝ ԲԱՅՑ ՈՉ ՇԱՏ ՇՏԱՊԵԼՈՎ.

Հաղիւ թէ լուսացել էր, Անգրէաս՝ որ գեղի մի մէջ փոքրիկ խանութի տէր էր, յիմարի պէս կառքը կնստի եւ կարողացածին չափ շուտ կքշէր ձին որ որչափ կարելի է շուտ հասնի շուկային տեղը, Հայրն ասաց իրեն. « Միաքոք բեր այն առածն որ կասէ. Շուտ՝ բայց ոչ շատ շտապելով »: Բայց Անգրէաս մէկ բան մտիկ արած չէր, եւ առանց մէկ բանի նայելու կքշէր ձին: Ձիուն պայտերէն մէկուն գամը կպակսէր. կէս ճանապարհին յանկարծ պայտը կընկնի. ոչ մտիկ գեղ կար եւ ոչ պայտառ. պէտք էր ճանապարհը շարունակել: Ձին քարոտ ճանապարհէն անցած ժամանակ՝ ոտքը անդադար կզարնէ ու վերջապէս կսկսի կաղալ: Պատահեցաւ որ անտառի մէջէն պիտի անցնէր. չարագործներ յարձակեցան Անգրէասին վերայ. փորձեց փախչիլ ազատիլ: ու սանձարձակ թողուց ձին՝ որ յառաջ շատ արագ կվազէր: բայց այժմ՝ կկաղար ու պայտ չունէր. ուստի հասան ետեւէն գողերը: բռնեցին կողոպտեցին զնա: Այս կերպով Անգրէաս որ կուզէր շատ փութալով գործ տեսնել, ձին կաղացուց:

քովն ունեցած դրամէն զրկուեցաւ, ու արիասիրտ
ընաւորութիւն չունեցածին համար վախէն ջերմ
բռնեց զնա: Եւ այս ամէն փորձանքներս ինչէն եկան
գլուխն. անտի որ սաստիկ շտապելուն նայած չէր
թէ պայտին դամբ կպակսի: Առածը կատէ. «Եթէ
փութաս, վերագ խնտացընել կուտաս. որքան կամաց
երթաս, այնքան հեռու կհասնիս»:

108.

ԹԱՂՈՒԱԾ ՀՈԳԻՆ.

Երկու աշակերտ Փեննափիկ քաղաքէն Սալամանքա
կերթային. ճանապարհին ազբիւրի մի քով նստան
որ ջուր խմեն: Ծարաւներն անցընելէն յետոյ երբ
փոքր ինչ կհանգստանային, յանկարծ քովերը գետ.
նի մէջ թաղուած քարի մի վերայ գրեր տեսան,
որ հնութենէն եւ ոչխարներուն ստքերէն փոքր ինչ
աւերուած էին: Զրով քարը լուացին, եւ վերան այս
խօսքերս կարդացին. «Այս տեղ քաղուած է Պարոն Պետրոսի
հոգին»: Աշակերտաց մէջէն փոքրագոյնը, որ տաք-
արիւն եւ թեթեւտիտ էր, տապանագիրը կարդա-
ցածին պէս կանչեց ծիծաղելով, «Ի՞նչ խնդալու բան.
այս տեղ թաղուած է հոգին. . . թաղուած հոգի մի
Արդեօք որ յիմարը գրեց այս ծիծաղելի տապանա-
գիրը»: Այս խօսքերս ասելէն յետոյ ելաւ գնաց: Ըն-
կերը որ աւելի խելացի էր, ասաց ինքնիրեն. «Հար-
կաւ սորա տակը մէկ խորհուրդ մի կայ. մնամ այս
տեղ եւ իմանամ զայն»: Այնպէսով թողուց որ ընկերը
ճանապարհ ընկնի, եւ ինքն խսկոյն սկսաւ դանակով
քարին չորս գլին փորել. վերջապէս վերուց քարը,
տակը կաշիէ քսակ մի գտաւ յորում հարիւր ասկի
կար, եւ տոմսակի մի վերայ հետեւեալ խօսքերը

գրուած էին : « Դու որ բաւական խելք ունեցար սա-
պանագրիս իմաստը հասկանալ, իմ ժառանգս եղիր,
եւ իմ փողս ինձնէ աւելի լաւ քործածէ » : Աշակերտը
սաստիկ ուրախացած, քարն իւր առաջուան տեղը
գրաւ, եւ պարոն Պետրոսին հոգին հետն առած Սա-
լամանքա երթալու ճանապարհը շարունակեց :

109.

ՊԱՅՏ.

Գեղացի մի իւր Թեոդոս անունով փոքրիկ տղուն հեռ
գեղէն քաղաք կերթար. « Նայէ, կասէ հայրը տղուն,
ճանապարհի վերայ պայտ մի կայ, գնա առ ու գրպանդ
դիր : — Էյ, հայր, կպատասխանէ Թէոդոս, այնպէս
անպիտան բանի համար կարժէ որ գետին ծռիմ » :
Հայրն առանց մէկ բան ասելու գնաց պայտն առաւ
ու գրպանը դրաւ. ճանապարհին ծախեց զայն պայ-
տառի մի քանի մի քոփեքի, եւ այն ստակով կեռաս
գնեց : Անտի ելան յառաջ գնացին : Ամառուան ա-
րեւը կարծես թէ երկնքէն կրակ կթափէր. ճանա-
պարհին վերայ ընդարձակ տեղ մի ոչ տուն կերեւէր
ոչ ծառ եւ ոչ աղբիւր՝ որ կարենային փոքր ինչ զո-
վանալ : Թէոդոս ծարաւէն կպապակէր ու հազիւ թէ
հօրը ետեւէն կքալէր : Հայրը կամաւ կեռաս մի վար
ձգեց. Թէոդոս իսկոյն վերան վազեց, ու գետնէն վեր-
ցընէն ու բերանը ձգելը մէկ արաւ. այնու բերանը
փոքր ինչ զովացաւ : Քանի մի քայլ անդին հայրն ու-
րիշ կեռաս մի վար ձգեց. Թէոդոս նոյնպէս առաւ
բերանը տարաւ : Այս կերպով հեազհետէ ըտլոր կե-
ռասները մէկիկ մէկիկ վերուց : Երբ Թէոդոս վերջին
կեռասը վերուց ու կերաւ, դարձաւ հայրն իրեն ու
ծիծաղելով ասաց. « Տեսնար, եթէ դու մէկ անգամ
միայն գետին ծռէիր ու պայտը վերցընէիր, այժմ կե-
ռասներուն համար հարկ չէր լիներ քեզ այնքան ան-
գամ խոնարհիլ : Այս բանս թող քեզ լաւ խրատ լինի » :

110.

Ձի եի է՛ն.

Մէկ անգամ մը էշն ու ձին
Մէկտեղ ճամբայ կերթային.
Ձին կըռնակը բեռ չունէր,
Իսկ մեր իշուկ աղբարին
Վրան այնքան բեռ դրած էին
Որ տակը կըճընշըւէր :

« Ո՛հ, կասէր, ա՛լ չեմ կըրնար .
Տես ոտքերըս չեն շարժիր .
Մինչեւ տեղըս չեմ հասնիր,
Բեռովս հիմա կ'իյնամ վար »:

Կեւէ ձիուն կաղաչէ
Որ բեռին մէկ մասն առնէ .
« Քեզի համար հիչ բան չէ,
Կասէր, իսկ ինձի համար
Թեթեւութիւն մեծ կըլլար »:

Պատասխանեց ձին. « Ինչպէ՞ս,
Իշու բեռ ո՛ր տանիմ ես.
Լաւ է բերանդ սըրբես »:

էշը շատ չըդիմացաւ
Ու վերջապէս վար ընկաւ.
Ա՛յն ատեն ձին իմացաւ
Թէ մեծ սըխալմունք արաւ
Որ բեռին կէսը չառաւ,
Երբ խեղճ իշուկին կաշին
Բեռով մէկտեղ վրան դըրին :

111.

ԹՈՒԹ ՈՒՏՈՂ, ԳԵՂԱՅԻ.

Հարուստ գեղացի մի իւր գրաստին վերայ հեծած շուկայն կերթար. ճանապարհին թթենիի մի պատահեցաւ, կամեցաւ թուր ուտել վերայէն, եւ ծառին ճիւղերուն հասնելու համար թամբին վերայ կանգնեցաւ. ծառին չորս դին շատ փուշ ու տատասկ բուսած էր: Գիւղացին իւր ձիուն հանդարտ կեցածին վերայ զարմանալով՝ կասէր. «Շատ դժուարին պիտի լինի ինձ այս փուշերուս մէջէն ելնել, եթէ յանկարծ մէկը գայ ու ձիուս հէ կանչէ»: Այս հե բառն այնպէս բարձր ձայնով ասաց որ ձին վազել սկսաւ, եւ ձիււորը փուշերուն մէջ ընկաւ մնաց: Գեղացւոյն ծառաները տեսնելով որ գրաստն առանց ախրոջ տուն կը դառնայ, սաստիկ վախեցան, ու իմացան թէ դժբաղդութիւն մի պատահած է նորա: Իսկոյն զինքը փնտռելու կեցնեն, եւ փուշերուն մէջ արիւնլուայ կգտնեն զնա: Այս դիպուածս պատմողն այսպէս կը վերջացընէ իւր խօսքը. «Մտքերէս անցածն ամէն անգամ ասելը՝ լաւ բան չէ»:

112.

ԼԻՍԵՒՆ ԵՒ ՍԵՊ.

Սիւմէոն կառաւարը սայլին մէջ ծանր բեռ դրած մէկ դժուարին ճանապարհէ մի կանցնէր. յանկարծ լիսեռէն սկսաւ ծուխ ելնել. մտա տեղերը գեղ կամ տուն ամենեւին չկար. տանջուեցաւ, չարչարուեցաւ, հնար չկայ. բեռը ծանր էր, եւ լիսեռն սկսել էր այրիլ. վերջապէս մէկ կերպով հնարը գտաւ, մէկ վերսթի չափ յառաջ գնաց, դարձեալ պէտք եղաւ որ կենայ: Ետեւէն ուրիշ սայլորդ մի կուգար կամաց

կամաց նոյն ճանապարհով. Սիմէոն աչքը կգարձընէ կտեսնէ որ այն սայլորդը, որոյ անունը Մարկոս էր, սայլին ետեւը աւելորդ լիսեռ մի ունի կապած. «Տե-տանր, կասէ Սիմէոն ինքնիրեն, եթէ ես եւս սայլիս ետեւը լիսեռ մի գրած լինէի, այժմ ինչպէս հեշտ պիտի լինէր ինձ»: Յետոյ Մարկոսին կմօտենայ, գըլ-խարկն հանելով կողջունէ զնա եւ աղաչելով կասէ. «Եղբայր, տուր ինձ քոյ աւելորդ լիսեռդ, խնդրեմ, ահա քեզ գրամն այժմ կուտամ, որքան կուզես առ, միայն թէ լիսեռդ տուր»: Մարկոս միւսին սայլին կմօտենայ, մէկմի չորս գին կնայի. «Այո, կասէ, կտեսնեմ որ բանդ բուրդ է. ուրեմն առ լիսեռն՝ եթէ կամիս, երկու մանեթի»:

Խեղճ Սիմէոնին մազերը փուշ փուշ եղան. յիրաւի նա բերանէն հանել էր թէ որքան կամիս առ, միայն լիսեռդ տուր, բայց կարծէր թէ խղճմտանքաւոր մարդու հետ գործ ունի, եւ թէ Աստուած զնա իրենն օգնական յուղարկած է եւ ոչ թէ պատուհաս: Կարծէր թէ Մարկոս պիտի տար իրեն լիսեռը, ինչպէս որ կլայելէ այնպիսի գիպուածներու ժամանակ, առանց գրամ պահանջելու, պարզ քրիստոսնէավայել բարեգործութեամբ, եւ ոչ թէ պիտի նայէր ընկերին նեղութեամբն հարստանալ. բայց կարծածին հակառակն ելաւ. «Տէր Աստուած, կասէ, այնպէս թանկ ուր եւ երթա՞մ նորա գինը կէս մանեթէն աւելի չէ: — Գնա գնէ, երբ կէս մանեթի եղած տեղը գիտես»: Այս կասէ ու ճանապարհը կշարունակէ. Սիմէոն ետեւէն կերթայ, կաղաչէ կպաղատի, Մարկոս ամենեւին չգիջանիր. «Երկու մանեթ ճիշդ» կասէ: Երկու-թեանէն Սիմէոն գլխարկը գետին կզարնէ, այնքան կցաւէր երկու մանեթ տալու հարկադրուածին վերայ, բայց ուրիշ հնարը չկար. գիշերն այն տեղ անցընել չէր կարող. կհանէ ուրեմն երկու ուսպի կու-

տայ. «Առ, կասէ, Աստուած տայ որ այս մանէթնե-
րով հարստանաս: — Ես քու մանէթներուդ չմնացի,
կպատասխանէ միւսը, ու քեզ բռնութիւն չեմ աներ.
Սա դրամդ գնա, եւ իմ լիսեռս յետ տուր. ես իմ
ապրանքովս կմնամ, եւ դու փողովդ: — Ո՛չ, եղբայր,
ոչ, դու բռնութիւն չես աներ, այլ նեղութիւնս,
թող այնպէս լինի ու Աստուած բարի ճանապարհ տայ.
Չնորհակալ եմ. ապա թէ ոչ՝ օրերով այս տեղ պիտի
մնայի: «Յետոյ երկուսը միատեղ լիսեռը սայլին կը-
տեղաւորեն ու ճանապարհ կեննեն:

Հազիւ թէ տեղերէն կշարժին, Մարկոսին սայլին
ետեւի լիսեռին սեպերն ընկած լինելով՝ անիւին մէ-
կը կենէ ու սայլը քովընտի կընկնի կմնայ: «Կեցիր,
կկանչէ նա Սիմէոնին, կեցիր եղբայր. ահա ինձ եւս
դժբաղդութիւն պատահեցաւ: Ի՞նչ անելու է. աւե-
լորդ սեպեր չունիմ, եւ այստեղ մօտերը ծառի ճիւղ
չկայ. հա, նայէ ինչ պիտի ասեմ, եղբայրս. կեցիր,
ամէն բան կշակեմք: Ես կացին ունիմ. խնդրեմ քոյ
հին լիսեռիդ կտորն ինձ տուր. այն այսուհետեւ ոչ
մէկ բանի պէտք չգար քեզ. շուտով անտի սեպ կշի-
նեմ ու մէկտեղ կերթանք», — Ի՞նչ վնաս ունի, սա.
միայն թէ վերան երեք մանէթ պիտի վճարես ինձ —
Խենդեցան, ինչ է, եղբայր. երեք մանէթ մէկ սեպի,
մէկ լիսեռի կտորի. եւ ոչ մէկ քոփէք կարժէ: — Կամքը
քուկդ է, կասէ Սիմէոն. դու փողդ պահէ, եւ ես
ապրանքս: Գնա, կարելի է գտնես տեղ մի մէկ քոփե-
քի գնելու»: Կատուեցաւ Մարկոս բարկութենէն. բայց
ինչ պիտի անէր. սեպը փոքրիկ բան է, բայց առանց
անոր ճանապարհ երթալ չլինիր. պէտք էր կամ այն
տեղ գուցէ քանի մի օր կենալ, եւ կամ երեք ռուպ-
լի տալ: Կհանէ քսակը, կառնու մէջէն երեք մանէթ,
աչքերը արտասուքով կլեցուին, ու Սիմէոնին կուտայ:

ԱՐԱՐԱՅԻ ԵՒ ԻՒՐ ՁԻՆ.

Արարացի ցեղ մի անապատին մէջ Դամասկոսէն ե. կած կարաւանին վերայ կյարձակի. Արարացիք յաղթող կեննեն, եւ երբ աւարը մէջերը բաժանելու հետ էին, յանկարծ Աքքեայի փաշային ձիաւորներն, որ կարաւանին ընդառաջ կերթային, կրնկին յաղթական Արարացուց վերայ, մեծ մասը կկոտորեն, մնացեալը կբռնեն ու չուաններով կապած Աքքեա կտանին: Ապունեղմարչ անունով արարացին պատերազմին ժամանակ վիրաւորուած էր. բայց վէրքը մահացու չլինելով՝ Տաճիկք ուղտի մի վերայ դրել կտանէին զնա, եւ հետը նորա ձին եւս բռնել էին: Աքքեա մտնելու նախընթաց երեկոյին գերիներով միառեղ Տաճիկք Յափաս լեւներու մէջ բանակ կգնեն. վիրաւորեալ արարացուոյն ոտքերը մաշկէ գօտիով կապած էին, եւ գետնի վերայ ձգած էին զնա վրաններուն քով: Գիշերը վէրքին ցաւէն քունը չէր տաներ. յանկարծ իւր ձիուն խննջալը լսեց որ միւս ձիերու հետ միատեղ վրաններու միւս կողմը կապած էր. ճանաչեց նորա ձայնը, եւ մեծ ցանկութիւն ունեցաւ երթալ վերջին անգամ իւր կենաց ընկերին խօսիլ. ուստի մեծ գրծուարութեամբ ծունկերուն եւ թեւերուն վերայ տղոսկելով, հասաւ վերջապէս իւր ձիուն քով: «Ո՛վ հէգ բարեկամդ իմ, կասէ, ինչ պիտի անես դու այսուհետեւ Տաճկաց մէջ: Այսուհետեւ այանի մի կամ փաշայի մի ձիերուն հետ պիտի փակեն զքեզ. կանայք եւ տղայք պիտի չբերեն քեզ ուղտի կաթ, եւ իւրեանց ափերուն մէջ քեզ դարի պիտի չկերցնեն. այսուհետեւ արձակ համարձակ պիտի չվազես անապատին մէջ՝ Եգիպտոսի հողմոյն նման. կուրծքովդ Յորդանան գետոյն ալիքը պիտի չճեղքես, որ փրփուրի

պէս սպիտակ բաշդ կզովացընէին : եթէ ես գերի եմ, դո՛ւ գէթ ազատ եղիր : Ե՛լ գնա քոյ ճանաչած վրանը, գնա ասա իմ կնոջս որ այսուհետեւ Ապունէլմարշ տուն պիտի չդառնայ, եւ գլուխդ վրաններուն վարագոյներէն ներս մացընելով տղայոցս ձեռքերը լզէ» :

Այս խօսքերս ասած ժամանակ Ապունէլմարշ ատմներովը կրծեց փրցուց այծի մազէ հիւսուած չուանն որով ձին կապած էր, եւ ազատեց կենդանին. բայց հաւատարիմ եւ խելացի կենդանին իւր տէրը վիրաւորեալ եւ կապեալ անսնելով՝ հասկացաւ այն բանն զոր ո՛չ մի լեզուով կարելի չէր նորա հասկացընել. գլուխը խոնարհեց, հոտոտեց իւր տէրը, եւ ատմներովը նորա մէջքի կաշիէ գօտիէն բռնելով՝ վերուց զնա, վազել սկսաւ, եւ տարաւ զնա մինչեւ նորա վրանները : Երբ տուն հասաւ եւ զիւր տէրը կրնոջն եւ սղայոց առջեւը վար դրաւ, ձին սաստիկ յոգնածութենէն ընկաւ մեռաւ : Բոլոր ցեղը լացաւ ու ցաւեցաւ վերան, բանաստեղծք երգեցին զնա, եւ նորա անունը Երիքովի Արաբացուց մէջ բերանէ բերան կպտըտի մինչեւ ցայժմ :

111.

ԱՂՈՒԵՍԻ ԵՒ ԳԱՅԼԻ ՎԵՐԱՅ ԱՌԱՍՊԵԼ.

Ժամանակով ծերունի մի եւ պառաւ մի կային. ծերունին կասէ պառաւին. « Դու, պառաւ, կարկանդակ պատրաստէ, եւ ես երթամ ձուկ բռնելու » : Շատ ձուկ կբռնէ, մէկ սայլ ամբողջ կլեցընէ ու կսկսի տուն դառնալ : Եկած ժամանակ կտեսնէ որ աղուէսը կսկըլոր եղած ճանապարհին վերայ պառկած կեցել է : Սայլէն վար կիջնայ, աղուեսին քով կերթայ. աղուէսըն ասես՝ շունչ անգամ չառնուր, մեռելի պէս երկընցած կեցել է : « Ահա կնոջս մէկ լաւ ընծայ » կասէ ծերունին ինքնիրեն, կառնու աղուէսն ու սայլին

մէջ կդնէ. իսկ ինքն ոտքով կերթայ առջեւէն: Աղուէ-
սը ժամանակ կգանէ սայլին մէջէն ձուկերը մէկիկ
մէկիկ վար ձգել, մինչեւ որ սայլին մէջ եւ ոչ մէկ
ձուկ չմնաց. այն ժամանակ ինքն եւս սայլին վերա-
յէն վար կցատքէ: «Է՛յ պառաւ, կասէ ծերուկը, ինչ
տեսօք օձիք բերի մուշտակիդ համար: — Մըր է:
— Այնտեղ սայլին մէջ. թէ՛ ձուկն եւ թէ՛ օձիքն այն-
տեղն են»: Պառաւը սայլին քով կերթայ, ինչ տեսնէ.
ոչ ձուկ կայ եւ ոչ օձիք. ու կսկսի հայհոյել ծերուկը.
«Ա՛յ անիրաւ, այսպէս եւ այնպէս, գեռ կենես ու
կխաբես զիս»: Այն ժամանակ կիմանայ ծերուկն որ
աղուէսը մեռած չէ եղել. սաստիկ սիրտը կայրի:
բայց ինչ պիտի աներ:

Աղուէսը բոլոր ճանապարհի վերայ ձգուած ձուկե-
րը կժողովէ որջին մէջ, ու կսկսի ուտել. յանկարծ
գայլը կանցնի անտի, ու կսկսի աղուեսին հետ խօ-
սիլ. «Բարեւ, խնամի: — Բարի տեսանք, խնամի: —
Այդ ձուկէն եւ ինձ աուր ինդրեմ, — Գնա բռնէ ու
կեր ուզածիդ չափ: — Չգիտեմ ձուկ որաւ, — Հա,
պա այս ձուկս ես ինքս բռնեցի. դու, խնամի, գնա
գետոյն վերայ, սառուցին ճեղքէն պոչդ ջուրին մէջ
թողցուր. ձուկը ինքիրմէ կուգայ պոչիդ կկոչչի. բայց
նայէ սրբան կարելի է շատ կենաս, ապա թէ՛ ոչ մէկ
բան չես բռներ»: Գայլը գետը կերթայ, պոչը սառու-
ցին ճեղքէն ջուրին մէջ թող կուտայ. այս եւս պէտք
չէ մոռնալ որ ձմեռ էր, Կկենայ կկենայ գայլը, բոլոր
գիշերն այնտեղ կանցընէ ինտուկ, այնպէս սր պոչը
ջրին մէջ կսառի կմնայ. մէկ մի կփորձէ տեղէն ել-
նել, չկրնար. «Հէ, հէ, կասէ մտքէն, սրչափ ձուկ
ժողովուել է որ մինչեւ անգամ գուրս հանել չեմ
կարող»: Յանկարծ կնայի կտեսնէ որ կանայք ջրի կու-
գան ու կկանչեն. «Դնյլ գայլ, զարկէք, սասկեցու-
ցէք չար գազանը»: Կվաղեն կուգան ամէնքն ու կսկսին
անխնայ զարնել գայլին, մէկը փայտով, միւսը սա-

փորով: Գայլը վեր վեր կցատքէ, պոչն է կկարուի, ու աչքերը մուկի կոխած կսկսի փախչիլ: «Շատ լաւ, խնամի աղուէս, կասէ մտքէն, այս առանց փոխարինի չեմ թողուր քեզ»:

Աղուէս խաթունը ձուկերը ուտելէն յետոյ կմտածէ թէ ինչ անէ որ դարձեալ այնպէս լաւ որս մի ձեռք բերէ: Կամացուկ պատին քսուելով մէկ խրճիթ մի կմանէ, ուր կանայք ժողոված պղինի կեփէին. մէկ մի գլուխը խմորով լեցուն տաշտին մէջ կխոթէ, ու այնպէս գլուխը խմորոտած կենէ դուրս կփախչի: Ճանապարհին գայլին կհանդիպի. «Այնպէս բան կտուրեցընես ինձ, հա. տես կտոր կտոր արին դիս: — Էհ, խնամի, կասէ աղուէս խաթունը, քեզ գոնէ արիւնդ թողուցին, ինձ միայն ուղեղս մնաց. դիս քեզնէ աւելի զարկին ձեծեցին. ահ, հաղիւ թէ սոքերս տեղերէն կշարժին: — Այն եւս իրաւ է, կանէ գայլը, ուր կուզէիր երթալ, խնամի. վերաս հեծիր, ես կտանիմ զքեզ»: Աղուէսը կհեծնէ գայլին կանակը, եւնա կառնու դինքը կտանի: Աղուէս խաթունը նստած հանգիստ յառաջ կերթայ, եւ շրթունքներուն մէջէն կամացուկ կմրմրայ. «Մեծ ուտողը՝ զձեծ չուտողը կտանի: — Խնամի, ինչ է ասածդ: — Կասեմ, խնամի, թէ ձեծ ուտողը ձեծ չուտողէն կտարուի: — Այնպէս է, խրնամի, այնպէս է»:

«Արի, խնամի, մեզ որջ շինեմք: — Թող լինի, խնամի խաթուն: — Ես ինձ ծառի կեղեւէ կշինեմ, իսկ դու քեզ սառոյցէ շինէ»: Աշխատանքի ձեռք կըզարնեն, մէկմէկ որջ կշինեն, աղուէսը՝ ծառի կեղեւէ, գայլը՝ սառուցէ, եւ մէջը կմանեն կրնակին: Գարունը կուգայ, գայլին տունը կհալի. «Ախ, խնամի, կասէ գայլը, դու դարձեալ խաբեցիր դիս. ասոր համար պէտք է որ ուտեմ զքեզ: — Երթամք, խնամի, վիճակ ձգեմք, տեսնեմք թէ ո՞վ որուն կերակուր

պէտք է լինի » : Աղուէս խաթունը կառնու կտանի գայ-
լը անտառին մէջ խոր փոսի մի քով ու կասէ. « Ցայ-
տէ. թէ որ կարենաս փոսէն անդին ցայտել, դու զիս
կուտես. իսկ եթէ չկարենաս՝ ես զքեզ կուտեմ » :
Գայլը հոփ կանէ մէկմի կցայտէ, եւ շիտակ փոսին
մէջ տեղը կընկնի : Աղուէսը կկանչէ իրեն. « Այժմ խը-
նամի, կեցիր դու այդ տեղ » : Այս կասէ ու կենէ
կերթայ :

115.

• ԳՈՐՏ ԵՒ ԵԶ.

Գորտին մէկը դաշտին մէջ եզ մը տեսաւ մեծ ու գէր-
ջե՞ս ըսեր որ գորտն ալ նախանձ ունի եղեր.

Մըտքէն անցուց թէ արի մէկ փորձ մը փորձեմ,
Արդեօք ուզեմ նէ չե՞մ հասնիր ատոր.— Կարծեմ :

Գորտն էր՝ փըչուիլ ըսկըսաւ,
Ուռեցաւ

Տըկուեցաւ, դարձաւ քովինին ըսաւ.

« Նայէ նայէ՛ կընքամար, արդեօք հասա՞յ ես սըւոր :—
Չէ, սանամար, ըսաւ նա, դուն ո՛ւր տեղ ես եւ նա ո՛ւր :
— Հապա հիմա՞ ».

Նորէն նայէ, տես թէ ո՛րքան ուռեցայ :

Հէ՛, ի՞նչպէս եմ, ըսէ՛ քա.

Գե՞ռ ատ եզին չըհասա՞յ :

— Չէ՛ հոգի՛ չէ՛ :

— Հապա հիմա՞ :

— Տարբերութունը ոչինչ է.

Ինչ որ էիր՝ ա՛ն ես հա՛քա » :

Բայց մեր գորտը նորէն ա՛յնքան փըչուեցաւ ու փըչուեցաւ
Որ վերջապէս ճամեցաւ :

116.

ՇՈՒՆ ԵՒ ԳԱՅԼ.

Գայլը տեսնելով որ հովիւն երամակին քով քուն կլինի, մօտեցաւ ոչխարներուն պահպանութիւն ա- նող շունին, ու կեղծաւորական ցաւակցութեամբ ա- սաց. «Ա՛խ, որքան կարեկցութիւնս կշարժի վերագ- դու յիրաւի աշխարհիս մէջ ամենէն թշուառ կեն- դանին ես: Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ հարկադրուած ես, ամէն եղանակի, բաց երկնքի տակ ապրիլ. եր- բեմն անձրեւէն կնեղուիս, եւ երբեմն արեւէն կայ- րիս. ցորեկն երամակին պահպանութիւն կանես, գի- շերը կստիպեն զքեզ որ դրան քով զգուշութիւն անես, մէկ ժամանակ հանգստութիւն չունիս. յի- րաւի, քոյ կեանքդ կեանք չէ, տանջանք է: Մէկ մի աչքերդ սա տիրոջդ վերայ դարձուր. նա հանգիստ հանգարա քուն կլինի, թէեւ, շիտակն ասեմ, նորա՛ աւելի կվայելէ իւր ոչխարներուն համար աշխատիլ հօգ տանիլ՝ քան թէ քեզ: Միթէ դու երբէք այս տեսակ անհանգիստ ու անտանելի կեանքէն չես ձան- ձրանար: — Չես ձանձրանար, կասես, պատասխանեց շունը. ով որ իւր պարտքը կկատարէ, նա ձանձրու- թիւն յօգնածութիւն ամենեւին չգտար: — Յիրաւի, այնպէս է, շարունակեց կեղծաւորը. սակայն պար- տականութեանդ մշտնջենաւոր գերի պիտի չլինիս: Ասածիս օրինակ առ քեզ տիրոջդ արածը:—Եւ ինչ գէշ բան կտեսնես դու նորա այսպէս վարուած ին մէջ. միթէ չէ կարող փոքր ինչ հանգստանալ՝ երբ լաւ գիտէ որ ոչխարներուն քով հաւատարիմ պահպան ունի:

Ես կարծեմ թէ նա այնու ինձ պատիւ կանէ, որ իմ արթնութեանս կյանձնէ իւր բոլոր ոչխարները. ասել է թէ իմ վերաս նա յոյս ունի:—Հարկաւ, իրեն կող- մանէ շատ գովելի բան է որ վերագ պնքան մեծ

վտահուօթիւն ունի. սակայն իմ կարծիքովս, գէշ
չէր լիներ որ եւ նա փոքր ինչ աւելի հետեւէր իւր
պարտականութեանը, եւ չտանջէր զքեզ այնպէս ա.
նողորմաբար:—Գլխաւորապէս անոր համար որ տէրս
վերաս այնքան մեծ վտահուօթիւն ունի, պարտական
եմ արթնութիւնս աւելցընել: Իսկ իմ տանջանքիս
համար՝ ինչպէս որ կասես, կհաւատացընեմ՝ քեզ որ
շատ կսխալիս. իմ անցուցած կեանքս յիրաւի քոյ
կեանքէդ նախանձելի է: Այս որ ասաց՝ շունը սկսաւ
բարձր ձայնով հաջել ու գայլին վերայ յարձակեցաւ:
Հովիւն իւր հաւատարիմ Մենտորին հաջելու ձայնէն
արթնցաւ, չար գազանին վերայ վազեց, ու շունին
հետ միտակեղ քշեցին հալածեցին կեղծաւորը:

117.

ԾԵՐ ԳԱՅԼ.

Չար գայլը երբոր ծերացաւ, միտքը դրաւ որ եր.
թայ հովիւներուն հետ հաշտուի: Ամենէն յառաջ
ելաւ գնաց այն հովիւին որ միւսերէն աւելի մօտ կը.
բնակէր իւր որջին: Հովիւ, ասաց, դու զիս արիւն.
արբու գազան կանուանես միշտ. այդ իրաւ չէ: Հար.
կաւ քաղցած եղած ժամանակս ոչխարներուդ վերայ
կյարձակիմ. քաղցածութիւնը անտանելի բան է:
Այժմ ազատէ զիս անտի, միայն կերակրէ զիս, այն
ժամանակ շատ դօժ կլինիս վերաս: Ինձ պէս հեղ ու
հանդարտ կենդանի ամենեւին չկայ՝ երբ կուշտ եմ,
— երբ կուշտ ես, կարելի է, պատասխանեց հովիւը.
բայց երբ է արգեօք այն կուշտ եղած ժամանակդ:
Դու եւ ագահն ոչ երբէք կկշտանար: Կօրիք գնա:

Ելաւ գայլն ուրիշ հովիւի գնաց ու ասաց. «Գի.
տես, հովիւ, որ մէկ տարուան մէջ կարող եմ քոյ
խիստ շատ ոչխարներդ խղդել. յանձն կառնուս ինձ

տարին վեց գառնուկ տալ. այնու եւս դո՞հ կլինիմ, եւ այն ժամանակ դու կարող ես հանգիստ քուն լինել եւ շուն չպահել. — Վեց գառնուկ, պատասխանեց հովիւը. ամբողջ երամակ մի կանէ այն: — Էյ, քեզ համար հինգով միայն դո՞հ կլինիմ, կրկնեց գայլը: — Կասանկ կանես. հինգ ոչխար. ասելը հեշտ է: — Զորս եւս չես տար, հարցուց դարձեալ գայլը: Հովիւը ծիծաղելով գլուխը շարժեց ոչ ասելու կերպով: «Երկք . . . Երկու . . . — Մչ մէկ հատ, ասաց հովիւը. թշնամիին տուրք տալ յիմարութիւն է, երբ կարելի է արթնութեամբ եւ զգուշութեամբ նորանէ ինքզինքն ապահովցընել»:

Գայլն երրորդ հովուին դնաց ու ասաց. «Շատ ցաւալի բան է ինձ երբ կտեսնեմ որ հովիւները զիս ամենէն չարագործ ու անխիղճ կենդանիի տեղ գրած են: Այժմ քեզ ցուցանեմ որ դուք ամէնքդ անիրաւ մարդիկ էք այդ կողմանէ. տուր ինձ ամէն տարի մէկ մէկ ոչխար, եւ այնուհետեւ թող երամակդ ազատութեն երթայ արածէ այն անտառներն ուր յառաջ ես վտանգաւոր էի ոչխարներուդ: Մէկ ոչխարիկ. աստի աւելի վեհանձն ու անշահասէր ինչպէս կարելի է լինել, Կծիծաղիս, հովիւ. Ի՞նչ բանի կծիծաղիս: — Այնպէս, ոչ մէկ բանի: Աօս, խնդրեմ, բարեկամ, քանի տարեկան ես, հարցուց հովիւը: — Իմ տարիքիս հետ դու ինչ գործ ունիս: Մի վախմար, ես գեռ բուսկան ոյժ ունիմ քոյ սիրական գառնուկներդ խեղդելու: — Մի նեղանար, ծերուկ գայլ. շատ կցաւիմ որ այսպիսի առաջարկութիւն քանի մի տարի յառաջ չարիք ինձ: Ատամներուդ գուլցածին պատճառաւ փոխուել ես: Անշահասէր կձեւանաս միայն անոր համար որ աւելի դիւրաւ կարենաս փորդ կշտացընել:

Նեղացաւ գայլը, բայց շուտով բարկութիւնն անցաւ, ու ելաւ չորրորդ հովուին դնաց, որոյ հաւատարիմ շունը դեռ նոր սատկեցուցել էր. «Հովիւ ա.

տաց գայլը, իմ անտառաբնակ եղբայրներուս հետ խառով եմ. եւ այնպէս խառով եմ որ երբէք չեմ հաշտուիր նոցա հետ: Դու գիտես թէ նոքա սրբան վտանգաւոր են քեզ, Քեզ այժմ ուրիշ անելու բան չկայ. առ զիս քեզ ծառայ մեռած շունիդ տեղ, եւ կհաւատացընեմ քեզ որ նոցանէ ոչ որ թիւր աչքով ոչ խարներուդ վերայ կնայի: — Դո՛ւ պիտի պահպանես զիրենք քոյ անտառաբնակ եղբայրներուդ դէմ: — Հապա, հարկաւ: — Դէշ բան չէ: Բայց մէկ մի աստ ինձ եթէ զքեզ առնում իմ երամակիս քով, ով պիտի պահպանէ իմ խեղճ ոչխարներս քոյ ճանկերէդ: Գողը տունդ առ որ ինքզինքդ օտար գողերէն ապահովցընես. այս բանս մեք մարդիկս գիտես ինչ կկոչեմք: — Է՛հ, ասաց գայլը. շատ բարակ խնդիրներու մէջ կմտնես. բարով կեցիր »:

« Ահ, եթէ այսպէս ծեր չլինէի, մրմռաց գայլը քթին տակէն. բայց ոչ մի բան չուտել կլինի մի ես: Այս ասաց ու ելաւ գնաց հինգերորդ հովուին: « Դու զիս կճանաչես, հովիւ, հարցուց գայլը: — Եթէ ոչ զքեզ, գէթ քեզ նմանները կճանաչեմ, պատասխանեց հովիւը: — Ինձ նմանները. չկարծեմ, ես բոլորովին ուրիշ գայլ եմ, եւ կցանկամ բարեկամանալ ոչ թէ միայն քեզ հետ, այլ նաեւ բոլոր հովիւներուն հետ: — Ի՞նչ մասնաւոր կատարելութիւն ունիս որ ուրիշ քեզ նմանները չունին: — Չեմ կարող ոչ ուտել, եւ ոչ ոչխար խեղդել. ես միայն սատակած ոչխարներ կուտեմ. միթէ գովելի բան չէ այս: Հրաման տուր ինձ մէկմէկ անգամ գալ տեսնել թէ ոչխարներուդ մէջ չկայ: . . . — Լուռ կեցիր, կանչեց հովիւը. գայլ մի որ սատակած ոչխարներ կուտէ, քաղցածութենէն կարող է հիւանդ ոչխարները սատակածի տեղ առնելու վարժիլ, եւ առողջներն հիւանդի տեղ, իմ բարեկամութենէս ձեռքդ քաշէ, ու գնա կորիր »:

« Իմ վախճանիս հասնելու համար փորձեմ նայիմ ինձ համար ամենէն թանկագին բանով » մտածեց գայլն. ելաւ վեցերորդ հովուին գնաց ու առաց. « Հովիւ, կհաւնիս դու իմ մորթիս : — Քոյ մորթիդ, պատասխանեց հովիւը. նայիմ մէկ մի. գէշ չէ. կտեսնուի որ շներէն շատ անգամ սանտրուած չէ : — Մտիկ արա, հովիւ. ես ծեր եմ, ու սակաւ ժամանակէն մորթս ինձ հարկաւոր պիտի չլինի : Կերակրէ զիս մինչեւ մահս, եւ ես քեզ կթողում իմ մորթս. առ, բարով վայելես : — Տեսնո՞ր դու բանը. դո՞ւ եւս ծեր ագահներու ճարտարութիւնները ձեռք կառնուս : Ոչ, քոյ մորթդ ինձ շատ թանկ պիտի նստի. բայց եթէ կամիս ձրի ինձ ընծայ մի անել այնու, ըեր այստեղ այժմ » : Այս ասելով՝ հովիւը դաւաղանք ձեռքն առաւ, ու գայլը ձգեց փախաւ :

Ո՛վ անգութներ, կանչեց հառաչելով գայլը՝ վերջին աստիճանի կատղած. աւելի լաւ է ուրեմն իբրեւ նոցա թշնամի մեռնիմ, քան թէ անօթի քաղցած ստակիմ. նոքա ինքեանք սյնպէս կկամին » : Վազեց գնաց հովիւներուն խրճիթները մտաւ, նոցա տղաքը խեղդելու, բայց ինքն հովիւներէն կտոր կտոր եղաւ :

118.

ԳՍԱԿ.

Աճխագործի մի տղայն անտառի մէջ ծառերու տակ նստած սաստիկ կուլար : Նոյն միջոցին ազնուական մի, որ որսի ելած էր անտառին մէջ, կտեսնէ տղուն լացը, քովը կմտենայ եւ կհարցանէ թէ ինչո՞ւ կուլայ : « Աւանդ, կասէ տղայն, մայրս վաղուց է որ հիււանդ է, եւ հայրս զիս քաղաք յուղարկեց գեղ գնելու. ճանապարհին դրամով քսակս կորուսի » : Ազնուականը գտած էր այն քսակը. բայց տղուն ազնուասրտութիւնը փորձելու համար, գրպանէն մետաքսէ կարմիր գեղեցիկ քսակ մի կհանէ յորում քանի մի ոսկի կար, եւ կհարցանէ. « Ա՞յս է կորուսած քսակդ : —

Ոչ, ոչ, կոպտասխանէ տղայն. իմն այնպէս նոր չէր
եւ մէջն ոսկի չկար:— Գուցէ մյս է, կասէ որորդն՝
ուրիշ հասարակ քսակ մի ցուցանելով:— Այո այդ է,
կհանչէ տղայն ուրախութեամբ, եւ կվազէ կառնու
ղայն ձեռքէն:— Որդեակ, կասէ ազնուականը, այս
նոր քսակն եւս մէջի փողովը քեզ կպարգեւեմ, ի
վարձատրութիւն քոյ ազնուատրութեանդ »:

119.

ԿԿՈՒ.

« Ինծի նայեցէք, սուտ չեմ զըրուցեր,

Կասէր անգամ մը կրկուն

Իրեն երգիչ քոյրերուն.

Ելայ գընացի շատ հեռու տեղեր:

Հոն մէկ անտառի մը մէջ լըսեցի՝

Այն որ կեանքիս մէջ դեռ լըսած չէի,

Ինչպէս սոխակը կերգէ.

Մեր երգը նորա երգին քով բան չէ:

Ես ալ լաւ կերգեմ, բայց դարձեալ ան չէ.

Սըրտիդ մէջ ո՛րբան ցընծուծիւն կազէ

Երբոր նա մէկէն երգել կըսկըսէ,

Հազար դարձուածքով ծայնը խաղցընէ.

Մէկ մը ծայնիկը կըբարձրացընէ,

Մէկ մը անուշիկ կերպով վար կիջնայ.

Նորա քով սըրինգն ի՞նչ պիտի ըլլայ.

Ինքզինքդ կըկորսընես

Ու խելքըդ գըլխէդ կերծայ.

Իրացընէ շատ շատ զարմացայ ես:

Բայց գոնէ ես ալ երգել սորվեցայ,

Ձեզմէ չեմ պահեր, ճիշդ սոխակի պէս.

Ձեզ համար երգեմ քիչ մը թէ կուզէք:

— Երգէ, խընդրենք.

Մենք ալ լըսենք:

— Սակայն նայեցէք հիչ ծայն չըհանէք.

Ես քիչ մը վեր սա ճիւղերու

Վրայ նստիմ. տէ, մըտիկ արէք

Հիմա. կուկու կուկու կուկու: »

120.

* ԱԳՌԱԻ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ.

Խեղճ ագռաւին օր մը բաղդը բանեցաւ,
Կրտորիկ մը պանիր ընկաւ կըտուցը.
Գնաց բարձրկեկ ծառի մը վրայ թառեցաւ,
Պատրաստուեցաւ անով անցնել իր բաղջը:
Բայց պանիրն ալ չէր ուզեր որ շուտ հատնէր.
Մէյմալ ուսկէ՞ց այնպիսի որս մը գըտնէր:

Ագռաւուն այն տագնապին աղուեսուկը վրայ հասաւ.

Ըզմայած պանրին հոտին,

Վազեց եկաւ կանկ առաւ:

Վեր նայեցաւ, տեսաւ որ ի՞նչ կընայիս,
ձերմա՛կ պանիր, — Վա՛յ է ըսաւ իմ գըլխիս

Թէ որ սըւոր կըտուցէն ես ատ որսը չըխըլեմ:

Մատիկներուն վըրան հանդարտ կոխելով,

Պոչը մէկ դիէն մէկալ դին շարժելով,

Աչքը տընկած ագռաւուկին կընայէր.

Ցետոյ սկըսաւ լեզու թափել, ու կասէր.

«Ատ ի՞նչ տեսք է ատ, հո՛գի,

Ի՞նչ սիրուն վիզ, աչք, ագի.

Ատ ի՞նչ կըտուց, ի՞նչ վառվըռուն փետուրներ.

Հաւատա որ տեսքդ է ամէն խելքէ վեր:

Ի հարկէ ձայնդ ալ հրեշտակի ձայն մըն է.

Աչքի՛ս լոյսը, ի՞նչ կըլլայ, խաղ մը կանչէ.

Գիտնաս բուրիկ. Թէ ձայնդ ալ է տեսքիդ պէս,

Դուն յիրաւի թրոջնոց ու մեր սուղիանն ես»:

Այն խօսքերէն

Գովեստներէն

Ագռաւուկին խելքը գընաց.

Այնպէս եղաւ որ խընտուժէն

Կըլթիկ եղաւ, սիրտը թընդաց.

«Արի սըւոր գովեստներուն

Շիտակ եղածն յայտնեմ, ասաց»:

Կըտուցը բացաւ,

Կա՛ռ մը ըրաւ

Պանիրն ընկաւ,

Հետը մէկտեղ աղուեսին ալ հետքը կորաւ:

121.

• ԳԱՅԼ ԵՒ ԿՈՌԻՆԿ.

Գայլ գազանը խիստ ծակաչք է ու անկուշտ.
Ասոր ամէն մարդ ալ վրկայ է անշուշտ.

Միս որ ուտէ

Ոսկոր մոսկոր ընտրել չիգտէ.

Անոր համար տես անգամ մը

Ի՞նչ փորձանքի եկաւ այն անըզգամը.

Ոսկորին մէկը

Այնպէս խըրեցաւ կոկորդին մէջը,

Որ քիչ մընաց խըղդուէր.

Ոչ վար կերթար եւ ոչ վեր.

ձարը հատաւ,

Ալ մահուան դուռը հասաւ:

Քաղդէն կըռունկին մէկը յանկարծ եկաւ իրեն քով,

Գայլը անոր հասկըցուց գըլխով ոտքովն ու պոչով

Որ օգնութիւն մ' ընէ իրեն

Ու ազատէ փորձանքէն.

Ձէ չըսաւ կռունկը, կըտուցն երկընցուց,

Գայլին կոկորդէն ներս վար իջեցուց,

ձորով ոսկորը քաշեց դուրս հանեց,

Եւ աշխատանքին փոխարէն մ' ուզեց:

« Փոխարէ՞ն,

Կանչեց գազանն անօրէն.

Կատա՞կ կանես.

Հապա այդ կըտուցդ որ իմ բերանէս

Ողջ դուրս հանեցիր յիմար գըլխովըդ,

Բանի մը տեղ չէ՞ անայ առջեւըդ.

Գընա գնա *insulphon*, կընե՛րեմ ես քեզ.

Քայց նայէ մէկ մ' ալ դիմացըս չելլես »:

122.

ԵՐԿՈՒ ՏՂԱՅԻ ԵՒ ԸՆԿՈՅՁ.

Երկու փոքրահասակ տղայք գեղին մօտ մեծ ծառի մի տակ մէկ ընկոյզ գտան. «Մմս է, ասաց Պետրոս, քանզի ամենէն յառաջ ես տեսայ զայն:—Ոչ, իմս է, պատասխանեց Պողոս, վասն զի ես վազեցի գետնէն առի»: Ասոր վերայ տղայոց մէջ կռիւ սկսաւ: Նոյն միջոցին այն տեղէն երիտասարդ մի կանցնէր, դարձաւ ասաց նոցա. «Կեցէք ես հաշտեցընեմ զձեզ»: Այս ասելով՝ երկու տղայոց մէջ տեղը մտաւ, առաւ ընկոյզը կոտրեց ու ասաց. «Կեղեւներէն մէկն նորա է որ ամենէն յառաջ ընկոյզը տեսաւ, եւ միւսը նորա՛ որ վազեց վերուց զայն. իսկ միջուկն ինձ կառնում՝ իբրեւ վարձ իմ կտրած գատաստանիս»:

123.

ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԿՈՌՆԿ.

Անգամ մի աղուէսն ու կռունկը կը արեկամանան. աղուէսը միտքը կգնէ կռունկին հացկերոյթ տալ, կէլնէ նորա կերթայ ու կասէ. «Վազը հրամայէ եկ ինձ կերակուրի, խնամի. տեսնես ինչ հարկինք անեմ քեզ»: Երկրորդ օրը կռունկը կոչնատէրին տունը կերթայ: Աղուէսը խիւս պատրաստել ու սկաւառակի մէջ փռել էր. «Հրամայէ անուշ արա, խնամի» կասէ աղուէսը կռունկին. իսկ սա անդադար կտուցովը սկաւառակին կզարնէ, բայց երկայն կտուցովը մէկ բան չէ կարող բռնել. նոյն միջոցին աղուէսը բոլորը կլափէ կուտէ. յետոյ կգառնայ կռունկին կասէ. «Թողու թիւն արա, խնամի, ուրիշ կերակուր չունիմ քեզ հրամցընելու: — Ասոր եւս շնորհակալ եմ, խնամի.

վաղը խնդրեմ ինձ հրամայես կերակուրի» : Երկրորդ-
օրը աղուէսը կեռնէ կռունկին կերթայ. կռունկը ա-
պուր մի պատրաստել էր, եւ աղուեռէն ոխը հանե-
լու համար նեղ բերանով շիշի մի մէջ լեցուցել ու
սեղանին վրայ դրել էր. «Հրամայէ կեր, խնամի
աղուէս. յիրաւի ուրիշ կան չունիմ քեզ հրամցընե-
լու» : Աղուէսը մէկմի շիշին չորս դին կպտըտի, ամա-
նը կլըզէ, կհոտոտէ, բայց բերանը բան չէ կարող
առնուլ, վասն զի դունչը մէջը չմեկնիր. նոյն միջո-
ցին կռունկը հանգարտ հանգարտ բոլոր ապուրը կու-
տէ, յետոյ կատէ. «Թողութիւն արա, խնամի, ուրիշ
կերակուր չունիմ» : Աղուեռին սիրտը կոտրեցաւ,
վասն զի կարծէր թէ այնքան պիտի ուտէ որ մէկ
շաբաթուան պիտի օգտէ իրեն. եւ սակայն պէտք ե-
ղաւ որ տուն երթայ փորը կշտացընէ :

121.

* ԱՌԻԻԾ ԾԵՐԱՅԵԱԼ.

Հըզօր ամեհի առիւծին մէկը,
Պաւ անտառներուն ահն ու սարսափը,
Երբօր ծերացաւ ալեւորեցաւ,
Ուժէն ընկած՝ խեղճ բան դարձաւ.
Ո՛ւր մնացին այն ահաւոր ճանկերը,
Ո՛ւր պատըռտող ակռաները ժանիքը,
Որոնցմով նա վախ կըծըգէր Թըշնամեաց.
Ոտքի վրայ ալ կենալու ճար չէր մընացած :

Բայց աւելի ալ ցաւալին իրեն համար գիտե՞ս ինչ էր, —
Կենդանեաց մէջ մէկն ալ չըկար որ անորմէն երկընչէր.
Ընդ հակառակն անոր ձեռքէն քաշածներուն ատենով

Հին վրէժը առնելով,

Ամէն մէկը մէկմէկ կերպով անոր սիրտը կըծակծըկէր
Ու կըտաղէր.

Մէկ մը գոռոզ ձին սըմբակովը աքացի կըզարնէր,

Մէկ մը եզը սուր եղջիւրով կըխեթկէր .
Խեղճ առիւծին ձեռքէն ի՞նչ գար , ի՞նչ ըներ .
Սիրտը լըցուած կըհամբերէր լուռ ու մունջ ,
Ձուր տեղը ո՞ւմ գանգատ ընէր , ո՞ւմ տըրտունջ .

Գըլուխը կախ , աչքը արցունք ,

Ատեն ատեն օ՛ֆ օ՛ֆ կընէր խորունկ խորունկ .

Մէյմ՝ ալ տեսնես՝ անդիէն էշն ալ չիգա՞յ կուրծքը տընկած .
Ջարնեմ կըսէ , տեղը կընտրէ որ աւելի ցաւ տայ յանկարծ .

Այն ատեն մեր առիւծ հալւորը

Երկինք վերուցած ահեղ աչքերը ,

Ո՛վ դիք , կըգոչէ , ափսո՛ս իմ գըլխուն .

Աս ի՞նչ ձիւն է , ի՞նչ խայտառակութիւն .

Լաւ է որ առնուք իմ շունչըս շուտով ,

Քանիէ տանջըւիմ այսքան ամօթով .

Իրաւ՝ ինձ համար

Ծանր ու դառն է մահ ,

Բայց լաւ է մեռնիմ

Քան թէ էշէ մը այսպէս անարգուիմ » :

125.

* ԱՂՈՒՆՍ ԵՒ ԷՏ .

« Ուսկի՞ց կուգաս կամկար կամկար

Խելօք աղբար »

Հարցուց իշուն աղուէսը .

« Ուսկից կուգա՞մ , պատասխանեց մեր էշը ,

Առիւծին քովէն , առիւծին .

Ի՞նչ է քաշածը այն խեղճին .

Գիտե՞ս ատենով երբ նա բարկանար կամ թէ մըռընչէր ,

Քոլոր անտառը ի՞նչպէս թունտ կելլէր .

Կենդանիները իրար կանցնէին ,

Վախերէն ծակէ ծակ կըմըտնէին .

Երբեմն ալ ես՝

Խելքըս գըլխէս գացածի պէս ,

Աչքըս մուկ կոխած ,

Սիրտըս դող ելած ,

Ո՛ր դին փախչիլըս չէի գիտնար,
Իսկ հիմա տեսնես մէյմը, սանամար,
Մերացած խըռֆած,
Քոլորովին ուժէ ընկած,
Իր այրէն դուրս ոտք չիկոխեր,
Մէկ դին մէկալ դին կըթաւալի՛-էր:
Կենդանեաց մէջ մէկն ալ չըկայ որ առիճէն վախնայ հիմայ.
Է՛հ զարմանք չէ.
Ըրածներուն պատիժը պիտի գըտնէր ի հարկէ.
Քովէն անցնող ու դարձող որքան գազանք որ կային,
Ի՞նչ կերպերով որ կըրցան՝ անոր հախը տեղը դըրին.
Որը ակռայով,
Որը կօտօշով. . .»
Աղուէսը վըրայ բերաւ.
«Սանահար, խօսքըդ մեղրով,
Հէյ՛ դուն կարծեմ հարկաւ
Սիրտ չըրիք մօտենալու անոր քով: —
Ի՞նչ հրամեցի՛ր, պատասխանեց մեր էջը.
Մի՛թէ պիտի վախնայի՞, չըհանէի՞ վըրէժը.
Ես ալ անոր աքացի
Քոլոր ուժովըս զարկի.
Թող առնու ըսի այն անըզգամը
Իշու սըմբակին կըսկիծն ու համը»:

126.

ՄՈՒԿԻՆ ԱՌԻՄԻՆ ՕԳՆԵԼԸ.

Մէկ անգամ պատահեցաւ որ մեր մէջէն (խօսողը մուկ է) շատ երիտասարդներ միատեղ արձակ համարձակ դաշտին մէջ կվազվառէինք. ես յիմարաբար վազելով առիւծին քով թռայ՝ որ դաշտին մէջ պառկած քուն կլինէր, եւ նորա փառաւոր բաշին մէջ մտայ փաթթուեցայ. Առիւծն արթնցաւ, ու խոշոր թաթը վերաս գրածովը բոլորովին ծածկեց զիս. մըտքէս ասացի թէ այժմ զիս ճանճի մի պէս կտորրէ:

Յետոյ փոքր ինչ խելքս գլուխս ժողովեցի, թաթին տակէն քիթս դուրս հանեցի ու ասացի առիւծին. «Տէր արքայ, իմ մտքէս անգամ անցած չէ քեզ ներութիւն տալ. գթա վերտօ եւ մի մեռցըներ զիս. ժամանակ կուգայ որ ես եւս քեզ պիտանի կարող եմ լինել»: Ժպտեցաւ առիւծն՝ երբ մէկ անգամէն կարող էր զիս կլլել, ու ասաց ինձ. «Կտեսնեմ որ դու շատ կատակախօս ես որ միտքդ դրել ես առիւծին պիտանի լինել. տեսնեմք թէ ինչ աղէկութիւն պիտի կարենաս անել դու մեզ. գնա»: Այս ասելով թաթը վերայէս վերուց, իսկ ես ոտքերս կռնակս զարկած ինչպէս փախչիլըս չգիտցայ:

Յետոյ ահա ինչ պատահեցաւ. սակաւ ժամանակէն մեք ամէնքս մեր ստորերկրեայ ծակերուն մէջ մեծ սարսափի մէջ ընկանք առիւծի մի գոռում գոչումէն. վախը մէկդի թողուցի, դաշտն ելայ, եւ ինչ տեսնեմ. Առիւծ թագաւորը հաստ ու ամուր թակարգի մէջ պլլուած՝ կտանջուէր, պատէ պատ կըզարնուէր, ու կատաղութենէն աչքն արիւն կոխած էր. մէկմը թաթովը չուանը կքաշէ, մէկմը ատամներովը կխածնէ. բայց անօգուտ, այնու նա եւս առաւել չուաննորու մէջ փաթթուեցաւ կազուեցաւ: «Կտեսնես, տէր արքայ, ասացի իրեն, որ եւ ես քեզ պիտանի եղայ. հոգ մի աներ, մէկ վայրկենէն կազատեմք զքեզ»: Եւ իսկոյն տասը տասներկու մուկ կանչեցի, եւ մեր ատամներովն աշխատանքի ձեռք զարկինք. թակարգին կապերը քակուեցան, ու առիւծն արձակուեցաւ. մէկմի իւր մազոտ գլուխը շարժելէն յետոյ եւ մեզ նորա թագաւորական թաթերուն մօտենալու թոյլ տալէն յետոյ, բաշը շտկեց ուժեղ պոչովը երկու կողերը մէկմէկ անգամ զարաւ, ու երեք անգամ ցայտելով՝ մօտ անտառին քով հասաւ, ուր եւ աչքս բանամ փակեմ ասած ժամանակդ՝ աներեւոյթ եղաւ:

Էջը սոխակ մը տեսաւ .

« Ինձի նայէ՛ քեզ ի՞նչ կըսեմ ես , ըսաւ .

Հայխին ըսածին նայինք նէ՛ նոքա
Կըսեն որ վարպետ խաղ կանչող մըն ես .

Արդեօք ըզո՞րդ է թէ ասոյը չիկայ ,
Ձի մենք այն բանին աշնա ենք՝ գիտե՞ս .

Սիրտըս շատ կուզէ որ անկասովբս

Լըսեմ ու դատեմ ես այն լըսածըս :

Մէ՛յմը կանչէիր՝ մենք ալ տեսնէինք ,

Ձայնդ ու եղանակըդ հասկընայինք » :

Մեր սոխակը նազ չըբաւ ու չէ չըսաւ ,
Վարպետութիւնն ուզեց իշուն ցուցընել .

Ձայնը արձըկեց , սուլել ըսկըսաւ ,

Հազար դարձուածքով խաղեր խաղցընել .

Մէյմը ձայնիկը կըբարձրացընէր ,

Մէյմը անուշիկ կերպով վար կիջնար :

Բոլոր անտառը կըհընչեցընէր ,

Սուր սըրընգի պէս արձագանգ կուտար :

Այն միջոցին կարծես ամէն արարած

Արշալուսոյ երածըշտին գեղգեղելուն ըզմայլած .

Այն գեղեցիկ դայլայիկին մըտիկ կընէր լուռ ու մունջ .

Հովիկն իսկոյն դադարեցաւ , թըռչունք կեցան անշըշունչ ,

Գառն ու կովեր խոտին վըբան

Պառակ պառակ հանգչեցան :

Հովուին խելքը գընաց գըլխէն

Մեր սոխակին անուշ ձայնէն .

Միայն դառնայր ատեն ատեն

Հովուհիին վրան կընայէր խընտալէն :

Վերջապէս ձայնը կըտրեց զարմանալի երածիշտը .

Էշն անդիէն մինչեւ գետին ծըռեց երկայն ականջները ,

« Է՛հ , խօսք չունիմ , ըսաւ անոր , ի՞նչ հարկաւոր է սուտ ըսել .

Քռանց ձայնէդ ձանձրանալու՝ միւնֆիւն է քեզ անկաջ դնել .

Սակայն ափսոս որ , ըսաւ պոնպօզը ,

Դուն չես ճանաչեր ըզմեր խօրօզը .

Հէ՛ , դուն պամ պաշխա բան մը կըլլայիր ,

Թէ որ անկէց քանի մը դաս առնէիր » :

Այս դատաստանն որ լըսեց մեր եղկելի սոխակը ,

Թըռաւ գընաց՝ շունչն առաւ երանելեաց աշխարհքը :

ԳԱՅԼ ԵՒ ԳԻՒՂԱԿԱՆ.

Մազ մնացել էր որ գայլ աղբարը որոգայթի մէջ պիտի բռնուէր, բայց արաւ չարաւ՝ վերջապէս ազատեցաւ, ու սկսաւ անտառին մէջ երթալ որ մարդ չտեսնէ զինքը: Գնացած ժամանակը որսորդներն հանգիպեցան իրեն ու ետեւէն ընկան: Պատահեցաւ որ մէկ ճանապարհէ պիտի անցնէր. նոյն միջոցին այն ճանապարհէն գեղացի մի կուգար՝ ձեռքը պարկ մի եւ գաւազան մի բռնած: Գայլն առջեւը վազեց ու «Գիթա վերաս, ասաց, պահէ զիս այդ տոպրակիդ մէջ. որսորդներն ետեւէս ընկել են»: Հաւանեցաւ գեղացին, տեղաւորեց զնա տոպրակին մէջ, կապեց ու կռնակը զարկաւ: Փոքր ինչ յառաջ որ գնաց՝ որսորդներն առջեւն ելան ու հարցուցին իրեն. «Չըտեսնիր գայլը:— Ոչ, չտեսոյ» պատասխանեց գեղացին: Որսորդներն յառաջ անցան գնացին ու աչքէ աներեւոյթ եղան:

Ի՞նչ, գնացին իմ չարագործներս, հարցուց գայլը: — Գնացին: — Ապա ուրեմն այժմ ազատ թողցուր զիս»: Գեղացին բացաւ տոպրակն ու ազատ թողուց զնա: Այն ժամանակ գայլն ասաց. «Գիտես բան մի. զքեզ պիտի ուտեմ:—Ո՛հ, գայլ, գայլ, ես զքեզ ինչ վտանգէ ազատեցի, եւ դու զիս ուտել կուզես: — Առաջուան հացն ու աղը կմոռացուի» պատասխանեց գայլը. Գեղացին տեսնելով որ բանը բուրդ է, ասաց. «Ուրեմն երթամք փոքր ինչ յառաջ, եւ եթէ մեր գիւմաց առաջին ելնողը քեզ պէս ասէ թէ առաջուան հացն ու աղը կմոռացուի, այն ժամանակ, ինչ անեմ, կուտես զիս»:

Ելան յառաջ գնացին ու գիմացները ծեր ձի մի
ելաւ. գեղացին իսկոյն քովը վազեց ու ասաց. « Խըն,
գրեմ գու մեր գատաստանը տես. ես գայլը մեծ վը-
տանգէ ազատեցի, իսկ նա անոր փոխարէն ուտել
կուզէ գիս ». Պատմեց նորա բոլոր ճանապարհին հան-
գիպածները: Ձին մտածեց, մտածեց, յետոյ ասաց.
« Տասներկու տարի տիրոջս ծառայեցի, տասներկու
ձագ բերի նորա, ըստ կարողութեանս նորա համար
աշխատեցայ, եւ այժմ որ ծերացայ եւ չեմ կարող
աշխատիլ, բռնեց ու խոր ջրի մի մէջ ձգեց գիս. ա-
մէն ջանք գրի, տանջուեցայ, վերջապէս ջրէն ելայ,
եւ այժմ աչքս կտրած տեղը կքալեմ: Այո, առա-
ջուան հացն ու աղը կմոռացուի: — Տեսնո՞ր, իմ ա-
սածըս իրաւ է » կանչեց անդիէն գայլը, Տրտմեցաւ
գեղացին ու խնդրեց գայլէն որ համբերէ մինչեւ մէկ
ուրիշի եւս հանդիպին. գայլը դարձեալ հաւանեցաւ:

Հանդիպեցան ծեր շունին. գեղացին առջեւը վա-
զեց ու նոյն հարցումն արաւ նորա: Շունը փոքր ինչ
մտածելէն յետոյ ասաց. « Քսան տարի տիրոջս ծա-
ռայեցի, նորա տանն ու անասուններուն պահպա-
նութիւն արի, եւ երբ ծերացայ ու չէի կարող հա-
ջել, գիս դռնէն դուրս վազեց, եւ այժմ ահա
աստանդական կպարտիմ: Այո, առաջուան հացն ու
աղը կմոռացուի: — Տեսնո՞ր դարձեալ իրաւունքը իմ
է »: Գեղացին աւելի եւս տրտմեցաւ ու դարձեալ շատ
աղաչեց գայլին որ մինչեւ երրորդի մի հանդիպելուն
սպասէ. « Այն ժամանակ, ասաց, գիտցածիդ պէս
արա, եթէ իմ քեզ արած աղէկութիւնս չես յիշեր »:

Երրորդ անգամին աղուեսին պատահեցան. գեղա-
ցին կրկնեց նորա իւր հարցմունքն. աղուէսը վիճել
սկսաւ ու ասաց. « Բայց ինչպէս կարելի է որ գայլը
իւր մեծ մարմնովը այսպիսի փոքր տոպրակի մէջ
մեկնի », Թէ գեղացին եւ թէ գայլն երգում արին

որ այդ բանն իրաւ է, գայլը տոպրակին մէջ մեկնած է. սակայն աղուէսը այնչափով չհամոզուեցաւ ու ասաց. « Յցուր նայիմ, գեղացի, ինչպէս տեղաւորցուցիր գայլը տոպրակին մէջ »: Գեղացին տոպրակը վար գրաւ, բերանը բացաւ, եւ գայլը գլուխը մէջը խոթեց. կանչեց աղուէսը. « Ի՞նչ միթէ միայն գլուխդ պահել էիր տոպրակին մէջ »: Գայլը բոլոր մարմնովը մէջը մտաւ. « Յցուր տեսնեմ, գեղացի, ինչպէս կապեցիր զինքը »: Գեղացին տոպրակին բերանը կապեց. « Յցուր տեսնեմ, գեղացի, ինչպէս ցորեն ծեծեցիր »: Գեղացին սկսաւ գաւազանովը տոպրակին զարնել: « Յցուր տեսնեմ, գեղացի, ինչպէս պտըացուցիր, Գեղացին սկսաւ տոպրակը ձեռքը պտըացընել, եւ այնպէս ուժով զարկաւ գետին, որ գազանն իսկոյն սատակեցաւ:

129.

ՃԳՆԱԻՈՐ ԵՒ ԱՐՋ.

Ճգնաւորին մէկը քովը արջ մի առած՝ այնպէս վարժեցուց զնա որ ուրիշի ծառայութեանը կարօտութիւն չունենայ: Արջը նորա վայրի կենդանիներ կորսար, փայտ կբերէր, խրճիթը կաւէր կմաքէր, եւ ամէն տեղ կառաջնորդէր նորա՝ գրեթէ այսպիսի բաներու վարժած շունի մի նման: Ամառուան տաք օր մի ճգնաւորը մէկ մեծ ծառի շուքին տակ կանաչ խոտի վերայ պառկեր քուն կլինէր, իսկ արջը նորա քով նստած ճանճերը կբշէր, որ բազմութեամբ ծերունւոյն քովերը թռչելով՝ անհանգիստ կանէին զնա: Մէկ ճանճ մի մասնաւորապէս շատ նեղութիւն կուտար նորա, արջը քանի մի անգամ քշել էր զնա, բայց նա գարձեալ յետ գալով՝ մէկ մի ճգնաւորին ահանջին վերայ, եւ մէկ մի թուշին վերայ կնստէր ու կխածնէր. վերջապէս եկաւ ու ճակատին մէջտեղը

կեցաւ : Չկարողացաւ համբերել արջն ու ելաւ կան-
չեց բարկութեամբ . « Կեցիր , աներես , կցուցանեմ
ես քեզ ինչ ասել է իմ աէրս անհանգիստ անել » :
Այս ասելով գետին ծռեցաւ եւ խոշոր քար առնելով՝
այնպէս ուժով ճգնաւորին ճակատին զարկաւ , որ ոչ
թէ միայն ճանճը տրորեցաւ սատակեցաւ , հապա-
նաեւ ճգնաւորին գլուխը պատռեցաւ : Այս առակս
մեզ կսովրեցընէ թէ սրքան վտանգաւոր է յիմարնե-
րու հետ գործ ունենալ ու նոցանէ ծառայութիւն
սպասել անոր համար սրքան իրաւ է այն առաձն որ
կասէ թէ . « Ծառայելու պատրաստ յիմարն աւելի
վտանգաւոր է քան թէ թշնամին » :

130.

ԿԿՈՒՆ ՈՐՈՒԻ ԿԵՐԳԷ .

Մայիս ամսոյ գեղեցիկ առաւօտ մը երկու երիտա-
սարգ զինուորններ , որոց անուններն էին Գրիգոր եւ Մի-
խայել , միատեղ անտառի մի մէջ կը բօսնուին . յանկարծ
կկուի մի երգելու ձայն առին , որ այն տարին առա-
ջին անգամն էր լսածները : « Միրսն կկու , աւետա-
ւոր թռչուն , ասաց սնապաշտ Գրիգորը , քու կանչդ
ինձ բարեբաղդութիւն կգուշակէ , եւ գէթ մէկ կո-
ղով լեցուն ստակ կխոստանայ : — Ինչո՞ւ համար քե-
զի , պատասխանեց անգիէն Միքայել , որ Գրիգորէն
աւելի խելացի չէր . չգիտեմ թէ ինչո՞ւ համար կը-
կուն միայն քեզի երջանկութիւն պիտի գուշակէ : Ես
քեզնէ աւելի մեծ լինելով տարիքով եւ աւելի տես-
քով՝ տարակոյս չունիմ որ ինձ երջանկութիւն կը-
խոստանայ » : Եւ այսպէս փոխանակ այն գեղեցիկ ա-
ռաւօտեան ազգած զգացմունքները վայելելու : սոքա
երկուսն սկսան վիճել ու կռուիլ , այնպէս որ բանը
ծեծկուռնքի հասնելով՝ մէկզմէկ սաստիկ վիրաւո-

րեցին: Երբոր վիրաբուժին առջեւն ելան ու վիրաբոյժը նոցա վէրքերը կդարմանէր, ելան եւ տեղն ի տեղը պատմեցին նորա թէ ուսկից ծագեցաւ նոցա վէճը, եւ հարցուցին նորա թէ որո՞ւ համար կհուն երգեց: Վիրաբոյժը ծիծաղեցաւ ու ասաց. «Ի՛նչ յիմար էք. կհուն կանչեց ո՞չ թէ ձեզ համար, այլ ինձ համար. վասն զի դուք եկաք ինձի դարմանուելու, եւ դեղերուս համար պիտի վճարէք ինձի»:

131.

ՉԴՐԱԾ ԲԱՆԴ ՄԻ ՓՆՏՈՒԵՐ.

Չգիտեմ ուսկից գեղացիին մէկուն գլխուն մէջ մտել էր որ մէկ անտառի մը մէջ գանձ կայ պահուած: Այն աստիճանի այս կարծիքս նորա մտքին մէջ տեղ արեւ էր որ ոչ կուտէր եւ ոչ քուն կլինէր, այլ միշտ կմտածէր թէ պէտք է այն գանձը փնտռել: Բայց ինչպէս փնտռել, ո՞ւր տեղ փնտռել. անտառը մեծ է. եւ գեղացին ինքնիրեն այս եւս կասէ. «Լսած եմ ծերերէն որ պահուած գանձը այնպէս մէկէն ի մէկ չըյայտնուիր ո՞ր եւ իցէ մարդուն, հապա զայն գտնելու համար պէտք է խոհեմութեամբ շարժիլ: Արի երթամ մեր դարբինին. նա այս տեսակ բաներու մէջ շատ վարպետ է. նա հմայութիւն (պիւլուճիուրիւն) ալ կանէ, թուղթ (փալ) ալ կբանայ»: Դարբինն ասաց իրեն. «Դու պէտք է որ Սուրբ Յովհաննէսին գիշերը անտառը երթաս. այնտեղ կամ պէտք կըլլայ քեզ ըսպասել որ խոտերն իրենք իրենցմէ տեղերէն ելնեն երբ արեւը ծագելէն առաջ ձարխոտը կծաղկի, եւ կամ թէ ինքը գանձը քեզ կուգայ, ինչպէս որ երազիդ մէջ եկել է. Դու ծառին տակը կեցիր. մի շարժիր ու ձայն մի հաներ. գանձը քեզ կուգայ կամ ճիւղիկ եւ կամ մարդու կերպարանքով, այլ ոչ երբէք գայլի ձեւ

առած, եւ շիտակ քեզ կերթայ. դու նայէ միշտ նրս. տիս եւ որքան ալ քեզ մօտենայ, չըլլայ թէ վախնաս, քեզի վնաս մը չհասնիր եթէ չվախնաս, եւ զարկ նորա մէկմը երեսին ասելով. «Ամէն, ամէն, ցրուէ. » իսկոյն քու առջեւդ կցրուի, ու ժողովէ առ քեզի. Հապա ինձի ինչ պիտի տաս. նայէ բոլոր ժողովածդ կէտուակէս: — Բոլորը կէտուակէս» կանչեց գեղացին՝ գլխարկն հանելով ու երեսը խաչակնքելով:

Եկաւ Սուրբ Յովհաննեսի օրը. դարբինը կրկին եւ կրկին կսսվրեցընէ գեղացւոցն թէ ինչ պիտի անէ, եւ կասէ թէ ո՛վ ալ առջեւդ ելնէ, ամենեւին մի շըփօթիր, այլ պատուիրէ որ ցրուի: Գնաց գեղացին ու մինչեւ առաւօտ կեցաւ անտառին մէջ, մէկ բան չկայ ոչ գանձը կյայանուի, եւ ոչ ձարխոտը կծաղկի: Գեղացին ելաւ ու կուզէր արդէն տուն գառնալ, երբ աչքին բան մը դիպաւ որ իրեն կուգար. կնայի, ինչ տեսնէ. իրաւցընէ ճիւղ մը, Մէկ մը հանգիստ շունչ առաւ գեղացին, ոյժը ժողովեց, թողուց որ ճիւղն իրեն մօտենայ, եւ իսկոյն բռնեց զինքը. իսկ ճիւղը կարծուածը կանչեց իրեն. «Ի՞նչ է այդ, մի՞թէ տըքնութենէդ խենդեցել ես, չէ՞ նե չես տեսներ. ես ըզքեզ տեսնելու եկայ»: Խօսողը դարբինն էր, որ բոլոր գիշերն անքուն անցուցել էր, որ առաւօտը կանուխ իմանայ թէ գեղացին գտնու գանձը, որ չըլլայ թէ խարէ զինքն ու իրեն բաժինը չտայ. գնաց, եւ այն պիտի հարուած մը կերաւ, որ հազիւ թէ կարողացաւ դարձեալ ոտքի վերայ կանգնիլ. այն պատճառաւ մէկէն մազերէն բռնեց գեղացին. իսկ նա կասէր. «Գու ինքդ պատուիրեցիր ինձ զարնել առջեւս ելնողին, ես ալ կարծեցի որ ճիւղ է»: Գեղացիներն առանց գանձ գտնելու, սւռած աչքերով եւ ճանկուտած երեսներով տուն գարձան:

132.

ՔԱՋԱՍԻՐՏ ՏՂԱՅՔ.

Մաճառստանի Լուկոս քաղաքին մօտ երկու տղայք ելակ կփողովէին լեռան մի վերան անտառին մէջ. յանկարծ գլուխներուն վերայ ձայն մի կլսեն, եւ քանի որ դեռ ժամանակ ունեցած չէին այն ձայնին ինչ եղածըն իմանալու, խոշոր արծիւ մի տղոց մէկուն վերայ կյարձակի ու սուր ճանկերուն մէջ առած՝ կնայի իւր բոյնը տանիլ. Բայց տասը տարեկան տղուն քաջասրբտու թեամբը ահաւոր գաղանին յանգգնութիւնը իւր վախճանին չհասաւ. վասն զի տղան երկու ձեռքով այնպէս ամուր բռնեց սղմեց արծիւին վիզն որ խկոյնն ուժէ ընկաւ, եւ տղան որ արդէն օդուն մէջ բարձրացել էր, իւր թշնամոյն հետ միատեղ գետին ընկաւ. Միւս տղան այս տեսնելով վախը մէկգի թողուց եւ իւր ընկերին օգնութեան վազեց. նախ իւր զգեստը հանեց վերան ձգեց, բայց յետոյ վրան յարձակեցաւ, եւ քանի մի վայրկենի մէջ երկու տղայքը կարողացան արծիւը յաղթահարել: Յետոյ թեւերը կրտրեցին, վիզը թողուցին ու զինքը հետերն առած մեծ հանգիսով քաղաք դարձան:

133.

ԵՐԿՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄ ԵՒ ԱՐՋ.

Երկու բարեկամ միատեղ ճանապարհ արած ժամանակները արջի մի կպատահին, ճանապարհորդներէն մէկը գաղանը որ կտեսնէ ծառի մի վերայ կեռնէ ու կպահուի, իսկ միւսը զոր իւր ընկերը մինակ թողուցել էր, գետին կընկնի ու մեռած կձեւանայ. երբոր արջը քովը կմտենայ եւ կսկսի հոտոտել զինքը, նա խկոյն ճնչառութիւնը կբռնէ, վասն զի գի-

տէր թէ արջը մեռած մարմիններու շատ անգամ
չգպչիր: Եւ յիրաւի արջը ամենեւին չկպչիր իրեն
եւ շուտով կենէ կերթայ: Այն ժամանակ ծառի վե-
րայ պահուրտող ճանապարհորդը վար կիջնայ, եւ
ծիծաղելով կհարցանէ ընկերին թէ արջը ինչ մրմը-
ռաց իրեն ականջէն վար: «Խորհուրդ տուաւ ինձ,
կասէ, այսուհետեւ ճանապարհ չե՛նեմ այնպիսի բա-
րեկամներով: որ վտանգի ժամանակ՝ կթողուն զմեզ
ու կիախչին»:

154.

ՀՐԵԱՅ.

Հրեայ մի առեւտրական գործերով ճանապարհ ե-
լած էր, եւ անտառի մի մէջէն անցած ժամանակը
գիշերը վրայ հասաւ. ինչ անէր խեղճը, պէտք էր
յառաջ երթալ. բայց վախը քանի կերթար սրտին
մէջ կաւելնար. երթալով մութը կոխեց, երկինքը
ամպերով ծածկուեցաւ, եւ հրեայն հաստատ գիտէր
որ այն անտառը գողերով ու աւազակներով լեցուն է:
Կնայի յանկարծ՝ ինչ տեսնէ. մէկը ճանապարհին քով
կեցել է. եւ թէպէտ արգէն բոլորովին մութ էր,
բայց այն մթութեան մէջ ալ կտեսնէ որ նորա ուր
մեծ բռն մի կայ: Փոքր ինչ մտածելէն յետոյ հրեայն
միտքը կգնէ վարպետութիւն բանեցընել: «Մտիկ
արա, կասէ, ինձ չկպչիս, ես քեզնէ չեմ վախնար.
նայէ մեք երկու հոգի եմք»: Եւ իւր գլխէն բրդոտ
գլխարկը հանելով, մէկ ձեռքին վրայ կանցընէ եւ
գլխուն բարձրութեամբը քովը կբռնէ, Աւազակը
բերնէն խօսք չհաներ, լուռ ու անշարժ իւր տեղը
կկենայ: Հրեայն քանի մի անգամ իւր սպառնալիքը
կկրկնէ, բայց տեսնելով որ նա բանի տեղ չգնէր,
կամացուկ մի վեռն ալ գլխէն կհանէ միւս ձեռքին
վրան կանցընէ, վեր կվերցընէ ու կուզէ հասկացընել

աւազակին թէ նա այժմ՝ ալ ամենեւին վախ չունի,
վասն զի իրեն քովը երրորդ հոգի մըն ալ կայ: «Կը-
տեսնես, կասէ, կտեսնես. խօսէ, ինչո՞ւ լուռ կկենաս,
կտեսնես որ մեք երեք հոգի եմք: Տէ ինչո՞ւ չես խօ-
սիր. թէ որ կվախնաս, այն ժամանակ մէկգի գնա,
ու թող որ մենք ալ մեր ճանապարհը շարունակեմք»:
Բայց բոլոր այս հնարքներս բանի չեկան. աւազակը
կյամառէր մի եւ նոյն տեղը կենալու լուռ ու ան-
շարժ, երրորդ հրեայն ալ նորա առջեւը կեցել էր.
վերջապէս լուսանալ կսկսի, եւ հրեայն որ սաստիկ
վախէն ծունկերը կգողային եւ ահուաներն իրարու
կպել էին, յանկարծ աչքերը կշփէ, կնայի, կքաջա-
լերուի. ֆէսն ու գլխարկը գլուխը կանցընէ, մէկ մը
կթքնէ ու կերթայ. նորա առջեւը կեցողը ծառի բուն
մըն էր, մանաւանդ թէ ինքը բոլոր գիշերը ծառի
բունին առջեւ կեցած, խօսել էր հետն ու ֆէսովն ու
գլխարկովը վախցուցել էր զայն:

135.

* Ջրվէժ եի ԱռնիԱԿ.

Լեռան տակէն աղբիւրիկ մը կըվազէր,

Բայց ջուրն այնքան նըւազ էր

Որ եւ անցնող դարձողին աչքին հազիւ կերեւնար.

Միայն թէ շատ անուանի էր անոր ջուրն առողջարար:

Աղբիւրին քովի բարձրը ժայռերէն

Փըրփրած կատաղի ջըրվէժ մը կիջնար.

Սա հըրպարտ հըրպարտ գոռմամբ ահագին

Ըսաւ Առուակին

«Տես ի՞նչ կըսեմ քեզ,

Դուն խեղճ ջըրիկ ես,

Ուրեմն ի՞նչ այդքան

Քեզ հիւրեր կուգան.

Ինձի թէ գան՝ իրաւցընէ զարմանք չէ.

Հիանալի տեսք մը ունիմ աննըման.

Ասա տեսնեմ, քու յատկուծիւնըդ ի՞նչ է,
ինչո՞ւ մարդիկ միշտ գունդագունդ քեզի գան»:
Առուական ըսաւ խրպնելով,
Հեզիկ ու քացցըր ձայնով.
«Գիտե՞ս ինչու. —
Քրժըշկուելու»:

136.

ԱՌՈՒԱՅ.

Գեղացին առուակի մի քով կեցած՝ իւր հօտին վե-
րայ կնայէր որ դաշտին մէջ կտրածէր: Բայց շատ
տրտում տխուր էր, վասն զի խոտը շատ ցանցաւ
բուսած էր եւ կէս տարուան ալ չէր օգտեր իւր ոչ.
խարներուն: Նոյն միջոցին դրացին քովն եկաւ, եւ
նորա երեսին տխրութիւնը տեսնելով՝ հարցուց տըրտ.
մութեան պատճառը: Գեղացին պատմեց նորա տեղն
ի տեղը իւր մտամուքն, եւ թէ ինչպէս իւր դաշտին
արդիւնքը քիչ էր այն տարի: Դրացին ալ պատաս-
խան տուաւ. «Արա այնպէս՝ ինչպէս որ ես արի իմ
դաշտիս. նա ալ այս առուակիս քովն է, եւ առաջ
անբեր էր եւ խեղճ վիճակի մէջ. մէջը ջրանցքներ
բացի, եւ այն ժամանակէն վերան խիտ ու բարձր
խոտ կըուսնի»: Գեղացին շատ ուրախացաւ այս խե-
լացի խորհրդին վերայ, գնաց իրեն օգնականներ բե-
րաւ, դործի ձեռք զարկին, ու քիչ ժամանակուան
մէջ ջրանցքներ բացին: Բայց ջրանցքն այնպէս եկաւ
կոխեց դաշտն որ բոլորովին լիճ մի դարձուց, եւ ա-
ւազով ու քարերով ծածկեց զայն: Դժբաղդ գեղացին
գլխուն մազերը փետտեց, վազեց գնաց դրացւոյն ու
սկսաւ սաստիկ կռիւ անել հետը՝ տուած խրատին
համար: Իսկ դրացին պատասխան տուաւ իրեն. «Եղ-
բայր, իմ տուած բարեկամական խորհուրդիս համար

ինչո՞ւ կրարկանաս ինձի. պէտք է դու ինքդ քեզի մեղադրես, եւ ըստ անհամբերութեանդ. քեզ պէտք էր փոքր առուակներով ջուրը դաշտին մէջէն անցընել, եւ ոչ թէ թողուլ ջուրն որ դայ բոլոր ուժովը կոխէ: Այնպէսով միայն նա դաշտը կպարարտացընէ, պողաբեր կանէ, եւ աւաղն ու քարերը ետ կթողցընէ»:

137.

ՆԱԽԱՎԱՐ.

Նաւալարին մէկը ճանապարհ պիտի ելնէր Հրնդկաստան գնացող նաւով մի: Քաղաքացի մի, որ կերելի թէ ինքզինքը նաւալարէն խելացի կկարծէր, կասէ նորա. «Բարեկամ, քոյ հայրդ ո՞ւր տեղ մեռած է: — Ալեկոծութեան ժամանակ ծովը խեղդուեցաւ, կը պատասխանէ նաւալարը: — Հնպա մեծ հայրդ: — Երբ ձկնորսութեան կերթար, սաստիկ փոթորիկի պատահեցաւ, եւ նաւակովը միատեղ ծովուն տակը գնաց: — Հնպա մեծ հորդ հայրը: — Եւ նա ժայռի զարնուելով խորտակած նաւու մի մէջ մեռաւ: — Ի՞նչպէս ուրեմն, կկրկնէ քաղաքացին, սիրտ կանես ծովու վերայ շրջիլ, երբ բոլոր նախնիքդ մէջը մեռել են: — Պարոն իմաստասէր, կասէ նաւալարը, խնդրեմ ասա ինձ եւ դու թէ հայրդ ո՞ւր տեղ մեռած է: — Իւր անկողնոյն մէջ: — Հնպա նախնիքդ: — Նոյնպէս իւրեանց անկողնոյն մէջ — Ապա ուրեմն ինչպէս սիրտ կանես երեկոյին անկողինդ մտնել պառկիլ, երբ լաւ գիտես որ բոլոր նախնիքդ անկողնոյ մէջ մեռած են»:

ԱՂԲԻԻՐ ԿԵՆԳԱՆԻ ՋՐՈՅ.

Մէկ տաք օր մի երեք ճանապարհորդ մեծ ճանապարհին քով եղած յստակ ու պաղ աղբիւրն իջան: Խիտ ու հիւթալից բոյսեր աղբիւրին վերայ կըկախուէին, եւ իւրեանց ստուերովը ջուրը զով կպահէին: Ջուրը այնտեղ մէկ քարէ փորուած ամանի մի մէջ հաւաքուել էր. այն աւազանին մէջէն մտքուր ու պայծառ բերաններով ջուրը քանի մի ճիւղ բաժանուած կվազէր կերթար խոշոր աւազի վերայ կհաւաքուէր, եւ յետոյ փոքրիկ առուակներով ծաղկազարդ դաշտին ամէն կողմերը կոռոգէր, Աղբիւրին քարին վերայ գրուած էր. «Այս աղբիւրիս նման եղիր»: Ճանապարհորդները խմեցին ծարաւներն անցուցին, վերնագիրը կարգացին, եւ սկսան մտածել թէ արդեօք նշանակութիւնն ինչ է: «Այս լաւ խրատ է, ասաց մէջերէն մէկն, որ զգեստէն եւ կերպերէն կերեւէր թէ վաճառական է. աղբիւրն անդադար կվազէ, հեռուները կերթայ, կաճի, ուրիշ աղբիւրներու ջրերը մէջը կընդունի, կդառնայ կլինի մեծ գետ, եւ կարծես թէ իւր օրինակովը կխօսի ու կասէ. գործունեայ եղիր, երբէք մի լքանիր, եւ անշուշտ քոյ գիտաւորութիւնդ կկատարուի»:

Երկրորդ ճանապարհորդը, որ ծերունի մի էր եւ ձեռքը գիրք մի ունէր, գլուխը շարժեց ու ասաց. «Սորս մէջ աւելի վսեմ խրատ մի կայ. այս աղբիւրս ամենուն համար պատրաստ է, ամէն անցնող գարձողի ծարաւը կանցընէ, շնորհակալութիւն չպահանջէր, եւ ասով յայսնի կասէ մարդոց. բարեսիրութեամբ միայն՝ բարիք արա, եւ հատուցումն փոխարինի մի սպասեր»: Երրորդ ճանապարհորդը մէկ բան չասաց. սա գեղեցիկ ու վայելչագէմ՝ երիտասարդ

մի էր, որ քիչ ժամանակէ ի վեր մօրմէն բաժնուած էր: Ընկերներն հարցուցին իրեն թէ ինքը ինչ կարծիք ունի. իսկ նա փոքր ինչ մտածեց, այտերը փոքր ինչ կարմրեցան ու ասաց. «Այս աղբիւրիս վերնագիրն ես բոլորովին ուրիշ կերպով կհասկընամ: Ի՞նչ բանի կուգար այն անընդհատ ընթացքը, այն պատրաստ եղածն ամենուն ծարաւն անցընելու, եթէ ջուրը պղտոր լինէր: Նորա գլխաւոր արժանաւորութիւնն այն է որ մաքուր է եւ յտակ: Այն վերնագիրը ո՛չ մեր ջանասիրութեան եւ ոչ մեր առատաձեռնութեան վերայ է. այս աղբիւրին նման եղիր՝ կնշանակէ պահէ քոյ հոգիդ միշտ այնպէս մաքուր որ մէջը լաւ ցուանան, ինչպէս այս աղբիւրիս մէջ, երկրիս ծաղիկներն ու երկնից աստղերը »:

139.

ԱՂԱՆԻՆԻ ԵՒ ՄՐՋԻՆԻ.

Մրջիւնին մէկը ջուրն ընկել էր, եւ քիչ մնաց որ մէջը պիտի մեռնէր, վասն զի կարողութիւն չունէր մինչեւ ցամաք հասնելու. նոյն միջոցին աղաւնի մի եկել էր այն տեղ ջուր խմելու. տեսաւ որ մրջիւնը վտանգի մէջ է, գթաց վերան, իւր բնական խելացիութեամբն ու բարեսրտութեամբը յարգի եւ խոտի կտորներ առաւ եւ կամացուկ ջրին երեսը դրաւ. այնպէսով մրջիւնին համար կամուրջ մի շինեց, որոյ վերայէն մրջիւնը ցամաք ելաւ ու մահուանէ ազատեցաւ:

Աղաւնին ելաւ անտի, գնաց ծառի մի վերայ թառեցաւ. յանկարծ որսորդ մի եկաւ տեսաւ աղաւնին, հրացանը լեցուց որ աղաւնին զարնէ: Մրջիւնը տեսնելով որ իւր բարերար աղաւնին վտանգի մէջ է, խոտերու մէջ մտաւ, եւ որսորդին ոտքը խածաւ. որսորդն երբ ետեւը դարձաւ որ տեսնէ թէ ինչ բան է ոտքը խածնողը, աղաւնին ժամանակ ունեցաւ թռչելու ազատելու:

110.

ՆԱՒՈՒ ՄԷՋ ԹԱՂՈՒՄ.

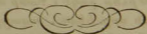
Այսօր, 27 յունիսի 1859, առաւօտը կանուխ ինձ
այնպիսի տեսարան մի տեսնել պահուած էր, որոյ յի-
շատակը յաւիտեան պիտի մնայ մտքիս մէջ :

Անցեալ գիշեր նաւաւարնեւորէն մէկը վախճանել
էր նաւուն մէջ. հանգուցելոյն մարմինը մինչեւ այս
առաւօտ կեցած էր. այսօր թաղեցին զինքը : Վեց
նաւաստի քահանային հետ միատեղ տուն հանեցին
ննջեցեալը նաւուն վերի կամուրջը : Մարմինը պա-
տանքի մէջ ամուր կարուած էր :

Փայտէ վանդակապատն որ նաւուն մէջտեղի ծայրը
կիսակէր, բացել էին. եղերքը երկայն տախտակ մի
դրած էին՝ որոյ մէկ ծայրը մինչեւ ջրին խորերը
կերթար. այն տախտակին վերայ բերին դրին հան-
գուցելոյն մարմինը. երկու ստորաստիճան հարիւրա-
պետք տախտակը կրճնէին : նաւուն երկու կողմը ժո-
ղովուրդը գիզուած էր, հարիւրապետներն իւրեանց
հին պաշտօնակցին չորս բոլորը շարուած էին, նոյն
միջոցին որ քահանայն յուղարկաւորութեան կարգը
կկատարէր, ես ակամայ առաջ անցայ, ծռեցայ ու
վարը ծովուն մէջ նայեցայ : Ալիքները կմռնչէին՝ եր-
բեմն փրփրագէզ լեռնակուտակ բարձրանալով, եր-
բեմն ալ քովերը աղջամղջին ու խոր անդունդներ
բանալով : . . .

« Յիշէ, տէր, քոյ արքայութեանդ մէջ Անդրէաս
ճառագ » մրմռաց քահանայն կամացուկ ձայնով մը :
« Ամէն » կանչեցին ժողովրդեան մէջէն շատերը : « Թող-
ցուր » կանչեց մէկը : Տախտակը դէպ ի ծովը ճուղեաւ,
մարմինն սկսաւ դէպ ի վար երթալ. մէկ բոպէէն ալիք-
ներուն մէջ աներեւոյթ եղաւ : . . . Չէք կարող երեւա-

կայել թէ սրբան տխուր ու տարսափելի տպաւորու-
թիւն արաւ վերաս այս յուղարկաւորութիւնս : Ինչ
ալ ասեն՝ երկրիս վերայ մարդուս սեպհականութիւնն
ապրիլ ու մեռնիլ է միայն. երբոր գեանի մէջ կթա-
ղեն մէկ մարգը կարծես թէ նորա հեռանալն այնքան
զգալի չէ. հանգուցեալը իրեններուն աւելի մօտ է,
ինչպէս որ իրեններն ալ նորա աւելի մօտ են. զիրենք
մէկմէկէ զատողը միայն երկու կանգուն թանձրու-
թեամբ հող է. բայց ծովու մէջ, ո՛ր գնաց, ինչ ե-
լաւ, ինչ սոսկալի միայնութեան մէջ ձգեցին զինքը :
Ըստ ինքեան հարկաւ նոյն բանն է. սակայն երբոր ա-
ռիթը կուգայ ականատես լինելու այսպիսի յուղար-
կաւորութեան, այն ժամանակ մարդուս սիրտն ու
քնութիւնը իմաստասիրութենէ աւելի բարձր կխօսի :

Գ. ՄՍՐԳԿԱՅԻՆ ԿԱԶՄՈՒԱԾՔ.

141.

ՄԵՐՔ ԵՒ ՏՂԱՅՔ.

Մկրտիչ երկու որդի ունէր, որոց մէկը տասնեւչորս տարեկան էր, միւսն ալ տասներկու: Մէկ օր մի գրա-ցիները եկան պատմեցին իրեն թէ տղաքը մէկ ծերի վերայ ծրիծաղել են: Հայրը կանչեց զիրենք ու խստիւ յանդիմանելով՝ հասկացուց նոցա որ ծերերը ծաղրանելը լաւ բան չէ: Տղաքը խօսք տուին որ այն պակասութիւններէն շտկուին. բայց քիչ ժամանակէն մոռացան արած խոստումներն, եւ անգամ մի խեղճ ողորմելի ծերուկի մի հանդիպելով՝ սկսան ծաղր ա-նել զինքը, եւ կծու բողի անուանել: Լսեց հայրը, ու սկսաւ մտածել թէ ինչ հնարքով իւր թեթեւամիտ տղոց բնաւորութիւնը շտկէ: Քանի մի օրէն Մկրտչին տօնախմբութեան օրը եկաւ. տղաքը առջեւն ելան, շնորհաւորեցին տօնն, եւ իրեն երջանիկ եւ երկայն կեանք մաղթեցին: «Որդեանկք, ասաց հայրը, չեմ ուզեր երկար կեանք ունենալ. աւելի լաւ է մաղթեցէք ինձ որ շուտով մեռնիմ, կվախնամ մինչեւ ի ծե-րութիւն ապրելէ. երբ որ ժամանակով ծեր լինիմ, չարամիտ տղաք իմ վերաս պիտի խնդան այնպէս: Ինչպէս որ քանի մի օր առաջ գուք ծերի մի վերայ խնտացել էք, եւ պիտի կոչեն զիս կծու բողի»: Տղաքը կասկարմիր կարեցան ու ամօթներէն չգիտէին ուր պահուին. նոքա որովհետեւ շատ կսիրէին իւրեանց հայրը, հասկացան իւրեանց անխելքութիւնն եւ այն օրէն ծերերու վերայ խնտալէն ետ կեցան:

142.

ՅԵՐՈՒՆԻ.

Երիտասարդին մէկը որսէն ետ դարձած ժամանակ անտառապահին խրճիթին առջեւը կկենայ, ու ներս որ կմտնէ զարմանալով կտեսնէ որ ծերունին նստեր տանձի ու խնճորի հունտեր կցանէր հողով լեցուն փայտէ ամաններուն մէջ: Անտառապահը եօթանասուն տարեկան ծերունի մի էր, որով եւ չէր կարող յուսալ որ իւր աշխատանքին պտուղը պիտի վայելէ ժամանակով: «Ինչո՞ւ զուր տեղ կաշխատիս, կասէ երիտասարդը ծերունւոյն. անշուշտ դու արդէն անգիտի աշխարհը պիտի լինիս երբ այս հունտերէս ծառեր բուսած լինին: — Եւ միթէ մեք միայն մեզի համար կապրիմք աշխարհիս վերայ, պատասխանեց ծերունին»: Երիտասարդին երեսը կարմրեցաւ ամօթէն՝ այս խօսքս լսելով:

143.

ԻՆՉՈՒ ԶՏԵՍՈՐ.

Օրուան մէջ պարտիզին մէջէն պտուղ գողցուած էր. պարտիզին մէջ ալ պահապան դրուած էր: Յանցանքը որո՞ւ է, հարկաւ պահապանին. ուստի առին զինքը դատաստանի տարին: Երբոր դատաւորը իւր քննութիւններն սկսաւ, պահապանն ինքզինքը արգարացընելու համար կհաստատէր թէ իրեն այնպէս երեւցաւ որ պարտիզին տէրն է որ եկեր պտուղ կըքաղէր. դատաւորը կհարցանէ պահապանին թէ «Միթէ դու պարտիզին տէրը չես ճանաչեր: — Կճանաչեմ», կպատասխանէ պահապանը: — Այնպէս է նէ չնայեցար լաւ մի տեսնել թէ ո՞վ է պտուղ գողցողը,

տէրը թէ գող մի: Աչք ունիս թէ ոչ, եթէ ունիս,
ինչո՞ւ աչքերէդ օգուտ չես քաղեր, ինչո՞ւ չտեսար.
Թէ որ ուշադրութեամբ նայած լինէիր, հարկաւ
կրնայիր տէրը գողէն զանազանել. ուրեմն յանցաւոր
ես»: Եւ դատաւորը պահապանը պատժոյ արժանի
դատեց:

144.

* ԿԱՊԻԿ ԵՒ ԱԿՆՈՑ.

Կապկին մէկը ծերածեր՝ աչքին զօրքն ալ պակսեր էր.
Բայց մարդկանցմէ լըսեր էր
Թէ այն չարն ալ ունի ճար.

ձարն է ակնոց դընել աչքին անպատճառ:

Կերթայ իրեն ակնոց կառնէ հինգ վեց հատ.

Ասդիս անդին կըդարձընէ յուսահատ.

Մէյմը կառնու գըլսուն վըրայ կըդընէ,

Անկից կիջնայ պոչին վըրայ կանցընէ,

Կըհոտուըտայ ու կըլըգէ ապակին,

Ակնոցէն շահ մը չը՛տեսներ իւր աչքին.

«Գետի՛նն անցնի— կըսէ յանկարծ զայրագին—

«Խե՛նդ է ով որ հաւտայ մարդկանց ըսածին.

«Ահա ինչ որ գովեստ ըսին ակնոցի՛

«Սուտ է եղեր, ես ալ խենդ որ հաւտացի»:

Այս կըսէ կապկին ու ցաւով սըրտի

Այնպէս կըզարնէ ակնոցը քարի

Որ ցըրելի ցըրելի իսկոյն կոտըրտի:

145.

ԻՆՉՈՒՆ ԶԼՍԵՅԻՐ.

Շատ գերմանական քաղաքներ եւ Ռուսաստանի Ֆինլանտիա կոչուած երկրին մէջ մասնաւոր պահապաններ կան; որոց պարտքն է գիշերները փողոցները քալել. երբոր քաղաքին ժամացոյցը կզարնէ, այն պահապանները փողոցներուն մէջ կկանչեն կամ կերգեն թէ ժամը քանի զարկաւ: Այս բանս անոր համար հաստատած են որ ամէն մարդ կարենայ գիտնալ թէ ժամը քանի է, եւ միանգամայն ցուցանելու համար թէ պահապանը քուն չլինիր, այլ պահպանութիւն կանէ: Այսպիսի պահապաններէն մէկուն վերայ անգամ մի յանցանք դրին թէ ճիշդ ասած չէ ժամը: Պահապանը ինքզինքը կարդարացընէր ասելով թէ ժամին զարկածը լսած չէ: «Այնպէս է նէ, պատասխանեց դատաւորը, դու լաւ չես լսեր. որով եւ հարկ է զքեզ այդ պաշտօնէդ հանել»: Պահապանը վախնալով որ չլինի թէ պաշտօնէն ձգուի, սկսաւ պնդել թէ իւր լսելիքը լաւ է: «Այնպէս է նէ, ասաց դատաւորը, քեզ արդարանալու հնար չկայ, վասն զի յանցաւոր ես, ինչո՞ւ չլսեցիր, պէտք է պատժել զքեզ անհոգութեանդ համար»:

146.

ԱԿԱՄԱՅ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ.

Ճանապարհորդին մէկուն վերայ աղերսագիր կը տրուի թէ գիշերը իջեւանին մէջ անցուցած ժամանակը դիտամար իւր հին փեղոյրին տեղ մէկ ուրիշին նոր փեղոյրը առել գնացել է: Երբոր դատաւորը հարցուց թէ իրան է առածները, ամբաստանողը կեղնէ կասէ թէ «Յիրաւի ուրիշին փեղոյրն է առել՝ բայց թէ սխալմամբ արել է այդ, մութ տեղ չտեսնելով թէ ուրիշին փեղոյրն է՝ եւ ոչ թէ իրենը»:

Դատաւորը պատասխան կուտայ իրեն ու կասէ. « Ձե՛մ կրնար քոյ խօսքիդ հաւատալ. փեղոյրն առած ժամա. նակդ գիւրաւ կրնայիր իմանալ որ ձեռքդ կարծր նիւթի չդպչիր՝ որով քոյ փեղոյրդ շինուած է, այլ կակուղ մետաքսի կդպչի. շօշափմամբ այս բանս գիւրաւ կիմացուի:— Շօշափման զգայութիւն գրեթէ ամենեւին չունիմ ես մատերուս մէջ, կպատասխանէ ճանապարհորդը, վասն զի մէկ սաստիկ ձմեռ մի ձեռքերս սառեցան»: Այս ասելով ձեռքերը դատաւորին կցուցանէ, որ յիրաւի սառած էին. դատաւորը կհամոզուի որ յանցաւոր չէ, եւ իրեն պատիժ չնշանակեր:

147.

ԻՆՉՈՒԻ ՔԵՁ ՃԱՇԱԿ ՏՐՈՒԱՅ Է.

Գեղացիին մէկուն քով աղջիկ մի աղախին մտած էր. սա կամաց կամաց խմեց լմնցուց տիրոջը մառանին մէջ պահած կաթը: Տան տիկինը սկսաւ ետեւէ լինել կաթը խմողը գտնելու, եւ վերջապէս գտաւ թէ ո՞վ էր յանցաւորը, եւ դեղին մեծին գանգատեցաւ աղախնոյն վերայ: Ապացոյցներն յայտնի էին, եւ աղախինը արդարանալու ամենեւին հնար չունէր. բայց ինքզինքն անմեղադիր անելու համար ելաւ ասաց թէ գիշերը կաթ եղածը չիմացաւ, ու ջուրի տեղ առաւ խմեց զայն. վասն զի բաւական ժամանակ է ի վեր ճաշակը փախել է: Գեղին մեծն այս լսելով հրամայեց որ բերեն երկու փակ աման, որոց մէկուն մէջ քացախ կար, իսկ միւսին մէջ կաթ. նախ քացախով ամանը աղախնոյն տուաւ, եւ ասաց որ համը նայի. աղախինը կատարեց հրամանը, բայց հազիւ թէ բերանը տարել էր սկսաւ երեսը թթուեցընել ու հազալ. « Այս քացախ ք » ասաց՝ բերանը ծռմուկելով: Այն ժամանակ դեղին մեծաւորը միւս ամանը տուաւ նորա եւ հարցուց. « Հապա այս ի՞նչ է:— Այս կար ք » պատասխանեց աղախինը՝ ամանէն քիչ

մը խմելով : « Ուրեմն կտեսնենս , ասաց մեծաւորը , ասել է թէ ճաշակ ունիս , որով եւ քու տուած փաստերդ սուտ են : Եթէ կարող ես կաթը քացախէն զանազանել , պէտք է կարենաս զանազանել նաեւ կաթը ջրէն » : Այս պատճառաւ ոչ միայն աղախինը պատուհասեցին ըստ արժանւոյն , այլ եւ հարկադրեցին զինքը խմած կաթը հատուցանել տիրոջը :

148.

ԳԷՆ ԱՂԱԽԻՆ.

Մէկ տուն մը աղախին մի վարձել էին . մէկ քանի ժամանակէն սկսան գիտել որ աղախինը կերակուրները լաւ չպատրաստեր , այլ երբեմն շատ աղի կլինին՝ երբեմն ալ անլի . Տանտիկինը կանչեց զինքն ու սկսաւ յանգիմանել թէ ինչո՞ւ կերակուրներուն համը չառնուր , եւ թէ միտքը դրած է հանել զինքը պաշտօնէն : Աղախինը պատասխան տուաւ ու ասաց թէ ընդհակառակն ինքը իւրաքանչիւր կերակուրին համը կփորձէ , եւ թէ իրեն գիտցածը՝ մէկ կերակուր ալ պատահած չէր որ աղի լինի կամ անլի : Տանտիկինը չհաւատաց նորա ասածին , եւ արդէն բերանն ալ բացել էր նորէն յանգիմանելու զինքը , երբոր յանկարծ բժիշկը ներս մտաւ . տանտիկինը պատմեց իրեն թէ ինչ պատահեցաւ : Բժիշկը աղախնոյն նայեցաւ ու ասաց . « Կարծեմ թէ հիւանդ է , երեսին գոյնը առողջի գոյն չէ » : Յետոյ լեզուն նայեցաւ , երակին զարկը գիտեց , եւ ստոյգ խմացաւ որ յիրաւի հիւանդ է : Աղախինն ալ ելաւ ասաց որ քանի մի ժամանակ է կղզայ առողջ չեղածը , եւ թէ ինչպէս որ կերելի իւր հիւանդութեան պատճառ այն է որ մրտած է : Տանտիկինը խմանալով որ աղախինը յանցաւոր չէ , մինչեւ առողջանալուն ազատ արաւ զինքը ամէն աշխատանքէ եւ խնդրեց բժիշկն որ նորա վերայ պէտք եղած խնամքը տանի :

119.

ԳԱՌՆԱՀԱՄ ՄԱՂԻԿ.

Աննան օր մի գեռահասակ Մանուշակը մօրը հետ
լեռներու վերայ քալելու ելած էր. ճանապարհին խիստ
շատ գեղեցիկ ծաղիկներ տեսան, եւ Մանուշակ նոցա
վերայ նայելէն չէր կշտանար. բայց ամենէն աւելի
իրեն աչքին զարնողը կարմիր փետուրի պէս փա-
փուկ ծաղիկ մըն էր, զոր եւ կտրեց առաւ, չորս գին
լաւ մը նայեցաւ, պագաւ զայն, հոտոտեց, եւ անդա-
դար միայն այն կասէր թէ սրբան հաւնել է այն ծաղիկին:
Վերջապէս իւր ծաղիկը սիրելէ ու վերան զմայլելէ
կշտանալէն յետոյ, կամեցաւ անտի ուրիշ զուարճու-
թիւն ալ քաղել. ուստի բերանը տարաւ զայն ու սկը-
սաւ ուտել: Բայց հազիւ թէ մէկ թերթիկն սկսել էր
ծամել, յանկարծ գոչեց, լացաւ ու մօրը քով վազեց
ու ասաց. «Մայր, ուզեցի ուտել այս գեղեցիկ ծաղի-
կըս, բայց այնպէս դառն է որ կարծես թէ բոլոր բե-
րանս կրակով լեցուեցաւ: Ա՛խ, գարշելի անպիտան
ծաղիկ»: Այս կերպով ելաւ մօրը գանգատեցաւ ան.
Խելք աղջիկը. իսկ մայրն ասաց իրեն. «Հողիս, քեզ
նով ասաց որ այդ ծաղիկն ուտես: Ծաղիկները գեղե-
ցիկ են իւրեանց տեսքովն ու գոյներովը, եւ շատ ա-
նուշ հոտ ունին. բայց անկէ աւելի բան պէտք չէ ըս-
պասել նոցանէ: Եւ միթէ բաւական չէ քեզ որ նոցա
գեղեցիկ գոյներովը աչքերդ կզուարճանան, եւ ա-
նուշ հոտերը կվայելես. ուրեմն ինչ ասել է ուտել
զիրենք»:

150.

ՀՈՏՈՏԵԼԻՔՆ ԻՆՉ ԲԱՆԻ ԿՈՒԳԱՅ.

Հիւանդանոցի աղախնոյ մի վերայ յանցանք կգնէին որ լաւ հոգ տարած չէ սենեկին մաքրութեանն, ուր իրեն յանձնուած հիւանդները կրնակէին, եւ այն պատճառաւ այնտեղ շատ անգամ գէշ հոտ կլինի: Հարկաւ կանչեցին զինքն ու սկսան քննութիւններ անել. նա ալ կախգէր թէ երբէք պատահած չէ որ գիտէ հիւանդներուն սենեկին մէջ գէշ հոտ եղածը, եւ այն պատճառաւ ալ նա հարկաւոր համարած չէ երբեմն երբեմն պատուհանները բանալ, կամ բան մը ծիւել սենեկին մէջ: Այս բանս ասելէն յետոյ այս ալ աւելցուց որ շատ կարելի է թէ ինքը սխալած լինի, եւ զգացած չլինի գէշ հոտն, որովհետեւ քանի մի օրէ իվեր հարբուխ ունէր: Ստուգեցին որ յիրաւի հարբուխ ունէր աղախինն, ու պաշտօնէն չզրկեցին զինքը:

151.

ՇԱՀՈՔՐԱՄ.

Պարտիզպանի մը ածուին մէջ շատ գեղեցիկ շահոքրամ մը ածել էր. նորա սիրուն գոյնն ու անուշ հոտը զամէնքը կզմայլեցընէին: Մէկ օր մը նորա պարտէզը եկաւ աղային մէկն իւր խաթունին հետ միատեղ. ծաղիկը տեսնելէն յետոյ աղան ասաց. «Գոյնը շատ նշանաւոր բան մը չէ, բայց հոտը շատ հիանալի անուշութիւն ունի: — Ոչ, պատասխանեց տիկինը, գոյնը հիանալի է, բայց գժբաղդաբար հոտ ամենեւին չունի»: Պարտիզպանը նախ եւ առաջ չկրցաւ իմանալ այս երկուսին հակասութեան պատճառը. բայց յետոյ հասկացաւ որ աղային աչքերուն տեսութիւնը

տկար էր, խաթունին ալ հոտոտելիքը: Այն ժամանակ ասաց նա ինքնիրեն. «Ինչ որ իմ շահոքրամիս պատահեցաւ, շատ անգամ կպատահի նաեւ ամենէն թանկագին բաներու ալ. քանի քանի մարդիկ կարհամարհեն զանոնք միայն անոր համար որ աչքերուն տեսութիւնը շատ տկար է եւ չեն կարող լաւ նշմարել: զգայութիւններն ալ գուլ է եւ չեն կարող նոցա ամէն կատարելութիւնները լաւ ըմբռնել»:

152.

ՄԱՐԿՈՒՍ ՄԱՐՄՆՈՅՆ ԱՆԿԱՄՆԵՐԸ.

Անգամ մի մարդուս մարմնոյն անգամները խռովեր էին մէջերը եւ չէին ուզեր իրարու ծառայել: «Չեմք ուզեր քալել, չեմք ուզել տանիլ զձեզ ամէնքդ, կասէին ոտքերը, դուք ինքերդ քալեցէք:—Չեմք ուզեր ձեզ համար աշխատիլ, կասէին ձեռքերը, դուք ինքերդ ձեզ համար աշխատեցէք: — Ի՞նչ, յիմարի տեղ դրել էք զիս, կկանչէր անդիէն բերանը, որ ըզձեզ ամէնքդ ալ ես կերակրեմ. չեմ ուզել կերակուր ծամել ստամոքսին համար: — Հապա մեք ինչո՞ւ ձեր պահապանները պիտի լինիմք, կասէին աչքերը, չեմք ուզեր նայիլ»: Այսպէսով բոլոր անգամներն ապստամբել էին ու պաշտօնները կատարել չէին ուզեր. բայց արի տես թէ ինչ պատահեցաւ: Որովհետեւ ոտքերը չուզէին քալել, ձեռքերը՝ աշխատիլ, բերանը՝ ուտել, աչքերը՝ նայիլ, բոլոր անգամները կամաց կամաց սկսան տկարանալ, եւ բոլոր մարմինը թալկանալ: Այն ժամանակ միայն իմացան թէ մեծ անխելքութիւն է իրարու բարկանալ, եւ թէ պէտք է միշտ իրարու օգնել: Ուստի դարձեալ ընկերաբար գործի ձեռք զարկին, եւ դարձեալ զօրացան եւ առողջացան:

153.

ՄԱՐՄԵՆԱՒՈՐ ՊԱԿԱՍՈՒԹԵԱՆՑ ՎԵՐԱՅ ԽՆՏԱԼ ՊԷՏՔ ԶԷ.

Վառվառէն համեստ ու աշխատասէր աղջիկ մի էր, բայց աչքերը շիւ էին. այն պատճառաւ շատ անգամ իւր հասակակիցները վերան կծիծաղէին, մանաւանդ մէջերէն աղջիկ մի որոյ անունն էր Աննա, եւ որ շատ կհպարտանար իւր դէմքին գեղեցկութեանը վերայ: Մէկ անգամ մի ծաղր անելով ասաց Վառվառէին. «Ինչո՞ւ դու ինձ երբէք շիտակ չես նայիր. կերելի թէ գիս չես սիրեր»: Վառվառէն հասկացաւ ծաղրածութիւնը, բայց լուռ կեցաւ ու միայն այսչափ ասաց. «Ձեմ՝ կրնար աչքերուս պակասութիւնը շտկել. բայց պիտի ջանամ ուրիշ պակասութիւններս շտկել»: Քիչ ժամանակէն Աննա ծաղիկ հանեց, եւ քանի մի օր այնպէս դժուար վիճակի մէջ էր որ կլախնային թէ չլինի որ մեռնի. բայց վերջապէս առողջացաւ. սակայն տեսնելու բան էր թէ ինչ եղել էր նորա դէմքին գեղեցկութիւնը. ծաղիկը տգեղացուցել էր զինքն եւ բոլոր երեսը պիսակներով ծածկել էր: Հիւանդութենէն յետոյ երբ առաջին անգամ դպրոց գնաց, Աննա չէր համարձակեր աչքերը վերցընել, եւ անդադար երեսը ձեռքերով կգոցէր: Չարածճի տղուն մէկը այս տեսնելով՝ քովը գնաց ու ասաց. «Ի՞նչ ունիս, ինչո՞ւ նստեր կուլաս ու երեսդ կծածկես»: Աննա հասկացաւ նորա ծաղրածութիւնն ու սկսաւ իրաւցընէ լալ՝ բայց ոչ թէ անոր համար որ ծաղիկը տգեղացուցել էր զինքը, այլ անոր համար որ ժամանակով խեղճ Վառվառէին վերայ խնտացել էր:

154.

ԱՄԵՆԱԼԱԻ ՀԱՄԵՄՔ.

Իշխան մի զբօսնլու ելած ժամանակ սաստիկ ան ձրեւէ բռնուելով՝ կմանէ մօտ եղած խրճիթ մի: Գեղացւոյն տղաքը նոյն միջոցին սեղանին քով նստած էին, առջեւներն ալ վարսակէ ապուր դրուած էր պընակի մէջ. մեծ ախորժակով կուտէին այն հասարակ կերակուրն, եւ ամենուն երեսը վարդի պէս կարմիր եւ կայտառ էր: «Այս ինչպէս բան է, հարցուց իշխանը գեղացւոյն, այս հասարակ կերակուրս այնպիսի մեծ ախորժակով կուտեն ու այնքան առողջ եւ առոյգ են»: Գեղացին պատասխան տուաւ. «Ստոր պատճառն այն է որ իմ պատրաստած կերակուրիս մէջ երեք զանազան համեմներ կխառնեմ. նախ՝ պարտք կգնեմ տղոցս վերայ որ աշխատանքով եւ ճակատի քրախնքով իւրեանց ճաշը վաստըկին. երկրորդ՝ ճաշէն զատ նոցա ուտելու մէկ բան չեմ տար, որպէս զի քաղցած նստին կերակուրի. եւ երրորդ՝ կվարժեցընեմ զնոսա չափաւոր կենաց՝ անուշեղենէ եւ համեղ կերակուրներէ հեռու պահելով զիրենք»:

155.

ԵՐԿԱՐ ԱՊՐԵԼՈՒ ՀՆԱՐՔ.

Քանի մի տարի առաջ, կասէ գերմանացի մատենագիր մի, օրագիրներու մէջ կարգացի որ Հռոմայ քով մարդ մի մեռել է հարիւր տասը տարեկան, երբէք հիւանդ չէ եղած կենացը մէջ, եւ թէ բոլոր կենացը մէջ զուարթ բնութիւն ունեցել է եւ ամուր կազմուածք: Այս որ կարգացի՝ մէկէն գրեցի Հռոմ որ տեղեկութիւններ տան ինձ որ այն մարդուն կենացը մէջ արգեօք մասնաւոր պատճառներ չկային:

որովք նա կարողացած է այնպիսի երջանիկ եւ խոր
ծերութեան հասնիլ. եւ հետագայ պատասխանն ըն-
դունեցայ. «Այս մարդս ամենուն հետ բարեսիրտ էր
եւ մարդասէր, կուտէր կիմէր այնչափ միայն, որ-
քան հարկաւոր է առողջութիւնը պահպանելու հա-
մար, եւ ոչ երբէք բնութեան պահանջածէն աւելի,
Մանկութենէն ի վեր աշխատանքի մեծ սէր ունէր,
եւ երբէք ժամանակը պարապ չէր անցընէր»: Այս
նամակս յիշատակագրիս մէջ անցուցի:

Քիչ ժամանակէն ուրիշ օրագրի մէջ կարդացի
որ Սթոքհոլմի քով կին մի մեռել է հարիւր տասն-
եւհինգ տարեկան, եւ թէ նա ալ միշտ երջանիկ ե-
ղել է, առողջ եւ ամենեւին գիտցած չէ թէ ինչ է
հիւանդութիւնը: Իսկոյն Սթոքհոլմ նամակ գրեցի եւ
այն կնոջ ինչ աեսակ կեանք անցուցածին վերայ աե-
ղեկութիւններ խնդրեցի. եւ ահա ինչ ընդունեցայ,
«Այս կինս միշտ մաքրասէր էր, եւ սովորութիւն ու-
նէր ամէն առաւօտ երեսն ու ձեռքերը պաղ ջրով
լուանալ. բաց յայնմանէ նա ստէպ կլոգանար, եւ ոչ
երբէք քաղցրահամ կերակուրներ ու անուշեղէններ
կուտէր. շատ քիչ անգամ չայ կամ խահուէ կլամէր,
եւ բերանը գինի չէր դներ»: Այս ալ անցուցի յի-
շատակագրիս մէջ:

Հազիւ թէ քանի մի օր անցել էր վերան, դար-
ձեալ կարդացի որ Փեթրպուրկի քով մարդուն մէկը
կատարեալ առողջութեամբ ապրել է մինչեւ հարիւր
քսան տարի: Դարձեալ թուղթ գրեցի Փեթրպուրկ,
եւ ահա ինչ պատասխան ընդունեցայ: «Առաւօտը
կանուխ կեղնէր, երբէք եօթը ժամէն աւելի քուն
չէր լիներ գիշերը, երբէք չէր ծուլանար, շատ կաշ-
խատէր՝ մանաւանդ բաց տեղ եւ իւր պարտիզին
մէջ: Քալած կամ նստած ժամանակը, ոչ երբէք դէպ
ի առջեւ կձռէր կամ դէպ ի մէկ քով, այլ մարմինը

շիփ շիտակ կրօնէր, եւ ամէն տեսակ շռայլութենէ եւ փափկութենէ հեռու կքալէր» : Այս ալ կարգաւէն եւ յիշատակագրիս մէջ անցընելէն յետոյ, ասացի ինքնիրենս. «Շատ խենդ պէտք է լինիս որ բոլոր այս օրինակներուս չհետեւիս» :

Բայց այս երջանիկ ծերունիներու կեանքը միշտ աչքիս առջեւն ունենալու համար, նոցա վերայ գիտցածներս մեծ թղթի վերայ գրեցի, եւ գրասեղանիս վերայ կպցուցի, որպէս զի միշտ յիշեմ թէ ինչ պէտք է անել, եւ ինչ բանէ հեռու կենալ, Ամէն առաւօտ եւ իրիկուն այն թուղթը կկարգամ, եւ կջանամ կեանքըս բոլորովին այն կանոններուն յարմարցընել :

Եւ այժմ, սիրելի ընթերցողք, կրնամ վստահացընել զձեզ որ աւելի առողջ եմ եւ երջանիկ՝ այն ժամանակէն ի վեր որ սկսայ այն կանոններուն հետեւելով անպրիկ : Առաջ գրեթէ ամէն օր գլխու ցաւ ունէի, իսկ այժմ հազիւ թէ երեք կամ չորս ամիսը միանգամ : Առաջ անձրեւէն, ձիւնէն պաղ կառնուի, եւ կէս ժամուան քալուածքը զիս սաստիկ կյոգնեցընէր, այժմ ամենեւին չգիտեմ ինչ կնշանակէ պաղ առնուլ, եւ կրնամ առանց ամենեւին յոգնելու քանի մի մղոն քալել :

156.

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆ.

Ի՞նչ է երջանկութիւնն, եւ ո՞ւր տեղ փնտռելու է զայն :

Հարուստ եւ զօրաւոր թագաւոր մը մի միայն աղջիկ մի ունէր, զոր իւր աչքին լուսին պէս կսիրէր : Աստուծոյ թոյլտուութեամբը այն կողմերը մահաբեր քամի մի փչեց, յորմէ հազարաւոր մարդիկ կմնանէին : Թագաւորին աղջիկն ալ վերջապէս այն ժանտախտէն բռնուեցաւ՝ յորմէ մէկ մարդ ալ կարող չէր

ազատիլ, որքան ալ ազգու գեղեր առնուր, այլ հիւ-
ւանդացոյն անպատճառ կմեռնէր: Թագաւորը իւր
տէրու թեան ամէն կողմերէն կանչեց բոլոր կախարգ-
ներն ու գիւթերը որ առողջարար բոյսեր ու արմատ-
ներ կժողովեն, եւ խօստացաւ առատ ոսկի պարգե-
ւել անոր՝ որ կարենայ իւր աղջիկն առողջացընել:
Անձանօթ ծերունւոյն մէկը թագաւորին առջեւն ե-
լաւ ու ասաց. «Տէր արքայ, եթէ աղջկանդ առողջա-
նալը կուզես, հրամայէ որ թագաւորութեանդ մէջ
փնտռեն գտնեն այն երջանիկ ու գոհ մարդն որ իւր
վիճակին վերայ գոհ եւ երջանիկ է, եւ աւելի բան
ամենեւին չցանկար ունենալ. նորա վերայէն շապիկը
հանէ առ, եւ արքայազուն աղջկանդ հագցուր »:

Իսկոյն տէրութեան ամէն գաւառները սուրհան-
դակներ յուղարկուեցան, որ գնացին ամէն տեղ քա-
լեցին փնտռեցին քաղաքները, պալատները, տները,
կալուածատեարք գեղի տները, ամարանոցները, գե-
ղացոց խրճիթները, ամէն փողոցներն ու շաւիղնե-
րը, ճանապարհները, դաշտերը, անտառները, լեռ-
ներն ու ձորերը, ամէն տեղ քալեցին ու չտեսած տեղ
չթողուցին, հօր եւ ինքնակալ թագաւորին հպատակ-
ներէն մէկն ալ այն աստիճանի երջանիկ չգտան: Այն
որ իւր վիճակէն գոհ էր, քիչ ստակ ունէր. այն որ
հարուստ էր, աւելի ալ հարստանալու մեծ փափագ
ու ցանկութիւն ունէր. ո՞վ որ լաւ հունձք ժողովել է,
դրացիներէն գոհ չէր. մէկը աշխատանք կուզենայ,
միւսը հանգստութիւն. սա գիտութիւն, նա հարըս-
տութիւն, մէկ ուրիշ մըն ալ առողջութիւն:

Թագաւորը անմխիթար տրամութեան մէջ ընկաւ,
եւ արդէն յուսահատ կերպով աղջկանը վերջին մնաս-
բարովն ասաց, երբ յանկարծ աղաղակներ լսուեցան
որ կասէին. «Աւետիս, գտանք, գտանք»: Թագաւորին
պալատը կարծես նոր կեանք առաւ, պատերն ալ, ոս-
կեզօժ առաստաղներն ալ, հարուստ թանգարաններն

ալ, ամէնն ալ նոր կենդանութիւն առին, ամէնն ալ
ուրախացան որ թագաւորին աղջիկը մահուանէ պի-
տի աղատի, եւ ամէնքը կխօսէին կգիւղուէին՝ երա-
նելի բարեբաղքը տեսնելու համար: Ո՞վ է, ո՞ւր է. այս
կողմը բերէք մեք ալ տեսնեմք. ո՞ւր տեղ գտան զին-
քը, ո՞ւր տեղէն եկաւ: Այնքան հարցմունքներ ինչ
հարկաւոր են. բանն այն է որ գտան զինքը, բերին,
այստեղ է, եւ թագաւորին աղջիկը պիտի առողջա-
նայ: Փառաւոր կառքի մէջ նստած չէ մեր երջանի-
կըն, եւ ոչ մետաքսեղէն զգեստներ հագած, այլ օտ-
քով կբալէ ու պատուած հին աղտոտ զգեստներ հա-
գած է: «Ես զքեզ վերջին աստիճանի կհարստացը-
նեմ, ասաց իրեն թագաւորը, քոյ մէկ շապիկ գ միայն
կուզեմ գնել՝ ինչ գին ալ պահանջես վերան. ասա,
ինչ կուզես:— Բանն այն է որ ես շապիկ չունիմ, պա-
տասխանեց երջանիկը:— Ի՞նչպէս ոչ, շապիկ ալ չու-
նիս. այնպէս է նե վերայինդ հանէ ինձ տուր, անոր
տեղ ես քեզ անբաւ ոսկի կուտամ:— Ո՞ր վերայինս
հանեմ, երբ ես ոչ վերաս, եւ ոչ տունը շապիկ չու-
նիմ: Այո, ժամանակով ունեցած եմ շապիկ մը, հին-
ցել մաշուել էր, ես ալ առի պատուեցի ձգեցի զայն»:

157.

ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՅ ՄԻ՝ ՆՈՒԱՆՁԻՐ.

Անգամ մը շատ մարդիկ միատեղ հաւաքուած եր-
ջանկութեան վերայ կխօսէին, հիւանդները առողջ-
ներուն վերայ կնախանձէին, փոքրերը մեծերուն
վերայ, եւ մասնաւորապէս աղքատները հարուստնե-
րուն վերայ: Աղքատները կպնդէին թէ երջանկու-
թիւնն կայ նէ՛ հարստութիւնն է միայն, եւ թէ հա-
րուստ մարդուն համար հօգ մամուռք ամենեւին
չկայ: Ծերունւոյն մէկը լսելով այս ծուռ դատողու-

Թիւններս, ելաւ հետագայ առակս ասաց. « Հարստին մէկը կար որ սսկիով պատած պալատներս մէջ կը բնակէր, ազնիւ ու թանկագին բեհեզներ ու ծիրանիներ կհագնէր, համեզ խորտիկներ կուտէր ու անոյշ բմպելիքներ կխմէր, ամէն օր իրեն տունը կատարեալ մեծահաց կոչունք էր. Անգամ մի իւր մէկ հին բարեկամն իրեն հիւր եկաւ. վաղուց էր որ գիրար տեսած չէին. հարուստը ուրախութենէն՝ իւր բարեկամին մեծածախ խնջոյք մը պատրաստել տուաւ, եւ շատ հիւրեր հրաւիրեց: Սեղանին վերայ սսկիէ եւ արծաթէ սկաւառակներ դրուած էին, սկաւառակներու մէջ թանկագին խորտիկներ կային, սսկիէ բաժակներու մէջ ալ ամենէն ազնիւ գինիները լցուած էին: Բարեկամները երկար ժամանակ սեղանի նստան, կերան, իմեցին եւ զուարթացան. միայն տունին տէրը գրեթէ ամենեւին չկերաւ ու չխմեց, թէեւ զուարծալի բաներու վերայ կխօսէր իւր հիւրերուն: Ճաշին վերջերը նորեկ հիւրն ասաց հարստին. « Մէկ տեղ այսքան հարստութիւն եւ այսքան պերճութիւն տեսած չեմ, որքան քու քովդ կտեսնեմ. կարելի է ասել որ բոլոր աշխարհիս մէջ քեզ նման երջանիկ ուրիշ մարդ չկայ »:

Հարուստը հառաչեց, առաւ սսկիէ սկաւառակի մի մէջէն խնձոր մի, եւ բարեկամին տուաւ զայն. խնձորը գրսէն կարմիր ու գեղեցիկ էր. բայց երբոր ճղքեցին զայն, տեսան որ մէջը որդ մը նստած՝ միջուկը կուտէ կիճացընէ: Բոլոր հիւրերը զարմացմամբ հարստին կնայէին. իսկ հարուստը դարձաւ ասաց. « Այս խնձորս ինչ է նէ, ես ալ նոյնն եմ. գրսէն երջանիկ եմ, բայց մէկը չտեսներ որ ներսի դիս որդ մը կեցած՝ կկրճէ զիս »: Այս որ ասաց՝ հարուստը վերուց իւր թանկագին զգեստներն, եւ ամէնքը տեսան որ կուրծքին վերայ սոսկալի եւ անբուժելի վէրք

մի ունէր : « Ահա իմ երջանկութիւնս , ասաց հարուստը . ինչ անեմ մեծածախ կերակուրներն , երբ ինձ քաղցր չեն երեւիր . ինչ բանիս կուգան ոսկիէ ամաններն , երբ նոցամով վէրքերս չեն բժշկուիր . ինչն սպէտք է գրամն , երբ նորամով առողջութիւն չգնուիր » : Այն վայրկենէն հարստին վերայ չնախան ձեցան :

158.

ՔՐՏՆԱԾ ՔՐՏՆԱԾ ՊԱՂ ԶՈՒՐ ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԽՄԵԼ ԹԷ՛ ՈՉ .

Աղեքսանդր շատ վաղելէն յետոյ քրտինքը երեսէն կաթիլ կաթիլ թափելով՝ հօրը քով եկաւ . հայրը հարցուց իրեն . « Ծարաւի չես : — Ախ , ինչպէս չէ : — Ինչո՞ւ քիչ մը պաղ ջուր չես խմեր : — Չըլլար , հայր : — Ինչո՞ւ համար չըլլար : — Շատ քրտնած եմ : — Անով ինչ կըլլայ : — Դու ինձ շատ անգամ ասած ես թէ քրտնած ժամանակս ջուր պէտք չէ խմել : — Այնպէս է . բայց դիտես ինչու քրտնած մարդը պէտք չէ ջուր խմէ : — Անոր համար որ այնպիսի ժամանակ արիւնը շատ տաքցած կլինի , եւ թոքին բարակ երակները տաք արիւնով լցուած կլինին . եթէ մէկը պաղ ջուր խմէ , այն պաղ ջուրը կերթայ թոքերուն մէջէն կանցնի : — Այս ամէն բանիս անհրաժեշտ հետեւանքն ինչ է : — Արիւնը թոքին երակներուն մէջ կպաղի ու կթանձրանայ , որով եւ չէ կարող ազատօրէն հոսել . եւ անկէ պալարներ կգոյանան որ քանի կերթան կմեծնան , այնպէս որ վերջապէս կսկսի փրտտիլ : Այն հիւանդութիւնն ինչ կկոչուի : — Թոքախտութիւն կամ բարակ ցաւ : — Այո , եւ ամենէն գէշ հիւանդութիւնն է այս , որովհետեւ ամենէն քաջ բժիշկներն ալ հազիւ թէ հազար հիւանդէն մէկը կարող են առողջացընել » :

159.

ԿԵՂՏՈՏ ԳԵՂԱՅԻ.

Յովհաննէս անունով գեղացի մի կար, որ առողջ կազմուածք ու գեղեցիկ կերպարանք ունէր, եւ աշխատասէր մարդ էր: Կիրակի օր եկեղեցի որ կերթար, մազերը չէին սանտրուած, վերան գլուխը աղտոտ, շապիկը կեղտոտ, կարծես թէ ցետի մէջէն նոր ելած է: Երբոր գեղացիները եկեղեցիէն կելնեն, իրարու տուն կերթան կհաւաքուին ու կսկսին այլ եւ այլ բաներու վերայ խօսիլ. գրացիները կասեն Յովհաննեսին. «Միթէ դու շաքաթ օրերը բաղանիք չես երթար»: Յովհաննէս պատասխան կուտայ թէ «Ոչ, ժամանակ չունեցայ». նոքա դարձեալ կհարցանեն. «Ինչո՞ւ վերագ շապիկն այնպէս աղտոտ է: — Նա դարձեալ պատասխան կուտայ ու կասէ. «Կասեմ ձեզ որ ժամանակ չունեցայ»: Ամէն բանի ալ ժամանակ ունեցած չէր: Երբոր կերակուրի կնտէր, ձեռքերը չէր լուանար. առաւօտն որ կելնէր, աչքերը չէր մաքրէր. տանը մէջ ամէն դին աղտոտութիւնը մէկ թիզ կեցած էր, եւ խրճիթին մէջ խօզերն ալ հորթերն ալ իրեն հետ մէկտեղ կընակէին: Երբոր իրեն կասէին թէ լաւ չէ իրեն այն կերպով ապրածը «Ինչ անեմ, կպատասխանէր, մեր կեանքը գեղացիի կեանք է»:

Անմաքրութենէն Յովհաննեսին ձեռքերն ու բոլոր մարմինը բորոտեցաւ. Գիչ ժամանակէն մեռելի պէս թալկացաւ, գեղինցաւ, եւ ձեռքերն ինչ որ առնուր, իսկոյն արիւն կվազէր: «Ինչ ունիս, հարցուցին իրեն գրացիները:—Աստուծոյ պատիժը, կպատասխանէ Յովհաննէս՝ աչքերը արտունքով լցուած:—Իրաւ է, կպատասխանէ գեղացիին մէկը. Աստուծոյ բարկութիւնը կհասնի այն մարդոց վերայ որ հոգ չեն տա.

նիր իրենք զիրենք մաքուր պահել: Եթէ ստէպ բազանիք երթայիր, եւ միշտ մաքուր շապիկ հագնէիր, վերագ գլուխդ քոսեր չէին ելներ»: Այսու ամենայնիւ Յովհաննէս տակաւին չէր հաւատար որ մաքրութիւնը թէ մարգիկն եւ թէ անասունները առողջ կպահէ: Առին սարին Յովհաննէսը հիւանդանոց, դարմանեցին զինքն ու բորոտութենէ բժշկեցին. յետոյ լաւ մի լուացին զինքը, մաքուր շապիկ հագցուցին վերան, թող տուին որ երթայ ու ասացին իրեն. « Յովհաննէս, նայէ ուրիշ անգամ ալ այսպիսի անխելքութիւն չանես »: Բայց տեսնեմք թէ ինչ պատահեցաւ. մօտակայ ներկի գործարանի մի գործաւորներ կժողովէին լաւ վարձով. Յովհաննէս ալ մտաւ այն գործարանը: Յայտնի է որ այնպիսի գործարանի մէջ տեսակ տեսակ նիւթեր կգանուէին, որոց ոմանք թունաւոր ալ էին: Յովհաննէսին քան մի տուին խառնելու. այն գործն աւարտելէն յետոյ ըստ իւր սովորութեան առանց ձեռքերը լուանալու հաց առաւ ու նստաւ կերաւ, առանց նայելու թէ աղտոտ ձեռքերէն ինչեր կքսուին հացին: Յանկարծ ստամոքսին մէջ սաստիկ ցաւ զգաց, սկսաւ անդին ասդին վազվրուտել, եւ քանի մի ժամէն հոգին փչեց. այս կերպով միայն անմաքրութեամբը Յովհաննէս անդի աշխարհ գնաց, երբոր դեռ կարող էր շատ տարիներ ապրիլ:

160.

ՊԱՌԱՌԻՆ ԻՆՔՁԻՆՔԸ ԲԺՇԿԵԼԸ.

Եթէ լաւ դիտեմք, կտեսնեմք որ շատ միջատներ օգտակար են մեզ. մեղուն մեղր կշինէ, Սպանիոյ ճանճէն դեղարանները տեսակ տեսակ դեղեր կշինեն որ շատ հիւանդութեանց հարկաւոր են: Գիւղական պառաւին մէկը կուշտին ցաւ ունէր. ելաւ քաղաք գնաց

որ բժշկէն դեղ առնու, եւ նոյն առթով քաղաքին դեղատունը կանաչ ճանճեր տանի ծախէ: Պառաւը ըստ գիւղական սովորութեան, ծոցը եւ թեւերուն տակ մարմնոյն ու շապիկին մէջտեղը կլեցընէ ճանճերն, եւ այնպէս քաղաք կերթայ: Ճանապարհին կմտածէր ու կասէր. «Ի՞նչ խելքով մարդիկ ճանճի վերայ փող կուտան. ի՞նչ բանի կուգայ ճանճը. հացի, ստեպղինի, գեանախնձորի վերայ փող որ կուտան, կհասկանամ. բայց ճանճ գնել. կերեւի թէ փող շատ ունին, անով ի՞նչ անելիքները չգիտեն, ու կելնեն ճանճ կգնեն»:

Այս ասելով պառաւը ճանապարհը կշարունակէր. յանկարծ կուշտին ցաւին թեթեւութիւն կղգայ, բայց իրեն կերեւի թէ շապիկը մարմնոյն կպել է. կբանայ կնայի, եւ սաստիկ վախէն խելքը գլխէն կթռչի. կուշտը ուռել էր, եւ այնպէս ձիգ դարձել էր որ ճաթելու մօտ էր: Վաղեց գնաց բժշկին բօլորովին այլայլած ու սկսաւ կանչել. «Պարոն, օգնութեան հասիր ինձ:—Ի՞նչ եղաւ քեզ, հարցուց բժիշկը. պառաւն ալ պատասխանեց. «Պարոն, այնպիսի դժբաղգութիւն մի զոր պատմել չեմ կարող: Տես, կողս ուռած է, այնպէս որ ցաւէն շունչ ալ առնուլ չէի կրնար, ու կուգայի քեզմէ դեղ առնուլ. ճանապարհին կողս դուրս ելաւ, ու սկսայ դիւրութեամբ շունչ առնուլ, բայց եկ տես որ նոր դժբաղգութիւն եկաւ գլխուս. կողս սաստիկ ուռեցաւ, այնպէս որ վերան նայողը կարսափի. կերեւի թէ վերջին ժամս հասել է: — Հապա այն ծոցիդ մէջինն ի՞նչ է, հարցուց բժիշկը:— Բան չկայ, պարոն. միայն քանի մի ճանճ ժողովել այն տեղ գրել էի որ բերեմ դեղագործին ծախեմ, եւ ահա հարկաւ ասոր համար է որ Աստուած զիս կպատժէ»: Ժպտեցաւ բժիշկն ու ասաց իրեն. «Մի վախնար. գէշ բան չկայ ատոր մէջ, այլ ընդհակառակն լաւ է. դու, պառաւ, ինքզինքդ բժշկել ես,

այնպէս որ քեզ ուրիշ դեղ ամենեւին հարկաւոր չէ. կողիդ վերայի ուռեցքը Սպանիայի ճանճը հասուն. ցուցել է; որով եւ թեթեւութիւն զգացել ես. մեք ալ այն ճանճերով դեղեր կ'պատրաստեմք. Ատուած ա. նոր համար ստեղծած է զիրենք որ մարդուս օգտակար լինին: Այս ասելէն յետոյ բժիշկը փոքր ինչ ճղքեց ուռեցքը; եւ մէջէն մաքուր ջուր վազեց՝ առանց որ պառաւը ցաւ բան զգայ. այնուհետեւ բժիշկը դեղ մի դրաւ վերան; կապեց; ու պառաւը ողջ առողջ իւր գեղը դարձաւ:

161.

ՏԱՐՈՐԻՆԱԿ ԲԺԻՇԿ.

Հարուստ եւ երեւելի իշխանաւորին մէկը; որ ոչ կին ունէր եւ ոչ տղայք; զուարճութեան համար տանը մէջ կապիկ մի կ'պահէր; որ իւր ծիծաղաշարժ հտպտանքներովը շատ անգամ տիրոջը զուարճութիւն կ'պատճառէր: Անգամ մի իշխանաւորն հիւանդացաւ. վիզը ուռեցք մի ելաւ; որոյ պատճառաւ չէր կարող ոչ ուտել եւ ոչ խօսիլ. ամէնքը հաստատ մտքերը դրած էին թէ կ'մեռնի: Ծառաները իւրեանց տիրոջը այս ցաւալի վիճակէն օգուտ քաղելով՝ ամէն մէկը թան մէջէն վերուց տարաւ այն բանն որ իրեն հարկաւոր կ'ամ օգտակար երեւցաւ: Կապիկն այս որ տեսաւ; ինքն ալ սկսաւ չորս գին նայիլ թէ ո՞ր բանն իրեն հարկաւոր կրնայ լինել: Վերջապէս պահարանի մէջ հաստ թղթէ տուփ մի գտաւ; յորում տիրոջը եռանկիւնաձեւ փեղոյրը պահուած էր; զոր նա հանդիսաւոր օրեր գլուխը կ'գնէր: Կապիկը կ'առնու զայն գլուխը կանցընէ; մէջքը թուր կ'կապէ; եւ այսպէս հագուած ու զինուած կելնէ տիրոջն առջեւը կերթայ; եւ նորա մէկ քանի հտպտանքներ կ'անէ; յետոյ հայելին դիմացն անցած՝ իւր նոր կերպարանքին

վերայ նայելով կզուարճանար: Հիւանդը իւր սաստիկ ցաւին չնայելով՝ յանկարծ առանց ուզենալու կսկսի բարձրաձայն ծիծաղիլ: այնպէս որ վզին ուռեցքը կպայթի, եւ քանի մի օրէն բսլորովին կառողջանայ: Իշխանաւորին բժիշկը գովեց նորա նոր վարպետ բժիշկն, իսկ ծառաները շուտ մի տարած պահած բաները բերին տեղերը դրին:

169.

ԴԱՐԲԻՆ.

Նշանաւոր օտարականին մէկը փառաւոր կառքի մէջ նստած փոքր գեղի մի քովէն անցած ժամանակ կառքին երկաթներէն մէկը կկոտրի. գեղին մէջ տուն մի կիջեւանի, որոյ տանուտէրը կասէ իրեն. «Մեր դարբինը շատ լաւ կնորոգէ կառքեր. անկէ զատ ալ լաւ ձիաբոյժ է. ամէն գեղացիք նորա կվազեն հիւանդացած ժամանակները »: Օտարականը դարբինին կերթայ, եւ երբոր կոտորուած երկաթը կնորոգուի եւ տեղը կդրուի, կասէ նորա. «Շատ լաւ նորոգեցիր կառքս. չես կրնար արգեօք իմ՝ ոսկի ժամացոյցս ալ շտկել »: Դարբինը զարմացած աչքերով օտարականին վերայ կնայի, չորս գին գիզուած ժողովուրդն ալ կծիծաղէր ճանապարհորդին վերան զինքը խելագարի տեղ դնելով: Այն ժամանակ օտարականը կը դառնայ կասէ նոցա. «Ես ձեր կարծածին չափ յիմար չեմ: Ամենէն ճարտար դարբնին այնքան դժուարին է ոսկի ժամացոյց նորոգել, որքան ամենէն վարպետ ձիաբոյժին դժուարին է մարդ բժշկել: Խորհուրդ չեմ տար ձեզ ձիաբոյժի երթալ բժշկուելու համար:

163.

ՆԱՐՆՋԵՆԻ.

Տիկին մի փոքրիկ նարնջենի մի կգտնէ ու կտանի իւր պառկելու սենեակը կգնէ . գիշերը յանկարծ սաստիկ անհանգստութիւն կզգայ, շնչառութիւնը կգժուարանայ, գլուխը կծանրանայ ու կարծես թէ սիրտը անցածի պէս կլինի. ելնել կուզէ, բայց վերան ոյժ չէ մնացել. վար կընկնի տախտակի վերայ ու անզգայ կմնայ: Բարեբաղբաբար եղբայրն որ մօտակայ սենեակը պառկել էր, ընկնելուն ձայնը կլսէ, քրոջը սենեակը կմտնէ եւ զինքը մեռելի պէս գետինը պառկած կգտնէ: Մաղկանց կարուկ հօտէն կիմանայ քրոջը հիւանդանալուն պատճառն ինչ եղածը, իսկոյն դռները պատուհանները կբանայ որ սենեկին մէջ օդը փոխուի, եւ կառնու նարնջենին ուրիշ տեղ կտանի: Մէկ քանի անգամ հիւանդին երեսը պաղջուր սրսկելով՝ վերջապէս թմրութենէն կարթնցընէ զինքը, նա ալ կսկսի դարձեալ շունչ առնուլ: Բժիշկն եկաւ իսկոյն, դեղեր տուաւ, եւ քանի մի օրէն հիւանդը կատարեալ առողջութիւն գտաւ: Այս բոլոր դժբաղդութեան պատճառն էր երկու նարնջի ծաղիկ որ նոյն գիշերը բացուել էին. մնացեալ ծաղիկները տակաւին բողբոջ էին միայն:

164.

ՊԱՏՃԱՌ ԵՒ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆ.

Մարդուն մէկն որ իրիկունը ողջ առողջ անկողին մտել պառկել էր, առաւօտը անկողնոյն մէջ մեռած գտնուեցաւ. բոլոր դրացիները չորս դին ժողովեցան ու կջանային իմանալ նորա յանկարծական մահուան պատճառը: Որովհետեւ բռնութեամբ սպանուածի նշան ամենեւին չկար վերան, շատերուն կարծիքն այն էր թէ կաթուածէ մեռած է. «եւ միթէ չգի-

տէք, ասաց աղախնոյն մէկը, թէ ինչ կզատահի մեր տունը: Ուրուական մի կէշնէ գիշերը եւ ամէն սենեակները կքալէ. տեսան ալ անգամ մի նորա վերնայարկը ելածը: Տարակոյս չկայ որ այն չար ոգին խեղդած է մեր տէրը»: Այն տեղ գանուղներէն ումանք ծիծաղեցան աղախնոյն անճոռնի խօսքերուն վերայ, սակայն քանի մի նախապաշարեալ անկիրթ ու տխմար անձինք հաւատացին նորա ասածին, սարսափ պատեց զիրենք, ու կարծես թէ կռնակներէն պաղ ջուր թափեց մէկը: «Այո, այո, կասէին, չար ոգին խեղդեց զինքը», նոյն միջոցին բժիշկը ներս մտաւ, հիւանդը զննեց նայեցաւ թէ արդեօք կարելի չէ ազատել զինքը. բայց տեսնելով որ բանը բանէն անցել է եւ ամէն հնարք անօգուտ է, սկսաւ ուշադրութեամբ սենեակին չորս դին նայիլ որ գուցէ կարողանայ իմանալ նորա յանկարծական մահուանը պատճառը: Մէկէն մեծ կրակարան մի աչքին զարկաւ, մէջն ալ ածուխ, դարձաւ ու հարցուց ծառայից. «Այս պարոնս կրակարանը վառ ածուխով պառկելու սենեակը տարաւ: — Այո, պատասխանեց աղախինը. վերան մէկ բան մի կուզէր հալեցընել: — Ուրեմն այն եղաւ նորա մահուանը պատճառ, պատասխանեց բժիշկը. մոռցել է ածուխն անցընել, եւ ածխային կազը խեղդել է զինքը»:

165.

ՄԵՌԱՍ ԿԱՐՄՈՒԱՍ ԱՂՋԻԿ.

Երեւելի ցեղէ աղջիկ մի կմեռնի ի ծաղիկ հասակի. կառնուն կզնեն զինքը դագաղի մէջ սպիտակ զգեստներ հագցուցած իրեն, աջ ձեռքն ալ թանկագին քարերով ոսկի մառանի դրած. եւ այս ամէն թանկագին բաները, ըստ նորա անմխիթար ծնողաց փափակին, հեար միատեղ կթաղեն: Հետագայ գիշերը

մեռելաթաղը ձեռքը լապտեր առած գերեզմաննոցը կերթայ, գերեզմանը կբանայ, դադաղին վերայէն ծածքը մէկգի կառնու, եւ կուզէր մէջի թանկագին բաները գողանալ. յանկարծ ննջեցեալը ոտք կենէ, եւ աչքերը վերան տնկած՝ մեղմ ձայնով ասացնորա. «Ի՞նչ կուզես»: Գողը սարսափած բոլոր ուժովը վազել կսկսի: Այն ժամանակ աղջիկը, զոր ամէնքը մեռեալ կկարծէին, երբ միայն երկարաատել թմրութիւն եկած էր վերան, դադաղէն կենէ, մեռելաթաղին արտորնօք փախած ժամանակ մոռացած լապտերը կառնու եւ տուն կերթայ: Տեսնելու բան էր ծնողացն առաջին անգամ զգացած վախն երբ աղջիկը սենեակ կմտնէ, եւ յետոյ նոցա ցնծութիւնն՝ երբ կտեսնեն որ իւրեանց աղջիկը յիրաւի կենդանի է:

166.

ԱՂՔԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՇՄՈՒԹԵՆԷ ԼԱՒ Է.

Սայիպ երեւելի պարսիկ գիտնականը շատ տղքատ էր, բայց իմաստնոյ մի վայելած համբերութեամբ՝ իւր անտանելի վիճակին վերայ երբէք չէր գանգատեր. այսու ամենայնիւ անգամ մի հիւանդութենէ յետոյ սրաին ցաւ պատճառեց իւր աղքատութիւնն, երբ հարկագրեցաւ, կօշիկ գնելու փող չունեցածէն, բոպիկ քալել: Սկսաւ խոր մտածմանց մէջ ընկզմիլ ու տրանջալ: ու ելաւ Բիւֆայի մզկիթը գնաց: Մըզկիթին դրան քով խեղանգամ մի տեսաւ որ ամենեւին ոտք չունէր, եւ զոր այլք մէկ տեղէն միւսը կտանէին: Այն ժամանակ աչքերը դէպ ի երկինք վերուց ու կանչեց. «Փառք քեզ, Աստուած, որ ինձ ոտք տուել ես, որովք կարող եմ քալել, թէ եւ բոպիկ են ոտքերս: Ոհ, ի՞նչ ուրախութեամբ այս խեղը կքալէր առանց կօշիկի ալ, եթէ միայն ոտք ունենար»:

167.

ՀԶՕՐՆ ՕԳՈՍՏՈՍ ԵՒ ԴԱՐԻՆ.

Օգոստոս Բ, դուքս Սաքսոնիոյ եւ թագաւոր Լեհաց, երեւելի է իւր կարգէ դուրս ուժին կողմանէ: Անգամ մի ձիով քալած ժամանակ ձիուն պայտը կրնինի որով եւ կհարկադրուի մօտակայ գեղին դարբինին երթալ: Երբ դարբինը պայտը բերաւ եւ ձիուն ոտքին պիտի զարնէր, թագաւորը ուզեց նախ փորձել տեսնել թէ պէտք եղածին չափ ամուր շինուած է: Բռնեց երկու ձեռքովը եւ ստեպղինի մի պէս կոտրեց երկու կոոր արաւ պայտը, յետոյ դարձաւ ասաց դարբինին. «Այս պայտը բանի չգար»: Դարբինը ուրիշ քանի մի հատ ալ բերաւ, բայց թագաւորը զամէնքն ալ ետեւէ ետեւ կոտրեց: Դարբինը փոքրինչ կեցաւ մտածեց, իսկ նորա ընկերներն իրարու երես կնայէին զարմացմամբ: Վերջապէս թագաւորը ձեւացոյց թէ գտաւ բաւական ամուր պայտ մի. ձիուն օտքը պայտ զարնուելէն յետոյ Սգոստոս դարբինին թալեր մի տուաւ. դարբինը զայն ձեռքն առածին պէս, երկու մատերուն մէջ տրորեց ծռեց ու ասաց թագաւորին. «Վեհափառ տէր, այս թալերս բանի չգար, որովհետեւ մատերուս մէջ կճռուի»: Դու քան ուրիշ մէկ քանի թալերներ տուաւ նորա ետեւէ ետեւ, բայց նա զամէնքն ալ մատերուն մէջ ծռեց: «Ուրեմն ահա քեզ սսկի լուի մի, ասաց վերջապէս դուքսը, յուսամ թէ սա լաւ կլինի»: Դարբինն այնու շնորհակալ եղաւ, իսկ դուքսը շատ ուրախացաւ իրեն հաւասար ուժեղ մարդ գտածին վերայ:

Երկու ցուրտեր, երկու եղբորորդիք, բաց դաշտի մի մէջ կվազվառտէին. մէկը կասէ միւսին. «Եղբայր կարմրաքիթ, ինչպէս ժամանակն անցընէինք, ու մարդիկը սառեցընէինք»: Միւսը պատասխան կուտայ. «Եղբայր կապտաքիթ, եթէ մարդիկը պիտի սառեցընեմք, այս անապատ դաշտիս մէջ ինչո՞ւ կքալեմք. ըստ դաշտին երեսը ձիւնը ծածկել է, ճանապարհներն անյայտ եղել են, անցնող դարձող չկայ: Աւելի լաւ չէ վազեմք երթամք գէպի հիւսիս. այն տեղ թէեւ տեղը շատ ընդարձակ չէ, սակայն շատ աւելի զուարճութիւն կունենամք. հարկու ճանապարհի վերայ մէկուն կհանդիպիմք»:

Ասածներուն պէս ալ արին. վազեցին գնացին երկու ցուրտերը գէպի հիւսիս, Ասդին անդին վազվառտած ժամանակներն յանկարծ մէկ կողմանէ զանգակի ձայն կլսեն, իսկ միւս կողմանէ բոժոժի ձայն. զանգակով գնացողն աղա է, իսկ բոժոժով գնացողը գեղջուկ մի: Երկու ցուրտերն կսկսին խորհուրդ անել մէջերը թէ ո՞վ որուն ետեւէն երթայ: Կապտաքիթ ցուրտը, իբր աւելի փոքր, կենէ ու կասէ. «Ինձ աւելի լաւ է գեղացիին ետեւէն երթալ, աւելի շուտ կըսնեմ գինքը. ծերուկը հազիւ թէ կէս մէջքէն մուշտակ ունի, գլխարկը ծակ ծակ է, ոտքն ալ արեւիէն զատ բան չունի: Տես փայտ կոտրելու կերթայ: Իսկ դու, եղբայր, իբրեւ ինձնէ աւելի ուժով, վաղէ աղային ետեւէն: Նայէ մէկ մի, արջի մորթէ մուշտակ է կռնակը, գլխարկն աղուխտենիէ, ոտքի ամաններն ալ գայլի մորթէ: Ես ինչպէս կարենամ նորոշողթահարել»: Կարմրաքիթ ցուրտը կխնտայ միայն ու կասէ. «Եղբայր, դու գեռ երիտասարդ ես. բայց

թող առածիդ պէս լինի, վազէ գնա գեղացւոյն ետեւէն, ես ալ աղային ետեւէն երթամ: Իրիկուան դէմ երբ իրարու հանգիպիմք կիմանամք թէ որս գործը թեթեւ էր, որունը դժուարին: Բարով կեցիր: — Բարով երթաս: Սուլեցին, շշնչեցին, ելան գնացին:

Արեւը մարը մտածին պէս ելան դարձեալ գաշտին մէջ, եւ իրարու հարցուցին թէ՛ ինչպէս, գործերն յաջող գնացին թէ ոչ. «կարծեմ, կասէ փոքրագոյնը, թէ մեծ դժուարութիւն քաշեցիր աղային հետ, եւ մէկ բան չշահեցար. ինչպէս կարելի էր նորա չարիք հասցընել»: Անգրանիկը ծիծաղեցաւ մտքէն ու ասաց. «է՛հ, եղբայր կապտաքիթ, գեռ պատանի ես եւ տխմար, ես նորա այնպէս խազի բերի որ մէկ ժամ ալ կրակին քով որ կենայ, պիտի չկարենայ տաքնուլ: — Ի՛նչպէս. հապա մուշտակը, գլխարկը, կոշիկները: . . . » — Օգուտ չարին. մտայ ես նորա մուշտակին մէջ ալ, գլխարկին մէջ ալ, կոշիկներուն մէջ ալ, եւ իսկոյն սկսայ գողացընել զինքը. իսկ նա կսեղմուի, կփաթթուի ու կասէ ինքն իրեն. արի ձեռքերս ոտքերս ամհնելին չշարժեմ. թերեւս այնպէսով ցուրտէն չնուածուիմ: Բայց օ. գուտ չունեցաւ. այն ինձ աւելի ձեռնտու էր. իսկոյն բռնեցի զինքն, եւ կիտամեա իջուցի կառքէն քաղաքն որ հասաւ: Հապա գու ինչ արիւր գեղացիովդ. — է՛հ, եղբայր կարմրաքիթ, գու ինձ հետ շատ գէշ կատակ արիւր ու ժամանակին ինձ խելք չսովորեցուցիր: Միտքս դրած էի գեղացին մրսեցընել, եւ վերջն այն եղաւ որ նա իմ կողքս կոտրեց»: — Այն ինչպէս բան է: — Ահա ինչ պատահեցաւ.

Գեղացին, ինչպէս որ տեսար, կերթար փայտ կտարելու. ճանապարհին սկսել էի ետեւէն ընկնիլ, բայց չէր թողուէր. այլ գեռ կհայհոյէր ալ՝ այսպէս եւ այնպէս ցուրտ ասելով, որով ինձ աւելի գէշ եղաւ. սկսայ աւելի ուժով կամաւել զինքն ու խայթել: Բայց

այն զուարճութիւնն ինձ համար երկար չտեսցի. հասաւ ուզեցած տեղը, բալխիրէն վար իջաւ ու կացինը ձեռք առաւ. ես մտքէս կանցրնէի թէ այն տեղ կջախջախեմ զինքը: Մտայ նորա կէս մուշտակին մէջ ու արի մէկ մի կծեմ զինքն ասի: Իսկ նա կզարնէ կացինով փայտին ու չորս դին տաշեղներ կթուցրնէ. այնպէս տաքցաւ որ քրանիլ սկսաւ, եւ ինձ անկարելի եղաւ մուշտակին տակը մնալ. վերջերը մարմնոյն մէջէն ծուխի պէս գոլորշի ալ ելաւ, եւ ես խկոյն հեռացայ քովէն: Կեցեր կմտածեմ թէ ինչ անեմ, սակայն գեղացին նոյն միջոցին կաշխատի ու կաշխատի. ոչ թէ միայն ամենեւին չմրսեցաւ նա, այլ ընդհակառակն սաստիկ տաքցաւ, եւ կնայիմ՝ ինչ տեսնեմ ազէկ. վերայի կէս մուշտակն ալ կհանէ: Տարակոյս չկայ որ իսկզբան շատ ուրախացայ. կեցիր, ասի ես այժմ կցուցանեմ՝ քեզ: Մուշտակը քրտինքէն ջուր կտրած էր. մտայ մէջն ու ամէն կողմն այնպէս սառեցուցի որ փայտ կտրեցաւ: Այժմ հագիր ու տեսնեմ զքեզ ասի: Երբոր գեղացին գործն աւարտեց ու մուշտակին քով գնաց, սիրտս խաղ ելաւ ուրախութենէս. ահա ինձ զուարճութիւն մտածեցի:

Այն որ տեսաւ գեղացին՝ դարձեալ սկսաւ հայհոյանքներն ինձ գէմ, Հայհոյէ, կասէի մտքէս, հայհոյէ. սակայն այնու դու չես կարող զիս աշխարհիս երեսէն վերցրնել: Բայց նա հայհոյանքով միայն գոհ չեղաւ. հաստ փայտի կտոր մի ձեռքն առաւ, ու սկսաւ մուշտակին զարնել բոլոր ուժովն, ու զիս հայհոյելէն չէր դադարեր: Ուզեցի ելնել փախչիլ, բայց մուշտակին բուրգին մէջ շատ փաթթուածէս՝ իսկոյն դուրս ելնել չկարողացայ. նոյն միջոցին նա կզարնէր ու կզարնէր: Հագիւ թէ դուրս ելայ, մըռքէս կարծէի թէ կողերս տեղը չմնացին, ու մինչեւ ցայժմ կուշտս կցաւիս.

Ե. ԿԵՆԴԱՆՈՒՔ, ԲՈՅՄՔ ԵՒ ՀԱՆՔ.

169.

ՏԱՔԱՐԻՒՆ ԵՒ ՊԱՂՔՐԻՒՆ ԿԵՆԴԱՆՈՒՔ.

Ամէն կենդանի արիւն ունի, միայն թէ ոմանցը կարմիր է, եւ այլոց՝ սպիտակ կամ դեղնագոյն: Գիտես որ մարդոց, շորքոտանեաց, թռչնոց եւ ձուկերու արիւնը կարմիր է: Բայց առ բզէզ մի, թիթեանիկ մի կամ ո՞ր եւ իցէ որդ մի, կորէ զայն, ու կըտեսնես որ մէջէն սպիտակ կամ դեղնագոյն հիւթ մի կլազէ. այն հիւթը նորա արիւնն է: Կարմիր արիւնը մէկ քանի կենդանեաց մէջ տաք է, այլոց մէջ պաղ: Մարդուս, ընտանի կենդանեաց, գազաններու եւ թռչնոց արիւնը տաք է. իսկ գորտերու, ձուկերու արիւնը թէեւ կարմիր է՝ սակայն պաղ է. սպիտակ արիւնը միշտ պաղ կլինի: Տաքարիւն կենդանիք կարող են ցուրտի ալ դիմանալ. միայն թէ ոմանք երկար ժամանակ կտանին ցուրտի, իսկ այլք՝ քիչ ժամանակ: Գիտես որ ձմեռը մեր երկիրները չգտնուիր ոչ ծիծառն, ոչ ստիակ, ոչ կռունկ եւ ոչ արագիլ. բոլոր այս թռչուններս ցուրտին չեն դիմանար, եւ ձմեռուան սկիզբները կթռչին կերթան այնպիսի երկիրներ ուր ցուրտը սաստիկ չէ: Կան նաեւ այնպիսի թռչունք որոց համար մեր երկիրներուն ցուրտն ալ բան չէ. այսպէս են ագռաւը, ճնճղուկը, կաքաւը, վայրի բադերն, եւ այլն:

Այն կենդանիք որոց արիւնը կարմիր բայց պաղ է, ցուրտի չեն գիմանար, ինչպէս օձերն ու գորտերը : Այս տեսակ կենդանիները ձմեռը կմանեն դետնին մէջ քարի մի տակ կամ ծակ մի ու այն տեղ կթմրին կմանն. եւ երբոր դարնան տաքութիւնները կսկսին, նոքա ալ դարձեալ կկենդանանան : Զուկը թէեւ ձըմեռն ալ կապրի՝ սակայն ջուրի մէջ. եւ ջուրի մէջ սառոյցի տակ միշտ տաք է՝ թէպէտ քիչ : Զուկը թէջրէն հանես ցուրտ ժամանակ, իսկոյն կսառի ու կըսատկի : Սպիտակ արիւն ունեցող կենդանիք գրեթէ ամէնքը կմեռնին ձմեռը : Մեղուները ձմեռը կանցընեն, բայց այն ժամանակ միայն՝ երբ փեթակի մէջ դրուած լինին ու լաւ ծածկուած՝ որ տաք լինի մէջը. եթէ փեթակին մէջ ցուրտ թափանցէ, բոլոր մեղուները կսառնին : Մնացեալ սպիտակ ու պաղ արիւն ունեցող կենդանեաց մեծագոյն մասը, ինչպէս ճանճը, թիթեռնիկը, մօծակը, պիծակը, ձմեռը կմեռնին : Հասկա յաջորդ տարին ուր տեղէն դարձեալ կշատնան : Այս փոքրիկ արարածներէն շատերը մեռնելէն առաջ յարմար տեղ մի կիթերը կդնեն՝ քարի տակ, ծառոց արմատին քով, կամ դետնի մէջ մէկ տեղ մի. եւ դարսւնը այն ձուերէն նոր կենդանիք կյառնեն :

170.

ՏՂԱՅՔ ԵՒ ՇՈՒՆ.

Քանի մի տղայք դպրոցէն ելնելներէն յետոյ տուն դարձած ժամանակները ճանապարհին կզուարճանային, կխաղային, քարեր կնետէին ու գաւազաններով կրթութիւններ կանէին : Նոյն միջոցին քովերէն շուն մի անցաւ. իսկոյն չորասիրտ տղայքն ետեւէն ընկան եւ քարերով ու փայտերով մինչեւ դաշտերն հալածեցին զնա : Երբ քար մի շան կպչելով՝ ոտքը կամ ուրիշ տեղը կցաւ ցընէր, նոքա կծիծաղէին. իսկ խեղճ շունն ինքզինքն ամենեւին չէր պաշտպաներ :

Բայց յանկարծ տեսարանը փոխուեցաւ. անտառին մեջէն գայլ մի կեղնէ տղայոց վերայ կվազէ. նոքա մեծ սարսափի մէջ ընկած փախչող փախչողի կըլինին: Գայլը ետեւներէն կընկնի, եւ արդէն գրեթէ քովերը հասել էր. շունը կլսէ տղայոց աղաղակը, կըվազէ գայլին վերայ կյարձակի, եւ կռիւը կսկսի երկու կենդանեաց մէջ. Շունը զգայլը գետին կձգէ եւ կխեղդէ զնա. բայց եւ արիասիրտ շունը վիրաւորուած է, եւ վէրքէն արիւնը կվազէ: Այն ժամանակ տղայքը շունին կմօտենան, եւ պաղ ջրով վէրքը կըլուանան ու կմաքրեն: Ո՛րքան ամօթ այն տղայոց. նոքա շունը ծեծեցին, որ նոցա մէկ գէշութիւն արած չէր, իսկ շունն՝ անբան անասուն լինելով՝ եւ նոցանէ անիրաւ տեղ զրկանք քաշած լինելով՝ զնոսա մահուանէ ազատեց:

171.

ՊԱՏՈՒԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆՏԱՆԻ ԿԵՆԴԱՆԵԱՑ.

Կովը, ձին եւ ոչխարը արօտի մի մէջ կարածէին. մէջերը վէճ բացուեցաւ թէ ո՞վ իւր տիրոջն աւելի օգուտ կըբերէ: Կովը ելաւ ասաց. «Ես նորա համեղ կաթ կուտամ, պանիր եւ կարագ: — Ես ալ, պատասխանեց ձին, նորա համար ծանր բեռներ կկրեմ, եւ դաշտի մէջ կաշխատիմ: — Իսկ ես, ասաց, անդիէն ոչխարը, նորա սիրոյն համար ցուրտի կհամբերեմ, վերայի բուրդս նորա տալով որ իրեն զգեստ շինէ», նոյն միջոցին շունը մօտեցաւ նոցա. միւս կենդանիները արհամարհանօք վերան նայեցան, իբր ամենէն անպիտան կենդանիի վերայ: Փոքր ինչ յետոյ տէրն ալ եկաւ, ու անուշ ձայնով շունը իրեն կանչեց, վերան նայեցաւ ու սկսաւ հետը խաղալ: Միւս կենդանիքն այս որ տեսան սկսան տրտնջել. վերջապէս ձին չգիմացաւ ու ելաւ ասաց. «Դու, տէր, կզրկես

զմեղ. մեք շատ աւելի արժանի եմք քոյ սիրոյդ քան թէ այս մեր անօգուտ ընկերը »: Տէրն աւելի ալ անոյշ նայուածքով շունին վերայ աչքերը դարձուց ու ասաց. « Դուք ամէնքդ ալ օգտակար էք ինձ, ամէնքդ ալ լաւ կճառայէք ինձ, անոր համար ալ կգովեմ ու կսիրեմ զձեզ. բայց այս շունս իմ միակ սիրական զաւակս մահուանէ ազատեց, զինքը ջրէն հանեց: Ի՞նչպէս կարող եմ ես նորա այս մեծ ծառայութիւնը մոռանալ »:

172.

ՇՆԻԿ.

Կատարինե անունով աղջիկն օր մի գետեզերքը քալելու ելած էր. այն տեղ տեսաւ որ քանի մի չարասիրտ տղայք փոքր շուն մի բերել կուզէն խեղդել. գթացաւ աղջիկը շնիկին վերան, գնեց զայն ու տարաւ տուն: Շնիկը սակաւ ժամանակի մէջ այնքան վարժեցաւ իւր տիրուհւոյն որ երբէք նորանէ չէր բաժանուեր: Երեկոյ մի երբ աղջիկը պառկելու վերայ էր, շնիկն յանկարծ հաջել կսկսի. Կատարինէ ճրագը կառնու, եւ անկողնոյն տակ սարսափելի կերպարանքով մարդ մի կտեսնէ, որ գող մի էր: Կատարինէ օգնութիւն կկանչէ, մարդիկ կվազեն կըռնեն գողն, որ կխոստովանի թէ միտքն էր աղջիկը մեռցընել եւ տունը կողոպտել: Կատարինէ փառք կուտայ Աստուծոյ որ այսպիսի անակնկալ կերպով մահուանէ ազատեցաւ, եւ կասէ. « Որո՞ւ մտքէն կանցնէր թէ այս շնիկս, զոր մահուանէ ազատեցի, օր մի եւ նա զիս այսպիսի մօտալուտ վտանգէ պիտի փրկէր »:

173.

ՎԻՊՊԻՆԿՊՈՆ.

Լոնտոնի մէջ վաճառական մի իւր տունն առաւ խեղճ աղքատ որբ տղայ մի որոյ հայրն ու մայրը նոր մեռել էին : Տղայն, որոյ անունն էր Ռիչարտ Վիքրիկերոն, դեռ փոքր լինելով՝ զինքը գործի չգրին ի սկզբան . բայց նա ինքն իրեն գործ գտաւ : Սկսաւ գետինն ընկած կամ ձգուած գնդասեղներն ու դերձանի կտորները ժողովել, որով վաճառականները սովորաբար ապրանքները կկապեն . երբոր քսանէն աւելի գնտասեղ եւ բաւական մեծ կծիկ մի դերձան ժողովեց, առաւ տիրոջը տարաւ : Շատ հաւանեցաւ վաճառականը նորա այս տեսակ վարմունքին . այս տղան, կասէր մաքէն, ժամանակաւ հաւատարիմ ու գործունեայ անտես կարող է լինել : Եւ այն օրէն սկսաւ վերան աւելի հոգ եւ սէր ցուցանել : Անգամ մի կատուին մէկը ձագբերել էր . տան մարդոց մէկը կառնու ձագերն ու կտանի գետը ձգելու . տղայն խնդրեց առաւ այն ձագերէն մէկն որ իւր քով պահէ մեծցընէ . կատարեցին խնդիրքն, եւ ժամանակ անցնելէն յետոյ ձագը մեծ ու գեղեցիկ կատու դարձաւ :

Քանի մի ամսէն վաճառականը ապրանքով լեցուն մեծ նաւ մի կյուղարկէր հեռաւոր երկիրներ . երբոր գնաց տեսնելու թէ ամէն բան իրեն պատուիրածին պէս տեղաւորած է, տղայն ալ ետեւէն գնացել էր՝ կատուն գիրկը բռնած : «Ռիչարտ, աօաց իրեն վաճառականը, չունիս դու ալ բան մի ծովէն անդին ծախելու յուղարկել : — Ա՛հ, պարոն, պատասխանեց տղայն, գիտես որ աղքատ եմ, եւ աշխարհիս վերայ այս կատուէս զատ ուրիշ հարստութիւն չունիմ : — Ուրեմն կատուն յուղարկէ, կրկնեց վաճառականը :

Ռիչարտ վաճառականին ետեւէն նաւ գնաց, թողուց կատուն այն սեղ, եւ նաւով գնացողները խնդրեց որ ծախեն զայն: Նաւը ճանապարհ ելաւ: Քանի մի ամսէն նաւը կղզի մի հաստաւ, որ մինչեւ այն ժամանակ անծանօթ էր: Նաւավարները ծովեզերքն որ ելան, լսեցին որ այն կղզւոյն վերայ թագաւոր մի կիշխէ:

Թագաւորը լսածին պէս թէ իւր երկիրն օտարականներ եկել են, իսկոյն պատուիրեց որ երթան զիրենք իւր պալատը ճաշի հրաւիրեն: Սեղանի վերայ առատ կերակուրներ դրուած էր, բայց գրեթէ մէկ բան կարելի չեղաւ ուտել, պալատին մէջ այնքան բազմաթիւ մկներ կային, եւ այնքան աներես ու համարձակ որ երամովին սեղանի վերայ կարշաւէին, կերակուրները կուտէին, եւ մինչեւ անգամ բազմականաց ձեռքէն պատառները կխլէին: Մէկ հնարք գաած չէին նոցա ձեռքէն ազատելու, թէեւ թագաւորը շատ սկի խոստացել էր այն մարդուն որ կարենայ մկանց ձեռքէն ազատելու զօրաւոր հնարք մի գտնել: Հիւրերն այս որ լսեցին, ասացին թագաւորին որ իրենք հետերը գազան մի բերած են որ բոլոր մուկերը կըջարդէ, եւ իսկոյն կատուն բերել տուին նաւէն: Տեսնելու բան էր ինչպէս կատուն հետզհետէ մուկերը կխնդդէր ու կձգէր. կէս ժամէն մէկ մուկ ալ սիրտ չէր աներ քիթը ծակէն դուրս հանելու: Թագաւորն այնպէս ուրախացաւ վերան, իբր թէ իրեն ուրիշ թագաւորութիւն ալ պարգեւած լինէին. եւ որովհետեւ շատ հարուստ էր, կատուն համար տակառ մի լեցուն ոսկի տուաւ: Այն կերպով Ռիչարտ վերջին աստիճանի հարստացաւ: Երբոր մեծցաւ ու վաճառականութեան գործերը լաւ սովորեցաւ, իրեն առանձին մեծ խանութ մի բացաւ, ու երջանիկ կեանք անցուց:

ԶԱՐԲԱՆԱԼԻ ՇՈՒՆ.

Լոնտոնի մէջ շները մեծ յարգ ունին, եւ այն տեղի բարեկարգարանը, հրդեհ անցընողներն ու ջրկիրները իւրեանց տները շուն կպահեն, իբրեւ իրենց ամենալաւ օգնականներ: Այն շներու մէջ որ միացեալ թագաւորութեան մայրաքաղաքին մէջ երեւելի եղան, հրդեհի շունը Պոպ անշուշտ առաջին կարգիներէն մէկըն է: Որոշ կերպով կարելի չէ ասել թէ Պոպ շանց որ ցեղէն էր, սակայն այսքանս յայտնի է որ նորա արտաքին տեսքը գեղեցիկ էր, եւ գլխաւորապէս նըշանաւոր էր իւր քաջութեամբն ու խելացիութեամբը: Անգամ մը գործարանի մը մէջ հրդեհ կպատահի. երբոր գեռ հրդեհ անցընողները իւրեանց ջրհանները տեղաւորած չէին, Պոպ արգէն բոցավառ սենեակներուն մէջ մտել չորս դին կնայէր կլինառէր թէ տղայ մի կամ ուրիշ արարած մի չկայ որ բոցերուն մէջէն ազատէ հանէ: Պոպ վարժ էր հրդեհի ժամանակ ամէն կենդանի, տղայք, շուն, եւ ընտանի թռչունք, ողջ դուրս հանել կրակներուն մէջէն: Անթիւ անհամար տղայք ու կենդանիք, որ անտարակոյս բոցերու զոհ պիտի լինէին, Պոպին ձեռքով մահուանէ ազատած են: Մէկ հրդեհի ժամանակ, յորում հինգ մարդ այրեցաւ, Պոպ կրակ առած սենեակներու մէջ ուրիշ ազատելու բան չգտնելով բաց ի փոքր շնէ մի, կըռնակէն կրճնէ գինքը առամներովը, եւ թէեւ շնիկը կրցածին չափ անգաղար կխածատէր իւր բարերարը, սակայն Պոպ նորա խածուածքները բանի տեղ չըղնելով՝ աարաւ հանեց գինքը բոցերէն դուրս:

Ս. ԲԵՌՆԱՐԴԻ ՇՆԵՐԸ.

Եւրոպայի մէջ երեւելի մարդասիրական տեղերէն մէկն է Զուիցերիի Ս. Բեռնարդ կոչուած լեռին վերայ շինուած հիւրանոցն, յորում ճանապարհէ մտորուած ուղեւորք եւ խեղճ օտարականք պէտք եղած օգնութիւնը կգտնեն: Այն հիւրանոցին մէջ մեծամեծ շներ կը պահեն որ սովորած են լեռանց նեղ կիրճերը քալել ու ձիւնին տակ մնացած խեղճ ճանապարհորդները փրկուած: Ամէն մէկ շունին վիզը շիշ մի գինի կամ օղի կայ կապուած, որ անով մրսած ու սկարացած ուղեւորը փոքր ինչ տաքնայ եւ ոյժ առնու: Անգամ մի այս շներէս մէկն ըստ սովորութեան լեռներու կիրճերը քալած ժամանակ վեց տարեկան տղու մի կը պատահի, որոյ մայրը ձիւնով լեցուն վիճի մի մէջ ընկել էր, եւ անկարելի եղել էր ազատել զինքն անտի: Խեղճ տղայն ցրտէն փայտ կտրած, քաղցածութենէ թալկացած ճանապարհին վերայ ընկել մնացել էր գրեթէ անզգայ: Շունը քովը կվազէ ու կսկսի նորա թմրած ձեռքերը շնչովը տաքցընել տղայն շին մարդասիրութիւնը տեսնելով հոգի կառնու, ինքնիրեն ոյժ կուտայ ոտք ելնելու, բայց չկըրնար ոտքի վերայ կանգնիլ, եւ շունին կռակին վերայ կընկնի: Շունը հսնդարտ կկենայ, այնպէս կանէ որ տղայն կարողանայ իւր մազերուն բռնուիլ, եւ մեծ զգուշութեամբ տղայն կռակին վերայ հիւրանոց կտանի, ուր սակաւ ժամանակէն բոլորովին ինքնիրեն կուգայ: Այս սրտաշարժ գիպուածիս լուրը ամէն տեղ տարածուեցաւ, եւ Պէռն քաղաքէն երեւելի նկարիչ մը գեղեցիկ պատկեր մի ձեւացուց անով: Իսկ որք տղայն բարեսիրտ մարդիկ առին մեծցուցին:

176.

ԳԱՅԼ.

Գայլը, որ մարդուս կատաղի թշնամի է, կգանուի եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ամերիկայի ամէն կողմերը. բայց այժմ գայլերու թիւը տակասած է մարդոց հետեւողութեամբը: Ուտելիքի կողմանէ գայլն ընարութիւն անել չունի. նոր միտ եթէ չգանէ ուտելու, հինով ալ կբաւականանայ, եւ երբեմն իւր եղբարց ստակած մարմինն ալ կուտէ: Ասիոյ հիւսիսային արեւելակողմը բնակող ազգերը գայլին շատակերութենէն օգուտ կքաղեն, որովհետեւ նորա շատ ուտելէն յետոյ աւելի հեշտ կերպով կբռնեն կստակեցրնեն զինքը: Գայլը որսալու համար որսորդները կառնուն կէտ ձկան մազը կոյորեն գալարածեւ, չուանով կրկապեն, եւ վերան ջուր թափելով կթողուն որ սառի: Երբոր բոլորովին սառոյցով կծածկուի, եւ մազը չկրնար դէպ ի ետ ոլորուելով շտկուիլ, չուանը կրքակեն, մազին վերայ եղ կքսեն եւ կգնեն այն տեղ ուր աւելի յաճախ կուգան գայլերը: Գայլը եղտ մազը անսածին պէս՝ կնստի կուտէ գոյն. բայց նորա տաք ստամոքսին մէջ գալարածեւ շրջանակին վերայի սառոյցը հալելով՝ մազը իւր առաջուան ձեւը կնայի առնուլ, եւ այնպէս ստոտիկ ցաւ կպատճառէ գայլին որ փախչելով ազատիլ չէ կարող: Սակայն գայլը իւր գիշատիչ եւ խորամանկ բնաւորութեամբը հանդերձ սաստիկ երկչտ է, մասնաւորապէս չափազանց ուտելէն յետոյ, եւ ակամայ կռուի կբռնուի արջին հետ եւ նոյն իսկ շան հետ: Ամէն ժամանակ վտանգաւոր տեղերէ կզգուշանայ, փակ դռներէ, կապուած չուանէ եւ ուրիշ սոցա նման բաներէ կվախնայ:

Այժմ գիպուած մի պատմեմք, որ թէպէտ նոր
չէ, սակայն նշանաւոր է, եւ անոր մէջ կանսնէք գայլ
գազանին վախկոտութիւնը: Անգամ մի գիշեր ժա-
մանակ ջութակահարին մէկը տուն կգառնար՝ իւր
երաժշտական գործիքը թեւին տակն առած: Այս
արիասիրտ մարդը երբէք ուրիշ ճանապարհով չէր
գար տուն. այս անգամ ալ այնպիսի անձանօթ ճա-
նապարհ մի բռնելով՝ կմտորի եւ խօր փոսի մի մէջ
կընկնի զոր շինած էին մէջը գայլ որսալու համար:
Արդէն խեղճ երաժիշտը վախի մէջ էր փոսին մէջ
ընկածօվը. բայց սրբան աւելի մեծ եղաւ վախն, երբ
փոսին մէջ կենդանիի պէս բանի մի վերայ ընկաւ,
որ սկսաւ ոռնալ եւ ահաւոր ու բոցավառ աչքերը
երաժշտին վերայ դարձուց: Դժբաղդն իմացաւ նորա
գայլ եղածը. պաշտպանուելու բան չունէր ձեռքը,
եւ սաստիկ վախէն՝ գայլին ճիշդ քովը կեցած սկսաւ
ջութակի վերայ տեսակ տեսակ խաղեր երգել, որ
երբեմն իրեն սրտառու չ կերեւէին, բայց նոյն վայր-
կենին ամենեւին զուարճութիւն չէին ազգէր իւր
սրտին: Բայց կերելի թէ գայլը հաւնել էր այն երա-
ժըշտութեան, որովհետեւ ինքն ալ բարձր ազազակով
սկսաւ երաժշտին ձայն բռնել: Գայլին ոռնալը լսելով՝
նորա ուրիշ ընկերներն ալ եկան ժողովեցան այն տեղ,
եւ իրեն ձայնակից եղան:

Խեղճ երաժշտին վախը ժամէ ժամ կաւելնար.
երբէք այնպէս առանց յոգնելու ջութակ զարկած
չէր. յուսահատ կերպով աչքերը երկինք կվերցընէր
ու անհամբերութեամբ ազատարար առաւօտուն կը-
սպասէր. բայց արեւը տեղէն չէր շարժէր նորա օգ-
նութեան հասնելու, եւ նոյն միջոցին ջութակին լա-
րերէն երեքը մէկէն փրթան, եւ հարկ եղաւ որ մէկ
լարով միայն ջութակ զարնէ: Երաժիշտը մտքէն կան-
ցընէր թէ չորրորդ լարն ալ կարող է փրթիլ, եւ

հարկաւ գայլը նորա ժամանակ չթողուր նոր լարեր գնելու, այլ մեծ ախորժակով կուտէ զինքը: Բայց աստուածային նախախնամութիւնը գթացաւ վերան, որսորդը երաժշտական ձայները լսելով՝ վազեց գնաց նորա օգնութեան հասնելու, եւ զինքը փոսէն դուրս հանելով գայլը մեռուց: Խեղճ երաժիշտը տուն դարձաւ, եւ ուխտ արաւ մէկ մըն ալ անանցանելի ճանապարհներէ չքալել: Բաց յայնմանէ որովհետեւ այն գիշերը ջուրթակը սրտին շատ նեղութիւն տուել էր, առաւ կոտրեց զայն, եւ այնուհետեւ ուրիշ արուեստով իւր ապրուստը կճարէր:

177.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՔ ՄԵՍ ՄՈՒԿԵՐՈՒՅ ՎԵՐԱՅ.

Մեծ մուկերը գրեթէ աշխարհիս ամէն կողմերը կզտնուին. եւ այն տեղերն ուր զիրենք չեն ջարդեր եւ ուր շատ ուտելիք կզտնեն սաստիկ կբազմանան: Այս մուկերուս առանձին յատկութիւնքն ամենայն տեղ մի եւ նոյն են, միայն թէ ցեղերու կողմանէ զանազանութիւններ կան մէջերը: Ի սկզբան եւրոպայի մէջ սեաւ մուկերը շատ էին, բայց յետոյ նոցա տեղը բռնեցին մոխրագոյն մուկերը որ, ըստ անգղիացի կլին մատենագրի մի վկայութեանը, շնդկստտանէն եւրոպա անցած են՝ 1727-ին մեծ երկրաշարժէն յետոյ, Հետագայ գիպուածները մեծ մուկերուն նշանաւոր բնական ազգմանցը զօրաւոր ապացոյցներ են:

Ֆերիմէն անգղիացի քահանայն մէկ իրիկուն մի իւր արտերուն մէջ քալելու որ կելնէ, բազմաթիւն մուկերու կտեսնէ, մէկ տեղէն միւսը գաղթելու ժամանակները: Քահանայն կկանգնի անշարժ կկենայ, եւ ընտր գաղթողներուն գունդը նորա քովէն շատ մօտ

կանցնին: Շատ մեծ կլինի նորա զարմանքն երբ այն բազմութեան մէջ կտեսնէ ծեր եւ կոյր մուկ մի որ ատամներովը բարակ փայտի մի մէկ ծայրէն բռնած էր, իսկ միւս ծայրէն ուրիշ մուկ մի նոյն կերպով բռնած՝ իւր կոյր բարեկամին կառաջնորդէր:

Անգղիոյ մէջ մեծ ողողման մի ժամանակ, երբ Թէյն գետը 1829-ին սաստիկ բարձրացել էր, շատ ժողովուրդ գետեզերքը ժողոված էին. Ջրի վերայ լողացող բազմաթիւ եւ զանազան բաներու հետ ժողովուրդը տեսաւ նաեւ կարապ մի, որոյ ձիւնափայլ փետուրներուն վերայ սեւ բիծ մի կերեւէր: Այն բիծը ողջ մուկ մի էր. կերելի թէ այն մուկը ջրին վերայ լողացող բանի մի կգտնուէր յառաջ. յետոյ կարապը տեսնելով՝ նորա կռնակը կհեծնի ինքզինքն ողողմանէ ազատելու համար: Կարապը ցամաքին քով հասածին պէս մուկը կռնակէն վար կցատքէ ու կփախչի:

Քանի մի տարի յառաջ, կասէ անգղիացի օրագիր Տրատարակող մի, Քէմպրիձի կոմսութեան Իկելտոն գիւղը կընակէի: Որսէն տուն որ կդառնայի, շներուս կերակուր կուտայի փոքրիկ փայտակերտ յարկի մի տակ, յորում կերակուրը երկայն տաշտի մի մէջ դրուած էր, եւ սովորաբար ես ինքս էի այն գործիս հետեւողը: Անգամ մի պատահեցաւ որ կերակուրը դնելէս յետոյ, յարկին մէջ նայեցայ դրան մէկ ծակէն, եւ շատ զարմացայ տեսնելով որ տաշտին մէջ մեծ մուկեր կեցած, անվախ հաց եւ կաթ կուտեն շքերու հետ միասեղ, որ կարծես թէ ամենեւին ուշադրութիւն չէին դարձնէր այն փոքրիկ կենդանեաց վերայ: Ինքս դրի որ այն մուկերը սատկեցնեմ. ուստի երկորդ օրը տաշտն այնպէս դրի որ մէկ հըրացանի հարուածով գետին փռեմ զիրենք: Սովորական ժամուն կերակուրը տաշտին մէջ դրի, եւ շները ներս չթողցուցի, որ մուկերն ելնեն ու սկսին

ուտել. բայց ի զօր: Դիտեցի տեսայ որ տաշտին տա-
կէն շատ անգամ խորագէտ մուկերը գլուխները դուրս
կհանէին՝ անշուշտ չորս դին զննելու համար, բայց
եւ ոչ մէկ մուկ դուրս ելաւ: Կէս ժամի չափ այսպէս
անօգուտ տեղ սպասելէս յետոյ, շները ներս թողցու-
ցի, եւ քանի մի վայրկեանէն տեսայ որ դարձեալ մու-
կերն եղբայրաբար կերակուր կուտեն շներու հետ: Կե-
րեւի թէ տաշտին տեղէն շարժիլն եւ կամ ուրիշ չըն-
չին պատճառ մի այն կենդանիները կասկածանքի մէջ
կձգէր. ինչ եւ իցէ, այսքանս յայտնի էր որ նոքա
հասկացած էին թէ միայն շներուն այն տեղ եղած
ժամանակն ինքեանք ապահով են, եւ որ եւ իցէ վը-
տանգէ երկիւղ չունին:

178.

ԽԼՈՒՐԳ.

Վարդենիկ շատ կօիրէր ծաղիկները. վաղուց էր որ
նա կփափագէր մօրը պարտիզին մէջ կտոր մի տեղ
ունենալ, որ կտրենայ աւելի ծաղիկ սերմանել: Վեր-
ջապէս իւր այս փափագը կատարուեցաւ: Անգամ մի
գարնան սկիզբները մայրը Վարդենիկին հետ պար-
տէզն իջաւ, տարաւ զնա դեռ անմշակ մնացած տեղ
մի եւ ասաց. «Սիրուն աղջիկս, որովհետեւ դու շատ
կօիրես ծաղիկները հոգալ դարմանել, այն պատճա-
ռաւ ահա այս կտոր տեղս քեզ կպարգեւեմ. այս տեղ
կարելի է շատ գեղեցիկ ածու մի շինել. գո՛հ ես: —
Ա՛հ, մայր, հարցանել պէտք է. այնպէս ուրախ եմ,
այնպէս ուրախ եմ որ ուրիշ մէկ բանով չէիր կարող
ինձ այնքան զուարճութիւն պատճառել, եւ չգիտեմ
ինչպէս շնորհակալ լինիմ քեզ »:

Երկրորդ առաւօտը Վարդենիկ իւր երկու եղբարց
օգնութեամբը մաքրեց վերուց իւր տեղին վերայէն
քարերն եւ այլ անպէտ բաներն, չորս դին փոս փո-
րեց, եւ մէջը տեսակ տեսակ ծաղիկներ ցանեց: Սա-
կաւ ժամանակէն արդէն ածուն գոյնզգոյն ծաղիկնե-
րով զարդարուած էր, եւ Վարդենիկ մեծ հոգացողու-
թեամբ կգարմանէր զնոսա: Բայց սրբան մեծ եղաւ
երկիւղն երբ մէկ առաւօտ պարտէզն իջնելով՝ յան-
կարծ տեսաւ որ իւր ածուին վերայ գեղեցիկ ծաղիկ-
ներու քով փորուած հողի գէզ մի կեցած է: Իսկոյն
պարտիզպանին վազեց գնաց որ նոյս միջոցին պար-
տիզին մէջն էր, եւ հարցուց նորա թէ այդ ինչ բան
է: «Այն գէզը, պատասխանեց պարտիզպանը, ան-
պիտան խլուրդին գործն է: Գարշելի կենդանի: Խը-
լուրդները կեննեն պարտէզներն ու անտառները, դաշ-
տերն ու արօտներն, եւ ամենայն տեղ շատ վնաս կը-
հասուցանեն: Հոգ մի աներ, օրիորդ. ես պարտէզդ
կպահպանեմ»:

Երեկոյեան դէմ Վարդենիկ դարձեալ պարտէզն
իջաւ, եւ իւր ածուին մէջ հողի նոր գէզ մի տեսաւ
հիանալի ծաղկանց քով. սրաին մեծ ցաւ եղաւ, եւ
կասէր ինքնիրեն. «Ա՛հ, վերջապէս այն անտանելի
կենդանիները բոլոր ածուս տակն ու վերայ պիտի
բերեն»: Պարտիզպանն իրեն կանչեց եւ նորա չայ
խօստացաւ՝ եթէ իւր պարտէզը խլուրդներուն ձեռ-
քէն ազատէ: Պարտիզպանը խօսք տուաւ ամէն ջանք
ի գործ գնել նորա խնդիրը կատարելու. եւ միայն
այս խօստումն արածին համար, Վարդենիկ հանեց
նորա դրամ տուաւ: Առաւօտուն երբ պարտէզը գը-
նաց, պարտիզպանը ծիծաղերես առջեւն ելաւ ու պատ-
մեց թէ ինչպէս արեւուն ծագելէն յետոյ խլուրդը
բռնելու ետեւէ եղաւ, եւ թէ երբ նա հողը կփորէր՝
թիով դուրս հանեց զնա ու սատկեցուց:

Վարդենիկ կենդանիին վերայ կնայէր. պոչը կարճ էր՝ թեփոտ եւ մազոտ, իսկ աչքերը գլխուն երկու կողմը մէկ մէկ լուսաւոր սիսեռի կնմանէին. մարմնոյն գոյնը թուխ էր: «Սակայն, աւելցուց պարտիզպանը, կգանուին նաեւ սպիտակ եւ մոխրագոյն խլուրդք, եւս եւ սպիտակ ու վերան բիծեր: Նոքա իւրեանց համար կամարակապ հանգիստ սենեակներ կշինեն, զորս շատ ճարտարութեամբ կծածկեն մամուռով, յարգով, տերեւներով, խոտով եւ կակուղ արմատներով:

Երեկոյին արեւու մտնելէն յետոյ ուրիշ խլուրդ մի սկսաւ հողը փորել: Պարտիզպանն իսկոյն վերան վազեց, հանեց գնա գետնէն ու սասկեցուց: Վարդենիկ շատ ուրախացաւ այս բանիս վերայ, եւ ըստ կարողութեանը պարտիզպանին վարձատրութիւն արաւ: Բաւական ժամանակ պարտիզին մէջ խլուրդի հետք չէր տեսնուեր. բայց երկու շաբաթէն նոյն միջոցին որ պարտիզպանը նորատունկ պտղատու ծառերը դարմանելու հետ էր, Վարդենիկ դարձեալ հողի գէգ մի տեսաւ իւր ածուին մէջ: Ասոր վերայ շատ տրամեցաւ աղջիկը, կանչեց պարտիզպանն, եւ ցաւով սրտի պատմեց նորա իւր գլխուն եկած ճախորդութիւնը: Ժպտեցաւ պարտիզպանն ու ասաց. «Չախորդութեան բան չկայ այդ տեղ. դուք, օրիորդ, սրտերդ շատ հանգիստ պահեցէք: — Եւ ինչպէս կարելի է հանգիստ լինիմ, պատասխանեց Վարդենիկ խղճալի ձայնով: — Ի՞նչ բանէ կվախենաք, հարցուց պարտիզպանը: — Այս անպիտան խլուրդները, ասաց աղջիկը, ամէն տեղ կփորեն, ծաղկանց արմատները կկրծեն, եւ սակաւ առ սակաւ բոլոր պարտէզս կապականեն: — Է՛հ, օրիորդ, պատասխանեց պարտիզպանը ժպտելով. ձեր ասածը նոր բաներ են ինձ համար. կտեսնեմ որ իրաւ է եղել այն առածն որ կասէ. թէ շատ ապրիս, շատ կսովրիս: Երեսուն տարի է որ պարտիզպանութիւն կանեմ, եւ փառք Աստուծոյ կենացս մէջ բաւական ծաղ-

կանոցներ դարմանեցի, եւ խլուրդները տակաւին ոչ մէկը չապականեցին: Մի վախենաք, օրիորդ, ձեր ծաղիկներն ամբողջ կմնան: Զուր տեղ շատ զրպարատութիւններ կձգեն խլուրդներու վերայ. յիրաւի նորա երբեմն ծաղկանց եւ բանջարներու արմատները կուտեն, բայց այս բանս շատ սակաւ անգամ կզատաւ: Տի, այսինքն միայն այն ժամանակ որ չեն գտներ ողջ միջատներ եւ որդեր որովք կկերակրուին: Այնու խլուրդներուն տուած օգուտը վնասէն շատ աւելի մեծ է: — Է՛հ, ասաց վարդենիկ, այժմ դու, Մարտիրոս նոր բաներ կասես ինձ: — Կարելի է որ, օրիորդ, իմ ասածներս ձեզ համար նոր են եւ անհաւատալի. սակայն շատ ճշմարիտ է: Եթէ խլուրդները չափազանց բազմաթիւ չլինին, այն ժամանակ նորա թէ պարտէզներու մէջ եւ թէ դաշտերու վերայ շատ օգտակար են: Նորա սաստիկ հակառակ են որդերու եւ այլ ո՛ր եւ իցէ միջատներու որ այնքան վնաս կուտան բուսոց, եւ զնոսա տեսածներուն պէս կուտեն, ահա այս պատճառաւ խլուրդները շատ օգտակար են: Նոցա գետինը փորածներուն պատճառաւ, աւելի դիրին կլինի յետոյ հողը տակն ու վերայ բերել, անձրեւի Զուրը հեշտութեամբ գետնին մէջ կթափանցէ, եւ անոր համար բոլոր ծառերը, բանջարներն ու ծաղիկները պէտք էր շնորհակալ լինէին խլուրդին: Այս եւս իրաւ է որ խլուրդին մէկ կողմը ձգած հողը պարտիդին գեղեցկութիւնը կուրէ: Բայց գժուար չէ այն հողակոշտը շտկել: Ուր տեղ որ խլուրդները չափազանց կբազմանան, պէտք է ետեւներէն ընկնիլ ու զարներէ սատկեցընել զնոսա այն ժամանակ որ կսկսին հողը փորել, այսինքն արեւուն ելած եւ մտած ժամերուն»:

Վարդենիկ մեծ ուշադրութեամբ մտիկ արաւ պարտիզպանին ասածներուն, եւ երբ նա խօսքը վերջացուց, այն ժամանակ աղջիկն ասաց նորա. «Ուրեմն ինչո՞ւ ամէնքը կասեն թէ խլուրդը վնասակար կենդանի է:

այս բանս գեռ նոր այս առաւօտ լսեցի մեր գրացի-
էն, — Այնպէս մէկ մի սովորութիւն դարձած է, պա-
տասխանեց պարտիզպանը. ամէնքը խլուրդներուն
դէմ են. ասոր պատճառն այն է որ ոչ ոք ուշի ուշով
կհետեւի բանին էութիւնն իմանալու: Ամէն բանի
համար մարդիկ այնպէս են. աշխարհս այնպէս ստեղ-
ծուած է: Մարդիկ շատ անգամ կխօսին, բայց եւ
իւրեանք չգիտեն թէ ինչ բանի վերայ է խօսածները:
Ուստի հարկ է զգոյշ լինել, եւ այլոց ասած ամէն
բանին չհաւատալ. այլ ամէն անգամ ուշագրու-
թեամբ քննել թէ ճշմարիտ է ասածները»:

Վարդենիկին սիրտը հանգչեցաւ: Եւ յիրաւի, իւր
ծագիկներն ամենեւին չվնասուեցան խլուրդներէն,
եւ այնուհետեւ առաջուանէ աւելի գթասիրտ դար-
ձաւ նա այն կենդանիներուն:

179.

29. 214.

Անգամ մի թռչունք մեծ պատերազմ ունէին չոր-
քոտանի կենդանեաց հետ. երկար ժամանակ կատա-
րեալ յաղթութիւնն անորոշ մնաց, վասն զի երբեմն
մէկ կողմն, եւ երբեմն միւսը յաղթող կհանդիսանար:
Այն պատերազմին ժամանակ չղջիկանը զգուշու-
թեամբ եւ խոհեմութեամբ շարժեցաւ: Երբ թըռ-
չունները կյաղթէին, սա նոցա հետ միատեղ ուրախ
զուարթ կթռչրտէր, եւ ամէնքը կզարմանային այն
տարօրինակ թռչնոյն վերայ: Իսկ երբ չորքոտանիք
կյաղթէին, այն ժամանակ նա նոցա հետ կմիանար
չորս ոտք ունեցածին համար, եւ ինքզինքը մուկ կե-
րեւցընէր: Վերջապէս երկու պատերազմող կողմերն
երկարատեւ պատերազմներէ ձանձրացած, հաշտու-
թիւն խօսեցան, եւ այն ժամանակ չղջիկանին կեղ-

ծաւորութիւնը դուրս ելաւ . այն ժամանակէն ամէն տեղ կհալածեն զնա . չորքոտանեաց մէջէն կատուն ետեւէն ընկած է , իսկ թռչնոց կողմանէ՝ բուն : Այն պատճառաւ է որ նա լոյսէն կփախչի , եւ միայն մութ գիշերները կթռչի , որ մէկը չտեսնէ զինքը :

180.

ՍԱԳ.

Թորոս՝ օգուն մէջ բարձրերը թռչող վայրի սագերու երամ մի տեսնելով՝ հարցուց հօրը . «Մեր ընտանի սագերը կարող են սոցա պէս թռչիլ :— Ոչ , պատասխանեց հայրը :— Վայրի սագերն ո՛վ կկերակրէ : — Նոքա ինքեանք կգանեն իւրեանց կուր . — Հապա ձմեռը :— Ձմեռն եկածին պէս վայրի սագերը կթռչին կերթան աւելի տաք երկիրներ . եւ դարունը կգառնան կուգան դարձեալ այս կողմերս :— Եւ ինչո՞ւ համար ընտանի սագերը չեն կարող նոցանման թռչիլ , եւ ինչո՞ւ վայրիները ձմեռը կթռչին կերթան աւելի տաք երկիրներ :— Այն պատճառաւ որ ընտանի կենդանիք ըստ մասին կորուսած են իւրեանց աշխոյժն եւ սյժն , եւ նոցա զգացողութիւնը վայրիներուն զգացողութեան չափ ազդու չէ :— Եւ ինչ բանի համար այնպէս է :— Անոր համար որ մարդիկ վերաները հոգ տարած են , եւ թող տուած չեն որ նոքա իւրեանց առանձին կարողութիւնքն ի գործ ածեն : Աստի կհետեւի որ մարդիկ եւս պիտի ջանան իւրեանց պէտք եղած բանն ինքեանք անեն՝ եթէ կարող են : Այն մարդիկն որ այլոց ծառայութեանը վերայ յոյսերը կդնեն , եւ չեն սովորիր ինքեանք անեն այն բանն որ իւրեանց հարկաւոր է եւ կարող են անել , ոչ երբէք զօրաւոր , խելացի եւ ճարպիկ մարդիկ կը գառնան : — Ուրեմն այսուհետեւ պիտի ջանամ ինձ պէտք եղած բանն ես ինքս անեմ . ապա թէ ոչ՝ ինձ եւս նոյն բանը կարող է պատահիլ , ինչ որ ընտանի կենդանեաց պատահած է , որ իւրեանց բնական յատկութիւններէն զրկուած են եւ թռչիլ չեն կարող » :

181.

ԾԻԾԱՌՆ.

«Վեր նայէ, սիրելիս, կատէր անգամ մի հայրն իւր փոքրահասակ որդւոյն, վերը, տան ծածքին տակ մեր սննեակներու պատուհաններուն վերայի թըռչնոց բոյներուն: Կտեոնես, ոմանք դեռ նոր սկսուած են, ոմանք կէս շինուած են, եւ քանի մի հատը բոլորովին աւարտած են, եւ մէկ փոքրիկ բացուածք ունին՝ ուստի թռչունները ներս ու դուրս պիտի թըռչին: Այն ծիծառներու բոյն է որոց տէրերն ահա կտեանես: Ինչպէս առանց յոգնելու ասդիս անդին կթռչին, բերաններուն մէջ կառ ու հող կբերեն, եւ կտուցներովն ու ոտքերովը կծեփեն: Այդ բոյներդ շատ ամուր կերպով շինուած են, եւ ներսի կողմերը փետրիկներ սփռած են, որ փոքրիկներուն կակուղ պառկելու տեղ լինի:

Ծիծառներուն կերածն է ճանճ, մոծակ, եւ այլ միջատներ, իւրեանց բոյնը միշտ ծովեզերեայ եւ գետափնեայ տեղեր կշինեն եւ կամ գեղերու մէջ տներու քով: Մարդիկ նոցա չեն դպչիր, որովհետեւ գիտեն թէ այդ թռչուններդ աւելի օգտակար են քան թէ վնասակար: Տես ինչպէս արագութեամբ օդուն մէջ կթռչին կերթան իւրեանց որսին ետեւէն: Առաւօտներն արշալուսոյն կանուխ կզարթնուն, կճռուողեն ու կճչեն պատուհանին քով, երբ մեք տակաւին անկողնոյ մէջ եմք, եւ բոլոր օրը թեւերը շարժելէն չեն դադրիր, այլ կթռչին կերթան ինքեանց եւ իւրեանց զաւակաց կերակուր փնտռելու: Թէ ճանճ բանեն, իսկոյն բոյները կվազեն, դռնակէն ներս կըմանեն եւ իւրեանց փոքրիկները կկերակրեն:

Աշունն երբ ցուրտ եղանակները կսկսին, ծիծառներուն շատը մէկտեղ կ'ողովին, մեծ երամ մի կկազմեն բարձր շէնքերու ծածքին վերայ, եւ կպատրաստուն ճանապարհ ելնելու դէպ ի աւելի տաք երկիր մի: Իւրեանց թեւերուն ոյժը փորձելու համար օդուն մէջ քանի մի մեծ շրջանակներ կանեն, եւ յետոյ գեղեցիկ ու հանդարտ օր մի ամէնքն ի միասին դէպ ի հարաւ կ'թռչին կերթան:

Կկարծուի թէ ծիծառները ձմեռն Ափրիկէի մէջ տեղերը կանցընեն. եւ գարունն անտի ճանապարհ կելնեն դէպ ի մեր կողմերը: Երբեմն կպատահի որ երբ մեր երկիրներու մէջ տաք եղանակները կանուխ կըսկըսին, ծիծառներէն շատերը կանուխ այս կողմերս կհասնին. եւ երբ եղանակը դարձեալ կցրտի եւ ձիւն կուգայ, այն ժամանակ խեղճերը կերակուր չգանելով եւ կամ ցրտէն կտառկին: Աստի ելած է այն առակն որ կասէ. «Մէկ ծիծառը գարուն չբերեր»: Բայց երբ բազմութիւն ծիծառներու կուգան կհասնին մեր երկիրը, այն ժամանակ կարող եմք վստահ լինել որ ձմեռն անցաւ. եւ ահա ասոր համար է որ ծիծառ տեսածներս ուրախութիւն կպատճառէ մեզ:

182.

ԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ԶՈՒԿ ՈՐՍԱԼԸ.

Թէպէտ գիտէի որ կատուները ձուկ կորսան, բայց երբէք լսած ու տեսած չէի թէ ինչ հնարքով այդ քանդ կանեն նորա: Մայիսի 5-ին 1855 հանդարտութեամբ առուակի մի եղերքը կեցած էի, յորում քանի մի տեսակ ձուկ կորսային: Առուակին միւս կողմն յորում դալար խոտ բուսած էր, մանր ձկներ ձու ձղելու ելած էին եղերքը. յանկարծ կտեսնեմ որ մեծ ու

խայտ կատու մի զգուշութեամբ եւ կամացուկ կմօտենայ, կտողոսկի, եւ կերթայ կպահուի ջրին եզերքըն եղած խոտին մէջ, ինչպէս որ կատուներուն սովորութիւնն է իւրեանց որսը բռնելու համար անել: Ուշագորութեամբ սկսայ վերան նայիլ: Ձկները տակաւին կիթերը ձգելու հետ լինելով՝ խոտին մէջ կնետուէին. կատուն յանկարծ վերաները կընկնի, մէկ ձուկ կբռնէ, եւ բերանն առած կառնու կտանի զայն: Այս բանս ցցուցի պարտիզպանի մի, որ նոյն միջոցին ինձնէ շատ հեռու չէր եւ իւր գործոյն կպարապէր. նա ամենեւին զարմանք չցցուց, այլ ընդհակառակն պատմեց ինձ որ առաւօտները կանուխ երբ դեռ մարգիկ դրսերն ելած չեն, ամենայն օր վեց կամ աւելի կատու այս անասկ որսի կեննեն:

183.

ՕՁԱՁՈՒԿ ԵՒ ՕՁ.

« Ինձ նայէ, օձաձուկին կասէր օձը, ես ինչպէս գեղեցիկ եմ, տեսած ունիս դու երբէք այսպիսի ողորկ եւ գեղանկար կաշի. յիրաւի քոյ կաշիդ եւս ողորկ է, սակայն իմս թէ կակուղ է եւ թէ գեղեցիկ: — Այնպէս է, պատասխանեց օձաձուկը, ես քեզ չափ գեղեցիկ չեմ, այլ միայն ողորկ եմ: Բայց, ասա ինձ ինդրեմ, ինչէն է որ քոյ գեղեցկութիւնդ ամենուն տաղտկալի է, եւ մարդիկ երբ խոտերու մէջ քոյ խայտարդէտ խորխոզ կտեսնեն, կվախենան ու կիախչին: — Կիախչին, հարցուց գեղեցիկ օձը. ինչո՞ւ համար. չգիտեմ ես: — Սակայն ես գիտեմ, պատասխանեց օձաձուկը, եւ մարդիկ եւս գիտեն. դրսի կողմդ փայլուն ու գեղեցիկ է, իսկ ներսդ, թոյն ու մաղձ է միայն »:

184.

02 եի ՏԶԲՈՒԿ.

« Ո՛հ, ես ո՛րքան Թըշուառ ու խեղճ եմ, քուրիկ,
Օձը կասէր տըզրուկին.

Նախանձելի է ինձ վիճակդ երջանիկ :
Ամէն տեսակ պատիւ կուտան քեզ մարդիկ .

Ինձնէ ասես՝ ահով դողով կըսարսին :
Քեզ միշտ սիրով իւրեանց արիւնը կուտան ,
Ինձնէ ամէնքը կփախչին կըվախնան .

Եւ ձեռքերէն Թէ գայ՝ նաեւ կըզարնեն

Ու զիս գետին կըփրռեն :

Եւ սակայն շիտակն ասա ,

Երկուքիս վարմունքն ինչո՞վ է տարբեր.

Երկուքիս ալ գործն է զմարդիկ խայթել :

— Հարկաւ այնպէս է, ատոր խօսք չըկայ ,

Պատասխան կուտայ

Տըզրուկը օձին .

Միայն Թէ մէկ բան ալ միտքդդ բերի՞ր ,

Նըպատակներուս մէջ ամենեւին

Նըմանուծիւն չերեւիր :

Ես երբ մարդիկ կըխածնեմ ,

Նոցա օգուա կըբերեմ .

Իսկ դու՝ խայթելովդդ միայն վընաս

Խեղճ մարդոց կուտաս :

Իմ խածնելովս է որ շատ հիւանդներ

Առողջութիւն են գրտեր .

Սակայն դու՝ ասես ,

Առողջներն անգամ կեանքէ կըզրրկես :

Թէ չես հաւատար իմ ասածներուս ,

Հարցուր մարդոց՝ եթէ կուզես .

Տարակոյս չըկայ պատասխան կառնուս

Թէ տըզրուկն է մեզ

Գեղ զօրաւոր կենսատու ,

Օձը՝ Թոյն ազդու » :

185.

ՄԱՌԻ ԳՈՐՏ.

« Գեորգ, նայէ կանաչ թռչուն մի բռնեցի, ասաց
Հայրը ներս մտնելով եւ ձեռքը թաշկինակ մի բըռ-
նելով չորս ծայրերէն կապած: — Ա՛հ, ցցուր, Հայր,
ասաց Գեորգ, տուր ինձ զայն: — Կեցի՛ր կուտամ.
միայն թէ ամուր բռնէ որ չթռչի»: Բացաւ թաշկի-
նակն եւ զգուշութեամբ տղուն ձեռքը փոքրիկ գորտ
գրաւ: Երկչոտ Գեորգն իսկոյն թողցուց զայն ձեռ-
քէն, եւ սաստիկ աղաղակ մի վերուց: « Ո՛հ, ինչ
գարշելի է»: Նոյն միջոցին գորտը սենեկին մէջ կը-
վազվառէր: Գեորգ այնքան վախցել էր նորանէ որ
ծակէ ծակ կիտախէր: Հայրը նորէն բռնեց գորտն ու
ասաց աղուն. « Յիմար, գորտէ վախնալ կլինի, Բա-
ժակ մի կբերեմ, մէջը փոքրիկ սանդուղ մի կդնեմ,
եւ գորտը մէջը կթողցնեմ. նա մեզ եղանակին փոփո-
խութիւնները կգուշակէ»: Սանդուղը պատրաստեց,
եւ սրտմեց Գեորգին թէ ինչպէս գաշտին մէջ քալած
ժամանակ, լսել է գորտին կոնչիւնն ու գտել է զայն
թուփի մի տերեւներուն վերայ: Յետոյ բաժակ մի
բերաւ, մինչեւ կէսը ջուր լեցուց, եւ սանդուղն ու
գորտը մէջը դնելէն յետոյ, ամանին բերանը լաթով
ամուր կապեց, եւ գրաւ զայն սրտուհանին առջեւ:
« Եկ, Գեորգ, ասաց Հայրը, լաւ նայէ մեր կենդանի
ծանրաչափին: Երբ ջրէն դուրս կելնէ, կնշանակէ
թէ լաւ ու չոր եղանակ պիտի լինի. իսկ երբ ջրին
մէջ կկենայ, անձրեւ կուգայ կամ հողմ կլինի:
Միայն երկու օրը միտնգամ լաթին փոքրիկ ծակէն
նորա քանի մի ծանձ ձգելու է որ ուտէ»: Գեորգ
ուշադրութեամբ գորտին վերայ կնայէր: Կոնակը
գեղեցիկ կանաչ գոյն էր, մարմինն անփետուր, բե-

րանը լայն ու մեծ : Անդադար շունչ կառնուր, եւ խոշոր աչքերը կրանար : Չորս ոտքերը տարածուած էին, երկու առջեւինները չորս չորս իրարմէ զատուած մատեր ունէին, իսկ ետեւինները՝ հինգ հինգ մատ, որ իրարու հետ բարակ մաշկով միացած էին :

186.

ԹՐԹՈՒՐ.

Մէկ առաւօտ Յակոբ տեսաւ բազմութիւն թրթուրներու որ պատուհանին տակ կսողոսկէին : Պարտիզին մէջէն սողալով եկել էին, եւ բարձր պատին վերայէն մինչեւ պատուհանները հասել էին : « Տես, հայր, կանչեց Յակոբ, ինչ հեշտութեամբ կսողան թրթուրները սահուն ապակիի վերայ : Բայց ինչո՞ւ գլուխներն անդադար աջ ու ձախ կերերցընեն. այն բանը կարծեմ նոցա շուտ շուտ յառաջ երթալու արգելք կլինի. այս երկու ապակիներուս վերայէն սողալու համար մէկ ժամէն աւելի պէտք է նոցա » : Հայրը պատուհանին քով դնաց ու թրթուրներու վերայ նայեցաւ : Ինչո՞ւ համար, հարցուց Յակոբ, տեղերէն շարժելէն յառաջ, միշտ գլուխները կերերցընեն. կարծես թէ մեզ երկու կողմն ողջոյն կուտան :— Նոքա քոյ կարծածիդ պէս քաղաքավար չեն. նոցա անդադար գլուխները տատանածները բոլորովին ուրիշ պատճառ ունի, նայէ մէկ մի ապակիին ամուր բռնուած են » :

Յակոբ պատուհանը բացաւ, եւ պէտք եղաւ որ բաւական ոյժ գնէ՝ մինչեւ որ կարողանայ թրթուր մի քաշել առնուլ : « Ո՛հ, այժմ, կանչեց, հասկացայ թէ ինչու կանեն այն խոնարհութիւնը : — Ինչո՞ւ : — Ապակիին ամենայն կողմերը ամենաբարակ թելեր կար-

ձակեն, եւ անոր համար է որ վերան այնքան ամուր կըռնուին: — Շատ ճիշդ է ասածդ. թրթուրները գէպ ի աջ կձուին, եւ իւրեանց թելին ծայրն ամուր կերպով ապակիին կկպցընեն. յետոյ կգառնան կձուին գէպ ի ձախ, եւ մէջտեղը իւրեանց թելը կտարածեն: Այս կերպով կշարունակեն իւրեանց տատանմունքն, եւ ամէն անգամ յետ դարձածներուն՝ սարգի ստայնի նման բարակ նոր թել կպատրաստեն. այնպէսով քանի մի թել ձգելով յառաջ կերթան, այսինքն ոտ. քերովը թելերուն կըռնուին իբր թէ չուանէ սանդուղի վերայ ելնէին: — Ա՛յդ է պատճառն որ այնպէս ամուր բռնուած են: — Այո, եւ այն պատճառաւ է որ կարող են սահուն ապակիի վերայ սողոսկել »:

« Էյ, այս տեղ ինչ գործ ունիք, ասաց Յակոբ՝ միջատներուն դառնալով. պարտիզին մէջ դեռ շատ կերակուր կայ ձեզ, իսկ մեր ունեցած բաներէն եւ ոչ մէկը պիտանի է ձեզ: Սողացէք դարձեալ յետ »: Այս ասելով քաշեց բռնեց թրթուրները ապակիին վերայէն ու վար ձգեց: « Բայց մէջերէն քանի մի հատը, ասաց հայրը, կարող չես վար ձգել: Տես քանի մի թրթուր արգէն վերն առաստաղին վերայ կեցած են: — Հա, կերելի թէ նոքա կտորած ապակիէն ներս մը տած են. այժմ անտարակոյս դուք քաղցած կստակիք, վասն զի ձեզ համար մեծ սենեակն անապատ է. այս տեղ ամենեւին տերեւ չէք գտներ: — Նոքա այսուհետեւ հարկաւորութիւն եւս չունին կերակրոյ. նոքա արգէն բոլոր իւրեանց թրթուրի կենացը համար կուշտ են. այժմ նոցա բոլորովին ուրիշ բան հարկաւոր է »: Յակոբ շատ կցանկար գիտնալ թէ այն ուրիշ հարկաւոր բանն ինչ է. բայց հայրը չկամեցաւ նորա հետաքրքրութիւնը յագեցընել, այլ պատուիրեց նորա որ սպասէ, ասելով թէ ժամանակին նա ինքն ամենայն բան կտեսնէ:

Քանի մի օրէն յետոյ իւրաքանչիւր թրթուր գալարուել ու բոժոժ գարձել էր. Յակոբ երկայն գաւազանով նոցանէ մէկը վար ձգեց. բոժոժն սկիւրի պէս կցոլար. իսկ հիւսուածքին վերան յորում թրթուրը փաթթուած էր, թրթուրին կաշին կեցած էր, Կենդանին զգեստի պէս զայն վերայէն հանել էր, եւ այժմ ուրիշ աւելի կարծր կաշի մի ունէր: Սակայն վերան ո՛չ աչք կնշմարուէր եւ ոչ օտք: Յակոբ կամացուկ մի թրթուրին մարմնոյն կպաւ, եւ կենդանին սկսաւ շարժիլ, քաշուիլ ու գալարուիլ: «Հա, հա, գու տակաւին սոջ ես, կանչեց Յակոբ. եւ սակայն ես միտքս գրած էի թէ արգէն սատկած ես, եւ կարծէի թէ մութ գերեզմանի մէջ պառկած ես: Այժմ այն տեղէն ինչպէս պիտի ելնես: Կեցիր, ես քեզ կօգնեմ»: Ասեղի ծայրով վերայի ծածկոյթը փոքր ինչ վեր առաւ, եւ ինչ տեսնէ. մէջը երկայն ոտքեր եւ թեւեր կային, որ ի սկզբան կշարժէին, բայց քանի մի վայրկենէն կենդանին արգէն մեռած էր: «Ասա ինձ, հայր, բոժոժին մէջինն ինչ է միթէ թրթուր չէ:— Այո, թրթուր էր, պատասխանեց հայրը. նա արգէն իւր կերպարանափոխութիւնն սկսած էր. նախ բոժոժ գարձել էր, եւ յետոյ թիթեռնիկ պիտի լինէր. բայց այժմ դու քոյ հետաքրքրութեամբդ կեանքէ զրկեցիր զնա:— Ուրեմն թիթեռնիկը թրթուրէ կձեւանայ:— Այո, թրթուրներէ բոժոժներ կձեւանան, եւ բոժոժներէն թիթեռնիկներ»:

Մէկ քանի օրէն բոլոր թիթեռնիկները կեղեւներուն մէջէն ելնելով՝ սենեկին մէջ կ'իթռչրտէին. իւրաքանչիւրը չորս թեւ ունէր եւ վեց երկայն օտք: Գլուխներուն վերայ երկերկու եզջիւր կար եւ երկու խոշոր աչքեր. առջեւները խողովակի մի մէջ ամփոփուած փոքրիկ պատիճներ ունէին. միով քանիւ թրթուրէ բոլորովին տարբեր միջատ գարձել էին:

Յակոբ ազատ թողցուց զնոսա, որ իսկոյն սկսան ծաղկէ ծաղիկ թռչիլ, եւ մեղուներու նման, իւրեանց պատիճովը ծաղկանց հիւթը կծծէին - Մէջերէն քանի մի հատը տերեւներու վերայ կկանգնէին, ուր իւրեանց կիթերը կծգէին՝ ինչպէս որ յետոյ ցցուց հայրը Յակոբին: Այն ձուերն ըստ մեծի մասին տերեւներուն ներքին կողմը կգանուէին, որպէս զի թէ թռչունք չկարենան գտնել զայնս, եւ թէ անձրեւն ու արեւու ճառագայթները չկարենան վնասել նոցա. տերեւներու վերայ ամուր կերպով կպած էին, որով չէին կարող վար ընկնիլ: «Այս ձուերէս, ասաց հայրը, վերստին թրթուրներ կգոյանան. բայց ի սկզբան թրթուրները շատ փոքր կլինին, այնպէս որ այդ ձուերէն անգամ փոքր են: Բայց շատ կերակուր ուտելով՝ շուտով կմեծանան, այնպէս որ քանի մի օրէն կաշիները փոքր կուգայ նոցա. այն ժամանակ նորա բարրովին անգործ եւ պարապ կկենան բաւական երկար ժամանակ, յետոյ վերայի կաշին կեւնէ՝ որոյ տակէն արդէն նոր եւ աւելի լայն կաշի բուսած է: Քանի մի անգամ թրթուրներն այս կերպով կաշիները կըփոխեն, մինչեւ որ վերջապէս բոժոժ կգառնան»:

187.

ՏՂԱՅ ԵՒ ՇԵՐԱՄ.

«Ըէ, ինչ գարշելի որդ, կանչեց փոքրահասակ Աննիկն՝ առաջին անգամ շերամ աննելով. Ո՛հ, սրքան շատ են աշխարհիս վերայ այս տեսակ անպիտան որդեր, որ ո՛չ մի բանի օգտակար չլինելէն զատ, միայն վախ ու զգուումն կուտան մեզ, եւ ծառերուն տերեւները կուտեն կփճացընեն: — Մի այնքան բարբանջեր անխելքաբար, պոռոտախօս գու, պատասխանեց շերամը, Գիտես թէ ո՞վ է քեզ գեղեցիկ մտաքսեայ զգեստներ պատրաստողը, զորս հագած ժա-

մանակդ սիրտդ ցնծութեամբ ու հպարտութեամբ կլեցուի, ես եմ միայն», — «Աղջիկս, ասաց հայրն Աննիկին, արտաքին երեւութին վերայ դատաստան մի կտրեր. իւրաքանչիւր էակին արժանաւորութիւնը արտաքին գեղեցկութեանը վերայ չէ, այլ նորա յատկութեանցն եւ բերած օգտին վերայ է: Ամէն բանէն աւելի ջանա այս խօսքս լաւ միտքդ պահես. լաւ չճանաչած կամ չգիտցած բանիդ վերայ երբէք չխօսիս»:

188.

ԲԶԷԶՔ.

Աշնան ցուրտ երեկոյ մի երկու բզէզ մեծ եղեւին ծառի մի գնացին ու այս կերպով գանգատիլ սկսան. «Մեր թշուառ աքսորեալքս անիրաւ տեղ վիշտ նեղութիւն կկրեմք, գթա մեր վերայ, եւ հրաման տուր մեզ ձմեռը քոյ կեղեւիդ տակն անցընել. իւրաքանչիւրս քեզ պատկանեալ վարձը կուտամք»: Եղեւինը վարձք բառը լսածին պէս ահանջին անոյշ եկաւ ու ասաց նոցա. «Լաւ, կարող էք վարձք հատուցանելով իմ վերաս բնակիլ»: Այնպէսով բզէզները ծառոյն կեղեւին մէջ բնակարան շինեցին, 20 բզէզ ծընան ու մեռան. այն 20 բզէզները 200 ծնան ու մեռան. 200-ը 2000 բերին ու մեռան, այն երկու հազարն եւս տասն անգամ նոյն թիւը բազմացուցին:

Այն ժամանակ ծառոյն վերի կտորը սահաւ առ սահաւ սկսաւ զգալ որ մննդարար հիւթը բաւական չգար, եւ գանգատեցաւ աւելի վար եղած ճիւղերուն: Նոքա պատասխան տուին թէ ծառին մէջ բնակող բզէզներն են որ թէ նորա եւ թէ իւրեանց մնունդը կծծեն կառնուն: Ծառը տեսաւ որ կեանքը վտանգի մէջ է, մրրիկն իրեն օգնութեան կանչեց, որ եկաւ ու սկսաւ այնքան սաստիկ շարժել ու երերցընել

ծառն որ մէկ քանի արմատները տեղերէն ելան : Իսկ բղէզները իւրեանց ծակերուն մէջէն կ՛ծիծաղէին միայն : Ծառն այնպէս սաստիկ ցուրտի մէջ փաթթուեցաւ որ մինչեւ անգամ կեղեւին մէկ մասը ճեղքուեցաւ ու պատառեցաւ . իսկ բղէզները դարձեալ կ՛ծիծաղէին , եւ կրծելով ծակեցին ծառն ու աւելի ներսերը մտան : Այն ժամանակ խեղճ ծառը երկնքէն ու երկրէս օգնութիւն կհայցէր՝ իւր արիւնհարբու ոստիներուն դէմ . բայց մէկ տեղէ օգնականութիւն չգտաւ ու մեռաւ : Բղէզները դեռ երկար ժամանակ նորա սրտովը կերակրուեցան , եւ հուսկ յետոյ ելան ուրիշ ծառի վերայ գնացին :

189.

ՄՐՋԻՆՆԲ.

Միջատներու մէջ մրջիւններու նման խեւացի կենդանի գտնել դժուարին է : Հռչակաւորն Յրանքին հետեւեալ գիպուածը կպատմէ վերաները : Պահարանին մէջ մեղրով լեցուն աման մի ունէր , յորում բազմութիւն մրջիւններու հաւաքուել էին . ամէն մարդ գիտէ որ մրջիւնն ամենայն քաղցրահամ բանի կկաշի : Յրանքին կհեռացընէ զնոսա անտի , ամանին բերանը կ՛ծածկէ չուանով կկապէ , եւ առատադէն գամի մի կկախէ : Պատահամբ մրջիւնին մէկն ամանին մէջ մնացել է եղել . կշտանալու չափ ուտելէն յետոյ մեծ դժուարութեամբ ամանին մէջէն դուրս կելնէ : Իսկզբան բաւական ժամանակ ամանին դրսի կողմը կվազվառէ , ամէն կողմէն ճանապարհ կիմնուէ , բայց չգտներ . հուսկ յետոյ կգանէ իւր ուղիղ ճանապարհը , չուանին վերայէն առատադըր կելնէ , եւ անտի պատին վերայէն վար կիջնէ : Կէս

ժամ դեռ անցած չէր վերան, Ծրանքին կնայի
ինչ տեսնէ. մըջիւններու գունդ մի պատէն վեր կե-
նեն, եւ ուզղակի դէպ ի մեղրով ամանը կերթան:
Սակաւ ժամանակէն մըջիւնք մէջը կվխտային. ո-
մանք վեր կենէին, այլք չուանին վերայէն կիջ-
նէին, եւ այս երթեւեկութիւնս այն ժամանակ միայն
կդադարի, երբ ամանին մէջ մեղրի հետքն անգամ
չմնար:

190.

ՍԱՐԳ.

Շատ մարդիկ, եւ մասնաւորապէս տղայք, սարգէ
կվախնան. սակայն սարգը ըտրորովին անվնաս, օգ-
տակար եւ նշանաւոր կենդանի է: Մեք երկու աչք
ունիմք. իսկ սարգերն քնչպէս կկարծես, քանի աչք
ունին: Նոքա ութ աչք ունին: «Հա, հա, պիտի ա-
սես, անոր համար է որ նոքա իսկոյն կտեսնեն երբ
ճանճն ոտայնին կմօտենայ»: Ոչ, ութ աչք ունեցա-
ծէն չէ. վասն զի ճանճն, ըստ բնագիտաց, հարիւ-
րաւոր աչքեր ունի, եւ այնու հանգերձ դարձեալ
շատ անգամ թռչելու ժամանակ ոտայնի մէջ կընկնի,
եւ չտեսներ իւր սիւերիմ թշնամին սարգն որ մէջը
կեցած է: Աստի ինչ կհետեւի. այս կհետեւի թէ ոչ
միայն աչք պէտք է ունենալ, այլ եւ զգուշաւորու-
թիւն եւ խելացիութիւն՝ եթէ կուզեմք դժբաղդու-
թեան մէջ չընկնիլ, երբէք դիտած ես թէ որքան
բարակ է սարգին անկիւնէ անկիւն ձգած թելը:
Բնագէտները կվկայեն թէ այն թելերուն իւրաքան-
չիւրը, որ հազիւ թէ աչքով կնշմարուին, վեց հազար
ամենաբարակ թելերէ բաղկացեալ է, Կհաւատանս ա-
սածիս:

Այս բանս բնագէտք հետագայ կերպով կհաշուեն. սարգը իւր մարմնոյն մէջ վեց փոքրիկ մսան ունի, յորոց՝ ոստայնը շինած ժամանակ, թելեր կարձակէ. իւրաքանչիւր մսան մինչեւ հազար ծակեր ունի: Ապա ուրեմն, եթէ սարդն ոստայն շինելու ժամանակ մսանին իւրաքանչիւր փոքրիկ ծակերէն մէկ մէկ թել արձակէ, ամէն մէկ մսանէն հարկաւ հազար թել կգոյանայ. վեց մսանէն արձակած թելերուն գումարը կլինի վեց հազար: Չարմանալի բան չէ այս: Այս ամէն բան լու է, կասես, միայն եթէ սարգը թու. նաւոր չլինէր: Այդ խօսքդ իրաւ չէ. մինչեւ ցայժմ դեռ սարգէ թունաւորուած մարդ անսնուած չէ:

191.

ԾԱՌԵՐՈՒ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԳՈՒԹՅՈՒՆԸ.

Երբ ծառերն անտառին մէջ լերանց վերայէն վար կնային աշխարհիս հիանալի տեսարանին վերայ, ճանապարհորդելու ցանկութիւն մի կուգայ վերաները, բայց տարակոյս չկայ որ նոքա իւրեանց այն փափաքը լեցընելու կարողութիւն չունին: Սակայն հարկաւորութիւն եւս չունին տեղէ տեղ փոխադրուելու. որովհետեւ անտառին մէջ այնպիսի բարեսիրտ բարեկամ մի ունին որ իւր հետ կառնու ուղեւորութիւն անել կուտայ շատ տեղեր՝ առանց ամենեւին հատուցումն պահանջելու: Գիտնս ով է այն բարեկամը: Երկրիս խորերը կբնակի նա հանդարտութեամբ. եւ ամպն ի ծածուկ նորա սնունդ կյուզարկէ: Դեռ մարդու աչք թափանցած չէ նորա անդընդախոր բնակարանը: Բայց հազիւ թէ փոքր ինչ կրկազդուրուի, իսկոյն իւր բնակարանէն լերանց գազաթները կելնէ. բերկրալիբ հայեցաւած մի կդարձընէ չորս կողմը, եւ կերեւի թէ շատ զուարճալի է իրեն

ղովարար օդ ծծելն, վասն զի իսկոյն իւր տեղէն կը-
շարժի, արագութեամբ լեռնէն վար կիջնէ, ձայներ
հանելով քարերու եւ ժայռերու վերայէն կցատքէ,
դաշտերու եւ հովիտներու մէջէն անմռունչ կանցնի
կերթայ, եւ առանց ամենեւին հանգստանալու ան-
ծանօթ աշխարհներ կհասնի:

Միայն ձմեռուան սաստիկ ցուրտերուն նա տուն
կկենայ, իւր անկողնոյն մէջ պաղած կպառկի, եւ
կամ ապառաժի մի վերայ կնստի, եւ մէկը կարող
չէ զնա քնէն արթնցընել, Բայց ձիւնին հալածին
պէս, գարուն կուգայ, տորդիկնիրն եւ սարեկները
իւրեանց բոյները կգառնան, եւ ծառերուն բարե-
կամը կասէ ինքնիրեն. «ժամանակն է որ ես եւս ու-
ղեւորութիւնս սկսիմ»: Եւ գարձեալ լեռանց մէջէն
ձայներ հանելով դուրս կելնէ, եւ այնքան ուժեղ է
որ հեար միատեղ քարեր եւս կքաշքըշէ: Այժմ իւր
առաջուան ճանապարհն իրեն նեղ կերելի, եւ գե-
ղացւոյն դաշտին մէջէն կանցնի՝ առանց պատժուելէ
վախնալու. նաեւ ծառերու եւս հրաւէր կուտայ ասե-
լով. «Կբարեհաճիք ինձ հետ գալ. այժմ ես այնքան
զօրաւոր եմ որ կարող եմ նաեւ զձեզ տանիլ ճա-
նապարհորդութեանս ժամանակ»:

Հինաւորց եղելիններն ու նոճիններն այս լսելով
կսարսին. իսկ նոքա որ ուղեւորելու ցանկութիւն կե-
րեցընեն, փայտահարն արմատէն կկտրէ կհանէ ըզ-
նոսս, եւ ուղեւորին կոնակը կգնէ, որ կառնու կտանի
զիրենք այլ եւ այլ կողմեր, եւ երբեմն նաեւ մինչեւ
ծով, նոցանէ եւ ոչ մէկը տակաւին տուն դարձած
չունի:

Գիտես այժմ թէ ո՞վ է այն ճանապարհորդն, եւ
թէ ինչպէս եւ ինչո՞ւ նորա հետ կուղեւորեն եղե-
ւինք եւ շո՞ճք:

193.

ՈՐԹ ԵՒ ՊՏՂԱՏՈՒ ԾԱՌԵՐ.

«Նայեցէք, նայեցէք մեր նոր դրացիին, կասէին մէկ քանի պողատու ծառեր, երբ պարտիզպանը նոցա քով խաղողի որթ կանկէր. ոտքի վերայ կանգնելու կարողութիւն չունի, մէկուն չէ կարող պատրաստ պարան լինել արեւու ճառագայթներու գէժ, եւ մինչեւ անգամ ամենէն փոքրիկ թռչնոյ բունիկը վերան վերցրնելու չափ ոյժ չունի: Ինչո՞ւ զնա այստեղ տընկել են. նորանէ ինչ պտուղ կարելի է սպասել, — նա այնպիսի պտուղ կուտայ, ասաց պարտիզպանը անիրաւ ծառերուն, որ ձեր պտուղները նորա տուածին քով արժէք չունին. սպասեցէք մինչեւ աշուն. այն ժամանակ ամէնքդ պիտի նախանձիք ձեր դրացւոյն վերայ, որոյ վերայ այժմ արհամարհանօք կխօսիք»: Եւ յիրաւի, պարտիզպանին ասածը կատարուեցաւ: Աշունն եկաւ, եւ որթն սկսաւ իւր սքանչելի խաղողներովն պանծալ: Բաւական չէր որ ամէն օր որքան կարելի է զկծեցուցիչ խօսքերով ծաղր կանէր ամօթապարտ ծառերն եւ կյիշէր նոցա առաջուան անիրաւութիւնը, այլ եւ պահանջեց պարտիզպանէն որ բոլոր այն ծառերն արմատներէն խլէ հանէ, եւ նոցա տեղ միայն խաղողի որթ տնկէ: «Գիտցիր, ասաց իրեն պարտիզպանը, որ քու կատարելութիւններդ այլոց կատարելութեանց յարգը կորսնցընել չեն տար: Յիշէ որ քոյ պողոյզ տուած ախորժահամ ըմպելիքն ըստ մեծի մասին միայն զուարճութեան կծառայէ մեզ. իսկ այս ծառոց պտուղները սննդարար կերակուր են մեզ»:

193.

ՏՐՏՄՈՒԹԻՒՆ ՓՈՒԲՐԱՀԱՍԱԿ ՊԱՐՏԻՉՊԱՆԻ.

Կիրակոս տրտում տխուր եւ գլուխը կախած կե-
ցած էր մատաղատունի բալենիի մի առջեւ. նա ինքը
մեծցուցել էր զայն, եւ այժմ եկել ծառին չորս գին
նեղեւին մեծ մասը կրծել էր: «Ո՛վ իմ խեղճ ծառիկս,
կասէր Կիրակոս, այնպէս շուտ պիտի փճանաս ոչըն-
չանաս. այժմ վերի ծայրերդ տակաւին առոյգ եւ
դալար են, բայց արեւը մերկ արմիգ վերայ զարկա-
ծին պէս, կթառամիս կերթաս: Ո՛րչափ կտիրէի
դքեզ, որքան ցաւ է ինձ քոյ վաղամեռիկ կորուստդ
տեսնել»: Դրացին կլսէ Կիրակոսին ողբն ու լացը,
կգթայ վերան, քովը կմօտենայ ու կասէ. «Ինչո՞ւ
ժամանակէն յառաջ կտրտմիս, բարեկամ. աւելի լաւ
չէ ջանամք, եթէ հնարը կայ, չարեաց առջեւն առ-
նուլ»: Մառի խէժ կբերէ, կկակղցընէ, ծառին վնա-
սուած տեղերը կքսէ ու կկապէ: Այս տեսնելով՝ Կի-
րակոսին երեսն ուրախութիւն փայլեցաւ, եւ յուսա-
հատութիւնը վերայէն դնաց, եւ յիրաւի իւր յոյսը
պարապ չելաւ. կապին տակէն դարձեալ կեղեւ բու-
սաւ, եւ մէկ քանի տարիէն ծառին վերայ հազիւ թէ
այն վնասուած տեղերը կնշմարուէին:

194.

ՊՏՂԱՏՈՒ ՄԱՌՈՅ ՄԱՂԻԿՆԵՐԸ.

«Ահ, ինչո՞ւ համար այս անտանելի քամին ծառե-
րու վերայէն սպիտակ ծաղիկները կթափէ եւ նոցա-
մով գետինը կծածկէ. այս բանս զիս կվշտացընէ, կա-
սէր Անտոն իւր վարժապետին: — Հապա կուզէիր որ
ամբողջ տարին ծառերը ծաղիկներով զարգարուած

լինէին, հարցուց իրեն վարժապետը : — Ոհ, ոչ, ոչ թէ բոլոր տարին, պատասխանեց Անտոն. տանձն ու ինձորը համեղ պտուղներ են : — Ապա ուրեմն ինչո՞ւ կ'ըշտանաս, սպիտակ տերեւիկները պէտք է ընկնին, որովհետեւ նոցա տակը կգոյանայ պտուղը : Ով որ պըտուղ կտիրէ, ծաղիկներէն ձեռքը պիտի լուանայ » :

195.

ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐ.

Գետնախնձորին հայրենիքն Ամերիկան է : Ֆրանց Տրեքէ երեւելի նաւորդն ասկէ երկու հարիւր յիսուն տարիի չափ յառաջ իւր բարեկամներէն մէկուն Ամերիկայէն եւրոպա գետնախնձոր յուղարկեց որ սերմանէ, եւ գետնախնձորին հետ այս նամակս յուղարկած էր նորա. « Այս բոյսիս պտուղը շատ համեղ եւ սնդարար է. եւ կարծեմ թէ շատ օգտակար բան կ'լինէր եւրոպայի մէջ սերմանել ու բազմացընել զայն » : Գետնախնձորի սերմն ընդունողն իսկոյն ցանեց զայն գետնի մէջ, եւ ամառն արդէն նոր բոյսը ծաղիկ բացել էր : Աշունն որ եկաւ, պտուղներն որ գնտաձեւ էին, հասունցան, եւ նաւորդին բարեկամը ժողովել տուաւ ու պատուիրեց որ կերակուր եփեն, եւ այն օրը մէկ քանի երեւելի մարդիկ ճաշի հրաւիրեց : ճաշին վերջերը ծածկուած ոկաւառակ մի բերին, եւ տանուէրն ոտքի վերայ կանգնելով՝ համառօտ ճառ մի ասաց, որով կճանուցանէր հիւրերուն թէ նոցա նոր պտուղ մի պիտի կերցընէ, որոյ սերմըն Ամերիկայէն յուղարկած էր իրեն իւր բարեկամն հռչակաւորն Տրեքէ, ասելով թէ այս պտուղս տուող բոյսը բազմացընելը կաբող է շատ օգտակար լինել

Անդրիոյ, Խորհրդարանի անդամքն որ հրաւիրելոց մէջ էին, այն պատուներով եփուած կերակրոյն համը փորձեցին, որ կարագով, շաքարով եւ կինամանով պատրաստուած էր. բայց այնպէս անհամ բան մի էր, որ յիրաւի անկարելի էր ուտել: Այն պատճառաւ ամէնքն ելան ասացին թէ այս պատուոս կարելի է որ Ամերիկայի մէջ լաւ լինի, բայց Անդրիոյ մէջ կերելի թէ պէտք եղածին պէս չհասունանար: Երկրորդ օրը տանուտէրը պատուիրեց պարտիզպանին որ գեանին մէջէն հանէ գեանախնձորը դուրս նետէ:

Մէկ քանի օր անցնելէն յետոյ տանուտէրը պարտիզին մէջ քալած ժամանակ կտեսնէ որ պարտիզպանին վառարանին մոխրոյն մէջ սեւ սեւ գնտակներ կեցած են. հետաքրքրութիւնը կշարժի, կմտենայ, մէկ հատը կառնու կճեղքէ, եւ կտեսնէ որ գնտակին մէջ ալիւրի նման նիւթ մի կայ, յորմէ շատ ախորժ հոտ կելնէ. կհարցանէ պարտիզպանին թէ ինչ են այդ գնտակներն, եւ կիմանայ որ Ամերիկայէն յուղարկուած բուսոյն արմատներուն վերայ բուսած գրնտակներն են: Այն ժամանակ կիմանայ մեր պարտնը որ իւր Տրեքէ բարեկամին խօսքը հասկացած չէ, եւ թէ նորա պտուղ ասածը, ո՛չ թէ յիրաւի բոյսին պըտուղն է, այլ արմատին վերան բուսած գնտակները: Իսկոյն հրամայեց որ ժողովեն զայն, կերակուր պատրաստել տուաւ, Խորհրդարանի մէկ քանի անդամները հրաւիրեց, եւ այս անգամ ամէնքը միաբերան վկայեցին թէ յիրաւի այդ պտուղը լաւ է եւ սընընդարար:

196.

ԹՈՒՆՈՒՈՐ ՊՏՈՒՂՔ.

Անտառներու քովերն եւ նաեւ մէջերը տեսապ տեսակ թուփեր կրուսնին, որոց շատին վերայ սաստիկ թունաւոր մանր պտուղներ կաճին. այն պտուղներն ուտելով՝ խիստ շատ տղայք մեռած են: Որովհետեւ այդ մանր պտուղները, որ սիսեռի կամ կեռասի չափ են, գեղեցիկ ծիրանի գոյն ունին սովորաբար, այն պատճառաւ տղայք շատ կսիրահարուին նոցա, եւ անգիտութեամբ կքաղեն ու կուտեն:

Այս տեսակ դժբաղդութիւն պատահեցաւ գիւղի մի մէջ երկու փոքր տղայոց. նոյն միջոցին որ մայրերը կովերուն ետեւէն գնացել էր, տղայքը մօտակայ անտառը կվազեն, եւ այնտեղ թունաւոր պտղով լեցուն թուփ մի կգտնեն: Մարիամ, տղայոց մեծագոյնը, ափ մի լեցուն կառնու այն պտուղներէն, եւ կսկսի իւր Պետրոս եղբօրը հետ ուտել. բայց նոյն իսկ կերած ժամանակները որկորներուն մէջ սաստիկ ցաւ կզգան, եւ Պետրոս մնացեալ պտուղները կձգէ. բայց Մարիամ գեռ քանի մի հաս եւս կուտէ այնուհետեւ. բայց եւ նա սակաւ ժամանակէն սաստիկ ցաւ կզգայ. այն պատճառաւ եղբօրը ձեռքէն բռնած կսկսի տուն վազել. նոքա որքան որ կվազէին, այնքան որկորներուն եւ փորերուն մէջ աւելի ցաւ կզգային: Այն ցաւէն կսկսին լալ եւ կարողացածներուն չափ ամուր ձայնով կանչել. նոցա ճիշն ու կանչը գրացի կին մի կլսէ, կիմանայ որ դժբաղդութիւն պատահած է, դուրս կվազէ անէն ու կհարցանէ տղայոց թէ ինչ եղաւ իրենց. բայց տղայքը երթալով ամուր կկանչէին ու կասէին. «Փորս, փորս». բայց թէ իրօք ինչ եղած էր նոցա, կարելի չէր նոցա բերանէն իմանալ: Կինը իւր առնը կտանի տղայքն, եւ մարդ կյուզարկէ

որ նոցա մտայրը կանչեն. բայց մինչեւ մօրը գալը
ցաւն աւելի կսաստկանայ: Նոյն միջոցին գեղին մէջ
բժիշկ չէր գտնուեր, եւ այն պատճառաւ թունաւոր
պտուղները փորերուն մէջ կմնան: Երկրորդ առաւօտն
ամենայն հնարք արդէն զուր էր. երբ վերջապէս
բժիշկը կհասնի, աղայքն արդէն մեռնելու վերայ
էին. նոցա մահուանէն յետոյ բժիշկը նոցա փորը
կբանայ, եւ կտեսնէ որ Պետրոս վեց պտուղ կերած
էր, եւ Մարիամ տասը: Որկորներն եւ ստամոքսները
սաստիկ ուռել էին, եւ այնու կարելի էր մակարէրել
թէ ինչ ցաւ ու տանջանք քաշած էին եղկելի տղայքը
մեռնելէն յառաջ:

197.

ՄՈՒԱԽԻՆԴ.

Վարժապետը պատուիրեց աշակերտացն որ սաս-
տիկ զգուշանան մոլախինդ կոչուած թունաւոր բոյ-
սէն, եւ հասկացուց նոցա որ երեք տեսակ մոլախինդ
կայ, յորոց մէկը սաստիկ թունաւոր է: Այս բոյսին
նշաններն հասկացընելէն, եւ պատկերը տախտակի
վերայ ձեւացընելէն յետոյ, ասաց նոցա. «Յուսամ
թէ այժմ կճանաչէք մոլախինդը. եթէ գտնէք գաշ-
տին մէջ, բերէք ինձ: Եւ ես ձեզ կպատմեմ դիպուած
մի զոր մոլախինդը մտքերս կձգէ միշտ»: Երկրորդ
օրը շատ մոլախինդ գտան տղայքն եւ առին զպրոց
տարին: Վարժապետն այն ժամանակ ելաւ ասաց նո-
ցա. «Ժամանակով Յունաստանի մէջ կապրէր իմաս-
տունն Սոկրատ. նորա որ մօտէն կճանաչէին զնա,
կյարգէին կմեծարէին զնա իբրեւ մարդոց մէջ ամե-
նէն առաքինին ու իմաստունը: Բայց այսպիսի մարդն
հարկաւ եւ թշնամիք ունէր: Սոցա սրտին դժուար
եկաւ որ Սոկրատ նոցա ճշմարիտը կասէր, եւ տես-

ներլով որ ժողովուրդը խմաստունն Սոկրատ կանուանէ զնա, նախանձեցան վերան: Այն պատճառաւ դատաւորաց առջեւ ամբաստանեցին զնա, իբր թէ երիտասարդները կապականէ՝ նոցա անասուածութիւն քարոզելով:

Այս ամբաստանութիւնս հարկաւ անտեղի էր. բայց որովհետեւ սուտ վկայք եւս գտնուեցան, եւ դատաւորաց մեծ մասն անիրաւ մարդիկ էին, Սոկրատն ի մահ դատապարտեցին: Ոչ սրով գլուխը պիտի կտրէին, եւ ոչ կախելով պիտի մեռցընէին զնա, այլ բաժակ մի մոլախինգի հիւթ խմցընելով: Սոկրատ համբերութեամբ լսեց իւր վերայ ելած անիրաւ վրձիւն, եւ թէպէտ կարող էր փախչելով ազատիլ, սակայն չհաւանեցաւ՝ օրինաց հնազանդելու համար: Տեսնելով որ բաժակով թոյն բերող մարդը կգողայ, ինքը Սոկրատ կքաջալերէր սիրտ կուտար նորա: Բաժակը դատարկելէն յետոյ սկսաւ իւր աշակերտացը խօսիլ հոգւոյ անմահութեան վերայ, եւ վստահացընել զնոսա որ ժամանակաւ դարձեալ զիրար պիտի տեսնեն երկինքը: Վերջապէս թոյնին ազգեցութեամբը տկարանալ սկսաւ, պառկեցաւ եւ քուն եղաւ ի յաւիտեան»:

198.

ՅՈՒՆԿ.

Օր մի մայրը մանկահասակ Վառվառէն անտառն յուզարկեց սունկ ժողովելու, զոր հայրը շատ կսիրէր: Աղջիկը տուն դարձածին «Մայր, կասէ, այս անգամ տեսնես ինչ սքանչելի սունկեր ժողովեցի. նայէ մէկ մի, կաւելցընէ՝ զամբիւզը բանալով ինչ գեղեցիկ վարդի գոյն ունին, եւ մարգարտի պէս

բաներ ունին վերաները : Իրաւ անտառին մէջ կային եւ մոխրագոյն ու տգեղ սունկեր, ինչպէս որ դու անցեալ անգամ բերած էիր. բայց նոքա ինձ այնպէս տգեղ երեւեցան սոցա քով, որ ես նոցանէ ամենեւին չբերի : — Այ, անխելք տղայ, ասաց իրեն մայրը սունկերուն վերայ նայելով. այս գեղեցիկ սունկերս ճանճասունկ են. իսկ վերաներն եղած մարգարիտը թոյն է, եւ ո՛վ որ անտի ուտէ, անպատճառ կմեռնի : Իսկ այն մոխրագոյն տգեղ սունկերը յորոց դու թողոված չես եւ անտառին մէջ թողուցած ես, ամենէն լաւերն են, թէ եւ դրսէն գեղեցիկ տեսք չունին : Նոյն բանը, սիրուն աղջիկս, հասկանալու է աշխարհիս վերայ գեռ ուրիշ շատ բաներու համար : Աշխարհիս մէջ շատ համեստ ու առաքինի մարդիկ կան, որոց վերայ այլք սակաւ ուշադրութիւն կդարձընեն, եւ դարձեալ շատ մոլի անպիտան վարքով մարդիկ կան, որոց վերայ յիմարք կդարմանան ու կհիւանան :

199.

ԱՅՐՈՂ ՋՈՒՐ.

Ուրիշին եղած բանին ձեռք մի երկնցըններ. ուրիշին բանը խիղճը կտանջէ, բայց մէկ տղու մի նաեւ սիրտն այրեց : Այս տղայն բոլոր սրտին հաւնած բաները կառնուր եւ ի ծածուկ կտանէր, թէեւ գիտէր որ այս բանս աններելի յանցանք է, եւ կարող է մինչեւ կախաղան հասցընել զնա : Մէկ անգամ սա երկու չմարած կրաքարեր գողացաւ ու ծոցը գրաւ : Նոյն միջոցին իւր ընկերներէն մէկուն պատահեցաւ որ երկու ձի լողանալու կտանէր. մեր գողն իսկոյն ձիերէն մէկուն վերայ հեծաւ. ջրին մէջ գնաց : Եղբրքէն երբ բաւական հեռու էին, ձին յանկանձ քովընտի ընկաւ, եւ հետը միատեղ տղայն եւս տակը գնաց. բայց որովհետեւ լողալ գիտէր, իսկոյն

դէպի ցամաք շտկուեցաւ. բայց յանկարծ սկսաւ սրբ-
տաշարժ ձայնով կանչեց. «Օգնեցէք, օգնեցէք ինձ.
կայրիմ»: Անցորդքը անսնելով որ նա ջրին մէջ կը-
լողայ, կարծեցին թէ կատակ է ասածն, ինչպէս կա-
րելի է, կասէին մտքերէն, ջրին մէջ այրիլ: Տղայն
երկու անգամ ելածին արգէն մեռած ընկաւ: Չմա-
րած կիրք ջրին մէջ բռնկելով՝ նորա կաշին եւ մար-
մնոյն ներսերն այրել էր:

200.

ԱՂԻ ՋՐՈՅ ԱՂԻԻԻՐ.

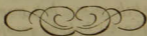
Ճանապարհորդին մէկն որ ծարաւէն կդառնալէր
ու սաստիկ տաքութենէ կայրէր, անապատին մէջէն
անցած ժամանակ շատ ուրախացաւ ճանապարհին
վերայ ծառեր գտնելով: Ո՛րքան զով եւ զուար-
ճալի երեւեցաւ իրեն նոցա ստուերը. «Ահ, եթէ ջր-
րի աղբիւր մի եւս լինէր» կասէր մտքէն: Իւր այս
ցանկութիւնը փութով կատարուեցաւ. վասն զի եր-
կու բլրի մէջ առուակի մի կարկաչելու ձայնը լը-
սեց. «Ո՛վ օրհնեալ ցանկալի ջուր» կկանչէր, եւ
ծռնկի վերայ գալով՝ ձեռքով ջուր հանեց ու սկսաւ
խմել: Բայց հազիւ թէ բերանը դրաւ, նոյն վայրկե-
սին դուրս թափեց: «Ո՛վ անիծեալ ջուր, դու անօր
համար միայն հրապուրեցիր զիս որ յետոյ անօրո-
մաբար խաբես զիս: Յաւիտեան ցամաքի քոյ աղբիւ-
րըդ: — Մի անիծեր աղբիւրը, պատասխանեց խոր-
հրրգաւոր ձայն մի, այլ քոյ նեղութիւնդ. այս աղի
ջրոյ աղբիւր է՝ բոլոր այս երկիրներու առատաձիբ
բարիք շնորհող:

201.

ՄԱԳՆԻՍ.

Վարժապետը խոստացաւ ցուցանել աշակերտաց
այնպիսի բան մի որ արժանի է մտադրութեան : Մագ-
նիս մի առաւ եւ երկաթէ բանալիի մի մօտեցուց. բա-
նալին մագնիսին կպած մնաց, եւ օդուն մէջ կկենար,
Յետոյ ողորկ սեղանի վերայ երկաթի խարտածք սըփ-
ռեց, եւ սկսաւ մագնիսը քայցնել այն տախտակին
տակէն որոյ վերայ խարտածքը կեցել էին. երկաթի
կտորիկները կշարժէին ու կվազէին սեղանի վերայ :
Աշակերտները շատ զարմացան եւ խնդրեցին վարժա-
պետէն որ մեկնէ իրենց թէ ինչպէս կլինի այդ բա-
նը : « Չեմ կրնար հասկացընել ձեզ, պատասխանեց
վարժապետը. միայն այսքանս գիտեմ որ բնական բան
է : Դուք ինքերդ կտեսնէք որ խարտածները կշարժին :
ժամանակով դուք շատ այսպիսի զարմանալի երեւոյթ-
ներ պիտի տեսնէք, եւ պիտի չհասկանաք թէ ինչ-
պէս յառաջ կուգան, թէպէտ եւ բնական բաներ են :
Ես կարող եմ աւելի բաներ ասել ձեզ մագնիսին օ-
գուտներուն վերայ. նորա օգուտը շատ մեծ է : Այն-
պիսի յատկութիւն մի ունի որ եթէ այնու պողպատէ
ասեղ մի քսեմք, այն ժամանակ ասեղին սուր ծայրը
միշտ դէպ ի հիւսիս կգառնայ : Այնպիսի ասեղներ
կշինեն ժամացուցի լեզուակի ձեւով, վերան մագնի-
սով կքսեն, եւ կկոչուին կողմնացոյց. այս կողմնացոյցն
ինչպէս եւ շարժեն, սուր ծայրերը միշտ դէպ ի հիւ-
սիս կնայի : Նաւորդք կողմնացոյցով է որ ծովու վե-
րայ գիտեն թէ ո՞ր կողմը պիտի երթան, եւ այնպէ-
սով շատ հեռաւոր երկիրներ երթալու ճանապարհ
կենեն' ուր ցամաքսով երթալ անհնարին է : Նաւուղ-
ուլութեամբ բոլոր աշխարհիս ազգերն ու ժողովուրդ-

ները իրարու հետ ծանօթացած են, եւ իրարու հետ վաճառականութիւն կանեն, այսինքն կտանին այն բանն որ գնացած տեղերը չկայ կամ սակաւ կայ, եւ կրերեն այնպիսի բաներ որ իւրեանց երկիրն հարկաւոր են: Բայց առանց կողմնացուցի նաւուղղութիւնը շատ զժուարին կլինէր, եւ մանաւանդ թէ անկարելի: Այս կերպով կատենէք թէ որքան օգտակար բան է այս մետաղս որ մագնիս կկոչուի:

2. ՏԻԵՋԵՐԻՔ.

202.

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՏԻԵՋԵՐԱՅ ՄԷՁ.

Թէպէտ առողջ մարդը բաւական շուտ կ'ըսէ, սակայն արագատլաց թեւաւոր թռչունը մարդէն տասըն անգամ աւելի շուտ կ'թռչի. մրրիկն ամենէն արագ թռչնոյն թռչելէն երկու անգամ աւելի շուտ կ'սլանայ, ձայնը մրրիկէն քսան անգամ աւելի շուտ, երկրիս թաւալումն արեգական չորս դին ձայնէն իննսուն անգամ աւելի շուտ, իսկ լուսոյ արագութիւնը ամէն բանէ վեր է: Երկրէս լուսին երթալու համար մարդու գոնէ քսան եւ ինն տարի պէտք է. իսկ լուսոյն՝ այսքան միջոցիս մէջ քայելու համար, հարկաւոր է միայն մէկ րոպէ եւ մէկ քառորդ րոպէի. արեւէն երկիր լոյսը կ'հասնի 8 վայրկենի եւ 7 րոպէի մէջ, երբ թնդանօթի ռումբին, որոյ արագութիւնը ձայնի արագութեան կէսն է միայն, նոյնչափ տեղը քայելու համար հարկաւոր է 25 տարի: Եւ սակայն հաստատուն աստեղաց երկրէս ունեցած հեռաւորութիւնն այնքան մեծ է որ արեւու ճառագայթներուն 7 տարի պէտք է որ այն աստեղաց ամենէն մօտին հասնին: Ուրեմն սրբան ժամանակ պէտք պիտի լինէր մարդուն երկրէս արեւ, եւ արեւէն ամենէն մօտ հաստատուն աստղին երթալու համար, եթէ անցանելի ճանապարհ լինէր: Նոգեկառք մի որ ժամը 50 վերստ կ'առնու, 350 տարուան մէջ հազիւ արեւու կ'հասնէր:

203.

ՕՐՈՒԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆ.

Կտեսնես թէ ինչպէս արեւը երկնքին երեսը կերե-
ւի, ինչպէս աներեւոյթ կլինի եւ ինչպէս կշարժի.
արեւելեան կողմը կծագի, կոր գծով վեր կենէ, եւ
յետոյ դարձեալ գէպի վար խոնարհելով միւս կող-
մէն, այսինքն արեւմտեան կողմէն կմտնէ, եւ անե-
րեւոյթ կլինի մինչեւ արեւելեան կողմէն վերստին ե-
րեւիլը: Արեւու ելնելուն ժամանակը կկոչուի առաւօս.
այն ժամանակն որ արեւը երկնքին երեսն ամենաբարձր
կէտը հասած կլինի, կկոչուի կսօր կամ միջօրի եւ
արեւուն մտած ժամանակը կանուանեմք երկոյ. իսկ
այն ժամանակն որ արեւը բոլորովին աներեւոյթ ե-
ղած է մեր աչքէն, զիշեր կկոչուի. գիշերուան մէջ-
տեղին անունն է կիս գիշեր: Առաւօտն արեւուն ելնե-
լէն յառաջ կունենամք արշարոյս, երեկոյին արեւուն
մտնելէն յետոյ կունենամք վերջարոյս: Մէկ արեւու
ելնելէն մինչեւ յաջորդ անգամ արեւուն ելնելը, կամ
մէկ կէսօրէն յաջորդ կէսօրն անցած ժամանակը կը-
կոչուի օր: Մէկ օրուան քսան եւ չորրորդ մասը ծով
կանուանի. կէսօրէն մինչեւ կէս գիշեր՝ տասներկու
ժամ կայ, եւ կէս գիշերէն մինչեւ կէսօր՝ դարձեալ
տասներկու: Ժամուան վաթսներորդ մասը մէկ վայր-
կեան կկոչուի, եւ վայրկեանը բաժանուած է վաթ-
սուն բոլոր կամ մանրերորդ: Եօթը օրը շաբաթ կամ եօթ-
նեակ մի կկազմեն, երեսուն օրն՝ ամիս, տասներկու ա-
միսը՝ մէկ տարի: Օրը շուտ կանցնի, անտի աւելի շուտ
կանցնին վայրկեաններն ու բոպէները, արագ կալա-
նան կերթան շաբաթներն, ամիսներն ու տարիները:
Նայէ՛ ժամանակդ պարապ չանցընես. ժամանակ պի-
տի գայ որ իւրաքանչիւր ժամուն ինչպէս անցուցա-
ծիդ հաշիւ պիտի տաս:

201.

ԵՐԿԱՅՆ ԵՒ ԿԱՐՃ ՕՐԵՐ.

Դիւրին է հասկանալ որ երբ արեգակը կանուխ կը-
ծագի եւ ուշ կմանէ, ցորեկներն երկայն են, եւ երբ
ընդհակառակն արեւը ուշ կծագի եւ կանուխ կմանէ,
ցորեկները կարճ են: Տարուան մէջ ամենէն երկայն
օրն ու ամենէն կարճ գիշերն է մեղ համար յունիսի 9-ին
(ըստ հին տոմարին), իսկ ամենէն կարճ օրն եւ ամենէն
երկայն գիշերը՝ գեկտեմբերի 9-ին: Մարտի 9-ին գար-
նանային գիշերահաւասար կունենամք, իսկ սեպտեմբերի
11-ին՝ աշնանային գիշերահաւասար: Բայց որովհետեւ արե-
ւուն ելնելէն յառաջ ու մտնելէն յետոյ արշալոյս եւ
վերջալոյս կունենամք, այն պատճառաւ ցորեկներն
աւելի երկայն են իրօք քան թէ գիշերները, ամառը
մանաւանդ արշալոյսն եւ վերջալոյսը շատ երկար կը-
տեւեն, այնպէս որ Ռուսիոյ հիւսիսահողմերն ամառն
ամենեւին գիշեր չկայ, վասն զի երբ մէկ կողմանէ
դեռ վերջալոյսը վերջացած չէ, միւս կողմանէ ար-
շալոյսը կսկսի: Որքան դէպ ի հիւսիս երթամք, այն-
քան ամենէն երկայն ցորեկներուն եւ գիշերներուն
մէջ տարբերութիւնը մեծ կլինի: Բեւեռային շրջա-
նակներուն տակ ամենէն երկայն օրը քսան եւ չորս
ժամ է, այսինքն ճիշդ մէկ անգամ մեր գիշեր ու
ցորեկը, իսկ բեւեռներուն տակը՝ վեց ամիս գիշեր
է եւ վեց ամիս ցորեկ: Որքան դէպ ի հարաւ երթամք,
այնքան այս տարբերութիւնս կխորքնայ, հասարակա-
ծին տակ գրեթէ միշտ գիշերն ու ցորեկը հաւասար
են, եւ այս տեղ, ինչպէս նաեւ բարձր լեռներուն
վերայ արշալոյսն ու վերջալոյսը կարճատեւ են, իսկ
բեւեռներուն տակ՝ ամբողջ օրեր ու նաեւ ամիսներ
կտեւեն:

205.

ԱՐԵՒ.

Անդրէաս եւ Գրիգոր տղայքը լերան վերայ ելած եւ կանաչ խոտի վերայ պտուկած, արեւու վերայ խորհրդածութիւններ կանէին: Քաջանային որդին որ դպրեւանից աշակերտ էր, քովերը կմտտենայ եւ կլսէ նոցա խօսակցութիւնը, «Ոչ, կատէր Անդրէաս, քոյ ասածդ ընդունելի չէ. ես իմ կարծեացս վերայ պինդ կկենամ. ես գիտեմ որ աստի մինչեւ արեւ քսան վերօթ է: — Է՛հ ինչեր կասես, կպատասխանէ Գրիգոր, քսան վերօտ, այն խիտ շատ է, անկարելի բան է որ արեւն այնքան հեռու լինի մեզնէ»: Գրեւզանից աշակերտը ժպտեցաւ ու ասաց. «Եւ ի՞նչ կկարծէք, արեւուն մեծութիւնը սրչափ է»: Գրիգոր շատ չմտածեց ու պատասխանեց. «Հարկաւ մէկ կարկանդակէ փոքր ինչ աւելի մեծ է»: Աշակերտը չկարողացաւ ծիծաղը բռնել. «Հապա դու, Անդրէաս, ի՞նչ պէս կկարծես: — Ես կարծեմ թէ մեր դրան չափ կլինի»: Աշակերտը գարձեալ ծիծաղեցաւ. եւ ասաց նոցա. «Դուք, տղայք, շատ ծուռ գաղտփար ունիք արեւու վերայ, արեգակը ամենէն մեծ կարկանդակէն եւ ամենէն մեծ գունէն եւս մեծ է»: Տղայքը այս որ լրտեսցին, զարմացմամբ վերան կնայէին: «Արեւն, աւելցուց քաջանային որդին, շատ եւ շատ աւելի մեծ է քան թէ քոյր երկիրս»: Անդրէաս եւ Գրիգոր գլուխները շարժեցին ու ասացին. «Հարկաւ կատակ է ասածդ: — Ոչ, ամենեւին կատակ չէ, պատասխանեց աշակերտը, այլ իսկ ճշմարտութիւն է, կարող էք խօսքիս հաւատալ: — Ուրեմն ինչո՞ւ, հարցուց Անդրէաս, արեւն այնքան փոքր կերեւի: — Անոր համար որ շատ հեռու է մեզնէ, եթէ թնդանօթի ումբ

մի, որոյ արագութիւնը սաստիկ է, երկրէս արեւ
թռչէր երթար, քսան տարիէն աւելի ժամանակ պէտք
էր նորա որ արեգակին հասնի»: Գրիգոր եւ Անդրէաս
բերանները բաց մնացին, եւ անթարթափ աչքերով
ու մեծ զարմացմամբ իւրեանց գիտնական ընկերին
վերայ կնայէին: «Ուրեմն սրբան աւելի մեծ պիտի
լինի լուսինը, ասաց Անդրէաս: — Ինչէն այնպէս կը-
կարծես, հարցուց նորա քահանային սրգին: — Անոր
համար որ շատ աւելի մեծ կերելի: — Իրաւունք ու-
նիս, աւելի մեծ կերելի, բայց իրօք արեւէն շատ ա-
ւելի փոքր է. նա մեզ միայն անոր համար աւելի մեծ
կերելի որ արեւու պէս երկրէս շատ հեռու չէ:» Յե-
տոյ աշակերտն սկսաւ պատմել աղայոյ արեւու եւ
լուսնի վերայ գիտցած նշանաւոր բաները:

206.

ԼՈՒՍԻՆԸ, ՊԱՏԿԵՐ ՄԱՐԳԻՆՅԱՅԻՆ ԿԵՆԱՅ.

Լուսինը հանգարտութեամբ կապուտակ երկնից ե-
րեսը կշարժէր. տղայքն իւրեանց հօրը կցուցանեն
զնա. «Տես, հայր, ինչպէս գեղեցիկ է, ինչպէս սի-
րուն է, կասէր Միքայէլ. միշտ այսպէս չլինիր: —
Նա վաղուց չէ որ ծնած է, պատասխանեց հայրը,
այսուհետեւ երթալով պիտի աճի, եւ նորա լոյսն
օրէ օր պիտի աւելնայ, մինչեւ որ ըտլորովին կլոր
պիտի տեսնեմք զնա: Երբեմն կպտասհի որ ամպերը
կուգան կծածկեն զնա, եւ այնու աներեւոյթ կլինի
մեր աչքէն: Սակաւ ժամանակէն կսկսի կամաց կա-
մաց նուազիլ, վերջապէս ըտլորովին կանհետանայ,
եւ այնպէսով մարդկային կենաց կատարեալ պատկեր
մի կներկայացընէ: — Չեմ հոսկանար ասածդ. կան-
չեց Թէոդոս: — Իսկ ես իմացայ, ասաց Միքայէլ. թէ

ինչ կուզէք ստել այնու : Մարգու նոյնպէս կմեծնայ եւ կծերանայ, փոքր ինչ ժամանակ առոյգ կեանք կանցընէ աշխարհիս վերայ, եւ յետոյ կանյայտանայ գերեզմանին մէջ : — Հապա լուսինը ծածկող ամպերն ինչ են, հարցուց հայրը : — Այդ արգէն իմ կարողութենէս վեր է բացատրելը : — Ամպերը զժբաղգութիւնքն են որ մարգուս կենացը մէջ առջեւը կեննեն, մարգ չկայ որ միշտ երջանիկ օրեր անցընէ, ամէն մարգ իւր վիշտերն ու նեղութիւնները կուեննայ : Բայց համեստ՝ առաքինի եւ մաքուր սիրտ ունեցող մարգուն կենացը մէջ նորա կանցնին կերթան՝ առանց նորա սրտին խաղաղութիւնը պղտորելու : Երբ այնպիսի մարգը մեզ համար կանհետանայ, նա ամենեւին կորսուած չէ. այլ լուսաւոր տեղ մի անմահութեան անթառամ պսակով կիտառուորուի :

207.

ԽԵՆԱՅԻ ՈՐԴ.

Մառանի մի մէջ մէկ մեծ կլոր պանիր կար, զոր առաստաղէն կախել էին որ մկները չգայլին նորա. բայց յառաջուց մէջն օրդեր գոյացել էին որ մէջը վեր ու վար կսողոսկէին : Այն օրդերէն մէկը շաա խելացի էր : « Որքան այլոց բան հարցանես, այնքան աւելի հմուտ ու խելացի կլինիս » կասէր միշտ ինքնիրեն. եւ այն պատճառաւ իւր ընկերաց անդադար բան կհարցանէր երբեմն այս եւ երբեմն այն բանին վերայ : Շատ բաներու վերայ տեղեկութիւն առնելէն յետոյ կամեցաւ գիտնալ թէ պանիրն որոյ վերայ կը բնակէր, ինչ ձեւ ունի : Մառանի մէջ ուրիշ պանիրներ եւս կային ամէնքը գնտաձեւ. բայց այն օրդերն որոց այս հարցումս արած էր, կարծէին թէ իւրեանց բնակած պանիրը տափարակ է, ինչպէս որ կերելէր

նոցա, մանաւանդ եթէ փոքր ինչ բարձր տեղ մի ել-
նէին: Այսու ամենայնիւ մեր խելացի որդը տակա-
ւին տարակուսի մէջ էր, եւ կողէր սոսոյգն իմանալ:
Ճանապարհ կեցնէ, միշտ շխտակ յառաջ կերթայ, եւ
քանի մի օրէն դարձեալ այն տեղը կհասնի ուստի ճա-
նապարհ ելած էր: «Այժմ գիտեմ», առաց, որ մեր
պանիրը կտր է. բոլոր իմ ճանապարհիս վերայ ան-
կիւնի չստատահեցայ, եւ ծայր մի չտեսայ. միշտ մի
եւ նոյն կողմը գնացի եւ հակառակ կողմէն նոյն տե-
ղը հասայ: Յիրաւի տեղ տեղ փոսերու հանդիպեցայ,
բայց այն փոսերը մեր արածն է. անտի մէք մեզ կե-
րակուր առած եմք. մեր սուր ատամներուն բան կայ
որ գիմանայ: Սակայն բոլոր պանիրն այնքան մեծ է
որ վերայի ամենէն խոր փոսերն եւ ամենէն բարձր
բլրակներն անգամ ամբողջ պանիրին քով բան չեն,
եւ մեր բնակարանին կլորութեան վերայ ամենեւին
ազդեցութիւն չունին:

Մառանին մէջ կանխեղ մի կար կախուած՝ որ տա-
նուտէրն այնպէս կարգադրել էր որ միշտ վառ կե-
նայ. երբ հարկաւոր կլինէր մառանին մէկ ուրիշ կող-
մը բան մի փնտուել, այն ժամանակ միայն կանխե-
ղը կեցած տեղէն կառնուին: Երբ խելացի որդն իւր
այս գիւտն բնկերացը պատմեց, նոցանէ մէկն ուզեց
նոյն ճանապարհորդութեան ձեռք զարնել: «Շատ կա-
րելի է որ ասածդ ճշմարիտ լինի», կասէր նա մեր ա-
ռաջին ուղեւորին: Բայց մեր բնակարանին կլորութիւնը
բոլորովին սառգելու համար, պէտք է ուրիշ ուղղու-
թիւն եւս բանելով նորա չորս դին պտրտիլ»: Սա-
կայն մեր որդն, որ հանապաղ խորհելու եւ գիտողու-
թիւններ անելու հետ էր, պատասխանեց իրեն. «Այն-
պիսի տարժանելի եւ դժուարին ուղեւորութեան ձեռք
զարնելը բոլորովին աւելորդ է: այժմ կտեսնեմ որ այս
ինդրոյս լուծումն այս տեղ կեցած ժամանակներս եւս

կարելի է տալ նայէ մէկ մի ինչպէս մեր պանիրը պատին վերայ կլոր ստուեր կձգէ: Ես վաղուց է որ այդ ստուերը կդիտեմ. լոյսը թէ մէկ կողմէն եւ թէ միւսէն որ զարնէ, ստուերը միշտ կլոր կմնայ. այս բանս կարող ես տեսնել եւ իմանալ երբ մատակարարը որ մի գայ եւ կանթեղը տեղէ տեղ քալցընէ: Եւ որովհետեւ մեր պանիրին ստուերը կլոր է եւ միշտ կլոր կմնայ, ասել է թէ եւ պանիրը կլոր պէտք է լինի: Պատահեցաւ որ որ մի մատակարարը սկաւառակով մի եկաւ այս տեղ. այն սկաւառակին ստուերն երբեմն կլոր էր, երբեմն երկայնաձեւ, երբեմն միայն մէկ գծի պէս էր՝ սկաւառակը ձեռքը բռնած կերպին նայելով: Ասոր պատճառն այն է որ սկաւառակը տախարակ է. բայց որովհետեւ մեր պանիրին ստուերը միշտ կլոր կմնայ, անւի կհետեւի թէ մեր պանիրն եւս կլոր է եւ գնտաձեւ »:

Այս գիտամիւս որդերուն հետաքրքրութիւնն եւս շարժեց. նոքա եւս սկսան զննութիւններ անել, եւ սակաւ ժամանակէն նորանոր ապացոյցներ գտան պանիրին գնտաձեւութեանը. օրինակի համար՝ գիտեցին տեսան որ որքան կմտանան չուանին սրով պանիրը կախուած էր. այնքան աւելի երկայն կերեւի, եւ որչափ հեռանան անտի, այնքան չուանն աւելի կարճ կմնայ: Այնուհետեւ այս եւս գիտեցին որ կանթեղը բոլոր պանիրը չլուստորէր, այլ միայն մէկ կողմը. եւ երբ մատակարարը կառնուր կքալցընէր կանթեղըն, այն ժամանակ որդերէն ոմանք նորա լոյսն աւելի յառաջ կտեսնէին, իսկ այլք վտքր ինչ յետոյ: Այս ամէն գիտողութիւններէս հետեւցուցին որ նոցա բնակարանն անտարակոյս գնտաձեւ է:

208.

ՋԻՆՈՒՈՐ ԵՒ ԱՍՈՒՊ.

Մարդ կայ որ ասուպ կամ բոշող վար ընկնող աստղ տեսած չլինի. եւ արգեօք յիրաւի աստղերը վար կընկնին: Ոչ. ասուպներն երկրիս մթնոլորտէն կամ օդէն դուրս շարժող մանր մարմիններ են, որ երբեմն մեր օդին հետ շփուելով եւ կամ փոքր ինչ մէջը մանելով՝ լոյս կհանեն, եւ մեզ այնպէս կերելի թէ աստղ մի վար ընկաւ: Աստղերը մեզնէ միլիոնաւոր մղոն հեռու են, եւ առանց դադարելու Ամենակարողին նոցա իւրաքանչիւրին սահմանած շրջանը կաւարտեն անխտտօր: Բայց մարդիկ կան որ կհաւատան թէ աստեղք ոչ միայն կընկնին, այլ եւ նոցա ընկածը նշան է թէ մեծ երեւելի մարդ մի պիտի մեռնի: Այսպիսի անհիմն եւ անաեղի կարծիքներս հնարած են այնպիսի մարդիկ որ իւրեանց կենացը մէջ բան սովորած չունին, երբէք բանի մի վերայ մտածելու եւ դատողութիւն անելու կարողութիւն չունին, ուստի եւ անսովոր երեւոյթ մի վերաներն ինչ ազգեցութիւն որ անէ, այնու կրաւականանան:

Այս տեսակ մարդոց կարգէն էր եւ այն զինհետրն որոյ վերայ հե սեւեալ գիպուածը կպատմուի: Գիշեր մի կարգն իրեն եկել էր պահապանութիւն անելու: Սրտին նեղացածէն ու անգործութենէն վեր վար քալած ժամանակն սկսաւ ինքնիրեն համբել թէ քանի անգամ արգելանոց փակուեցաւ. յետոյ սկսաւ մերձակայ սներուն ու խանութներուն նայիլ զորս լուսինը վերջին քառորդին ժամանակ ըստ բաւականին կլուսաւորէր, եւ երբեմն նաեւ գիտարանի վերայ աչքերը կգարձընէր ուստի աստեղաբաշխք երկնային

մարմինները կգիտեն: Յանկարծ աստեղաբաշխ մի գիտակ մի հանեց, ու շակեց զայն դէպ ի երկնից այն կողմն ուր բազմաթիւ աստեղք կտեսնուէին: «Ի՞նչ է արդեօք միտքը, կասէր ինքնիրեն զինուորը, միթէ աստղերուն պիտի զարնէ հրացանով: Այո, այնպէս է, տեսնեմք մէկ մի»: Եւ սկսաւ անհամբերութեամբ սպասել թէ երբ պիտի զարնէ աստղաբաշխը հրացանով: «Բայց բաւական երկար ժամանակ կկենայ նշան առնելու. կերելի թէ մեր հրամանատարին քով սովորած չէ. ապա թէ ոչ...» Դեռ խօսքը վերջացուցած չէր, եւ ահա ասուպ մի տեսաւ. «Ընկաւ, կանչեց զինուորը զարմացմամբ. տեսար ինչ վարպետ է. կամաց բայց անվրէպ: Բարեաւ կեցիր, աստղիկ. տէրգճանչցիր: Շատ լաւ, բայց երբ հրացանն արձակեց, ես ձայնն անգամ չլսեցի: Կերելի թէ նոքա իւրեանց համար առանձին տեսակ հրացան ունին, որ առանց վառօդի կգործածուի: Տես ինչ խորագէտ եւ հանճարեղ մարդիկ կան եղել աշխարհիս երեսն, որ երկնից երեսէն աստղերն անգամ կըռնեն»:

209.

ՏԱՐԻՈՅՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐԸ.

«Ինչու համար, հայր, կհարցանէր տղայ մի հօրը, արեւն ամառը աւելի կտաքցընէ քան թէ ձմեռը. կերելի թէ ամառն աւելի մօտ եղածէն է: — Ամենեւին ոչ, որդեակ իմ, պատասխանեց հայրը. ձմեռն արեւը շատ աւելի մօտ է մեզ քան թէ ամառը. բայց երկրիս տաքնալն արեւու մօտ եղածէն չէ որքան նորա երկնքին երեսն ունեցած գիրքէն: Ձմեռուան պայծառ օր մի կէսօրուան ժամանակները նայէ մէկ մի արեւուն, եւ տես թէ որքան բարձրացած է երկնքին երեսը. նայն գիտողութիւնն արա ամառուան պայծառ

կէսօր մի, եւ կտեօնես որ ձմեռն արեւը շատ աւելի վար կեցած կլինի քան թէ ամառը: Արեւը որքան մեր վերայ բարձր կեցած լինի, այնքան իւր ճառագայթներն ուղղակի զարնելով երկրիս վերայ, աւելի սոսիճառ կլինին, եւ այնու շատ աւելի կտաքցընէ զմեզ:

Այս բանս կարող ես ամէն օր դիտել. առաւօսուն եւ երեկոյին արեւուն ճառագայթներն այնքան չեն տաքցըներ զմեզ որքան կէսօրին, երբ արեւն ամենէն վերի կէտը կեցած է երկնքին երեսը: Ամառն արեւը շատ աւելի մեծ աղեղ մի կգծէ հօրիզոնին վերայ, այսինքն շատ աւելի վերերէն կծագի քան թէ տարուան մէկ ուրիշ եղանակին մէջ, եւ այն պատճառաւ իւր ճառագայթները գրեթէ ուղղահայեաց կզարնեն երկրիս վերայ, եւ աւելի տաքութիւն կուտան: Բաց յայնմանէ արեւն ամառը շատ աւելի կանուխ կծագի, եւ շատ աւելի ուշ կմանէ, որով եւ երկար ժամանակ մեզ լուսաւորելով, երկիրս շատ աւելի կտաքնայ: Աստի յառաջ կուգան ամառուան երկայն ու տաք օրերը: Եւ այսպէս արեւն որքան որ բարձր դիրք ունենայ երկնքին երեսը, որքան իւր ճառագայթներն աւելի ուղղահայեաց զարնեն երկրիս վերայ, որքան աւելի երկար լուսաւորէ զմեզ արեւելքէն արեւմուտք քալած ժամանակն, այնքան աւելի ջերմութիւն կը պատճառէ մեզ: Ձմեռն արեւը շատ աւելի փոքր շրջանակ մի կանէ, երկնքին երեսն աւելի վարերը կեցած է, եւ այն պատճառաւ իւր ճառագայթներն ամառուան նման ուղղահայեաց չեն ընկնիր մեր վերայ, այլ խոտորնակի, եւ անոր համար կարող չէ երկիրս շատ տաքցընել: Բաց յայնմանէ ձմեռն արեւը շատ աւելի ուշ կծագի, եւ կմանէ շատ աւելի կանուխ. հաղիւ թէ կսկսի նա երկրիս մէկ սր եւ իցէ մտը տաքցընել, երբ յանկարծ կանցնի կերթայ անտի ուրիշ տեղ: Աստի յառաջ կուգան ձմեռուան կարճ ու ցուրտ օրերը:

Այսպէսով արեւն որքան որ վար լինի երկնքին երեւոր, որքան իւր ճառագայթները խոտորնակի ընկնին մեր վերայ, եւ որչափ կարճ ժամանակ որ լուսւորէ զմեզ արեւելքէն արեւմուտք արած շրջանովն, այնքան աւելի սակաւ ջերմութիւն կարձակէ մեզ: Հարկաւ այս եւս դիտած ես որ մէկէն ի մէկ սաստիկ տաք կամ սաստիկ ցուրտ չլինիր: Չմեռուան ցրտութենէն յետոյ երթալով աւելի տաք կլինի, մինչեւ որ ամառուան տաք օրերը կհասնին. ճիշդ նոյն կերպով ամառուան տաքութիւններէն յետոյ, սակաւ սակաւ երթալով ցուրտ կլինի: Չմեռուան ցրտէն ամառուան տաքերուն գնացած ժամանակներս կկոչուի զարուն. իսկ ամառուան տաքերէն կամաց կամաց ձմեռուան ցրտերուն մօտեցած ժամանակներս աչուն կանուանի: Այո չորս եղանակներս որ են զարուն, ամառ, աչուն եւ ձմեռ ամբողջ տարի մի կկազմեն, եւ այն պատճառաւ կրկուցուին տարուան չորս եղանակներ:

210.

ԱՐՁԱԳԱՆԳ.

Գետոյ տղայն արձագանգին ինչ եղածը տակաւին չէր գիտեր. որ մի պարտիզին մէջ քալած ժամանակը, խելքը փչեց ո՞, ո՞ կանչել. եւ իսկոյն նոյն ձայնը լսեց մօտակայ ծառերուն մէջ: Տղայն դարձաւ ցած կանչեց. «Ո՞վ ես դու»: Խորհրդաւոր ձայնն իրեն պատասխան տուաւ. «Ո՞վ ես դու»: Գէորգ նեղանալով գոչեց. «Կտեսնե՞մ որ անմիտ ես: — Անմիտ ես», կրկնեց ձայնն անտառին մէջէն. Գէորգ չդիմացաւ այնքան աներեսութեան, սաստիկ բարկացաւ ու հետզհետէ նախատական խօսքեր կասէր ծառերուն մէջէն եկած ձայնին. բայց եւ ձայնը ճիշդ նոյն բառերն իրեն կկրկնէր: Սրտին ոխն հանելու համար

սկսաւ ծառերուն մէջ փնտռել այն տղայն որ ըստ իւր կարծեաց կպատասխանէր իրեն, եւ ոչ զոր գտաւ : Տուն որ դարձաւ, Գէորգ պատմեց մօրը թէ ինչպէս ծառերուն մէջ պահուած տղայ մի նախատել է զինքը : « Որդեակ իմ, ասաց մայրը, խաբուել ես. քոյ լսածներդ՝ քոյ ասած խօսքերդ էին միայն. ինչպէս որ շատ անգամ ջրին մէջ իսկ քոյ պատկերդ տեսած ես, այսպէս նաեւ ծառերուն մէջ քոյ ձայնդ էր որ լսեցիր : Այն ձայնն արձագանգ կկոչուի : Եթէ դու անոյշ խօսք ասած լինէիր, տարակոյս չկայ որ նոյնը կլսէիր » :

211.

ԱՄԱՌՈՒԱՆ ՏԱՊ.

Ամառուան սաստիկ տաք օրերէն մէկը, « Ահ, ինչ անտանելի տաքութիւն, կասէր Մարիամ իւր մօրը՝ երեսին քրոջինքը սրբելով, շունչ առնուլ չեմ կրնար :— Այժմ այսպէս տաք եղածին պատճառը, պատասխանեց իրեն մայրը, կասեմ քեզ քանի մի շաբաթէն. իսկ այժմ այսչափ միայն կարող եմ ասել քեզ որ Աստուծոյ կամքն այն է, եւ Աստուած մէկ բան չկամենար ու չաներ որ մեզ վնասակար լինի » : Մարիամ լուռ կեցաւ հաւատալով մօրը խօսքերուն, որոյ բերանէն միշտ ճշմարիտ բաներ կե լնէին : Ամէն ջանք արաւ որ համբերութեամբ տանի ամառուան տաքին : որ դեռ բաւական ժամանակ շարունակուեցաւ : Բայց օգոստոս ամսոյն անցնելէն յետոյ տաքութիւնն եւս անցաւ : Մարիամ աշնանային զով ու դեղեցիկ օրերուն պարտեզէն դուրս չէր ելնէր : Միրդերն ու պտուղները հասունցել էին, եւ հունձքի ժամանակն եկած էր : Խնձորներուն, դեղձերուն եւ

ուրիշ պտուղներուն գեղեցկութեանը վերայ զարմացաւ մնաց Մարիամ, իսկ նոցա քաղցրութեան վերայ խելքը գլխէն գնաց. մեղրն այնքան անոյշ չէր երեւեր իրեն :

« Ո՛հ, մայր իմ, ինչ սքանչելի պտուղներ պարգեւեց մեզ Աստուած, կանչեց Մարիամ զմայլելով : — Այո, աղջիկս, պտտասխանեց մայրը. բայց միտքը բեր մէկ մի որ ժամանակաւ դու կնեղանայիր Աստուծոյ վերայ որ քեզ կուղէր այս պտուղներս պարգեւել գիտցիր ուրեմն որ մեր այս պտուղներուն զարմանայի գոյներ եւ հիանալի համ տուողն այն տաքութիւնն է, որոյ հազիւ թէ կհամբերէիր աստի քանի մի շաքաթ յառաջ » :

212.

ԱՐԵՒ ԵՒ ԱՆՁՐԵՒ.

« Ո՛հ, երանի թէ միշտ պայծառ արեւ լինէր » կասէին տղայք մէկ տխրագին, մրրկալից եւ անձրեւային օր մի : նոցա ցանկութիւնը սակաւ ժամանակէն կատարուեցաւ. երկու ամիս երկնքին երեսն ամենեւին ամպ չտեսնուեցաւ : Բայց այն երկարատեւ չորութիւնը շատ վնաս տուաւ արտերու եւ պարտէզներու. ամէն տեղ ծաղիկներն ու արօտը ցամաքեցան, եւ վուշն որ այնքան սիրական ու հարկաւոր է աղջկանց, գրեթէ մէկ մատի չափ միայն հազիւ բուսել էր : « Կտեսնէք այժմ, ասաց մայրը տղայոց, որ անձրեւն եւս պայծառ արեւու պէս հարկաւոր է ժամանակին » :

ԱՆՁՐԵՒԻ ԿԱԹՈՒԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ.

Ճաճանչագեղ արեւն սկսաւ հրաւիրել ջրի կաթիլն անգնդախոր ծովուն աղջիկն որ գայ հետը միատեղ շրջի երկնից կապուտակ գաշտին մէջ. ջրի կաթիլը շատ կըաղձար իւր խաւարային անգնդէն ելնել, բարձրանալ օգուն մէջ եւ անտի տիեզերքս գիտել, բայց մայրը չէր թողցըներ. Այն ժամանակ արեգակն իւր լուսաւոր ճաւաղայթներէն մէկը կըյուզարկէ նորա, որ կառնու զնա աներեւոյթ կանէ, եւ կտանի օգուն մէջ շատ բարձրերը մինչեւ արեւուն քովերը: Կաթիլը կարծիր արեգական հետ երկնից տակ բարձր տեղեր կպտըտի ծովերէն ու լեռներէն հեռու. յանկարծ կյոզնի, եւ յառաջ երթալու ոյթ ամենեւին չմնար վերան: Նա միայնակ չէր. նորա պէս իւր քոյրերէն շատերն իւրեանց ծննդեան տեղէն, ծովու անդունդներէն փախել էին: Ամէնքը միատեղ թխագոյն ամպի վերայ նստած՝ արեւու ետեւէն աւելի հեռուներն երթալ չկարողացածներուն վերայ կուլային կողբային: Բարեսիրտ արեգակը գըթացաւ վերաները, զով քամի յուզարկեց նոցա, որ եկաւ ու մոլորեալ կաթիլներն երամակի մի պէս քշեց գէպ ի տները: Երբ փոքր ինչ վար իջան, տեսան ու ճանաչեցին զիրար: վասն զի այնուհետեւ աներեւոյթ չէին, եւ դարձեալ ջրի կաթիլ եղել էին: Գրկեցին մէկզմէկ բարեկամաբար, երկրիս վերայ ընկան, եւ մարգիկ կասէին թէ Անձրեւ կուգայ:

Մեր կաթիլը իւր քոյրերէն շատին հետ միատեղ բարձր լեռան մի վերայ ընկաւ, որ ծովէն շատ հեռու էր. շուտ տուն հասնելու համար հարկ եղաւ որ շտապին. կարծէին թէ խաղաղ ու հանգարտ ճանապարհով շատ զուարճալի ուղեւորութիւն պիտի տնեն, բայց ճանապարհին մեծամեծ դժուարութիւն.

ներ ու արգելքներ ելան առջեւները: Քանի քանի անգամ հարկ եղաւ որ քարերու, ժայռերու եւ ծաւերու զարնուին, եւ բազմաթիւ ջաղացքներու անիւներու մէջէն անցնին. փոքր ինչ անդին կռնակներուն վերայ ծանրաբեռն նաւակներ գրին, եւ սարսափելի ձայներ հանող շոգենաւերը նոցա կոհակները կձեղքէին: Այս ամենայն նեղութեանց եւ դժուարութեանց տանելէն յետոյ վերջապէս տուն հասան, եւ իւրեանց մօրը գրկին մէջ հանգստութիւն գտան:

211.

ՅՕԳ ԵՒ ԵՂԵԱՄՆ.

«Մարթա, կատէր օր մի կոտանդին աղախնոյն, ասա ինձ կաղաչեմ, ցօղն ուր տեղէն յառաջ կուգայ: — Երկնքէն կրնկնի, պատասխանեց աղախինը: Կոտանդին այն պատասխանով գոհ չեղած, գնաց հարցուց հօրն թէ յիրաւի ցօղը երկնքէն կրնկնի: Ժրպատեցաւ հայրն ու ասաց. «Ոչ, որդեակ իմ, այդ սխալ կարծիք է: Ահա ինչ կերպով կձեւանայ ցօղը. գետնէն եւ երկրիս վերայի ամէն բոյսերէն գոլորշի կելնէ. գիշերն երբ ցօրեկուանէ փոքր ինչ աւելի ցուրտ կլինի, այն գոլորշին կխտանայ, ջրի կաթիլներ կըկազմէ, եւ այն մանր կաթիլները գետին ընկնելով՝ ցօղ կկոչուին: Յօղին երկնքէն չիջածը իմանալու համար ինքզ եւս կարող ես փորձել»: Երեկոյին հայրը հողէ աման մի կառնու եւ կոտանդնին հետ միատեղ պարտէզ կիջնայ. «Ահա կտեսնես, կատէ հայրը տղուն, որ այս խոտն ամենեւին թաց չէ. կձածկեմ զայն պուտով: Եթէ ցօղն հետագայ գիշերը երկնքէն կիջնէ, հարկաւ այդ ցօղը պիտի չկարենայ ամանին մէջ մանեւ ու խոտը թրջել, որով եւ ամանին տակի խոտին մեծագոյն մասը բոլորովին չոր պէտք է մնայ: Իսկ եթէ վաղն առաւօտ ամանիս տակը ցօղ գանեմք, այն յայտնի ապացոյց է թէ ցօղն երկնքէն չընկնիր»:

երկրորդ օրն հայրն եւ որդին պարտէղ իջան, ու
ամանին տակ ցօղ գտան: Աշունը շատ անգամ ցօղը
կպաղի գեանին երեսը, այն ժամանակ կիսջու ի եղեամն:

215.

ԱՐԵՒ, ՅՈՒՐՏ ԵՒ ՀՈՂԱՆ.

Գեղացւոյն մէկը ճանապարհին գնացած ժամանակ,
արեւը, ցուրտն եւ քամին առջեւը կեչնեն. գեղացին
ճանապարհին վերայ կկանգնի եւ նոցա ողջոյն կու-
տայ: «Ձիս կոջուռնէ, կասէ արեւն, որ զինքը չայ-
րեմ: — Ոչ, քեզ չէ տուած ողջոյնն՝ այլ ինձ,
կպատասխանէ ցուրտը, վասն զի ինձնէ շատ աւելի
աչ ունի: — Բաւական է, բաւական է բարբառնջածնե-
րըդ: կկանչէ հողմը միւս երկուսին խօսքը կարելով.
Գեղացին ոչ թէ ձեզ՝ այլ ինձ բարեւ կուտայ»: Եւ
կսկսին իրարու հետ վիճել ու կռուիլ: Բանն այնտեղ
կհասնի որ, արեւուն խորհրդով, իրեն գեղացւոյն
հարցանեն թէ ում բարեւ տուաւ: Յետ կգառնան
կհասնին գեղացւոյն եւ կհարցանեն նորա. «Առա, գե-
ղացի, մեզ երեքէս որոյ գու ողջոյն տուիր: — Հող-
մին, կպատասխանէ գեղացին: — Տեսաք, կկանչէ քա-
մին, ես քեզ չէի ասել որ միայն ինձ է այդ ողջոյնդ:
— Ուրեմն ես զինքն այնպէս այրեմ մրկեմ, կասէ ա-
րեգակը, որ խեչափարի պէս կարմրի, այնուհետեւ
զիս միտքը կպահէ: — Ձես կարող մրկել, կպատաս-
խանէ հողմը, վասն զի ես կսկսիմ փչել ու զովացնել
զնա, եւ այնպէսով բոլոր ջանքդ ի զուր կեչնէ: —
Իսկ ես, կասէ անդիէն ցուրտը, այնպէս սառեցը-
նեմ այդ անպիտանը, որ միշտ յիշէ զիս: — Բաւական
է, ծերունիդ գու. այն ժամանակ ես կգագարիմ, եւ
գիտես որ առանց ինձ գու միայնակ կարողութիւն
չունիս պաղեցընելու»: Գեղացին իւր ճանապարհը
կշարունակէ առաջուանին պէս ողջ եւ առողջ:

216.

ՁԻՒՆՆ ԻՆՉՊԷՍ ԿՁԵՒԱՆԱՅ.

«Անգամ մի փոքրահասակ Յովհաննէսը կհարցանէր հօրը, թէ ինչպէս կձեւանայ ձիւնը: — Շատ լուս, մեկնեմ քեզ այդ բանը, պատասխանեց հայրը: Դու գիտես որ ամպը ջրի գոլորշիէ բաղկացեալ է. միանգամայն այս եւս գիտես որ այն գոլորշիքը կը խտանան, մանր կաթիլներ կկազմեն ու անձրեւ դառնալով գետին կընկնին. եթէ այն անձրեւի կաթիլներուն վար ընկած ժամանակները պատահի որ պաղին, կարկուտ կգառնան. այս ամէն բաներն արդէն գիտէիր: Այժմ ուշագրու թեամբ մտիկ արա որ հասկանաս թէ ձիւնն ինչպէս կգոյանայ: Երբոր ջրի գոլորշիին մանր հատիկներն իրարու հետ միանալէն յառաջ պաղիլ սկսին, ծիւեր կձեւացընեն որ ձիւն կը կոչուի: Երբ եզանակը շատ ցուրտ է, ձեան ծիւերը շատ մեծ կլինին. իսկ եթէ շատ ցուրտ է եզանակը, ձեան հատիկներն այնքան մեծ չեն լինիր, եւ այն ժամանակ ռամկօրէն սկիլ կամ րիփի կկոչուի, որ շատ նրման է մանր անձրեւի»:

217.

ՎԵՂԱՆՁՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆ.

Մէկ ձմեռ սաստիկ ցուրտ կլինի, եւ ձիւնը երկու կանգուն գետինը ծածկել էր. սառած ջրերու վերայ մեծամեծ եւ ծանրաբեռն կառքերով անգամ կանցնէին: Բայց գարունը չեկած ձիւնը հալիլ սկսաւ, սաստիկ անձրեւներ եկան, եւ մեծամեծ ողողմունքներ պատճառեցին, այնպէս որ ջրերուն վերայի կամուրջները բոլորովին կործանեցան: Գետոյն քով մնացած

մէկ քանի աները մեծ վտանգի մէջ էին. անոր համար մէջի ընակիչքն յառաջուց թողել վախել էին անախ: Բայց մէկ ընտանիք մի կարողացած չէր վախչիլ աղատիլ. յանկարծ ջրերն եկան բոլոր շրջակայ անդերը ծածկեցին, եւ այն թշուառ ընտանեաց տունը կամրջին վերայ շինուած էր: Սառոյցի մեծամեծ կտորներ ետեւէ ետեւ ջրով պատած խրճիթին քով գիզուեցան, ու մեծ վախ կար որ տնակը չքանգէն: Խեղճ ընտանիքն այն սարսափելի դրութեան մէջ պատահանէն աղիողորմ՝ ձայներով օգնութիւն կհայցէին: Գետափունքը բազմաթիւ ժողովուրդ գիզուած էր, ամենուն սիրտն ի դուր շարժեցաւ, ամէնքը կկանչէին, շատերը կուլային, բայց ոչ ոք յանձն առաւ թշուառ ընտանեաց օգնութեան երթալով՝ ինքզինքն այնպիսի մէջ վտանգի մէջ ձգել: Վերջապէս բազմութեան մէջէն անձանօթ մարդ մի յառաջ կանցնի, ձկնորսի նաւակի մի մէջ կցատքէ, եւ յաջողութեամբ մինչեւ տնակին տակը կհասնի. բայց որովհետեւ նաւակը շատ փոքր էր, մէջը միայն երկու մարդ առաջամար հանեց. այս կերպով երեք անգամ երթալով գալով բոլոր ընտանիքը մօտալուտ մահուանէ ազատեց: Հազիւ թէ վերջին երկու մարդիկը ցամաք հանել էր, ահագին մեծութեամբ սառոյցի կտոր մի եկաւ խրճիթին զարկաւ, եւ սոսկալի ճարձատմամբ տնակը ջուրն ընկաւ: Նոյն միջոցին որ ամենուն աչքը տրնակին վերայ գարձուած էր, անձանօթ ազատարարը անյայտ եղաւ ժողովրդեան մէջ: Թշուառ ընտանիքն այն աստիճանի շուարեալ էին վախերէն որ չըկարողացան հարցանել թէ ո՞վ է իւրեանց ազատարարը. եւ երբ ժողովուրդն սկսաւ փնտռել զնա, նա արգէն աներեւոյթ եղել էր:

ՅԱՆԿ (*)

	<u>Էջ.</u>
* Ազոաւ եւ աղուես	129
* Ազոաւ եւ ջուր	105
Ակամայ գողութիւն	155
Ազաւնի եւ մրջին	149
Ազրիւր կենդանի ջրոյ	148
Ազի ջրոյ ազրիւր	221
Աղուեսի եւ գայլի վերայ առասպել	119
* Աղուես եւ էշ	133
Աղուես եւ խաղող	87
Աղուես եւ կռունկ	131
Ազքատութիւնը նաշմութենէ լաւ է	176
Ամառուան տապ	236
Ամենալաւ նամնք	162
Այրող ջուր	220
Անձրեւի կարիլի պատմութիւն	238
Անվեներ տղայ	101
Անտեղի ամօր	20
* Անցորդք եւ շունք	43
Առաջարկութիւն սրամիտ տղայոց նամար	8
* Առաստեան երգ	4
* Առիւծ ծերացեալ	132
Առուակ	146
Արարացի դատաստան	68
Արարացի եւ իւր ձին	118
Արդարադատութիւն	69
Արև	227
Արև եւ անձրև	237
Արև, ցուրտ եւ ձողմ	240
Արձազանգ	235
* Աքաղաղ, կատու եւ մուկիկ	16

(*) Առջեւն աստղանիշ ունեցողներն ուսանաւոր են.

* Բաժինք	61
Բամբակի կտոր	40
Բարեբաղու քիւն	13
Բզեզք	208
Գայլ	189
Գայլ եւ զիւղական	137
* Գայլ եւ կոռունկ	130
Գեղացի աղչկան քաջաբարտու քիւներ	93
Գեղացի եւ կասկիկ	84
Գեղացի եւ նապաստակ	102
Գեղացիին հանելուկը	102
Գետէն անցնիլը	48
Գետնախնձոր	215
Գեշ աղախին	157
Գրասիրտ Մարիամ	24
Գիտցածդ մի հարցանք	111
Գիւղացի եւ արքունի սենեկապետ	67
* Գորա եւ եզ	122
Գառնահամ ծաղիկ	158
Գարբին	173
Գեղձ	92
Գեղձանիկ	12
Գեռարուսիկ ճանձ	15
* Երգ աշխատասիրի	6
Երեք ոսկեգոյն ձկներ	48
Երկայն եւ կարճ օրեր	226
Երկար ապրելու հնարք	162
Երկու բարեկամ եւ արջ	143
* Երկու զեղացի եւ ամպ	106
Երկու զօրժաւորք	44
Երկու խնձորենի	27
Երկու հովիւք	100
Երկու տղայք եւ ընկոյզ	131
Երկու ցուրտեր	178
Երջանկութիւն	164
Եօթնամեակ	97
Զարմանալի շուն	187
Զինուորական ձի	64
Զինուոր եւ ասուպ	232

Էշ, եզ եւ երկրագործ	79
* Էշ եւ սոխակ	136
Ընծայ ի սրտե	1
* Քարուլին գալաճօշք	96
Քաղուած հոգին	112
Քանկագին արօտ	47
Քանկագին քարեր	56
* Քոռնիկին կապան	56
Քուր ուտող գեղացի	115
Քունաւոր պտուղք	217
Քրքուր	205
Ի՛նչ բանի նարկաւոր է փող	22
Ինչո՞ւ չլսեցիր	155
Ինչո՞ւ չտեսար	153
Ինչո՞ւ քեզ ճաշակ տրուած է	156
Ի՛նչպէս ճշմարտութիւնը կկորսուի	75
Լաւ դրացիք	82
Լիսեռն եւ սեպ	115
Լուսին՝ պատկեր մարդկային կենաց	228
Խաղացող շուներ	2
Խելացի մուկ	15
Խելացի որդ	229
Խլուրդ	193
Խնայողութիւն եւ ազանութիւն	58
Խոնարհէ	72
Խոշոր շուն	2
Մածկած սկաւառակ	60
Մառերուն ճանապարհորդութիւնը	211
Մառի գորտ	203
Մեր գալլ	124
Մերունի	153
Մերք եւ տղայք	152
Միժառն	199
Կաղամբ	87
Կաղնի եւ ուռի	109
* Կաղնիին տակի խողք	85
* Կապիկ եւ ակնոց	154
* Կատու եւ խոնակեր	41

Կատուի ձագի զիր	9
Կատուններուն ձուկ որսալը	200
Կեղտոտ զեղացի	169
Կկու	128
Կկուն որոյ կերգէ	140
Կոյր եւ լապտեր	51
Կոստանդին եւ բզեզ	25
Կուրի մի ննարագիտութիւնը	44
Կօշիկի գամեր	53
Հարստանալու ճշմարիտ ննարք	51
Հարստութեան վերայ մի նախանձիր	166
Հետաքրքիր	45
Հօրն Յգոստոս եւ դարբին	177
Հովուական սրինգ	74
Հոտոտելիքն ինչ բանի կուգայ	159
Հրեայ	144
Չանձրութիւն	21
Չի եւ էշ	114
Չիւնն ինչպէս կձեւանայ	241
Ճանապարհորդ	89
Ճանապարհորդ եւ Եղուոս	110
Ճանճ	104
Ճգնաւոր եւ արշ	139
Ճշմարիտ բարեսրտութիւն	50
Ճշմարիտ փառքը հարստութենէ լաւ է	90
Ճօճանակին յոգնիլը	37
Մազնիս	222
Մարդավարութիւնն ամեն վիճակի զարդ է	71
Մարդուս մարմնոյն անդամները	160
Մարխամ	62
Մարմնաւոր պակասութեանց վերայ խնտալ պետք չէ	161
Մեխակի ածու	86
Մեծ սեղան	108
Մեղու եւ ոչխար	85
Մեռած կարծուած աղչիկ	175
Մուխիւնդ	218
Մուկին առիւծին օգնելը	134
Մրջիւնք	209
Մօր մի ամենեն գեղեցիկ զարդերը	29

Նարնջենի	174
Նաւավար	147
Նաւու մէջ բաղում	150
Նրբամիտ գեղացի	83
Շանօքրամ	159
Շնիկ	184
Շուն եւ գայլ	123
Շուտ՝ բայց ոչ շատ շտապելով	111
Ոսկնդէն ընկոյզ	14
Որբ եւ պողատու ծառեր	213
Ուղեւորութիւն տիեզերաց մէջ	224
Ուղղութիւն	57
Չղրած բանդ մի փնտռեր	144
Չղջիկ	197
Չորս տարերք	26
Պայտ	413
Պառախն ինքզինքը բժշկելը	170
Պատճառ եւ իրողութիւն	174
Պատմութիւնք մեծ մուկերու վերայ	191
Պատուասիրութիւն ընտանի կենդանեաց	183
Պարզ երկինք եւ ամպ	106
Պարտիկ եւ որդին	73
Պարտիղի ծառեր	28
Պարտիղին մէջ ճաշ	49
Պարտքը չհատուցանող	59
Պութիւր	49
Պողատու ծառոց ծաղիկները	214
Ջրվեժ եւ առուակ	145
Սագ	198
Սարդ	210
Սիրոյ զգացմունքը ցաւէն սաստիկ է	13
Սոխակ եւ դեղձանիկ	40
Սունկ	219
Սուրբ Բեռնարդի շները	188
Ստախոս	10
Ստախոսութեան գեշ ճետեանքը	95
Վարձք ըստ գործոց	66
Վեճանձն օտարական	241
Վիրքիւններ	185

Տանձենի	88
Տասն հանոնք ճեֆիերսրնի	33
Տարւոյն եղանակները	233
Տարօրինակ բժիշկ	172
Տարօրինակ դեղագիր	54
Տաքարիւն եւ պողարիւն կենդանիք	181
Տգետին գիրք կարդացածը	46
Տգետ եւ ակնոց	76
Տղայական ցանկութիւն	108
Տղայ եւ դրամ	41
Տղայ եւ կաղին	5
Տղայ եւ կենդանիք	5
Տղայ եւ շերամ	207
Տղայութիւն ֆրանքլինի	34
Տղայք եւ շուն	182
Տնական խորհրդականք	31
Տպարանի մեջ տեսարան	55
Տրտմութիւն փոքրամասակ պարտիզպանի	214
Տող եւ եղետան	239
* Փիղ եւ քորոտ	46
Քանանայ եւ գիւղական	105
Քաղաք եւ գիւղ	77
Քաջասիրտ աղջիկ	31
Քաջասիրտ տղայք	143
* Քառաձայն դաշնակութիւն	63
Քսակ	127
Քրտնած քրտնած պաղ ջուր կարելի է խմել քե ոչ	163
Ոգտակար բանի գործածուած փող	30
Օձաձուկ եւ օձ	201
* Օձ եւ տգրուկ	202
Ստարական	70
Սրուան բաժանումն	225

